

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR

IM-IGYEN SZÓLA ZARATHUSTRA.

**IRTA
NIETZSCHE FRIGYES.**

**FORDÍTOTTA
DR WILDNER ÖDÖN.**

1908.

**GRILL KÁROLY KÖNYVKIADÓVÁLLALATA
BUDAPEST, IV., VERES PÁLNÉ-UTCA 16.**

Feleségemnek és kicsinyeimnek,
Zarathustra egyik fejezetére emlékezvén...

U.W.Ö.

TARTALOM

Első rész.

Zarathustra előljáró-beszéde.
Zarathustra beszédei.

Második rész.

A tükröt hordó gyermek.
A boldogságos szigeteken.
A szánakozókról.
A papokról.
Az erényesekről.
A csöcselékről.
A földi tarka-pókokról.
A híres-neves bölcssekről.
Az éjjeli ének.
A táncdal.
A síri dal.
A maga-legyőzésről.
A fenségesekről.
A műveltség országáról.
A szeplőtelen megismerésről.
A tudósokról.
A költőkről.
Nagy eseményekről.
A jós.
A megváltásról.
Az emberi bölcseségről.
A legcsöndesebb óra.

Harmadik rész.

A vándor.
A látomásról és a talányról.
A kéretlen üdvösségről.
Napkelet előtt.
A kisebbítő erényről.

Az olajfák hegyén.
Az átmenésről.
Az elpártolókról.
A hazatérés.
A három gonoszról.
A nehézség szelleméről.
Ódon és uj táblákról.
A lábbadozó.
A nagy vágyról.
Másik táncdal.
A hét pecsét.

Negyedik és utolsó rész.

A méz-áldozat.
A vészkiáltás.
Beszélgetés a királyokkal.
A pióca.
A varázsló.
Szolgálaton kívül.
A legrútabb ember.
Az önkénytes koldús.
Az árnyék.
Délben.
Az üdvözlés.
A vacsora.
A fennsőbbrendű emberről.
A búskomorság dala.
A tudományról.
A sivatag leányainál.
A fölébredés.
A számár-ünnep.
A mámoros dal.
A jel.

Első rész.

Zarathustra előljáró-beszéde.

1.

Mikoron Zarathustra harminc éves vala, odahagyá hazáját és hazájának tavát és a hegyekbe méne. Itt élvezé lelkét és magánosságát és nem fáradt belé tíz álló esztendeig. Végezetre azonban elváltozék szívében, egy reggel hajnal hasadtával kelvén, szembeállá a napnak és imígyen szólítá meg:

„Hatalmas csillagzat! Mi volna boldogságod, ha nem volnának azok, a kiknek világosságot adsz!

Tíz évig jövel ide barlangom fölé: megúntad volna fényed és ezt az utad nélkülem, sasom és kigyóm nélkül. Ám mi váránk téged minden reggel, elvevők fölösleged és áldánk téged érette.

Ime, bételtem bölcseségemmel, mint a méh, a mely szerfölött sok mézet gyűjtött; kezekre vágyom, a melyek felém nyúlnak.

Szeretnék ajándékozni és osztogatni, valamig az emberek bölcseinek újra örömük telik az ő balgaságukban és a szegényeknek az ő gazdagságukban.

Ezért a mélységbe kell szállanom, valamiképen te tészed este, a midőn a tenger mögé tűnsz és még fényt viszel az alvilágnak is, te dúsgazdag csillagzat!

Te hozzád hasonlatosan *le* kell szállnom, így mondják ezt az emberek, akikhez *le* akarok szállani.

Áldj meg hát, te nyugodt szem, aki irigység nélkül nézed a túlságos boldogságot is.

Áldd meg a serleget, a mely túl akar áradni, hogy a viz aranyosan folyjék belőle és mindenüvé tükrözze gyönyörűséged fényét!

Ime! Ez a serleg újra ki akar ürülni és Zarathustra újra emberré akar lenni.”

Im-ígyen kezdődék Zarathustra *leszállása*.

2.

Zarathustra magánosan szálla le a hegyről és senki sem vetődék útjába. Midőn azonban az erdőbe ért, hirtelen aggastyán állá vele szemközt, a ki elhagyta volt szent kunyhóját, hogy gyökereket keressen az erdőben. És az aggastyán így szólítá meg Zarathustrát:

„Nem idegen nékem ez a vándor: évekkel ezelőtt erre ment vala. Zarathustra volt a neve; ámde elváltozék színében.

Akkoron hamvadat vitted a hegynek: ma pedig tüzedet akarod völgynek vinni? Nem féled-e a gyujtogató büntetését?

Igen, megismerem Zarathustrát. Tiszta a szeme és szájában nem lappang utálat. Vajjon nem lépked-e táncos módjára?

Elváltozott Zarathustra, gyermekké lőn Zarathustra, ébren van Zarathustra: mit akarsz hát az alvóknál? Úgy éltél a magánosságban, miként tengerben, s a tenger vitt téged. Óh jaj, szárazföldre akarsz lépni? Óh jaj, ismét magad akarod cipelni testedet?”

Zarathustra felelé: „Szeretem az embert.”

„S én” - monda a szent - „ugyan miért vonultam erdőbe, vadonba? Nemdenem azért, mivel-hogy nagyon, de nagyon szerettem az embert?

Most Istent szeretem: az embert nem szeretem. Az ember nékem túlságosan tökéletlen valami. Az emberszeretet megölne engem.”

Zarathustra felelé: „Mit beszéltem szeretetről! Ajándékot hozok az embereknek.”

„Ne adj nékik semmit” - mondá a szent. - „Inkább végy le róluk valamit és hordozd velük együtt, ez lesz nékik a legüdvösebb, hacsak néked is üdvös léssen!

S ha már adni akarsz nekik, ne adj nékik egyebet alamizsnánál, s hagyd őket még ezért is koldulni.”

„Nem” - felelé Zarathustra, - „én nem adok alamizsnát; ahhoz nem vagyok eléggé szegény.”

A szent nevette Zarathustrán, és így szóla:

„Láss neki hát, hogy elfogadják kincsedet! Gyanakvók ők a remeték iránt és nem hiszik, hogy ajándékozni jövünk.

Lépteink nagyon is magánosan hallszanak nékik az utcákon. S azonképen, amint éjjel, ágyaikból, ember lépését hallják, jóval napfölkelte előtt: ezt kérdezik maguktól, vajjon merre tart a tolvaj?

Ne menj az emberekhez és maradj az erdőben! Még jobb, ha az állatokhoz mégy! Mért nem akarsz, példámra, medve lenni a medvék között, madár a madarak között?”

„És mitévő a szent az erdőben?” - kérdezé Zarathustra.

Felelé a szent: „Dalokat költök és dalolom őket, és ha dalokat költök, kacagok, sírok és dörmlök; im-ígyen dicsérem istent.

Énekekkel, sírással, kacagva, dörmlöve dicsérem az istent, a ki az én istenem. De mit hozol te nekünk ajándékkal?”

Zarathustra hallván e szavakat üdvözlé a szentet és mondá: „Vajjon mi adni-valóm volna számotokra! De eresztek el gyorsan, hogy csak ne vegyek el tőletek semmit!” És illeté-ken elválának egymástól, az aggastyán és a férfi, nevetve, ahogyan két fiú nevet.

Mikoron azonban Zarathustra egyedül maradt, im-ígyen szóla szívéhez: „Vajjon lehetséges-e? Ez az öreg szent az erdejében még semmit sem hallott volna arról, hogy *isten meghalt*?!”

3.

Midőn Zarathustra a legközelebbi városba ért, a mely az erdők mellett fekszik, nagy tömeget találta ott a piacon egybegyűlve: mert híre ment vala, hogy kötél tánccal lehet látni. És Zarathustra szóla a néphez:

Hirdetem néktek az emberfölötti embert. Az ember olyas valami, a minek fölébe kell kerülni. Mit tettetek, hogy fölébe kerüljetek?

Eleddig minden lény teremtettt valamit, őt fölülmulót: ti pedig ennek a nagy árnak apadása akartok lenni és inkább váltok megint állattá, semhogy az embernek fölébe kerüljetek?

Mi a majom az embernek? Nevetség avagy fájdalmas szégyen. És kell, hogy ugyanez legyen az ember az emberfölötti embernek: nevetség avagy fájdalmas szégyen.

Megtettétek az utat a főregtől az emberig és bennetek még sok van a főregből. Egykor majmok voltatok és még most is az ember majomabb akármelyik majomnál.

De még a ki a legbölcsebb köztetek, az is csak szakadék és felemás lény növény és kísértet közt. De vajjon azt mondom-e néktek, hogy kísértetekké avagy növényekké legyetek?

Ime, én az emberfölötti embert hirdetem néktek!

Az emberfölötti ember a föld értelme. Mondja akaratotok: az emberfölötti ember *legyen* a föld értelme!

Kérve kérlek benneteket, véreim, *maradjatok hívek a földhöz* és ne higgyetek azoknak, a kik túlvilági reményekről fecsegnek előttetek. Méregkeverők ők tudván, tudatlan.

Az élet megvetői ők, haló-félben levők ők és maguk is megmérgeztettek, a kiket megelégtelt a föld: hadd pusztuljanak tehát!

Valamikor az isten ellen való véték volt a legnagyobb véték, ámde isten meghalt és ekkor kihálának ezek a vétkezők is. Most a legborzasztóbb: a föld ellen vétkezni és a „kifürkészhetetlen” beleit többre tartani, mint a föld értelmét!

Hajdanta a lélek megvetette a testet és akkoron ez a megvetés volt a legmagasabb dolog: - soványnak, iszonyatosnak, kiéhezettnek akarta a testet. Azt gondolta, hogy loppal így szabadulhat a testtől és a földtől.

Óh, ez lélek maga is sovány, iszonyatos és kiéhezett volt: és kegyetlenség vala ennek a léleknek az ő gyönyörűsége!

Azonban mondjátok még ti is, én véreim: mit nyilvánít testetek a lelketekről? Nemdenem lelketek is csak szegénység, szenny és hitvány kedvtelés!

Bizony, bizony; az ember szennyes folyam. Tenger legyen valaki, hogy szennyes folyamat fogadhasson be és mégse szennyeződjék össze-vissza.

Ime, hirdetem néktek az emberfölötti embert: ő ez a tenger, belé merülhet alá nagy megvetések.

Mi a legnagyobb, a mit megérhettek? Ez: a nagy megvetés órája. Az óra, a melyben még boldogságokat is megutálhatjátok, valamint értelmeteket és erényeteket.

Az óra, a mikor mondjátok: „Mit ér az én boldogságom! Szegénység az, szenny és hitvány kedvtelés. Pedig éppen boldogságomnak kellene igazolni a létet!”

Az óra, a mikor mondjátok: „Mit ér az én értelmem! Vajjon éhezi-e az igazságot, miként az oroszán az ő táplálékát? Szegénység az, szenny és hitvány kedvtelés!”

Az óra, a mikor mondjátok: „Mit ér az én meggyőződése! Még sohasem gerjesztett vala örületre. Mennyire bele fáradtam az én jómba és gonoszomba! Mindez szegénység, szenny és hitvány kedvtelés!”

Az óra, a mikor mondjátok: „Mit ér az igazságosságom! Nem látom, hogy izzó parázs lennék. Ámde az igazságos ember izzó parázs!”

Az óra, a melyben mondjátok: „Mit ér az én részvétem, vajjon a részvét nem kereszt-e, a melyre azt szögezik, a ki az embert szereti? Ámde az én részvétem nem keresztre-feszítettetés.

Mondtátok-e már ezeket? Kiáltottátok-e ezeket? Óh, vajha már hallottalak volna így kiáltani!

Nem bűnötök, - elégedettségetek kiált az égre, még bűnötökben is fősvénykedések kiált az égre!

Ugyan hol van a villám, a mely nyelvével nyaldosna titeket? Hol van az örület, a melyet belétek kellene oltani?

Ime, hirdetem néktek az emberfölötti embert: ő ez a villám, ő ez az örület!”

Mikoron Zarathustra im-ígyen szólott, valaki a tömegből elkiáltá magát: „Eleget hallottuk már a kötéláncost, hadd lássuk is már!” És mindenek nevettek Zarathustrán. A kötéláncos pedig, a ki azt hitte, hogy néki szól a beszéd, dolgához láta.

4.

Zarathustra pedig nézé, nézé a népet és csodálkozék. Azután im-ígyen szóla:

Az ember kötél, a mely állat és emberfölötti ember közé feszítettett, - kötél mélységes mélység fölött.

Veszedelmes általmenés, veszedelmes útonlétel, veszedelmes visszapillantás, veszedelmes borzongás és meg-megállás.

A mi nagy az emberen, az az, hogy ő csak híd és nem cél: a mit szeretni lehet az emberen, az az, hogy ő *általmenés* és *lemenés*.

Szeretem azokat, a kik nem tudnak élni, hanemha mint *lemenők*, mert ők az *általmenők*.

Szeretem a nagy megvetőket, mert ők a nagy tisztelők és nyilai a tulsó partra vágyakozásnak.

Szeretem azokat, a kik nem keresik valahol a csillagok mögött a mozgató okot, hogy letűnjenek és feláldozzák magukat, hanem feláldozzák magukat a földnek, hogy a föld egykoron az emberfölötti emberé legyen.

Szeretem azt, aki avégre él, hogy megismerje a dolgokat és aki avégre akarja megismerni, hogy egykoron éljen az emberfölötti ember. Im-ígyen akarja tulajdon *leszállását*.

Szeretem azt, aki dolgozik és föltalál avégre, hogy az emberfölötti embernek építsen házat és számára készítsen elő földet, állatot és növényt: im-ígyen akarja tulajdon *leszállását*.

Szeretem azt, a ki erényét szereti: mert erénye *leszállásának* akarata és nyila vágyakozásának.

Szeretem azt, a ki szemernyi szellemet sem tart vissza magának, hanem egészen erénye szelleme akar lenni: így szellemként lépked által a hídon.

Szeretem azt, a ki erényét hajlamává és végzetévé teszi: imígyen akar erényéért élni-halni.

Szeretem azt, a ki nem akarja, hogy kelleténél több erénye legyen. Egy erény több mint két erény, mert inkább csomó, a melyen a végzet csüng.

Szeretem azt, a kinek lelke pazarolja magát, a kinek nem kell köszönet, a ki nem ad *vissza*: mert örökkön ajándékozik és nem akarja magát megóvni.

Szeretem azt, aki szégyenkezik, ha a kocka jó szerencséjére vetődik s a ki ilyenkor kérdezi: avagy hamis játékos vagyok-e? - mert tönkre akar menni.

Szeretem azt, a ki aranyzavakat dob tetteinek elébe, s még mindig többet tart meg, mint a mennyit ígért, mert *leszállását* akarja.

Szeretem azt, a ki a jövő embereit igazolja és a múltéit megváltja; mert a jelenéin akar tönkre menni.

Szeretem azt, a ki istenét feddi, mivelhogy szereti istenét: mert istenének haragjától kell tönkre mennie.

Szeretem azt, a kinek lelke sebében is mély s a ki apró élelményen is tönkremehet: így örömet megy át a hídon.

Szeretem azt, a kinek lelke csordultig megtelt, úgy hogy magát felejtí és mindenek benne vannak: így mindenek vesztére válnak.

Szeretem azt, a kinek szabad a szelleme és szabad a szíve: így feje csak szívének csatornája, szíve pedig vesztébe hajtja.

Szeretem mindazokat, a kik olyanok, mint a nehéz csöppek, egyenként esvén a sötét felhőből, a mely az ember fölött csüng: ők hirdetik, hogy a villám jó és hirmondókként mennek tönkre.

Ime, én a villám hirmondója vagyok és nehéz csöpp a felhőből; és ennek a villámnak neve: *emberfölötti ember*.

5.

Mikoron Zarathustra e szavakat mondotta volt, ismét végignézett a tömegben és hallgatott. „Állonganak” - monda szívének - „röhögnek: nem értenek engem; nem vagyok száj, ezeknek a füleknek való.

Avagy előbb össze kell zúzni fülüket, hogy megtanuljanak szemükkal hallani? Avagy peregni kell dobok és kerepelni bűnbánat-prédikátorok módjára? Vagy talán csak dadogónak hisznek?

Van valamijük, a mire büszkéek. Hogy is hívják azt, a mi fölfújja őket? Műveltségnek hívják; ez tünteti ki őket a kecskepásztorok előtt. Ezért nem szeretik magukról ezt a szót hallani: „megvetés.” Így hát hadd szóljak büszkeségükhöz.

Így hát szólok nékik arról, ami legméltóbb a megvetésre: ez pedig az „*utolsó ember*”.

És Zarathustra im-ígyen szóla a néphez:

Ideje, hogy az ember kitűzze célját. Ideje, hogy az ember elültesse legmagasabb reménysége csíráját.

Földje még elég kövér erre. Ámde ez a föld egykoron sovány és kimerült lészen s nem bír majd belőle nőni egyetlen magas fa.

Óh jaj! Eljövend az idő, mikoron az ember vágya nyílat már nem veti az emberen túl és íjjának húrja elfelejt zúgni!

Mondom néktek: kell, hogy még khaosz légyen az emberben, hogy táncoló csillagot tudjon szülni. Mondom néktek: bennetek van még khaosz.

Óh jaj! Eljövend az idő, mikoron az ember már nem szül csillagot. Óh jaj! Eljövend az ideje a legmegvetettebb embernek, a ki már magát sem tudja megvetni.

Ime megmutatom nektek az *utolsó embert*.

„Mi a szeretet? Mi a teremtés? Mi a vágyakozás? Mi a csillag?” - ezeket kérdi az utolsó ember és hunyorgat. A föld akkoron kicsinynyé lön és rajta ugrádozik az utolsó ember, a ki mindent kicsinynyé téssen. Fajtája kipusztíthatatlan, valamint a földi bolháé; az utolsó ember él legtovább.

„Föltaláltuk a boldogságot” - mondják az utolsó emberek és hunyorgatnak.

Odahagyták vala a tájékokat, a hol kemény volt az élet: mert melegség kell nékik. Szeretik még a szomszédot és hozzá dörgölőznek, mert szükségük van a melegre.

Megbetegedni és csalódni: ezt bűnnek tartják; nagy vigyázva járnak-kelnek. Balgatag az, a ki még kövön vagy emberen megbotlik! Koronkint egy kevés mérge: ez kellemetes álmokat okoz. S utoljára sok mérget, kellemetes halálra valót!

Még dolgoznak, mivelhogy a dolog szórakozás. Ámde szorgoskodnak, hogy a szórakozás ne támadja meg őket. Nem szokás már elszegényedni se meggazdagodni: mind a kettő túlságosan megerőltető. Ki akar még uralkodni? Ki még engedelmeskedni? Mind a kettő túlságosan megerőltető.

Nincs pásztor és egy a nyáj! Mindenki egyet akar, mindenki egyenlő: aki másképp érez, önkéntesen bolondokházába vonúl.

„Valamikor mindenki bolond volt” - mondják a legnagyobb rókák és hunyorgatnak.

Bölcsek ők és tudói mindenkinek, a mik történtek: így hát nincs miért gúnyolódni. Még civakodnak, ámde hamarosan kibékülnek - máskülönben a harag elrontja a gyomrot.

Megvagyon apró kedvtelésük nappalra és megvagyon apró kedvtelésük éjjelre: de tiszteletben tartják az egészséget. „Föltaláltuk a boldogságot” - mondják az utolsó emberek és hunyorgatnak.

És itt végződik Zarathustra első beszéde, a melyet előljáró-beszédnek is hívnak: mert ezen a helyen félbeszakítja őt a tömeg kiabálása és magas kedve. „Add nekünk ezt az utolsó embert, óh Zarathustra”, - kiálták - „tégy minket ezekké az utolsó emberekké! Akkor aztán elengedjük neked az emberfölötti embert!” És mindenki ujongott és csettentett nyelvvel. Zarathustra azonban elszomorodott és így szóla szívéhez: „Nem értenek engem: nem vagyok száj, ezeknek a füleknek való.

Bizonyosan túlontúl soká éltem a hegyek közt, nagyon is sokat hallgattam patakokat és fákat: most úgy beszélek nekik, mint a kecskepásztorok.

Mozdulatlan az én lelkem és derült, valamint a hegység délelőtt. Ők azonban úgy vélik, hogy hideg vagyok és borzasztó tréfákkal gúnyolódó.

És íme reám néznek és nevetnek s miközben nevetnek, gyűlölnék is. Nevetésükben jég lakozik.”

6.

Ekkor azonban történt valami, a mi elnémítá minden száját és merevvé tőn minden szemet. Azonközben ugyanis dolgához látott a kötélháncs: kilépett volt egy kis ajtóból s nekiindult a kötélen, amely két torony közé vala feszítve, im-ígyen, hogy a piac és nép fölött függ vala. Mikor pedig éppen utjának közepére ért, a kis ajtó még egyszer kinyílt és tarka fickó, komédiáshoz hasonlatos ugrott ki rajta s gyors léptekkel követé az elsőt. „Előre, béaláb”, - ordítá borzasztó hangon - „előre, lajhár, orozva kereskedő, viasz-arc! Vigyázz, nehogy sarkammal csiklandozzalak! Mit mívelsz itt tornyok között? A toronyba való vagy¹, oda kellene téged zárni, elzárod a szabad utat a náladnál különbnek!” S minden szóval közelebb és közelebb ért hozzá: midőn pedig már csak egy lépésre volt mögötte, akkoron megtörténék a borzasztó, a mi minden száját elnémítá és minden szemet merevvé tőn: - ördög módjára elbődüle és átugródék azon, a ki útjában állott. Ez pedig győzni látván versenytársát, fejét vesztette s a kötelet; eldobta rúdját és ennél még gyorsabban, kezek-karok örvényeképen bukék le a mélységbe. A piac és a nép hasonlatossá lőn a tengerhez, valamikor a vihar beléjezűdül: Mindenek szanaszét és egymásra futának és leginkább oda, ahová a testnek le kellett csapódnia.

¹ T.i.: a bolondok tornyába.

Zarathustra azonban nem mozdult és épen melléje hullott le a test, borzasztóan szétroncsolva, de még nem holtan. Egy kevéssé a széztúzott ember magához tért és látá maga mellett térdelni Zarathustrát. „Mit mivelsz itt? - kérdé végre, - „régén tudom, hogy az ördög gáncsot vet nékem. Ime poklokra cipel engem: akarsz-e megvédeni?”

„Szavamra, barátom”, - felelé Zarathustra - „mindezek nincsenek, a mikről beszélsz: nincsen ördög, se pokol. Lelkednek még gyorsabban lészen halála, mint testednek: íme, már ne főlj semmitől!”

Az ember gyanakodva nézett föl. „Ha igazakat beszélsz” - monda azután - „akkor semmit sem veszítek, ha életemet veszítem. Alig vagyok több, mint az állat, melyet táncolni tanítanak ütéssel-veréssel és sovány falatokkal.”

„Nem úgy” - mondá Zarathustra - „te a veszedelmet hivatásoddá tetted; ebben nincs semmi megvetendő. Ime tönkre mégy hivatásodon: ezért enkezemmel akarlak eltemetni.”

Zarathustra szavára a haldokló nem felelt többé: azonban kezét mozgatta, mikéntha, hálálkodandó, keresné Zarathustra kezét.

7.

Azonközben beköszöntött az este és a piac sötétség leplébe rejtőzött: akkoron szétfutott a nép, mivelhogy egyszer még a kíváncsiság és ijedtség is elfárad és elül. Zarathustra azonban a halott mellett volt a földön és gondolataiba merült vala, im-ígyen időt felejte. Végezetre éjszaka lőn és hideg szél fűtt a magános körül. Akkoron felállott Zarathustra és így szóla szívében:

„Valóban, szép halat fogott ma Zarathustra! Nem fogott egyetlen embert, de fogott holttestet.

Borzalmas az ember élete és még mindig értelem nélkül való: még egy komédiás-bolond is végzetessé válhatik számára.

Meg akarom tanítani az embert élete értelmére, aki: az emberfölötti ember, villám az ember-felhő sötétségéből. De még távol vagyok nékik és érzékeim nem szólanak az ő érzékeikhez; középütt feküszöm még én az ember, a bolond és holttest között.

Sötét az éj és sötétek Zarathustra utjai. Jövel, hideg, merev pajtásom! Oda viszlek, a hol enkezemmel temetlek el.”

8.

Ezeket mondván, Zarathustra hátára emelte a holttestet és utnak indúlt. Nem ment pedig még száz lépést, a midőn egy ember lopódzék melléje és fülébe súga valamit - és lám, az a ki megszólítá, a torony bolondja vala. „Távozz ebből a városból, óh Zarathustra” - mondá - „imhol már nagyon is sokan gyűlölnék. Gyűlölnék a jók és igazak: ellenségüknek és megvetőjüknek hívnak; gyűlölnék az igaz hitet hívók s a népek veszedelmének hívnak. Szerencséd volt, hogy nevettek rajtad: s bizony, beszéded bolondéhoz hasonlított. Szerencséd volt, hogy a döglött kutyához szegődtél; mikoron így megalázkodtál, magad mentéd meg magad mára. Ámde távozz ebből a városból, különben holnap átugródom rajtad, én eleven, rajtad, halotton.” Így szólván, eltűnt az ember; Zarathustra pedig tovább méne sötét utcákon.

A város kapujánál találkozának vele a sírásók: fáklyájukkal szemébe világítának, megismerék Zarathustrát és fennen gúnyolák. „Zarathustra viszi a döglött kutyát: derék dolog, hogy Zarathustra sírásó lőn! Mivelhogy a mi kezeink túlságosan tiszták erre a pecsenyére. Zarathustra talán el akarja lopni az ördög falatját? Nosza! Kedves egészségére! Ha csak az

ördög nem ügyesebb tolvaj mint Zarathustra! - Ellopja mindkettőjüket, fölfalja mindkettőjüket!” - És összevihogának és összedugdosák fejüket.

Zarathustra azonban semmit sem felelt és követé útját. Mikoron pedig két órát ment vala erdők és mocsarak mellett, már nagyon is soká hallgatta a farkasok éhes ordítózását és őt magát is meglepte az éhség. Megállta tehát egy magános ház előtt, a melyben világosság égett.

„Rablómódra ront reám az éhség” - úgymond Zarathustra. - „Erdőben és mocsarak között ront reám éhségem, mélységes éjszakában.

Csodálatos szeszélyei vannak éhségemnek. Sokszor csak ebédem után jön és ma naphosszat távolmaradt: vajjon hol lehetett?”

Ezek után Zarathustra kopogtatott a ház kapuján. Vén ember jött ki, világosságot tartván és kérdezé: „Ki jön hozzám és rossz álmomhoz?”

„Egy eleven meg egy halott” - válaszolá Zarathustra - „Adj ennem és innom, mivelhogy napközben elfelejtkeztem róla. A ki az éhezőt táplálja, tulajdon lelkét üdíti: im-ígyen szól a bölcsesség igéje.”

Az öreg elment, de mindjárt visszatért és megkínálá Zarathustrát kenyérrel és borral. „Gonosz vidék ez éhezőknek” - mondá - „ezért lakozom itten. Állat és ember jönnek hozzám a remetéhez. De mondcsa társadnak is, egyék és igyék, ő fáradtabb náladnál.” És felelé Zarathustra: „Társam meghalt, így hát nehezen fogom rábeszélhetni.” - „Bánom is én” - monda az öreg zordonan; a ki házam ajtaján kopogtat, kell, hogy el is fogadja, a mivel megkínálom. Egyetek és váljék egészségetekre.”

Ezután Zarathustra megint két órát vándorlott és az útra, meg a csillagok világosságára bizta magát: mert gyakorlott éjszakai vándor vala és szeretett minden alvó dolog arcába nézni. Hajnalhasadtakor még erdőben találta magát és nem látott többé utat. Akkoron fejéhez, kivájt fatörzsbe fektette a holttestet - mert óvni akarta a farkasoktól - maga pedig lenyugvék a mohos földre. És hamarosan elaluvék fáradt testtel, de megingatlan lélekkel.

9.

Sokáig aludt Zarathustra és nemcsak a hajnal pirossága vonult át orcáján, hanem a délelőtt is. Végezetre azonban felnyílt a szeme. Zarathustra ámulva pillantott az erdőbe és a csöndbe, ámulva pillantott önmagába. Azután fölgrék, valamiképen a tengerjáró hajós, a ki egyszerre földet lát és ujongott, mivelhogy meglátott egy új igazságot. És im-ígyen szóla szívében:

Fényesség szállott szememre: bajtársak kellenek nékem és pedig elevenek, - nem halott társak és holttestek, a kiket oda viszek magammal, a hová akarom.

Eleven bajtársak kellenek nékem, a kik követnek, mivelhogy *enmagukat* akarják követni - és oda, a hová én akarom.

Fényesség szállott szememre: ne a tömeghez szóljon Zarathustra, hanem a bajtársakhoz! Ne legyen Zarathustra egy akol pásztora és kutyája! Hogy sokakat elcsaljak az akolból - e végre jöttem én. Hadd legyen haragosom a nép és a nyáj: hadd hiják a pásztorok rablónak Zarathustrát.

Pásztorokat mondok, ámde ők jóknak és igazaknak hívják magukat. Pásztorokat mondok én, ámde ők az igaz hitet hívőknek hívják magukat.

Nézzed a jókat és igazakat! Kit gyűlölnék legjobban? Azt, a ki széllyel tördösi értékeik tábláját, a törőt, a törvénytörőt - ez pedig: a teremő. Nézzed minden hit hívőit! Kit gyűlölnék őök legjobban? Azt, a ki széllyeltörő értékeik tábláit, a törőt, a törvénytörőt: - ez pedig a teremő.

Társakat keres a teremő és nem holttesteket, nem nyájakat, nem hívőket. A vele-teremőt keresi a teremő, azokat a kik új értékeket új táblákra írnak.

Társakat keres a teremő és vele-aratókat; mert íme, nála mindenek megérték az aratásra. Ámde szükölködik a száz sarló nélkül: így hát tépegeti a kalászokat és bosszankodik.

Társakat keres a teremő és olyanokat, a kik sarlóikat köszörülni tudják. Megsemmisítőknak fognak nevezetni és a jó és rossz megvetőinek. Ámde őök az aratók és az ünneplők.

Vele-teremőket keres Zarathustra, vele-aratókat és vele-ünneplőket keres Zarathustra: ugyan mitévő legyen nyájakkal, pásztorokkal és holttestekkel!

ÉN első társam, béke veled! Jól eltemetélek kivájt fatörzsedbe, jól elrejtelek a farkasok elől.

Ámde én megválok tőled, az idő beteljesedett. Hajnalhasadás és hajnalhasadás közt új igazságot fedeztem föl.

Ne pásztor legyek, ne sírásó. Többé még beszélni sem akarok a néppel: utólszor szólottam halotthoz. A teremőkhöz, az aratókhoz, az ünneplőkhöz akarok szegődni: a szívárványt akarom nekik megmutatni s minden lépcsőfokát az emberfölötti emberhez vezető útnak.

A maguknak-lakóknak akarok dalolni és a párosan lakóknak: s a kinek még van füle a hallatlan dolgok számára, annak szívét nehézzé akarom tenni boldogsággal.

Céломnak tartok, a magam útján járok; a habozókat és tétovákat majd általugrom. Im-ígyen menésem légyen az ő tönkremenésök!

10.

Ezeket mondotta vala Zarathustra szívében, midőn delelőjén állott a nap: akkoron kérdezőleg nézett a magasba - mert egy madár éles szavát hallotta feje fölött. És íme, sas keringett tágas körökben a levegőégben és kigyó csüngött rajta, nem zsákmányképen, hanem baráthoz hasonlóan: mivelhogy a sas nyaka köré gyűrűzve tartotta magát.

„Az én állataim!” monda Zarathustra és örvendezék szívében.

A legbüszkébb állat a nap alatt és a legbölcsebb állat a nap alatt - kivonultak hírszerezni.

Hirét akarják szerezni, vajjon Zarathustra él-e még. Hát csakugyan élek-e még?

Veszedelmesebbnek találtam az életet emberek, semmint állatok között, veszedelmes utakon jár Zarathustra. Hadd vezessenek állataim!”

Mikoron Zarathustra ezeket mondotta, eszébe jutának az erdei szent szavai, sóhaj szálla kebléből és im-ígyen szóla szívében:

Vajha bölcsebb lennék! Vajha bölcseségem oly mélységes volna, miként kigyómé.

Ámde lehetetlent kérek: kérem tehát büszkeségemet, hogy mindég együtt menjen bölcseségemmel!

ÉS ha egykoron elhagy bölcseségem - óh, nagyon szeret elröppenni! - hadd repüljön büszkeségem még balgasággal is!

Im-ígyen kezdődék Zarathustra *leszállása*.

Zarathustra beszédei.

A három változásról.

A szellem három színeváltozását mondom néktek: hogyan válik a szellem tevévé, oroszlánna a teve és végezetre gyermekké az oroszlán.

Sok nehéz dolog rendeltetett a szellemnek, az erős teherbíró szellemnek, a melyben tisztelet lakozik: a nehezet és legnehezebbet áhítja ereje.

Mi nehéz? kérdezi a teherbíró szellem s letérdel, hasonlatosan a tevéhez és szereti, ha jól telerakják.

Mi a legnehezebb, ti hősök? kérdezi a teherbíró szellem, hadd vegyem magamra, hadd örvendeztessem erőmet.

Nemdenem ez-e: önmagunkat megaláznunk, hogy dölyfösségünkön sebet üssünk? Balgaságunkat kitüntetnünk, hogy bölcsességünkéből gúnyt üzzünk?

Vagy talán ez: dolgunktól megválnunk, mikoron diadalt ül? Magas hegyre hágnunk, hogy a kisértőt kisértetbe vigyük?

Avagy talán ez: a megismerés makkján és fűvén élnünk és az igazság kedvéért lelkünket éheztetnünk?

Avagy talán ez: betegeknek lennünk, hazaküldenünk a vigasztalókat és barátságot kötnünk a süketekkel, a kik sohasem hallják, mit akarsz?

Avagy talán ez: szennyves vízbe mennünk, ha az az igazság vize és hideg békákat és meleg varangyosokat megtünnünk magunk mellett.

Avagy talán ez: szeretnünk azokat, a kik megvetnek bennünket és kezet nyujtanunk a kisértetnek, ha meg akar borzongatni?

Mindezeket a nehézségeket magára veszi a teherbíró szellem: valamiképen a teve, a mely telerakva a sivatagba siet, azonképen siet ő is tulajdon sivatagába.

Ámde a legmagánosabb pusztában másodszor változik a színe: oroszlánna lesz itt a szellem, szabadságot akar zsákmányul ejteni és úrrá lenni tulajdon sivatagában.

Utolsó urát keresi itt: ellensége akar lenni utolsó istenének, diadalért akar küzdeni a nagy sárkánnyal.

Melyik a nagy sárkány, a kit a szellem nem akar többé urának és istenének hívni? „Neked *kell*”: így hívják a nagy sárkányt. Ámde az oroszlán szelleme azt mondja „én *akarok*!”

„Neked *kell*” ez áll útjában aranyragyogással, pikkelyes állatképen és minden pikkelyen aranybetűkkel ragyog: „neked *kell*!”

Ezeréves értékek ragyognak ezeken a pikkelyeken és im-ígyen szól a minden sárkányok leghatalmasabbja: „a dolgok minden értéke - ez ragyog rajtam.”

„Minden érték meg lőn már teremtvé és minden megteremtett érték - ez vagyok én. Valóban, ne legyen már több: „én akarok!” Im-ígyen szól a sárkány.

Én véreim, mi szükség van, hogy oroszlán legyen a szellemben? Avagy nem elég-e a megterhelhető állat, a mely lemond és tisztel? Új értékeket teremteni - ezt még az oroszlán sem bírja: ámde szabadságot teremteni magának új teremtésre - ezt bírja az oroszlán ereje.

Szabadságot teremteni magának és szent „nem”-et mondani még a kötelességgel szemben is: erre kell, óh én véreim, az oroszlán.

Jogot venni magának új értékek számára - ez a legborzasztóbb vétel a teherbíró és tisztelő szellemnek. Bizony, rablás az néki és ragadozó állat dolga.

Legszentebbjeként szereté egykoron a maga „kell”-jét: íme, örületet és önkényt kell találnia még a legszentebben is, hogy szabadságot raboljon szeretetéből: oroszlán kell ahhoz a rabláshoz.

De mondjátok, én véreim, mit bír még többet a gyermek, a mit még az oroszlán sem bírt? Minek kell, hogy a ragadozó oroszlán még gyermekké is legyen?

Ártatlanság a gyermek és felejtés, ujrakezdés, játék, magából kigördülő kerék, első mozgás, szent *igent*-mondás. Valóban, én véreim, a teremtés játékára kell a szent *igent*-mondás: íme *tulajdon* akarátát akarja a szellem, *tulajdon* világát nyeri magának a világját vesztett.

A szellem három színváltozását mondám néktek: hogyan lesz a szellem tevévé, és oroszlánná a teve és az oroszlán végezetre gyermekké.

Im-ígyen szóla Zarathustra. És akkoron a városban mulatott, a mely „tarka tehén”-nek nevezetik vala.

Az erény pulpitusairól.

Zarathustra hallá egy bölcs dicséretit, a ki jól tudna beszélni álmról, erényről: az a hire, hogy nagy a tisztelete és jutalma érette és minden ifjak körülülük pulpitusát. Hozzá méne Zarathustra és az ifjak gyülekezetében pulpitusa előtt ül vala. És im-ígyen szóla a bölcs:

Tisztesség és szemérem adassék az álomnak! Ez az első! És mindenkinek térjete ki, a kik rosszul alszanak és éjjente virrasztanak!

Még a tolvaj is szemérmes az álommal szemben: mindenkor halkan lopja magát az éjszakán át. De orcátlan az éjnek őre, orcátlanul hordozza a kürtjét.

Nem kis művészet aludni: bizony jó e végre egész nap virrasztani.

Tízszer kell magad nappal lebírnod: ez jól elfáraszt és a lélek mákja.

Tízszer kell viszont magaddal megbékülnöd: mert a lebírás keserű és rosszul alszik, a ki nem békült meg.

Tíz igazságot kell nappal találnod: különben még éjszaka is igazságot keresel és lelked majd éhen marad.

Tízszer kell nappal nevetned és vígadnod, különben megzavar éjszaka a gyomrod, a szomorúság apja.

Kevesen tudják ezt: minden virtusod összeszedd, hogy jól alhass. Hamis tanúságot teszek? Paráználkodom?

Bűnre kívánom felebarátom szolgálóját? Mindez rosszul férne meg a nyugodt álommal.

És még ha meg van is minden virtusod: kell, még egyhez érts: hogy a virtusokat is tudd jókor aludni küldeni.

Nehogy egymással civódjanak, ezek a takaros fehér népek? És rajtad, óh boldogtalan!

Béke istennel és felebarátoddal és a szomszédoddal: úgy kívánja a jó álmot. S béke még a szomszéd ördögével is! Mert különben éjnek idején meglátogat téged.

Tisztesség és engedelmesség adassék az előljáróknak s még a görbe előljáróknak is! Így kívánja a jó álmot. Avagy tehetek-e arról, hogy a hatalom szeret görbe lábakon járni?

Mindenkoron azt hívom legjobb pásztornak, a ki juhait a legzöldebb mezőre viszi: ez egyezik a jó álommal. Nem kell nékem sok dicsőség, sem nagy kincs: ez meggyulasztja a lépet. De rossz alvás esik jó hírnév és egy kis kincs nélkül.

Kis társaságot szívesebben látok, mint rossz társaságot: de idejében kell jönnie-mennie. Így egyezik a jó álommal.

Nagyon gyönyörködtetnek a lelki szegények is: előmozdítják az álmot. Boldogok ezek, különösen, - ha mindig igazat adunk nekik.

Igy telik az erényes napja. S ha az éj beköszönt, óvakodom, hogy ne hívjam az álmot! Nem kell néki hívás, az álomnak, az erények urának! Hanem arra gondolok, amit nappal tettem és gondoltam. Kérődzve, türelmesen, valamiképen a tehén, kérdezem: ugyan mi is volt tíz magad-legyőzésed?

S mi volt tíz kibékülésed és tíz nevetésed, mikkel szívem örömet szerzett magának?

Ezeket és másokat megfontolva és negyven gondolattól ringatva, egyszerre meglep az álmot, a hivatlan, az erények ura.

Az álmot ujja megérinti szememet: ekkor elnehezül az. Az álmot érinti ajkamat: akkor nyitva marad az.

Valóban, halk lábon jön hozzám a legkedvesebb tolvaj és elloppja gondolataimat: s üres fejjel állok, mint az a pulpitus.

De azután már nem sokáig állok: íme már fekszem.

Mikoron Zarathustra a bölcsét ilyenénkép beszélni hallá, mosolygott szívében, mert közben így szólt szívéhez:

Bolondnak tartom ezt a bölcsét az ő negyven gondolatával: de, úgy hiszem, jól tud az álomhoz.

Már az is boldog, a ki ennek a bölcsnek közelében lakozik! Az ilyen álmot ragadós, s még vastag falon át is rád ragad.

Még pulpitusában is van varázs. S az ifjak nem hiába ülének az erény prédikátora előtt.

Bölcsesége ez: virrassz, hogy jól aludj! S bizony, bizony, ha az életnek nem volna értelme és az értelmetlenséget kellene választanom, én is legméltóbbnak tartanám a választásra ezt az értelmetlenséget.

Immáron jól értem, mit kerestek egykoron mindenen fölött, amikor az erény tanítóit keresték. Jó álmot kerestek maguknak és hozzája mákvirágos erényeket!

Álm nélküli alvás vala a bölcsesség: a pulpitusok minden dicsőített bölcssei nem ismerték az élet jobb értelmét.

Bizony, bizony még ma is akadnak az erény e prédikátorához hasonlók, s nem mindig oly becsületesek mint ő -: ámde idejük elmúlt. S nem állanak már soká, immár fekszenek.

Boldogok ezek az álmosak: mivelhogyan nemsokára elszunnyadnak.

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A másvilágról álmodozókról.

Egykoron Zarathustra is az emberen túl szőtte az álmát, mint minden másvilágról álmodozó. Az-idétt szenvedő és agyonkínzott isten művének láttam a világot.

Álomnak láttam az-idétt a világot és egy isten költeményének; színes füstnek, ami egy elégedetlen isten szeme előtt bodorog.

Jó és gonosz, - öröm és szenvedés - én és te: mindez színes füstnek tetszett nekem, alkotó szemek előtt bodorgónak. A teremtő el akarta szemét fordítani enmagáról, ekkor megteremté a világot.

Mámoros kéj a kínlódónak: elfordítani szemét tulajdon kínjától és elveszíteni önmagát. Mámoros kéjnek és maga-vesztésnek tetszett nekem egykoron a világ.

Ez a világ, az örökké tökéletlen, örök ellentmondás képmása és *tökéletlen* képmása - mámoros öröme tökéletlen teremtményének: ilyennek tetszett nekem egykoron ez a világ.

Ezenképen szövém én is egykoron álmomat az emberen túl, mint minden másvilágról-álmodozó. Valóban az emberen *túl*?

Óh, én véreim! A kit én teremtek, ez az isten emberi délibáb vala, mint minden isten!

Ember vala ő, s csak nyomorult töredéke az embernek és énemnek: tulajdon hamvamból és parazsamból kelt vala élém, ez a kísértet és bizony-bizony nem jöve *túl*ról!

Vajjon mi történt azután, én véreim? Legyőzém magamat, a szenvedőt, tulajdon hamvamat vivém a hegybe, nagyobb lángot találék fel magamnak. És ime, ekkor *eltávozték* tőlem a kísértet!

Kín volna az most nekem és gyötrem a meggyógyultnak, ilyen kísértetekben hinni: kín volna az most nekem és megalázás. Im-ígyen szólok a másvilágról-álmodozókhoz.

Kín vala és tehetetlenség - ez teremte meg minden másvilágot és az a rövid mámore a boldogságnak, a melyet csak a nagyon szenvedő ismer meg.

Kimerülés, a mely egyetlen ugrással akar végezni, - halálugrással, a szegény tudatlan kimerülés, a mely már akarni sem akar: ez teremte minden istent és másvilágot.

Higgyetek nekem, én véreim! A test vala az, a mely a testen kétségbeesett, - tapogatva kereste kezével, az eszeveszett szellem újjaival az utolsó falakat.

Higgyetek nekem, én véreim! A test vala az, a mely a föld során kétségbeesett, - és hallá a lét hasának szózatát.

És ekkoron fejével át akart jutni az utolsó falakon és nemcsak fejével, - át, a „másvilágra”.

Ámde az a „másvilág” jól el van rejtve az ember elől; az az embertelenített embertelen világ, a mely egy isteni semmi; és a lét hasa nem szól az emberhez, hanemha embermódra.

Bizony, bizony, nehéz bebizonyítani minden létet és nehéz megszólaltatni. Mondjátok, én véreim, vajjon minden dolog közt nincs-e legjobban bebizonyítva a legcsodálatosabb dolog?

Valóban ez az „én” és az „én” ellentmondása és zűrzavara még a legbecsületesebben beszél a maga létéről, ez a teremtető, akaró, értékelő „én”, a mely a dolgok mértéke és értéke.

És ez a legbecsületesebb lét, az „én” - az beszél a testről, s kívánja a testet még akkor is, mikor költ és rajong és szárnyaszegetten repes.

Megtanul egyre becsületesebben beszélni, ez az „én” és mennél többet tanulja, annál több magasztalni valót talál a testen és a földön.

Uj büszkeségre tanított engem az én „én”-em, ezt tanítom az embereknek: ne dugják többé fejüket a mennyei dolgok homokjába, hanem hordozzák szabadon, ezt a földi főt, a mely a földnek értelmet teremt!

Uj akaratra tanítom az embert: *akarják* ezt az utat, a melyet az ember vakon megtett, tartsák jónak azt és lopva ne térjenek le többé róla, valamiképen a betegek, halódók!

Betegek és halódók valának ők, a kik megveték a testet és a földet és kitalálák az égiet és a megváltó vércsöppet: ámde még ezt az édes és sötét mérget is testtől és földtől vevék kölcsön!

Nyomoruságuktól akarának elfutni, a csillagok pedig igen távol valának nekik. Ekkor így sóhajtozának: „Vajha volnának isteni utak, a melyeken más, jobb létre lehetne lopózkodni!” Ekkor kitalálák álutaikat és véres itókáikat!

Hogy testüktől és a földtől immár elragadtatának, azt hívék ők, ezek a háládatlanok. De vajjon kinek köszönhették elragadtatásuk görcsös kéjeit? Testüknek és ennek a földnek.

Töredelmes szívű Zarathustra a betegek iránt. Bizony bizony nem gerjed haragra vigasztalásuk és hálátlanságuk nemein. Hadd gyógyuljanak, hadd győzedelmeskedjenek és hadd teremtsenek maguknak magasabb rendű testet!

Azért sem gerjed haragra Zarathustra a gyógyuló ellen, ha gyöngéden pillant csalóka álma után és éj közepén istene sírhalma körül leselkedik: ámde még könnyeiben is betegséget és beteg testet látok.

Sok beteges szerzet akadt mindig azok között, a kik költenek és az istent szomjuhozzák; örülten gyűlölik a megismerőt és ama legfiatalabb erényt, a melynek neve: becsületesség.

Egyre hátra pillantanak, sötét idők felé: akkoron persze örület és hit még más dolgok valának: az értelem őrzője istenhez hasonlóság és a kételkedés bűn.

Nagyon is jól ismerem ezeket az istenhez hasonlókat: azt akarják, higgyünk bennök és hogy a kételkedés bűn legyen. És azt is nagyon jól tudom, miben hisznek ők legerősebben.

Bizony, bizony, nem másvilágban és megváltó vércsöppekben, hanem - a testben hisznek ők is legerősebben és tulajdon testük nekik a „magánvaló.”

Ámde beteges dolognak tekintik azt és szeretnének bőrükből kibújni. Ennek okáért figyelik a halál prédikátorait és prédikálnak maguk is másvilágról.

Ti pedig, én véreim, hallgassatok inkább az egészséges szavára: becsületesebb és tisztább szava van ennek.

Becsületesebben és tisztábban beszél az egészséges test, a tökéletes és egyenes szögű: és a föld értelméről beszél.

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A test megvetőiről.

A test megvetőihez van mondókám. Nem akarom, hogy ezentúl mást tanuljanak és tanítsanak, hanem csak hogy vegyenek búcsút tulajdon testüktől - és im-ígyen némuljanak el.

„Test vagyok és lélek” - így beszél a gyermek. S miért ne beszéljen az ember gyermek módjára?

Ámde, a ki felserkent, a tudó így szól: test vagyok egészen, s kívüle semmisem; és a lélek csak szó meg-megjelölni egy valamit a testen.

A test nagy értelem, sokféleség egynemű értelemmel, háború és béke együttesen, egy akol és egy pásztor.

Én vérem! Tested szerszáma a te kis értelmed is, a melyet „elmé”-nek hívsz, kis szerszáma és játékszere nagy értelmednek.

Azt mondogod: „én” - és büszke vagy erre a szóra. De nagyobb az, a miben nem akarsz hinni - a te tested és annak nagy értelme: az *nem mondja*: „én”, de *cselekszik* mint „én”.

A mit az érzék érez, a mit az elme megismer, annak sohasincs vége önmagában. Ám az érzék és elme szeretnének rábeszélni, hogy ők minden dolog végső céljai: annyira hívságosak.

Szerszám és játékszer az érzék és elme: s még mögöttük vagyon a „magad”. A „magad” az érzékeik szemével keres, ő is a szellem fülével hallgat.

Egyre hallgat a „maga” és keres: összehasonlít, legyőz, hódít, rombol. Uralkodik és az „én”-eden is uralkodik. Gondolataid és érzelmeid mögött, én vérem, áll egy hatalmas uralkodó, egy ismeretlen bölcs - kinek neve „magad”. Testedben lakik, maga a tested.

Több értelem van testedben, mint legjobb igazságodban. S vajjon ki tudja, mire kell testednek legjobb igazságod?

A „magad” nevet „én”-eden és büszke ugrándozásain. „Mit nekem a gondolat ez ugrásai és röptei? - mondja magának. Kerülő utak az én célomhoz. Én vagyok az „én” póráza és eszméinek sugalmazója.

A „magad” így szól az „én”-edhez: „itt érezz fájdalmat”. S akkor szenved és gondolkozik azon, hogy miképpen szüntethetné meg szenvedését - és épen e végre *kell*, hogy gondolkozzék.

A „magad” így szól az „én”-edhez: „itt érezz örömet!” S akkor örül és gondolkozik azon, hogy még sokat örüljön - és épen evégre *kell*, hogy gondolkozzék.

Egy szavam van a test megvetőihez. Hogy ők megvetnek, ebben áll a tiszteletük. Ugyan mi az, a mi tiszteletet és megvetést és értéket és akaratot teremt?

A teremtő „magatok” teremte magának a tiszteletet és megvetést, teremte magának örömet és jajt. A teremtő test teremte magának a szellemet, akarata egyik karjául.

Testnek megvetői! Még boldogságokban és megvetésekben is a „magatok” valóságát szolgáljátok. Mondom néktek: a „magatok” akar meghalni és az fordul el az élettől.

Nem bírja már azt, a mit legjobban szeret: magán túl teremteni. Ezt szereti legjobban, ez minden égő vágya.

De immár későnek látja erre az időt: - ezért a „magatok” valósága le akar tűnni, óh testnek megvetői!

Le akar tűnni, s ezért levétek a testnek megvetői. Mivelhogy nem bírtok már magatokon túl teremteni.

S ime! ezért vagytok az élet és a föld haragosai. Tudattalan írigység vagyon megvetéstek sanda pillantásában.

A ti utatok nem az én utam, óh testnek megvetői! Nem vagytok nékem hidak az emberfölötti ember felé!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

Az örömökről és indulatokról.

Én vérem, ha van erényed és az a te erényed, úgy az nem közös birtokod senki mással.

Persze, te nevéen akarod szólítani és becézni; meg akarod cibálni a fülét és szórakozni akarsz véle.

És ime, nevét közösen bírod a néppel és magad is néppé és csordává lettél erényeddel együtt.

Jobb volna azt mondanod: „kimondhatatlan és megnevezhetetlen, a mi lelkem kínja és édessége s még beleimnek is éhessége”.

Erényed álljon magasabban, semhogy a nevek bizalmaskodhassanak véle: s ha beszélned kell róla, ne szégyeld, ha dadogva teszed.

Szólj hát és dadogj: „Ez az én „jóm”, ezt szeretem, így tetszik nékem igazán, csak így akarom én a jót.

Nem kell nékem, mint isten törvénye, nem kell nékem mint emberi szabály és szükség: nem kell nékem, hogy mutassa az utat földfeletti földek és paradicsomok felé.

Földi erény az, melyet én szeretek: kevés benne a bölcsesség és legkevesebb a mindennek értelme.

Ámde ez a mondás nálam rakott magának fészket: ezért szeretem és bubusgatom - íme nálam ül aranyos tojásain.”

Igy kell dadognod és erényedet dicsérned.

Egykoron indulataid valának és gonoszaknak nevezéd őket.

Most pedig csak erényeid vannak meg: ezek indulataidból nőttek.

S *származzál* bár a hirtelen haragúak neméből, avagy a buják vagy a dühös hívők vagy bosszúszomjazók fajtájából:

Végezetre minden indulatod erénnyé vált és minden ördögöd angyallá.

Valamikor vad kutyák valának pincédben, de végezetre madarakká és kedves éneklökké váltak. Mérgeidből főzéd balzsamod; búbanat-tehenedet fejed, íme emlői édes tejét szívod.

S ezentúl nem nő belőled gonosz, hanemha a gonosz, a mi erényid harcából nő.

Én vérem, ha szerencsés vagy, úgy egy erényed van és semmi több: im-ígyen könnyebben mégý át a hídon.

Kitüntető dolog, ha sok erényed van, ámde nehéz sors; és sokan mentek a pusztába és megölték magukat, mert belefáradtak, hogy erények csatái és csataterei legyenek.

Én vérem, vajjon rossz dolog-e a háború s a csata? De szükséges ez a rossz, szükséges az irígység és a bizalmatlanság és a rágalmazás erényeid között.

Lám, mint sóvárog mindegyik erényed a legmagasabb után: egész szellemed kívánja, hogy az ő hirnöke legyen, minden erőd kívánja haragban, gyűlöletben és szeretetben.

Féltékeny minden erény a másakra s a féltékenység borzasztó dolog. S erényeket is tönkre tehet a féltékenység.

A kit a féltékenység lángja körülveszen, az végezetre skorpió módjára maga ellen fordítja mérgezett fullánkját.

Óh, én vérem, avagy nem láttad-e még, hogy az erény önmagát rágalmazza és szúrja agyon?

Az ember olyas valami, a minek fölébe kell kerülni s ezért szeretned kell erényeidet: mivelhogy miattuk még majd tönkre.

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A halovány gonosztévőről.

Birák és áldozópapok! Nem akartok előbb ölni, mignem az állat lehorgasztotta fejét? Ime, a halovány gonosztévő lehorgasztotta fejét: szeméből a nagy megvetés szól.

„Énem olyasvalami, a mit le kell győzni; énem az ember nagy megvetése”: ez szól ebből a szemből.

Hogy önmagát elítélte, ez vala legmagasabb pillanata: ne engedjétek vissza a fenköltet alacsonyságába!

Nincs megváltás annak, a kit énje szenvedtet, hanemha a gyors halál.

Öléstek, birák, irgalom legyen és ne bosszú. S miközben öltök, vigyázzatok, hogy magát az életet igazoljátok!

Nem elég kibékülnötök azzal, akit megöltök. Szomorúságtok legyen az emberfölötti ember szeretete: im-ígyen igazoljátok azt, hogy *még* éltek!

„Ellenség”, - ezt mondjátok, de azt ne, hogy „gonosztévő”; „beteg”, - ezt mondjátok, de azt ne, hogy „gaz”; „botor”, - ezt mondjátok, de azt ne, hogy „bűnös”.

És te, vörös bíró, ha hangosan mondanád, mi mindent tettél már gondolatban: minden kikiáltaná: „Pokolba a fertővel és a mérges féreggel!”

Azonban más a gondolat, más a tett és más a tett képe. Az ok kereke nem gördül közöttük.

Egy kép sápasztotta el ezt a sápadt embert. Egyforma nagyok valának, mikor elkövette, ő és a tett: ámde nem tudta elviselni képét, miután elkövette.

Immár mindig egy tett tettesének látta magát. Örültségnek nevezem ezt: a kivétel lényeggé változék szemében.

A mért vonal lebűvöli a csirkét; a csapás, melyet ő mért, lebűvölé szegény eszét - a tett *utáni* örületnek hívom ezt.

Halljátok, ti birák! Van még más örület is: a tett előtti. De ti nem bujtatok eléggé mélyen ebbe a lélekbe!

Igy szól a vörös biró: „Ugyan minek ölt ez a gonosztévő? Rabolni akart.” Ámde én azt mondom néktek: lelke vért kívánt, nem ragadományt: a kés boldogságát szomjuhozá!

Szegény esze azonban nem fogta föl ezt az örültséget és rábeszélte őt. „Mit az a kis vér!” - mondá - „nem rabolnál is egyúttal egy keveset? Nem állnál egy kicsit bosszút is?”

És ő hallgatott szegény értelmére: ólomként nehezedett reá szava - s gyilkolván, rabolt. Nem akarta szégyelleni örültségét. És ime, bűnének ólma ránehezedik és szegény esze ismét oly merev, oly bénult, oly nehéz. Ha csak meg tudná rázni a fejét, úgy legördülne terhe: ámde ki tudná megrázni ezt a fejet?

Mi ez az ember? Raja a betegségeknek, a melyek a szellem által világszerte terjednek: így akarnak zsákmányt ejteni.

Mi ez az ember? Gomolyaga vad kígyóknak, a melyek ritkán vannak békén egymás mellett - így hát szétválva mennek zsákmányt keresni világszerte.

Nézzétek ezt a szegény testet! Amit szenvedett és kívánt, azt magyarázta magának ez a szegény lélek - és gyilkos öröme és a kés boldogsága után való sóvárgásnak magyarázta.

A ki most megbetegszik, azt megrohanja a rossz, a mi *most* rossz: fájdalmat akar okozni azzal, a mi néki fáj. De voltak más idők és volt más rossz és jó.

Egykor a kételkedés és maga-akarás gonoszát jelentett. Akkoron a beteg eretnekké és boszorkánynya lőn: mint eretnek és boszorkány szenvedett fájdalmat és akart fájdalmat okozni.

De ez sehogysem fér fületekhez: a ti „jó”-toknak árt, azt mondjátok. De mit nékem a ti „jó”-tok!

Sok dolog a ti jótokon utálatra gerjeszt engem s bizony nem a rossz. Hisz kívánnám, volna örületük, a mely tönkretenné őket, miként ezt a sápadt gonosztévőt.

Bizony, bizony, szeretném, ha örületük neve igazság volna, vagy hűség, vagy igazságosság: de erényük olyan, hogy hosszú életűek lehessenek és hitvány kedvtelésben éljenek.

Karfá vagyok a folyón: fogjon meg, a ki tud! De mankótok nem vagyok.

Im-ígyen szóla Zarathustra.

Az írásról és olvasásról.

Minden írás közül csak azt szeretem, a mit valaki vérével ír. Irj vérről: és meglátod, hogy a vér szellem.

Nem könnyű dolog idegen vért megérteni: gyűlölöm az olvasó naplopókat.

A ki ösmeri az olvasót, az többé nem tesz semmit az olvasóért. Még egy évszázad olvasó - s maga a szellem is bűzleni fog.

Hogy mindenkinek szabad olvasni, ez idővel nem csak az írást rontja meg, hanem a gondolkozást is.

Egykoron a szellem isten vala, azután emberré lőn, ime pedig még csöcselékké lészen.

Ha ki vérről írja igéit, az nem szereti, hogy olvassák, hanem, hogy tanulják.

A hegyek között a legközelebbi út: csúcstól csúcsig; de erre az útra kell, hogy hosszú lábad legyen. A mondások legyenek csúcsok, s a kikhez szólnak: nagyok és magasnövésűek.

Ritka és tiszta levegő, közelvaló veszedelem, vidám, incselkedéssel teljes szellem: ezek illenek egymáshoz.

Manókat szeretnék magam körül, mert bátor vagyok.

A bátorság, a mi elhessegeti a kisérteteket, maga teremt magának manókat, mivelhogy a bátorság nevetni akar.

Nem érzek már veletek: ez a felhő, a melyet magam *alatt* látok, ez a feketeség és ólom - ép ez a ti viharfelhőtök.

Ti fölfelé tekintettek, ha föl akartok emelkedni.

Én pedig *lenézek*; mivelhogy már fölemelkedém.

Ki tud közületek egyszerre nevetni és lelkesülni?

A ki a legmagasabb hegyre hág, az nevet minden szomorú-játékot és szomorú-valóságot.

Gondnélkülinek, gúnyosnak, erőszakosnak: így akar a bölcsesség; nőtény ő és mindig csak harcost szeret.

Mondjátok: „az élet nehéz teher.” De hát mire volna délelőtti büszkeségiek és esteli megadástok?

Az élet nehéz teher: de hát ne tegyétek magatokat olyan gyöngéknek! Mindnyájan, férfi és nő, teherbíró szamarak vagyunk.

Vajjon miben vagyunk egyek mi és a rózsabimbó, a mely reszket, mivelhogy egy csöpp harmat nyugszik testén?

Igaz: nem azért szeretjük az életet, mert megszoktuk az életet, hanem, mert megszoktuk a szeretetet.

Mindig van egy kis örültség a szerelemben. De mindig van egy kis okosság is az örületben.

S én is, a ki jó szívvel vagyok az élet iránt, úgy látom, hogy pillangók és szappanbuborékok és az ő fajtájuk-emberek tudnak legtöbbet a boldogsághoz.

Ha ezeket a könnyű, bohó, hímes, lebegő lelkeket röpdösni látja: ez Zarathustrát könnyre, dalra csábítja.

Csak olyan istent tudnék hinni, a ki táncolni tud.

S mikoron ördögömet látám, komolynak, alaposnak, mélységesnek, ünnepélyesnek látám: a nehézség szelleme volt ő, - általa *esnek* mindennek.

Nem haraggal ölsz, hanem nevetéssel. Rajta, öljük meg a nehézség szellemét!

Megtanulék járni: azóta futni engedem magam. Megtanulék röpdülni: azóta nem várom, hogy toljanak, ha mozdulni akarok.

Íme könnyű vagyok, íme repülök, íme magam alatt látom magam, íme isten táncol képemben.

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A hegyi fáról.

Zarathustra észrevette volt, hogy egy ifju kerülgeti őt. És mikoron egy este egyedül mendegélt a várost körülzáró hegyek között, a melynek neve „a tarka tehén”: íme, menetközben találkozott ezzel az ifjúval, a mint egy fához támaszkodva ült és fáradt tekintettel nézett a völgybe. Zarathustra megfogá a fát, a mely alatt az ifjú ült és szóla im-ígyen:

„Ha ezt a fát kezemmel meg akarnám rázni, nem bírnám.

Ámde a szél, a melyet nem látunk, kínozza és hajlítja, a merre csak akarja. Legjobban hajlítottunk és kínoztatunk láthatatlan kezeiktől.”

Ekkor megdöbbenve fölkel az ifjú és monda: „Íme hallom Zarathustrát és ép most gondoltam reá.” Zarathustra pedig felelé: „Miért, hogy ezért megijedsz? - Ám az emberrel ugyanúgy áll a dolog, miképen a fával.

Mennél jobban törekszik magasba, fénybe, annál erősebben törekszik gyökere a földbe, lefelé, a sötétbe, mélybe, - le a gonoszba.”

„Igen, a gonoszba!” - kiáltá az ifjú. - „Hogyan lehetséges az, hogy felfedezted lelkemet?”

Zarathustra mosolygva mondá: „Egynémely lelket sohasem fognak fölfedezni, hanemha előbb föltalálják.”

„Igen, a gonoszba!” - kiáltá ismét az ifjú. - „Valót beszélsz, Zarathustra. Magam sem bizakodom magamban, mióta a magasba törekszem és más senki sem bizakodik én bennem - vajjon miként van ez?

Tulságosan gyorsan váltok képet: mám ellene mond tegnapomnak. Gyakorta átugrom a fokokat, ha fölfelé megyek, - ezt egyetlen fok sem bocsátja meg nékem.

Ha fent vagyok, mindig egyedül találom magam. Senki sem szól hozzám, a magánosság jege borzongat. Mit is akarok a magasban?

Mennyire szégyellem fölhágásom és botorkálásom! Mint gúnyolom heves lelkendezésemet! Mint gyűlölöm! a röpülőt! Mily fáradt vagyok a magasban!”

Ezzel elnémula az ifjú. Zarathustra pedig nézegeté a fát, amelynél állának és szóla im-ígyen:

„Imhol ez a fa magában áll a hegyen; magasra nőtt ember, állat feje fölé.

És ha beszélni akarna, nem volna, a ki megértené: oly magasra nőtt vala.

Íme vár és vár, - vajjon mire is vár? Túlön-túl közel lakozik a fellegek székhelyéhez: nemdenem az első villámra vár?”

Zarathustra szavaira az ifjú heves taglejtéssel kiáltá föl: „Igen, Zarathustra, valót beszélsz. Leszállásom sovárogtam, a mikor *föl*, a magasba törekedtem, s te vagy a villám, akire vártam! Íme, mi vagyok én, mióta te megjelentél nekünk? A reád való *irigykedés* az, a mi engem szerte zilált!” Így szólt az ifjú és keservesen sírt. Zarathustra azonban átkarolá őt és magával vivé.

Miután pedig egy ideig együtt menének, Zarathustra megszólala:

Szívem szakasztja meg. Szavadnál jobban jelenti nékem szemed minden veszedelmedet. Még nem vagy szabad, te még *keresed* a szabadságot. Álmatlan-lázassá tőn téged keresésed és beteg virrasztóvá.

A szabad magasságba törekszel te, csillagokat szomjuhoz a te lelked. Ámde gonosz ösztöneid is szomjuhozzák a szabadságot.

Hogy ereszd szabadon, veszett ebeid azt akarják; gyönyörtől ugatnak pincéikben, ha szellemed minden bilincsét széttörni igyekszik.

Még fogolynak látlak, aki a szabadságot forgatja eszében: óh, okossá válik az ilyennek lelke, de alattomoszá és gonosszá is.

Még a szellem szabadosának is meg kell tisztúlnia. Sok börtön és dohosság maradt még benne; tisztúlnia kell még szemének. Igen, én ösmérem veszedelmedet. De szerelmemre és reménységemre kérlek: ne vesd el szerelmedet és reménységedet!

Még nemesnek érzed magad, s még nemesnek éreznek a többiek is, a kik nehéz szívvel vannak irántad és horgas szemet vetnek utánad. Tudd meg, hogy a nemes mindenkinek útjában áll.

A jóknak is útjokban áll a nemes: és még ha jónak hívják is, ezzel csak távoztatni akarják.

Ujat akar teremteni a nemes és uj erényt. Régit akar a jó és azt, hogy a régi fentartassék.

Ámde nem az a nemes veszedelme, hogy jóvá válik, hanem hogy orcátlanná és gúnyolódóvá, megsemmisítővé.

Óh, én ösmerék nemeseket; elveszíték minden magas reménységüket.

Akkoron azután orcátlanul élék rövid élvezeteiket és céljukat alig veték *egy* napon túl.

„A szellem is kék” - mondák. Akkoron szellemük szárnyaszegett lón: íme földön csúszik és rágástól rondán.

Egykoron azt hívék, hogy hősök lesznek: most pedig kéjhajhászók. Bánat és borzalom nekik a hős.

De szerelmemre és reménységemre kérlek: ne vesd ki lelkedből a hőst!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A halál prédikátorairól.

Vannak a halálnak is prédikátorai: s a föld tele van olyanokkal, a kiknek az élettől-elfordulást kell prédikálni.

Tele van a föld a fölöslegésekkel, elromlott az élet a túlon túl-sokaktól. Bárcsak az „örökélet”-tel el-kicsálnák őket ebből az életből!

„Sárgák”-nak hivatnak a halál prédikátorai vagy „feketék”-nek. De én még más színekben is mutatom őket.

Imhol: a félelmetesek, a ragadozó állatot hordozzák magukban s nincs egyéb választásuk, hanemha élvezet vagy a maguk marcangolása. És még élvezetük is a maguk marcangolása.

Még emberekké sem lettek, ezek a félelmetesek: hadd prédikálják az élettől-elfordulást s pusztuljanak maguk is!

Imhol: a sorvadó lelkűek; alig születtek s máris a fáradtság és lemondás tanait sóvárognak.

Szivesen meghalnának s szeretnék, ha mi ezt az akaratukat helybenhagynók!

Vigyázzunk, nehogy fölébresszük ezeket a holtakat és megsértsük ezeket az eleven koporsókat!

Találkozik velük beteg vagy aggastyán, vagy holttest: rögtön azt mondják „nyilvánvaló lőn az élet hivsága. „Pedig csak az ő hivságuk lőn nyilvánvaló és szemöké, a mely a létnek ezt az egyetlen látványát látja.

Vaskos buskomorságba burkolózva és sóvárogva az az apró történeteket, a mik halált hoznak: így várakoznak fogukat összefogva.

Avagy: nyaláncságok után nyúlnak s közben gúnyolják gyerekségüket: csüngenek szalmaszál-éltükön és gúnyolódnak, hogy szalmaszálon csüngenek.

Ez a bölcseségük: „bolond, a ki élve marad, de még oly bolondok vagyunk! És éppen ez a legnagyobb bolondságunk az életben!”

„Az élet csupa kín” - mondják mások és nem hazudnak: úgy hát tegyetek róla, hogy *ti* megszünjete! Tegyetek róla, hogy az élet megszünjék, a mely csupa kín!

És tanítsa virtustok ezt: „öld meg *magad*! Lopd el *magad*!

„A kéj bűn” - mondja az egyik, a ki a halált prédikálja - „menjünk hát félre és ne nemzzünk gyermeket!”

„Szülni fáradságos” - mondja a másik - „minek még szülni? Hisz csak boldogtalanokat szülünk!” - Ők is a halál prédikátorai.

„Részvétre van szükség” - mondja a harmadik. „Vegyétek a mim van! Vegyetek, engem, a mi vagyok! Annál gyöngédebben köt magához az élet!”

Ha pedig részvétük való volna, megkeserítenék felebarátjuk életét. Gonoszság: ez volna igazi jóságuk.

Ámde ők szabadulni akarnak az élettől: mit bánják ők, hogy másokat még szorosabbra láncolnak bilincseikkel és ajándékaikkal!

És ti is, kiknek az élet verejtékes dolog és vad hajsza: nemdenem nagyon életuntak vagytok? Nemdenem nagyon megértetek a halál prédikációjára?

Ti mindnyájan, a kik szeretitek a verejtékes dolgot és a gyorsat, ujat, idegent, rosszul férték meg magatokkal, szorgalmatok megfutamodás és vágya a magatok-felejtésének.

Ha erősebben hisztek vala az életben, kevésbbé vetitek magatokat zsákmányul a pillanatnak. De várni nincs elég tartalmatok - még lustálkodni sem!

Mindenütt hangzik a halál prédikátorainak szózata és a föld tele van olyanokkal, a kiknek halált kell prédikálni.

Vagy „az örök életet”: ez nekem egyre megy, hacsak hamar elpusztulnak!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A háborúról s a harcosokról.

Nem kell nekünk, hogy legjobb ellenségeink kiméljenek, sem pedig azok, a kiket szívből szeretünk. Hadd mondjam meg hát néktek az igazat!

Harcos testvéreim! Szívből szeretlek benneteket, hozzátok hasonló voltam és vagyok. És én vagyok legjobb ellenségeitek is. Hadd mondjam meg hát néktek az igazat!

Tudom, hogy gyűlöletet és irigységet tápláltok sziveitekben. Nem vagytok elég nagyok, hogy gyűlöletet és irigységet ne ismernétek. Legyetek hát elég nagyok, hogy ne szégyenkezzetek miattok!

És ha nem tudtok a megismerés szentjei lenni, legyetek legalább a harcosai. Mert ezek az ilyen szentségnek bajtársai és előőrsei.

Sok katonát látok: bár látnék sok harcost! „Egyenruha”-nak hívják viseletüket: vajha ne lenne „egyenruha”, a mit alatta rejtenek!

Szemetek mindig ellenséget keressen - a ti ellenségeteket. És egynémelyitek első pillantásra gyűlöletet kelt.

A ti ellenségeteket keressétek, a ti hadatokat viseljétek és a ti eszméitekért! És ha eszmétek elbukik, úgy becsületességtek még ezen is üljön diadalt.

Szeressétek a békét de csak azért, hogy új háborúk eszköze. És a rövid békét jobban, mint a hosszantartót.

Nem munkára serkentelek, hanem harcra. Nem békére serkentelek, hanem győzelemre. Munkátok legyen harc, békétek legyen győzelem! Csak akkor ülhetek csöndben és békén, ha íjjatok és nyilatok van: különben fecsegték és nyelvet mértek. Békességtek legyen győzelem!

Azt mondjátok: az igaz ügy szentesíti még a háborút is. Én pedig azt mondom nektek: az igaz háború szentesít minden ügyet.

A háború és a bátorság több nagy dolgot szültenek, mint a felebaráti szeretet. Nem szánalmatok, hanem vitézségtek menté meg eleddig a hajótörötteket.

Mi jó? kérditek. Vitéznek lenni jó dolog. Hadd beszéljenek a kis leányok: „jó dolog az, a mi szép is, megható is”.

Szívteleneknek hivatok: de szívetek igaz és én szeretem szívességtek szemérmét. Ti szégyenlítek áradástokat és mások szégyenlik apadásukat.

Rútak vagytok? Nosza, én véreim! Vegyétek magatokra a fenségeset, a rút köpönyegét!

És ha lelketek fölemelkedik, magas kedvre derül, fenségtekben gonoszság vagyon, Ismerlek titeket.

A gonoszságban találkozik a magas kedvű és a gyöngye. Ámde félreértik egymást. Ismerlek titeket.

Csak olyan ellenségtek legyen, a kit gyűlölni kell, s ne olyan, a ki megvetendő. Büszkéknél kell lennetek a ti ellenségetekre: akkor ellenségtek sikerei a ti sikereitek is.

Lázadás - ez a rabszolga előkelősége.

A ti előkelőségtek legyen engedelmesség! Még parancsotok is engedelmesség legyen!

A jó harcos fülének kedvesebb a „neked *kell*”, mint az „én akarom”. És ha valamit szeretnétek, azt előbb parancsoltassátok magatoknak.

Az élet szeretete legyen legmagasabb reményetek szeretete: és legmagasabb reményetek legyen az élet legmagasabb gondolata!

S legmagasabb gondolatát hadd parancsoljam én néktek - és ez így szól: az ember valami, aminek fölébe kell kerülni!

Éljétek hát élteteket, az engedelmesség és háború életét! Mit ér a hosszú élet!

Melyik harcos akarja, hogy kiméljék!

Én nem kiméllek, - szívből szeretlek, én harcos testvéreim!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

Az új bálványról.

Valahol vannak még népek és nyájak, de nem nálunk, én véreim: itt államok vannak.

Állam? Mi az? Nosza, nyissátok ki fületeket, mert most a népek haláláról szólok.

„Állam”, ez a neve a szörnyetegnek, amely leghidegebb minden szörnyeteg között. Hidegen hazudik is; és ez a hazugság csúszik-mászik ki szájából: „Én, az Állam, vagyok a Nép”.

Hazugság ez! Teremtők valának, a kik a népeket teremték és föléjük szegzének hitet és szeretetet: im-ígyen szolgálák az életet.

De megsemmisítők ők, a kik cselt vetnek sokaknak és államnak nevezik: pallóst és száz éhes vágyat szegeznek föléjük.

Ahol van még nép, nem érti az államot és gyűlöli mint álnok tekintetet s bünt az erkölcs és jog ellen.

Ezt a jelt adom néktek: minden népnek megvan a maga nyelve jót, gonoszt szólni: ezt nem érti a szomszéd. Erkölcsre, jogra tulajdon beszédet talált ki.

Ámde az állam a jó és gonosz minden nyelvéen hazudik; s valamit beszél, hazudik - s valamije van, lopta azt.

Hamis rajta minden; lopott fogakkal harap, ő, a harapós. Hamisak még belei is.

Jó és gonosz nyelv zavara: ezt a jelt adom néktek mint az állam jelét. Valóban, halni-akarást jelent ez a jel! Valóban, a halál prédikátorainak int!

Szerfölött sokan születnek: a fölöslegesek számára találták ki az államot!

Lám, hogyan csalogatja magához a fölöslegeseket. Hogyan nyeli, rágdossa őket és kérődzik rajtuk!

„Nincs a földön nagyobb nálamnál: az Isten rendező ujjá vagyok én”, így bög a fenevad. És nemcsak hosszúfülűek és rövid szeműek borúlnak előtte térdre! Óh, nagy lelkek ti, bennetek is dörmögi sötét hazugságait! Óh kifürkészi a dús szíveket, a melyek örömet tékozolják magukat!

Igen, titeket is kifürkész, a régi isten legyőzőit! Elfáradtatok a harcban, s fáradságtok íme az új bálványt szolgálja!

Hősöket és érdemdúsakat szeretne maga körül az új bálvány! Szívesen sütkérezik jó lelkiismeretek verőfényében, - ő, a hideg szörnyeteg!

Mindeneket meg akar *néktek* adni, ha *ti* imádandjátok, ő, az új bálvány, im-ígyen vásárolja meg magának a ti erényetek fényét és büszke szemetek tekintetét.

Horogra akarja keríteni veletek a fölöslegeseket! Igen, pokoli praktika találtatott itt ki, a halál paripája, isteni tisztelet cicomájában csörögve!

Valóban, tömeges halál találtatott itt ki, a mely magát életként dicsőíti: valóban szívyszerinti szolgálat ez a halál minden prédikátorának!

Államnak hívom, a hol mindenek méregivók, jók és gonoszok: államnak, a hol mindenek elveszejtik magukat, jók és gonoszok: államnak, a hol mindenek lassú öngyilkossága „az élet”-nek hivatik.

Lám, ezek a fölöslegések! Ellopkodják a fölthalálók míveit és a bölcsek kincsét: miveltségnek hívják lopásukat - és minden nyavalyává és gonoszsza változik kezükben!

Lám, ezek a fölöslegések! Mindig nyavalyások, kihányják epéjüket és újságnak nevezik. Elnyeldesik egymást s még megemészteni sem tudják egymást.

Lám, ezek a fölöslegések! Gazdagságot szereznek és egyre jobban szegényednek véle. Hatalmat akarnak és először a hatalom feszítő vasát: sok pénzt - ezek a nem-tehetősek!

Lám, mint másznak, ezek a gyors majmok! Átmásznak egymáson és im-ígyen vonszolják egymást iszapba és mélységbe.

Mindnyájan a trónhoz iparkodnak: ez a bogaruk - mintha a boldogság trónon ülne! Gyakorta iszap ül a trónon - és gyakorta a trón is iszapban.

Örülteknek látom valahányát és mászó majmoknak és túlhevülteknek. Ronda szagát érzem bálványuknak, a hideg fenevadnak: ronda szagukat érzem valamennyiüknek, ezeknek a bálványimádóknak.

Én véreim! avagy meg akartok-e fűlni szájuk és éhes vágyaik gőzében? Még jobb, ha szétzúzzátok az ablakokat és a szabadba ugartok!

Ugyan térjete ki a bűzősségnek! Távozzatok a fölöslegések bálványimádásától!

Ugyan térjete ki a bűzősségnek! Távozzatok ezeknek az emberáldozatoknak gőzéből!

Még most is szabad a föld nagy lelkeknek. Magoknak-lakók és párosan lakók számára még sok üres hely van, a melyek körül csendes tengerek illata lengedez.

Még most is szabad a nagy lelkeknek a szabad élet.

Valóban, a ki kevéssel bír, annál kevésbbé bíratik: dicsértessék a szűkös szegénység!

Csak, a hol az állam megszűnik, csak ott kezdődik az ember, a ki nem fölösleges: ott kezdődik a szükséges ember dala, ez az egyetlen, pótolhatatlan dallam.

Ott, a hol az állam *megszűnik*, - nosza tekintsetek oda, én véreim! Nem látjátok, nem látjátok a szivárványt és az emberfölötti emberhez vezető hidakat?

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A piac legyeiről.

Menekülj barátom, magánosságodba! Látom, hogy elbódultál a nagy emberek zsidongásától és hogy össze-vissza szurkáltak a hitvány legyek fullánkjai.

Hozzád méltón tud hallgatni veled erdő és szikla. Légy újra olyan, mint a fa, amelyet szeretsz, a terebélyes: némán és hallgatva-figyelve borúl a tengerre.

A hol a magánosság megszűnik, ott kezdődik a piac; és a hol a piac kezdődik, ott elkezdődik a nagy színjátszók zsidongása és a mérges legyek zümmögése is.

A világon a legjobb dolgok sem érnek még semmit, ha nincs valaki, a ki először játékszínre hozza: nagy embereknek hívja a nép ezeket a játékmestereket.

Csak kevéssé érti meg a nép a nagyot: azaz a teremtet. De sok az érzéke minden játékmester és a nagy dolgok komédiásai iránt.

Az új értékek feltalálói körül forog a világ; - forgása szemmel nem látható. Ámde a komédiások körül forog a nép és a hírnév: ez a „világ folyása.”

Szellemes a komédiás, de szellemében kevés a lelkiismeret. Mindig csak abban hisz, a mivel a legerősebb hitet ébreszti - a maga iránti hitet.

Holnap megint újat hisz és holnapután megint újabbat. Érző inai gyorsan járnak, mint a népé és változékony a szimatja.

Fellökni, - ez néki annyi, mint: bebizonyítani. Elbolondítani, - ez néki annyi, mint: meggyőzni. És a vért minden ok közt a legjobbnak tartja.

Az olyan igazságot, a mi csak finom fülekbe csúszik, hazugságnak, buboréknak hívja. Valóban, csak olyan istenekben hisz, a kik nagy zajt csapnak a világon! Tele van a piac ünnepélyes csepűrágókkal - és a nép hivaikodik nagy embereivel! Őket tekinti a pillanat urainak.

Ámde a pillanat nyomja őket: így hát ők is nyomnak téged. S tőled is igent vagy nemet akarnak hallani. Óh jaj! te a mellette és ellene szóló okok közé akarod helyezni székedet?

Ezekre a föltétlenekre és tolongókra ne légy féltékeny. Te, az igazság barátja! Az igazság még sohasem ment karonfogva föltétlennel.

Ezeknek a hirtelenkedőknek miatta térj vissza bátorságos magánosságodba: csak a piacon támadnak reád igen?-nel vagy nem?-mel.

Lassan tapasztal minden mély kút: soká kell várnia, még megtudja, *mi* esék mélységébe.

Távol a piactól és dicsőségtől teljesedik minden nagy dolog: örök idők óta távol a piactól és dicsőségtől laknak az új értékek föltalálói.

Menekülj barátom, magánosságodba: látom, hogy fene-legyek szurkálták össze-vissza. Menekülj oda, a hol érdes, erős szellő fújdogál.

Menekülj, barátom, magánosságodba! Nagyon is közel éltél a kis emberekhez és a hitványokhoz. Menekülj láthatatlan bosszújuk elől! Színbosszúval telvék ellened. Ne emeld többé karodat ellenök! Se szerük, se számuk s nem a te osztályrészed, hogy légy csapójuk legyél.

Se szerük, se számuk ezeknek a kis embereknek és hitványoknak, pedig esőcsepp és giz-gaz már sok kevés nagy házat döntött romba.

Te nem vagy kő és máris kivájt a sok csepp. Valamikor még széttörve és szétrepedve látlak a sok csepptől.

Látom, hogy elkínóztak a fene-legyek, véresre sebeztek száz helyen; és büszkeséged még csak nem is haragszik.

Vért kívánnak tőled angyali ártatlansággal, vért sóvárognak vértelen lelkeik, ezért hát szurdosnak angyali ártatlansággal.

De te, mélységes, túlon túl mélyen szenvedsz még apró sebektől is; s mielőtt meggyógyítnád magad, íme másik mérges féreg mászik át kezeden. Túlon túl büszkének tudlak, semhogy ezeket a falánkokat megölnéd. Óvakodj azonban, nehogy végzeteddé váljék minden ádáz igaztalanságaikat viselned!

Dicséreteikkel is körülzsonganak: tolakodás a dicséretük. Ezzel csak bőröd és véred közelébe akarnak férközni.

Hizelegnek néked, mint valami istennek vagy sátánnak; pityeregnek előtted mint valami isten vagy sátán előtt. Ne törődj velök! Hízolgók ők és pityergők s nem egyebek.

Sokszor kedves színben alakoskodnak előtted. De ez vala mindig a gyávák okossága. Bizony, bizony, okosak a gyávák!

Sokan agganak rajtad szűk lelkükkel, - aggasztó vagy te nekik mindenha. Valamin sokat agganak, az mind aggasztóvá válik szemükben.

Minden erényedért fenyítenek téged. Csak egy dolgot bocsátanak meg néked tiszta szivből: botlásaidat.

Mivelhogy szelid vagy és igaz lelkű, így szólsz: „nem az ő bűnök, hogy életük olyan alacsony. „Ámde az ő szűk lelkük im-ígyen gondolkozik: „bűn minden magasabbrendű élet”.

És légy bár szelid hozzájuk, mégis úgy érzik, mintha megvetnéd őket; és jótéteményeidet rejtett kártéteményekkel fizetik vissza. Szótalan büszkeséged soha sincs innyükre; ujonganak, ha egyszer elég szerény vagy a hiuságra.

A mit valakin megösmérünk, meg is gyúlasztjuk rajta. Ennek okáért óvakodj a kis emberektől!

Előtted kicsinyeknek érzik magukat és alacsonyságuk parázsa láthatatlan bosszúra izzik bennök.

Avagy nem veszed-e észre, hányszor némulának el, ha hozzájuk léptél és miként távozik erejük, hasonlatosan a kialvó tűz füstjéhez? Igen, barátom, a rossz lelkiismeretet jelented felebarátaidnak; mivelhogy hozzád méltatlanok. Ennek okáért gyűlölnék téged és szeretnék véredet szívni. Felebarátaid örökön fene-legyek leendenek; valami nagy te rajtad, kell, növelje mérgüket és a légyhez való hasonlatosságukat.

Menekülj, barátom, magánosságodba és oda, a hol érdes, erős szellő fuvall. Nem a te osztályrészed, hogy légycsapójuk legyél.

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A szeplőtelen tisztaságról.

Szeretem az erdőt. A városokban rosszúl él az ember: ott túlságosan sok a párzó kedvű.

Nemdenem jobb-e gyilkos kezére kerülni, mint párzó kedvű asszonyi-állatéra.

S nézzétek ezeket a férfiakat: - szemük elárulja - nem tudnak jobbat e földön, mint asszonyi állatnál feküdni.

Iszap van lelkük mélyén és jaj, ha iszapjukban még szellem is lakozik!

Ha legalább állatokul tökéletesek lennétek!

Ámde az állatoknak ártatlanság a tulajdonsága.

Talán azt javallom néktek, öljétek meg érzékeiteket? Én az érzékek ártatlanságát javallom néktek.

Szeplőtelen tisztaságot javallok-e néktek? A tisztaság némelyeknél erény, azonban sokaknál majdnem bűn.

Ezek ugyan megtartóztatják magukat: de a testi kívánság szuka-kutyája sandán tekintget minden tettükből.

Egészen erényük magaslatáig, egészen belé hideg lelkükbe követi őket ennek az állatnak békétlensége.

S mily kedvesen koldul a testi kívánság szukája egy kis lélekért, ha egy kis húst megtagadnak tőle!

Kedvelitek a szomorújátékokat és mindazt, a mi a szívet megszakasztja? Ám gyanakvó szemem a szukát keresi.

Szerfölött kegyetlen a szemetek és kéjre vágyva keres szenvedőket. Hátha csak kéjetek alakoskodik az együtt-szenvedés mezében.

Ezt a hasonlatot is mondom néktek: sokan, a kik ördögüket akarták kiüzni, ezenközben maguk is disznók lettek.

Ha kinek a maga-megtartóztatása nehezére esik, annak nem ajánlatos az: nehogy a pokolba vezessen, azaz a lélek iszapjára és párzó kedvére. Avagy szennyes dolgokról beszélek? Ezt nem tartom a legrosszabbnak.

A megismerő nem akkor húzódozik a víztől, ha az igazság szennyes, hanem ha sekély.

Bizony, bizony, vannak, kik fenékig tiszták: szelidebb lelkűek, szívesebben s gyakrabban nevetnek, mint ti.

Ők a szeplőtelen tisztaságon is nevetnek és kérdezik: „Mi a szeplőtelen tisztaság!?”

Nemdenem balgaság a szeplőtelen tisztaság? Ámde ez a balgaság maga jött hozzánk, nem mi jöttünk ő hozzá.

Mi szívünk hajlékát ajánlók föl ennek a vendégnek: íme nálunk lakik, - maradjon, valamíg jól esik néki!”

Im-ígyen szóla Zarathusra.

A barátról.

„Kelleténél egygyel mindig több van körülöttem” - im-ígyen gondolkozik a remete. „Mindig csak egyszer egy, ez elvégre kettőt tészem!”

„Én” és „engem” mindig túlön-túl szapora beszédűek; miként lehetne kitartani, ha nem volna barátunk.

Mindig harmadmagával van a remete, ha egy barátja vagyon; ez a harmadik a parafa, a mely meggátolja, hogy a két másik beszélgetése ne sülyedjen a mélybe.

Óh, módfölött sok mélység fenyeget minden remetét. Ezért vágyódik olyan nagyon barátra és magasságra.

Másokba vetett hitünk elárulja, mi részt hiszünk magunkban. Barát után vágyódásunk a mi árulónk.

Gyakorta meg csak az írigységet akarjuk átugorni a szeretettel. És gyakorta támadunk és ellenséget szereztünk, elrejtendők, hogy megtámadhatók vagyunk.

„Légy legalább ellenségem” - így szól az igazi tisztelet, a mely nem mer barátságot kérni.

Barátot akarsz? Akkor háborút is akarj viselni érette: s hogy háborút viselhess, *tudnod* kell ellenségnek is lenned.

Barátodban még tisztelned kell az ellenséget is. Avagy egészen hozzáléphetsz-e barátodhoz, a nélkül, hogy átlépnéd?

Barátod legyen legjobb ellenséged. Legközelebb légy hozzá szíveddel, ha ellene tusakodol.

Nem akarsz barátod előtt leplet viselni? Megtiszteled azzal, hogy úgy adod magad néki, a milyen vagy? De hisz ezért pokolba kíván téged!

A ki nem leplezkedik, megbotránkoztat: lám, nagy okotok van a meztelenségtől félnetek! Persze, ha istenek volnátok, akkor szégyelnétek köntöstöket!

Nincs cicomád barátodhoz elég méltó: mert kell, hogy neki nyílvessző légy, az emberfölötti ember felé sóvárgó.

Nézted-e már valaha barátodat, ha aludt, megtudandó, minő az ábrázata? Mert mi más különben barátod ábrázata? A magad ábrázata, érdes és tökéletlen tükörtől visszaadva.

Láttad-e már valaha barátodat aludni? Avagy nem ijedtél-e meg, hogy barátodnak ilyen az ábrázata? Óh, barátom, az ember olyas valami, aminek fölébe kell kerülni!

A kitalálás és a hallgatás mestere legyen a barát: nem kell mindent látni akarnod. Álmod árulja el, mit teszen barátod ébren.

Részvéd kitalálás legyen: a végre, hogy megtudd, vajjon barátodnak kell-e részvét? Lehet, hogy a száraz szemet és az örökkévalóság tekintetét szereti rajtad.

Barátoddal való részvéd rejtőzzék kemény héjba, törj ki rajta egy fogat, így lesz veleszenvedésed finom és édes.

Tiszta levegő, magánosság, kenyér, orvosság vagy-e barátodnak? Némely ember a maga béklyóit sem tudja magáról leváltani és mégis barátja megváltója lesz.

Rabszolga vagy? Úgy nem lehetsz barát. Zsarnok vagy? Úgy nem lehetnek barátaid. Túlon túl soká rejtőzék rabszolga és zsarnok az asszonyi állatban. Ennek okáért az asszonyi állat még képtelen a barátságra: csak szerelmet ismer.

Az asszonyi állat szerelmében igazságtalanság és vakság lakozik minden iránt, valamit nem szeret. És még tudó szerelmében is van mindig megrohanás, villám és sötét éjjel a fényesség mellett.

Az asszonyi állatok még képtelenek a barátságra: macskák még mindig és azok is maradnak. Avagy legjobb esetben tehenek.

Az asszonyi állat még képtelen a barátságra. Ámde mondjátok meg nekem, ti férfiak, ki képes *ti* közületek a barátságra. Óh, mily szegények vagytok, ti férfiak, és mily fukar lelkűek! Amennyit ti barátotoknak adtok, azt én szívesen adom ellenségemnek s nem szegényedem ezzel.

Pajtáság van a világon: bár volna barátság!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

Az ezeregy célról.

Sok országot látott vala Zarathustra és sok népet: im-ígyen sok sok nép „jó”-ját és „gonosz”-át fedezte föl. S nem talált vala Zarathustra nagyobb hatalmat a földön, mint a jót és gonoszt.

Nem élhetne nép, a mely nem értékelné, ha pedig fönn akar maradni, nem szabad úgy értékelnie, ahogy a szomszéd.

Sok, a mit ez a nép jónak hívott, más nép szemében gúny és gyalázat vala: így tapasztaltam. Sokat találtam itt gonosz nevezettel bélyegezve, ott meg bíbor díszszel cicomázva.

Sohasem értette meg a szomszéd a szomszédot: lelke mindig csodálkozott szomszédja örültségén és gonoszságán.

A javak táblája függ minden nép fölött. Ime, az a győzelmek táblája, íme, az a hatalom akaratának szózata.

Dicséretes a népnek az, a mit nehéznek tart; a mi elengedhetetlen és nehéz, azt jónak nevezi, s a mi végső szükségből szabadít, a ritka, a legnehezebb, - azt szentnek magasztalja.

A minek uralmát, győzelmét, ragyogását köszöni, szomszédjának borzalmára és írigységére: az neki magas, első, a mérték-érték, minden dolog értelme.

Valóban, én véreim, ha egyszer megösméred egy nép szükségéit és egét és szomszédját: úgy eltalálsz maga-lebirása törvényét és hogy miért hág ezen a lajtorján reménységei felé.

„Légy mindig első s magaskodj ki mindig a többiek fölött: féltő-írigy lelked ne szeressen mást, mint a barátot”- ez az ige megreszketteté a görög ember lelkét: s ezzel követé nagysága ösvényét.

„Mondj igazat s bánj derekasán íjjal-nyíllal” ezt tartotta kedvesnek is, nehéznek is az a név, a melytől nevem ered, - az a név, a mely nekem kedves is, nehéz is.

„Tiszteld apádat és anyádat, s testestől-lelkestől légy kedvökre”: a legyőzésnek ezt a tábláját függeszté egy másik nép maga fölé és hatalmassá és örökké lőn vele.

„Légy hű a hűség kedvéért, vess becsületet és vért gonosz és veszedelmes dolgok kockájára is”: magát így tanítva győzé le magát ismét egy másik nép, s így legyőzve lőn méhe áldott és nagy reménységekkel terhes.

Bizony, bizony, az emberek önmaguk adták maguknak minden „jó”-jukat és „gonosz”-ukat. Bizony, bizony, nem kapták azt, nem találták, nem esett az közéjük felülről, mint mennyei szózat.

Csak az ember tőn értékeket a dolgokba, hogy magát fentarthassa, - csak ő teremte értelmet a dolgoknak, emberi értelmet! Ennek okáért hívja magát „ember”-nek, vagyis: az értékelőnek.

Értékelni annyi, mint teremteni: halljátok, ti teremtők! Értékelni: ez minden értékelt dolog értéke és klenódiuma.

Csak az értékelés adja meg az értéket: és értékelés nélkül a lét diója üres héj volna. Halljátok, ti teremtők!

Az értékek változása - ez a teremtők változása. Mindig megsemmisít, a kinek sorsa, hogy teremtmény legyen.

Először népek valának a teremtők s csak később egyének; valóban az egyén maga is a legifjabb teremtmény.

A népek egykoron a „jó” tábláját függeszték maguk fölé. Uralkodni akaró szeretet és engedelmeskedni akaró szeretet teremtenék maguknak ilyen táblákat.

Régebbi a csorda szeretete, mint az „én” szeretete: s valamíg a jó lelkiösméret a csordánál vagyon, csak a rossz lelkiösméret mondja: „én”.

Valóban, a ravasz „én”, a szeretetlen, a mely a maga hasznát keresi sokak hasznában: ez nem szüli a csordát, hanem megöli.

Szerető lelkek valának mindig és teremtők, a kik a jót, gonoszat teremték. A szeretet tüze izzik minden virtusuk nevében és a harag tüze.

Sok országot látott vala Zarathustra és sok népet: nem talált vala Zarathustra nagyobb hatalmat a földön, mint a szerető lelkek míveit: „jó” és „gonosz” a nevük.

Valóban, szörnyeteg a hatalma ennek a dicséretnek és korholásnak. Mondjátok, én véreim, ki fékezi meg őt nékem? Mondjátok, én véreim, ki vet pányvát a fenevadnak ezer nyakába?

Ezer cél volt eleddig, mivelhogy a népek ezeren valának. Csak az ezer nyak pányvája hiányzik még, hiányzik az Egy Cél. Az emberiségnek még nincs célja.

De mondjátok hát, én vérem: ha az emberiségnek még nincs célja, él-e már ő - *maga* is?

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A felebaráti szeretetről.

Tolongtok felebarátotok körül s ezt a cselekedetet szép szavakkal jelölitek. De én mondom néktek: a ti felebaráti szeretetetek csak a magatokhoz való rossz szeretetetek.

A felebaráthoz menekültök önmagatok előtt s szeretnétek ezt erénynyé tenni: ám én átlátom a ti önzetlenségeteket.

A „Te” öregebb, mint az „Én”; a „Te” már szentté avattatott, de még nem az „Én”: ennélfogva felebarátjához tolong az ember.

Vajjon a közel-való felebarát szeretetét javallom-e néktek? Sokkal szivesebben javallom néktek a közel-való felebarát kerülését és a legtávolabbi szeretetét!

A közel-való felebarát szereteténél magasabbrendű a legtávolabbi és jövőendő szeretete; s az ember szereteténél magasabbrendű előtttem a dolgok és délibábok szeretete.

Ez a délibáb, mely előtted szállong, én vérem, szebb mint te; miért nem adod néki húsdod és csontjaid?

Átalljátok és nem szeretitek magatokat eléggé: ezért a felebarátot akarjátok szeretetre csábítani és tévedésével akartok aranyozkodni.

Bár csak átallnátok mindenféle felebarátot és szomszédjait; akkor magatokból teremtenétek barátot és túlbuzgó szívét.

Tanut hívtok, ha magatokról jót akartok mondani; és ha rácsábítottátok, hogy jót gondoljon rólatok, magatok is jót gondoltok magatokról.

Nemcsak az hazudik, a ki legjobb tudása ellenére beszél. És így beszéltek ti magatokról társaságban és magatokkal elámíjtátok a szomszédot.

Im-ígyen szól a bolond: „az emberekkel való közlekedés elrontja a jellemet, különösen, ha valakinek nincs”.

Az egyik azért megy a felebarátjához, mert magát keresi, a másik azért, mert szeretné magát elveszejtetni. A magatokhoz való hitvány szeretetek teszi számotokra a magánosságot fogsággá.

A távolabbiak rovására megy az, hogy közel-való felebarátotokat szeretitek; és ha már öten vagytok együtt, egy hatodiknak mindig meg kell halnia.

Ünnepségeiket sem szeretem; fölös számú komédiást találék ott és gyakorta a nézők is komédiás-módra viselkedének.

Nem a felebarátot hirdetem néktek, hanem a barátot. A barát legyen néktek a föld ünnepe és az emberfölötti ember sejtése.

Hirdetem néktek a barátot és kicsorduló szívét. Ámde értened kell hozzá, hogy spongya légy, ha kicsorduló szívektől akarsz szerettetni.

Hirdetem nektek a barátot, a kiben készen áll a világ, a jónak csészéje - a teremő barátot, a kinek mindig kész világa van elajándékozni valója.

S valamiképen őt mint gyűrűt szétgördíté a világ, épúgy újra összegördíté gyűrűkbe, mint a jónak létesülését a gonoszból, mint a célok létesülését a véletlenből.

A jövő és a legtávolabbi legyen más oka: barátodban szeressed az emberfölötti embert, mint okodat.

ÉN vérem, a közel-való felebarát szeretetét nem javallom néktek: javallom néktek a legtávolabbi szeretetét.

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A teremő lélek útjáról.

Akarsz-e, én vérem, a magánosságba menni? Akarod-e a magadhoz vezető utat keresni? Habozz még egy kevéssé és hallgass engem:

„A ki keres, az maga is könnyen elvész. Minden magánosság bűn”: így szól a csorda. S te már régóta a csordához tartozol.

A csorda szava még te benned is hangozni fog. És ha mondd: „az én lelkiösméretem már nem a tiétek”, panasz és fájdalom leszen az.

Lám, még ezt a fájdalmat is a közös lelkiösméret szülte: és ennek a lelkiösméretnek utolsó pislogása izzik még búbanatokban. De te kész vagy búbanatod útját járni, a mely nem egyéb, mint a magadhoz vezető út? Mutasd meg hát nékem, hogy járni van jogod és erőd!

Avagy új erő és új jog vagy? Első mozgás? Önmagából gördülő kerék? Vajjon bírsz-e még csillagokat is kényszeríteni, hogy körülöttes forogjanak.

Óh, annyian szomjuhozzák a magasság kéjét! Annyi a nagyralátók görkse! Mutasd meg nékem, hogy nem vagy a kéjt szomjazók és nagyralátók közül való!

Óh, annyi a nagy gondolat, a mi csak azt teszi, a mit a fujtató: fölfú és üresebbé téssen.

Szabadnak hívod magad? Vezérlő gondolatodat akarom hallani s nem azt, hogy járomból menekedtél ki.

Olyan vagy-e, a kinek *szabad* volt járomból kimenekülni? Sokan vannak, a kik utolsó értéküket vetették el, ha szolgáló-készségüket elvetették!

Hogy mitől vagy szabad? Mit törődik ezzel Zarathustra! De szemed világosan hirdesse nékem: *mi végre* vagy szabad?

Meg tudod-e magadnak adni a te „gonosz”-odat és a te „jó”-dat, tudod-e akaratodat magad fölé szegezni törvényül? Tudsz-e magad bírāja lenni és törvényed bosszúlója?

Borzasztó az egyedüllét a magad törvényének bírójával és bosszúlójával. Ezenképen dobátik ki egy csillag az űrbe és az egyedüllét fagyos lehelletébe.

Ma még a vakok miatt szenvedsz. Te Egy: ma még ép a bátorságod és épek a reménységeid. Valamikor azonban magánosságod majd kimerít, valamikor büszkeséged majd meggörbül és bátorságod fogat fog csikorgatni. Valamikor jajongani fogsz: „egyedül vagyok!”

Valamikor magas tulajdonságaidat nem látod majd többé, alacsonyságuk pedig egészen megközelít téged; még fenséged is megreszkettet majd, miként egy kísértet. Kiáltani fogod: „minden hamis.”

Vannak érzelmek, a mik a magános életére törnek; mert ha ez nem sikerül nékik, magoknak kell meghalniok! De vajjon tudsz-e te gyilkos lenni?

Ösméred-e már, én vérem, ezt a szót: „megvetés”. És annak a kinját, hogy igazságosnak kell lenned olyanok iránt, a kik téged megvetnek?

Sokakat kényszerítesz, hogy megváltoztassák rólad való ismeretüket; ezt mélyen róvásodra róják. Közel jöttél hozzájuk és mégis odébbmenél, ezt nem felejtik néked sohasem.

Te túlmegy rajtuk: ámde mennél magasabbra hágsz, annál kisebbnek lát az irigység szeme. Legjobban gyűlölik azonban a szárnyalót.

Hogyan lehetnétek irántam igazságosak! - így kell szólnod - én igaztalanságtokat választom jussomúl.

Igaztalanságot és sarat dobnak ők a magános után: ámde, én vérem, ha csillag akarsz lenni, azért nem szabad nékik haloványabban világítanod! És óvakodj a jóktól és igazaktól! Szíves-örömet fészítik keresztre azokat, a kik maguk találják fel erényeiket - gyűlölik ők a magánost.

Óvakodj a szent együgyűségtől is! Mi sem szent neki, a mi nem együgyű; úgyszintén szeret játszani a tűzzel - a máglya tűzével.

Óvakodj szereteted rohamaitól is. Túlhamar nyújt kezét a magános annak, ki útjába vetődik.

Olyik embernek nem szabad kezed adnod, csak öklöd: s akarom, hogy öklödnek karma is legyen.

Ámde a legrosszabb ellenség, a kivel találkozhatasz, mindig önmagad lész; magadra leselkedve barlangban és erdőben.

Magános, az önmagadhoz vezető utat járod! S önmagad mellett vezet utad és hét ördögöd mellett.

Eretnek lész magadnak, bűbájos, jós, bolond, kételkedő, szentségtörő és gonosztévő.

Kell, hogy magad égesd el magad tulajdon lángodban: hogyan akarsz ujjá születni, ha nem levél előbb hamu!

Magános, te a teremtető útját járod: istent akarsz magadnak teremteni hét ördögödből!

Magános, te a szerető útját járod: önmagadat szereted és ezért veted meg magad, miként csak szeretők tudnak megvetni.

Teremteni akar a szerető, mivelhogy megvet! Mit tud az szeretetről, a kinek nem kellett épen azt megvetnie, amit szeretett!

Szereteteddel menj magánosságodba és teremteseddel, én vérem; s csak későn fog utánad sántikálni az igazság.

Az én könnyeimmel menj magánosságodba, én vérem. *Szeretem azt, a ki magamagán túl akar teremteni és így megyen tönkre.*

Im-ígyen szóla Zarathustra.

Az öreg anyókaról és a fiatal nőről.

„Mit lopózkodol olyan félénken az esti szürkességben, Zarathustra? S mit rejtegetsz olyan nagyvagyázza köpönyeged alatt?

Vajjon ajándék-kincset, avagy gyermeket, mit néked szültek? Avagy most magad is a tolvajok ösvényét járod, te, a Gonosz barátja?”

Bizony, bizony, én vérem! - monda Zarathustra - kincs adatott nékem: egy kis igazság az, a mit hordozok. De ficánkoló, mint a kis gyermek; s ha száját fogom, annál hangosabban kiabál.

Midőn ma magamban menék utána, az órában, hogy a nap lehanyatlík, öreg anyóka vetődék elém és im-ígyen szóla lelkemhez:

„Sokat szóla Zarathustra, hozzánk, nőkhöz is, ámde még sohasem szóla nekünk a nőről.

Én pedig felelém néki: „A nőről csak férfiaknak beszéljünk.”

„De beszélj róla nékem is” viszonzá; „elég vén vagyok, mindjárt elfelejtem.”

És én hajlék az agg anyóka szavára és im-ígyen szólék:

A nő minden ize találós mese s rajta mindennek egy a megfejtése: ennek neve „terhesség.”

A férfi a nőnek csak eszköz: a cél mindenha a gyermek. De mi a nő a férfinak?

Kettőt akar az igazi férfi: veszélyt és játékot. Ezért akarja a nőt, mint a legveszedelmesebb játékot.

A férfi neveltessék a háborúra, s a nő a harcos üdülésre: minden egyéb balgaság.

Méz-édes gyümölcs, ez nem kell a harcosnak. Ezért kell neki az asszonyi állat; még a leg-édesebbjük is keserű.

A férfinál jobban tud a gyermekekhez a nő, de a férfi gyermekesebb, mint a nő.

Az igazi férfi gyermeket rejt magában: ez játszani akar. Nosza, némberek, fedezzétek föl hát a gyermeket a férfin!

Játékszer legyen a nő, tiszta és finom, hasonlatos a drágakőhöz, beragyogva egy világ fényétől, a mi még nincs itt.

Csillagfény ragyogjon szerelmeitekben!

Reménységetek szava legyen: „hadd szüljem az emberfölötti embert!”

Szerelmeitekben legyen vitézség! Szerelmeitekkel menjetek neki annak, aki félelmet gerjeszt bennetek.

Szerelmetekben legyen becsület! Különbö keveset ért az asszonyi állat a becsülethez. De az legyen becsületetek, hogy mindig jobban szeressetek, mint a hogy titeket szeretnek és sohse legyetek másodíkok.

A férfi félje az asszonyt, ha az szeret: akkor meghoz minden áldozatot s minden más dolog értéktelen ő előtt.

A férfi félje az asszonyt, ha az gyűlöl: mert a férfi lelke fenékén csak rossz, de az asszonyi állat gonosz.

Kit gyűlöl a nő leginkább? - Im-ígyen szóla a vas a mágneshez:

„Téged gyűlöllek leginkább, mivelhogy vonzol, de nem vagy elég erős, hogy egészen magadhoz ragadj.” A férfi boldogsága: „én akarok.” A nő boldogsága: „ő akar.” „Ime, ebben a pillanatban lön tökéletessé a világ” - ezenképen gondolkozik minden nő ha teljes szerelemből engedelmeskedik.

És engedelmeskednie kell a nőnek és mélységet találnia felszínéhez. Felszín a nő kedélye, mozgalmas, viharos réteg sekély vizek fölött.

Ám a férfi kedélye mélységes folyam, a mely földalatti barlangokban zúg: a nő érzi erejét, de esze nem fogja föl azt.

Ekkor így válaszola nékem a vén anyóka: „Sok kedveset monda Zarathustra s kiváltkép azoknak, a kik elég fiatalok hozzá.

Furcsa dolog; Zarathustra csak kevésbé ismeri a nőt, s mégis igaza van felőle! Nemdenem azért van ez, mivelhogy a nőnél nincs lehetetlen. És most fogadd köszönetem: apróka igazságom! Hisz elég vén vagyok hozzá.

Burkold be és fogd be a száját; különben nagyon fennen ordít, ez az apróka igazság.”

„Ó asszony, add nékem kicsiny igazságodat!” - mondám én.

És im-ígyen szóla az öreg anyó:

„Asszonyi állathoz mégy? Ne felejtsd el az ostort.”

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A mérges kígyó marásáról.

Történt, hogy Zarathustra elaludt egy fűgefá alatt, mivelhogy meleg vala; és kezével takarta szemét. Akkor mérges kígyó csúszott hozzá és nyakába harapott, úgy hogy Zarathustra fájdalomában fölordított. Midőn kezét levette vala szeméről, ránézett a kígyóra: akkor az megismerte Zarathustra szemét, ügyetlenül kígyózék és el akart suhanni. „Várj csak” - monda Zarathustra - „még nem fogadád köszönetem! Te idejében költöttél föl, utam még hosszú!” „Utad még rövid” - monda a kígyó szomorún; „mérgem öl.” Zarathustra mosolyga: „Vajjon halt-e meg valaha sárkány kígyóméregtől?” monda. „De vedd vissza mérged! Nem vagy eléggé gazdag, hogy nékem ajándékozhass!” Ekkor a kígyó újból nyaka körül tekerődzék és nyaldosá sebét.

Mikor Zarathustra egyszer ezt tanítványainak elbeszélte, kérdezek: És mi a tanulsága ennek a történetnek, óh Zarathustra?” Zarathustra im-ígyen válaszola: Az erkölcs megsemmisítőjének hívják a jók és igazak: történetem erkölcselen.

Ellenségeitek lévén, ne fizessetek néki jóval a rosszsért: mivelhogy ez megszegyenítené. Hanem bizonyítsátok be néki, hogy valami *jót* tőn veletek.

S inkább haragudjatok, semhogy megszégyenítsetek. És ha káromolnak benneteket, nem tetszik nékem, ha áldani akartok érette. Inkább káromkodjatok ti is egy keveset!

És ha nagy igazságtalanság esett rajtatok, tetézzétek őt kicsivel! Csúf látvány az, a kit csak az igazságtalanság nyom!

Tudtátok-e már? Megosztott igazságtalanság fél igazság. És az vegye az igazságtalanságot magára, a ki hordani tudja!

Egy kis bosszú emberségesebb, mint semilyen bosszú. És ha a büntetés nem egyszersmind sorsa és tisztessége a törvénytörőnek, akkor büntetéstek sem kell nékem.

Előkelőbb, ha nem adsz magadnak igazat, semmint ha igazságot kapsz, kiváltképen, ha igazad vagy. Csak elég gazdag légy hozzá.

Nem szívelem hideg igazságosságtokat s biráitok tekintetében mindig a bakót látom és hideg vasát.

Mondjátok, hol találkozik igazságosság, a mely hálás szemű szeretet?

Rajta, találjátok föl nékem a szeretetet, a mely nemcsak minden büntetést visel, hanem minden bűnt is!

Rajta, találjátok föl nékem az igazságosságot, a mely mindenkit fölment, kivéve azt, a ki ítél.

Akarjátok még ezt is hallani? Abban, a ki szíve mélyéből igazságos akar lenni, még a hazugság is emberszeretetté válik.

De miképen akarhatnék szívem mélyéből igazságos lenni! Miképen adhatom meg mindenkinek a magát! Legyen nékem ez elég: megadom mindenkinek a magamét.

Végezetre, én véreim, óvakodjatok, hogy ne legyetek igaztalanok egy remetével szemben sem! Miképen feledhetne a remete! Miképen fizetne vissza!

A remete hasonlatos a mély kúthoz. Könnyű beléje követ dobni; de ha a fenékre szállt, mondjátok, vajjon ki fogja fölhozni?

Óvakodjatok, hogy remetét ne sértsetek! De ha megtettétek, jó, ha ráadásul még meg is ölitek! Im-ígyen szóla Zarathustra.

A gyermekről és a házaseletről.

Van egy kérdésem, egyedül számodra, én vérem: mint a mérő ónt, úgy vetem ezt a kérdést lelkedbe, hogy megtudjam, milyen mély.

Fiatal vagy, gyermeket és házaseletet kívánsz. Ámde én azt kérdezem tőled: olyan ember vagy-e, a kinek *szabad* gyermeket kívánni?

Vajjon diadalmas, magad lebiró, az érzékek parancsolója, erényeid ura vagy-e? kérdezlek én.

Avagy kívánságodból csak az állat és a szükség beszél? Avagy az elhagyatottság? Avagy a magaddal békétlenség?

Akarom, hogy győzelmed és szabadságod sóvárogja a gyermeket. Eleven emlékeket építs győzelmednek és felszabadulásodnak.

Építs magadon túl. Ámde előbb kell, hogy magad is építve légy, egyenesszögű termetre, lélekre.

Ne csak *tovább* plántáld magad, hanem föllebb! Ehhez segítsen téged a házaselet kertje!

Magasabb rendű testet teremts, első mozgást, önmagából kigördülő kereket - teremtet kell teremtened.

Házaselet: így hívom én azt, a mikor két akarat meg akarja teremteni az *egyet*, a ki több mint azok, a kik teremték. Házaseletnek nevezem a felek tiszteletét egymás iránt, a tiszteletet azok iránt, a kik ilyen akarat akarói.

Ez legyen házasságod értelme és igazságod. Ámde a mit a szerfölött sokak - ezek a fölöslegések - házasságnak hívnak - óh, minek nevezzem azt?

Óh, a léleknek ez a szegénysége kettesben!

Óh, ez a nyomorú kedvtelés kettesben!

Mindezeket házaseletnek hívják, s azt mondják, hogy házasságaik a menyországban köttetnek.

Nos, nem kell nekem a fölöslegéseknek ez a menyországa! Nem, nem kellene nekem ezek a mennyei hálókba bogyozott állatok!

Maradjon tőlem távol az az isten is, a ki odabiceg, feloldandó, a mit nem ő illesztett egybe!

Ne nevéssétek az ilyen házasságot. Melyik gyermeknek ne lenne oka, hogy szülein sirjon!

Ime, ez az ember méltónak tetszett nékem és érettnak a föld értelmére: ámde a midőn feleségét megláttam, a föld bolondok házának tetszék nékem.

Bizony, bizony, szeretném, ha a föld görcsöktől rengene, ha egy szent és egy liba párzanak.

Ez a hős igazság-vadászni indúla s végezetre egy kis, cicomás hazugságot ejte zsákmányul. Házasságának hívja ezt. Amaz tartózkodó volt a társaságban és válogatósan válogatott. Ám egykor mindenkorra elrontá társaságát: házasságának hívja ezt.

Ismét egy másik szolgáló leányt keresett az angyal erényeivel. Ámde egyszerre egy asszony szolgálója lett és most már csak az kellene, hogy ettől még anyallá váljék.

Mostanság minden vevőt óvatosnak látok; mindnyájuknak ravasz a szemök. Ámde feleségét még a legravaszabb is zsákban vásárolja.

Sok rövid életű bolondság - ez nektek a szerelem. És házasságtok sok rövid életű bolondságnak vet véget, mert hosszú életű ostobaság.

Szerelmek a nőhöz és a nő szerelme a férfihez: óh, vajha lenne együtt-szenvedés szenvedő és leplel istenekkel! De többnyire megtalálja egymást két állat.

De még legjobb szerelmek is csak elragadtatott hasonlat és fájdalmas izzás. Fáklya az, a mely magasabb utakra világítson néktek.

Egykoron magatokon túl szeressetek. Nosza, *tanuljatok* meg előbb szeretni! És ennek okáért kellett szerelmek keserű kelyhét meginnotok.

Keserűség vagyon még a legjobb szerelem kelyhében is: im-ígyen sóvárgást gerjeszt az emberfölötti ember iránt, im-ígyen gerjeszt szomjúságot benned, a teremtőben!

Szomjúság a teremtőben, nyíl és sóvárgás az emberfölötti ember felé: mondd, én vérem, vajjon így akarsz-e a házasságot?

Szentnek mondom az ilyen akaratot és az ilyen házasságot.

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A szabad halálról.

Sokan halnak meg túlon-túl későn és némelyek korán.

Még idegenül hangzik e tanítás: „halj meg idejében!”

Halj meg idejében: ezt tanítja Zarathustra.

Persze, a ki nem élt idejében, hogyan halhatna meg valaha idejében? Vajha sohase született volna! - Ezt javallom én a fölöslegéseknek.

Ámde még a fölöslegések is fontoskodnak halálukkal, s még a legüresebb dió is azt akarja, hogy föltörjék.

Fontos dolognak tartják valahányan a halált: ám még nem ünnep a halál. Még nem tanulták meg az emberek, hogyan kell a legszebb ünnepet ülni.

A beteljesítő halált mutatom néktek, a mely az élőknek ösztökéjévé és fogadalmává válik.

Diadalmasan halja halálát a beteljesítő, körülvéve reménykedőktől és fogadalmat tévőktől.

Olyan halált kellene megtanulni, hogy ne lenne ünnep, a melyben haldokló ne szentelne esküt az élőknek!

Igy halni a legjobb; a második pedig: harcban meghalni és nagy lelket tékozolni.

Ámde a harcolónak szintúgy, mint a győztesnek gyűlöletes a ti vigyorgó haláltok, a mely tolvajként sompolyog elő - és mégis úr módjára jön.

Az én haláloamat dícsérem néktek, a szabad halált, a mely azért jön hozzám, mert *én* akarom.

És mikor fogok akarni? - Kinek célja van és örököse, az a halált a céljára és örökösére alkalmas időben akarja. És a cél és örökös iránti tiszteletből nem fog már száraz koszorúkat felakasztani az élet szentélyében.

Bizony, bizony, nem akarok hasonlítani a kötélverőkhöz: hosszában húzzák fonalukat és közben maguk mindig hátrább mennek.

Sok ember ki is öregszik igazságaiból és győzelmeiből: a fogatlan száznak nincs már joga minden igazsághoz. S mindenki, a ki dicsőségre vágyódik, idején bucsúzzék el a tisztelettől és gyakorolja a nehéz művészetet, hogy idején - távozzék.

Akkor kell felhagyni, ha esznek minket, mikor a legjobban ízlik: jól tudják ezt, a kik azt akarják, hogy sokáig szeressék őket.

Persze van vacsorázni izű alma, a melynek sorsa akarja, hogy az ősz utolsó napjáig várjon: és egyszerre ér, sárgul ráncosodik meg.

Némelyiknek szíve öregszik el legelőbb, másnak meg a szelleme. És némelyek aggastyánok már ifjúságukban: de késő ifjúság sokáig tart ifjan.

Olyiknak balúl üt ki az élet: fene-féreg rágódik szívébe. Igyekezzen hát, hogy annál jobban sikerüljön a halála.

Olyik sohasem édesedik meg, más már nyáron rothad. Gyávaság tartja csak ágán.

Szerfölött sokan élnek és szerfölött sokan csüngenek ágaikon. Bár jönne vihar lerázni a fáról mindezeket a rothadtakat és férgeseket.

Bár jönnének prédikátorai a gyors halálnak! Ezeket tartanám igazi viharoknak, megrázni az élet fáit. De csak a lassú halált hallom prédikálni és a békességes türelést minden földi dolog iránt.

Óh, ti békességes türelést prédikáltok a földiek iránt? A földiek azok, a miknek nagyon is sok türelme van veletek, ti káromló szájúak!

Bizony, bizony: túlon túl korán halt meg az a hebreus, a kit a lassú halál prédikátorai tisztelnek; és sokaknak végzetévé vált azóta, hogy túlon túl korán halt meg.

Még csak könnyeket ismert és a hebreus búskomorságát és a jók és igazak gyűlöletét - ez a hebreus Jézus: ekkor elfogta szívét a halálvágy.

Bárcsak maradt volna a pusztában és távol a jóktól és igazaktól! Talán megtanult volna élni és a földet szeretni - és nevetni is!

Higgyétek meg nékem, óh, én véreim! Túlon túl korán hala meg ő: enmaga visszavonja vala tanítását, ha az én koromig él! Elég nemes volt ahhoz, hogy visszavonja!

De még nem érett meg. Éretlenül szeret az ifjú, s éretlenül gyűlöl embert és földet. Kedélye, lelke szárnya még kötve van és nehéz.

A férfiben azonban több van a gyermekből, mint az ifjúban, és kevesebb búskomorság: jobban ért halni, élni.

Szabadon eltökélt a halálra és szabad a halálban, szent „nem”-et mondó, ha már nincs ideje az „igen”-nek! Ezenképen ért halni, élni.

Hogy halástok ne legyen káromlása embernek, földnek, óh barátim: ezt kérem lelketek mézétől.

Halástokban izzék még lelketek és erényetek, hasonlatosan az esthajnal földre boruló pirosságához: vagy különben balul ütött ki meghalástok.

Ilyeténkép akarok magam is meghalni, hogy ti, barátim, a kedvemért jobban szeressétek a földet; és földdé akarok ismét válni, hogy abban legyen nyugodalmam, a mi szült.

Valóban, Zarathustrának volt célja, eldobta lapdáját: íme, barátim, ti öröklétek célomat, néktek dobom aranyos lapdám.

Mindennél jobban szeretem látni, barátim, hogy az aranyos lapdát dobjátok! Így hát engedek még magamnak egy kevés időt a földön: engedelmetek kérem érte!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

Az ajándékozó erényről.

1.

Mikoron Zarathustra bucsút vőn a várostól, mely szívének kedves vala és a mely „tarka tehén”-nek neveztették - sokan követték, a kik tanítványainak mondák magukat és kikisérték őt. Így érének egy keresztúthoz: akkor Zarathustra megmondá nekik, hogy immár egyedül szeretne menni, mivelhogy az egyedül-járás barátja vala. Tanítványai pedig bucsúajándéku botot adának neki, a melynek aranyos fogóján kigyó tekerőzék a nap körül. Zarathustra örvende a botnak és rátámaszkodék; majd im-ígyen szóla tanítványaihoz:

Mondjátok csak: hogyan lőn az arany a legmagasabb értékű? Nemdenem azért, mivelhogy nem közönséges és nem hasznos és ragyogó és szelíd fényű: mindig ajándékozta magát?

Csak mint a legmagasabb erény képmása lőn legmagasabb értékű az arany. Aranyosan ragyog az ajándékozó tekintete. Aranyos fény köt békét hold és a nap között. Nem közönséges a legmagasabb erény és nem hasznos, ragyogó és szelíd fényű: az ajándékozó erény a legmagasabb erény.

Valóban belétek látok, tanítványaim: hozzám hasonlatosan az ajándékozó erényre törekedtek. Avagy mi közetek volna macskákhoz és farkasokhoz?

Azt szomjuhozzátok, hogy magatok legyetek áldozatok és ajándokok: és ennek okáért szomjuhozzátok, hogy minden kincset lelketekbe halmozzatok.

Olthatatlanul szomjuhoz lelketek kincseket és klenódiumokat, mivelhogy olthatatlanul szomjuhozza az ajándékozást.

Mindeneket magatokhoz és magatokba kényszerítetek, hogy a ti forrásokból áramoljanak vissza mint szeretetetek adományai.

Valóban, minden érték rablójává kell válnia az ilyen ajándékozó szeretetnek; de üdvözlöm és üdvöztetőnek mondom ezt a vágyakozást.

Van más vágyakozás, egy ágról-szakadt, éhező, a mely mindig lopni akar, a betegek amaz önzése, a beteg önzés.

A tolvaj szemével tekint minden ragyogóra, az éhség kínjával méri azt, a kinek bőven van ennie, s mindig az ajándékozó asztala körül somfordál.

Betegség beszél az ilyen éhségből és láthatatlan elfajzás; nyomorú testből beszél az önzésnek ez a tolvaj éhsége.

Mondjátok, én vérem: mi rossz nekünk és legroszszabb? Nemdenem ez az *elfajzás*? - És elfajzást keresünk, valahol az ajándékozó lélek hiányzik.

Fölfelé megy az útunk, a fajtól át a felsőbbrendű fajhoz. De borzalom nekünk az elfajuló lélek, a melyik így szól: mindent magamnak.

Fölfelé szárnyal a mi lelkünk: im-ígyen hasonlata testünknek, egy fölemeltetés hasonlata. Az ilyen fölemeltetések hasonlatai az erények nevei.

Im-ígyen megy át a test a történeten, mint létesülő és harcoló. És a lélek - mije néki? - harcainak és diadalainak hirnöke, bajtársa és visszhangja.

Hasonlat a jó és gonosz minden neve: egyik sem mond ki mindent, valamennyi csak intelem. Balga, a ki tudást kíván tőlük!

Figyeljete, én véreim, minden órára, valamikor lelketek hasonlatokban akar beszélni: mert ez erényetek forrása.

Testetek ekkor fölemelkedék és föltámad; gyönyörével elragadja a lelket, hogy teremtvővé válik és becsül és szeret és mindennel jót téssen.

Ha szívetek megtelik és szélesre áradva hömpölyög, hasonlatosan a folyamhoz, áldás és veszedelem a mellette lakozóknak: ez a forrása erényeteknek.

Ha fölemelkedtek dicséret és korholás fölé és akaratotok úgy akar parancsolni mindennek, valamiképen a szerető lélek akarata: ez a forrása erényeteknek.

Ha a kellemeset megvetitek és a puha ágyat és nem tudtok magatoknak a puha dolgoktól elég távolra ágyazni: ez a forrása erényeteknek.

Ha egyetlen akarat akarói vagytok és minden szükségnek ez a kénye nektek kénytelenség: ez a forrása erényeteknek.

Valóban, új jó és gonosz ez! Valóban mély zúgás, új forrás hangja!

Hatalom az, ez az új erény; vezérlő gondolat és körülötte bölcs lélek: aranyos nap és körülötte a megismerés kigyója.

2.

Zarathustra itt egy kevéssé elhallgatván, szeretettel nézett tanítványaira. Annakutána im-ígyen folytatá beszédét, - és hangja elváltozék:

Maradjatok hívek a földhöz, én véreim, erényetek hatalmával! Ajándékozó szeretetetek és megismerétek szolgálja a föld értelmét! Im-ígyen fohászkodom ti hozzátok.

Ne engedjétek, hogy azok elrepüljenek a földiektől s szárnyaikkal örök falakba csapdossanak! Óh, mindig oly számos vala az elröpült erény!

Hozzám hasonlatosan, vezessétek az elröpült erényt vissza a földre - igen, vissza a testhez és élethez: hogy megadja a földnek értelmét, emberi értelmét!

Százszor röpült el és tévedett eddigelé az elme, valamiképen az erény. Óh, testünkben még mindig bennlakozik mindez a sok agyrém és tévedés: testté és akarattá lőn benne.

Százszor próbálkozott és téveszté az utat eddigelé az elme, valamiképen az erény. Igen, próbatét vala az ember. Óh, sok tudatlanság és balhit lőn bennük testté!

Az évezredeknek nemcsak értelme - örülete is ki-ki tör rajtunk. Veszedelmes dolog örökölni.

Még lépésről-lépésre harcolunk a vakeset-óriással, és az egész emberiségen eladdig az esztelenség, ész-nélküliség uralkodék.

Elmétek és erényetek szolgálja a föld értelmét, én véreim: és kezetek által helyeztessék ujonnan mindenek értéke! Ennek okáért legyetek vitézlők! Ennek okáért legyetek teremtők!

Tudással tisztúl a test; tudással próbálkozva magasztosúl; a megismerő minden ösztöne szentté avatódik; az emelkedett lelke vidor lészen.

Orvos, segíts magadon: akkor még betegeden is segítsz. Az légyen legjobb segítsége, hogy szeme lássa azt, aki önmagát meggyógyítja.

Ezer ösvény van még járatlan, ezer egészség és rejtett szigete az életnek. Kimeríttetlen, fölfedezetlen még mindig az ember és az emberi föld.

Vigyázzatok és figyeljétek, ti magánosok! A jövő felől szelek jönnek titkos szárnycsapással és a finom fülekhez jó üzenet megyen.

Ti, a ma magánosai, ti, kik kiváltképpen egykoron egy nép leendetek: belőletek, kik magatokat választátok ki, támadand a választott nép és belőle ez emberföldről ember.

Valóban, a gyógyulás helye leend még a föld! És immár új illat környékezi, üdvöt hozó, - és új reménység!

* * *

Mikoron Zarathustra e szokat mondotta vala, elnémult, mint valaki, aki még nem ejtette ki utolsó szavát; sokáig forgatá botját kezében, habozva. Végezetre im-ígyen szól vala és hangja elváltozék:

Immár egyedül indulok el, tanítványaim! Most ti is távoztok és egyedül! Így akarom.

Bizony, bizony, tanácslom néktek: távozzatok tőlem és védekezzetek Zarathustra ellen! És még jobb, ha szégyenlitek! Lehet, hogy megcsalt benneteket.

Kell, hogy a megismerés embere ne csak ellenségeit tudja szeretni, hanem barátait is tudja gyűlölni.

Hitvány hála az tanítónkkal szemben, ha örökké csak tanítványok maradunk. És miért nem akarjátok koszorúmat megtépdésni?

Tiszteltek engem; de mi leszén, ha tiszteletetek egy szép napon megdől? Vigyázzatok, nehogy faragott kép üssön agyon titeket!

Úgy mondjátok: hisztek Zarathustrában? De ki bánja Zarathustrát! Ti hívőim vagytok, de ki bánja az összes hívőket!

Ti még nem kerestétek magatokat: ekkor megtaláltatok engem. Így cselekszik minden hívő; s ezért van minden hitnek olyan kevés értéke.

Ime parancsolom néktek: veszítsetek el engem és találjátok meg magatokat és csak, ha mind megtagadtatok vala engem, csak akkor térek vissza hozzátok.

Bizony, bizony, én véreim, az időben más szemekkel keresem elveszett bárányaimat; más szeretettel szeretlek majd titeket.

És valamikor még kell, hogy barátaim legyetek és *egy* remény gyermekei: az időben harmadszor fogok nálatok lenni, hogy veletek üljem meg a *nagy délnek* ünnepét.

És a nagy dél az leszén, midőn az ember pályája delelőjén áll állat és emberfölötti ember között és alkonyat felé vezető útját mint legfelső reménységét ünnepli: mivelhogy ez az ut új hajnalra vezet.

Akkoron a *lemenő* maga áldandja önmagát, hogy ő *átmenő*; és megismerésének napja delelőn áll majd.

„*Meghalt minden isten: íme azt akarjuk, hogy az emberfölötti ember éljen*” - ez legyen egykoron a nagy délből végső akaratunk!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

Második rész.

„- és csak, ha mind megtagadtatok vala
engem, csak akkor térek vissza hozzátok.

Bizony, bizony, én véreim, az időben más
szemmel keresem elveszett bárányaimat;
más szeretettel szeretlek majd titeket.”

Z a r a t h u s t r a,
az ajándékozó erényről. (I. 104.1.)

A tükröt hordó gyermek.

Ezek után Zarathustra visszatért a hegybe és barlangja magánosságába és félrevonult az emberektől: várakozva, valamiképen a szántóvető, a ki a magot elvetette vala. Lelke pedig megtelt türelmetlenséggel és vágyakozással azok után, a kiket szeretett: mivelhogy még sok adnivalója vala számunkra. Mert ez a legnehezebb: szeretetből marokra szorítani a kezét és ajándékozás közben megőrizni a szemérmet.

Im-ígyen telének a magános hónapjai és évei; bölcsesége pedig öregbedék és fájdalmat okoz néki bőségével.

Egy reggel azonban már hajnal hasadta előtt fölébredt, soká gondolkozék heverő helyen és végezetre szóla szívéhez:

„Mi az, hogy úgy fölijedék álmomból? Nem lépett-e elém tükröt tartó gyermek?”

„Óh Zarathustra” - monda nékem a gyermek - „nézd meg magad a tükörben!”

Midőn pedig a tükörbe tekinték, elkiáltám magam és szívem megrázkódék: mivelhogy nem magamat látám benne hanem sátán torzképét és gúnyos hahotáját.

Valóban, nagyon is jól értem az álom jelét és intelmét: *tanításom* forog veszedelemben; konkoly szeretné, ha tiszta búzának hívatnék!

Ellenségeim elhatalmasodának és eltorzíták tanításom képét olyannyira, hogy szeretteimnek szégyelniök kell az én ajándékaimat.

„Elveszítém barátaimat; ütött az órája, hogy elveszetteimet keresem!”

Igy szólván felugrék Zarathustra, de nem mint a szorongó, a ki levegő után kapkod, hanem inkább jós és dalnok módjára, kit megszállott az ihlet. Sasa és kigyója csodálkozva pillantának reá: mert ábrázatán - hajnal hasadásához hasonlatosan - jövődő boldogság tükröződék.

Mi esék meg velem, óh állataim? - mondá Zarathustra. - Nem változám-e szívemben! Nem lépett-e meg az üdvösség, valamiképen a vihar szele?

Bolondos az én boldogságom és bolondokat fog beszélni: még túlságosan fiatal - legyetek hát türelmesek iránta!

Sebet kapott a boldogságom: minden szenvedő legyen orvosom!

Leszállhatok újra barátaimhoz és ellenségeimhez is! Zarathustra újra beszélhet és ajándékozhat és kedveseinek megteheti a legkedvesebbet!

Türelmetlen szeretetem özőnben árad túl, a mélységbe, napkelettől napnyugatig. Hallgatag hegységből és a fájdalom viharaiból zúg le lelkem a völgyekbe.

Nagyon is sokáig vágyakozám és nézék a távolba. Nagyon is soká valék a magánosságé: így elfelejtém a hallgatást.

Száj lettem egészen és magas szikláról eső patak zuhogása: szavamat le akarom zúdítni a völgyekbe.

S hadd zúduljon szeretetem árja úttalan utakra! Hogyne találná meg az ár végezetre a tengerhez vezető utat?

Igaz, tó van bennem, magános, magával beérő; ámde szeretetem árja magával sodorja le - a tengerbe!

Új utakat járok, új ígém támad; megúntam, mint minden teremtmény, a régi nyelveket. Elmém nem akar már elnyűtt talpon járni.

Túlontúl lassan fut nekem minden szó: kocsidba ugrom, vihar! És még téged is nógatni foglak gonoszságom ostorával!

Kiáltás, ujongás módjára akarok messze tengereken átszállani, valamíg megtalálom a boldogságos szigeteket, hol barátim időznek.

És ellenségeim ő közöttük! Ime, hogy szeretek mindenkit, valakihez csak szólnom szabad! Ellenségeim is hozzátartoznak a boldogságomhoz.

És ha legvadabb paripámra akarok felszállni, mindig legjobban segít dárdám: ez lábomnak mindenkor készséges szolgája: -

A dárda, mit ellenségeimre hajítok! Mily nagy a hálám ellenségeim iránt, hogy, íme, szabad dárdám hajítanom!

Túláságosan erős volt a felhőm feszültsége: a villámok kacaja között jeges záport zúdít a mélységekbe.

Hatalmasan emelkedik akkor mellem, hatalmasan fújja majd viharát a hegyeken által: ekkép könnyebbül meg.

Valóban, viharhoz hasonlatosan jó a boldogságom és szabadságom! De ellenségeim hadd véljék; a *Gonosz* örvöng fejük fölött.

Igen, barátim, még ti is megijedtek majd vad bölcseségemtől; és talán megfutamodtok ellenségeimmel együtt.

Óh, vajha tudnálak pásztorsípval visszacsalni! Óh, vajha bölcsesség-oroszlánom megtanulna gyöngéden ordítani! Pedig már sokat megtanulánk együtt!

Vad bölcseségem megtermékenyült a magános helyeken; érdes sziklákon szülé kölykét, a legfiatalabbat.

Ime pedig veszettül fut a kemény sivatagon át és keresve keresi a puha pázsitot az én vén vad bölcseségem!

Barátim, a ti szívetek puha pázsíjtára, - a ti szeretetekre szeretné ágyazni legkedvesebb kincsét!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A boldogságos szigeteken.

Fügék hullnak a fáról, jók és édesek; s miközben hullanak, megreped vörös bőrük. Északi szél vagyok én érett fügéknek.

Miképen a fügék, azonképen hullanak öletekbe ezek az igék, barátim: igyátok hát levöket és egyétek édes húsukat! Ősz van köröskörül, tiszta ég és délután.

Ime, mily gazdagság van körülöttünk! És ebből a fölöslegből mi szép kitekinteni távoli tengerekre!

Egykoron istent mondanak, ha távoli tengerekre tekintének; én azonban megtanítalak, hogy ezt mondjátok: „emberfölötti ember”.

Isten: csak sejtelem; én pedig azt akarom, hogy sejtétek csak addig érjen, valameddig teremő akaratotok.

Tudnátok istent *teremteni*? Hallgassatok hát minden istenről! De teremteni tudjátok az emberfölötti embert. Talán nem ti magatok, én véreim! Ámde az emberfölötti ember apáivá és eleivé teremthetnétek át magatokat: és ez legyen java-teremtétek! -

Isten: csak sejtelem; én azonban akarom, hogy sejtétek az elgondolhatóság határába essék.

Tudnátok istent *elgondolni*? - Ámde azt jelentse az igazság-akarástok, hogy minden átváltozassák embernek elgondolhatóvá, embernek láthatóvá, embernek érezhetővé! Tulajdon érzékeitet gondoljátok véges-végig!

És a mit világnak neveztetek, azt teremtsétek meg előbb magatok: legyen abból a ti értelmetek, a ti képetek, a ti akaratotok, a ti szeretetek! És valóban a ti üdvötkre, megismerők!

És miképen viselhetnétek el az életet reménység nélkül, ti megismerők? Sem a megfoghatatlanba nem szabad gyökereznetek, sem az értelmetlenbe.

Hogy pedig szívem mélyét kitarjam néktek, barátim: *ha* volnának istenek, miképen viselném el, hogy én ne legyek isten! *Tehát* nincsenek istenek.

Igaz, én vontam ezt a következtetést, de most ő vonsz engem.

Isten csak sejtelem: ám ki inná ennek a sejtlemnek minden gyötrelmeit a nélkül, hogy meghalna? Avagy elvételessék-e a teremőtől az ő hite és a sastól az ő lebegése sas-messzeségekben?

Isten csak eszme; minden egyenest görbévé téssen és minden állót forgóvá. Hogyan? Az idő elmúlt volna és minden múlandó csak hazugság?

Ezt gondolni kergülés és szédület emberi váznak és még a gyomornak is fölfordulás; valóban, kerge betegségnek hívom én az ilyen sejtelmet.

Gonosznak hívom én és ember-ellenesnek: mindezt a tant az Egyről, Teljesről, Mozdulatlanról, Jóllakottról és Soha el nem múlóról!

Minden el nem muló - csak hasonlat! És a költők szerfölött sokat hazudnak.

Ámde időről és létesülésről szóljanak a legjobb hasonlatok: magasztaljanak és igazoljanak minden mulandóságot!

Teremteni - ez a szenvedéstől való nagy megváltás és az élettől való megkönnyebbülés! De hogy a teremő *legyen*, ehhez szenvedés kell és sok átváltozás.

Igen, kell, hogy sok keserű meghalás legyen éltetekben, óh teremtők! Legyetek hát szószólói és igazolói minden múlandóságnak.

Hogy a teremtő maga legyen a gyermek, a mely ujjá szülessék, e végre kell, hogy ő akarjon a szülő is lenni és a szülő fájdalma.

Valóban, száz lelken át ment az utam és száz bölcsőn és vajudáson. Nem egyszer vettem már búcsút, ösmérem a szívszakasztó végső órákat.

Ámde úgy akarja ezt teremtő akaratom, a végzetem. Vagy, hogy igazabban mondjam meg néktek: ép ezt a végzetet akarja az én akaratom.

Minden érző szenved bennem és börtönben tengődik: ám akaratom mindig szabaddá téssen és örömet hoz nékem.

Az akarat fölszabadít: ez az akarat és szabadság igazi tanítása - így tanítja néktek Zarathustra.

Többé nem akarni, többé nem értékelni, többé nem teremteni! - óh, vajha örökkön távol maradna tőlem ez a nagy kimerülés!

A megismerésben is csak akaratom nemző- és létesülő-kedvét érzem és ha van ártatlanság megismerésben, onnan van, hogy nemző akarat vagyon benne.

Istentől és istenektől el-messzececsábított engem ez az akarat; ugyan mi volna teremteni való, ha istenek - volnának!

Ámde újra meg újra az emberhez hajt engem az én forró teremtő-akaratom; így hajtja az a pörölyt a kőhöz.

Óh, emberek, a kőben szunnyad képem, képeim képe! Óh, miért hogy a legkeményebb, legrútább kőben kell szunnyadnia!

Ime pörölyöm kegyetlenül dühöng börtöne ellen. A kőről szilánkok röpülnek szerte-szét: mit törődöm véle?

Be akarom fejezni: mert árnyék jőve hozzám - a legcsendesebb és legkönnyebb dolog jött egykoron hozzám!

Az emberfölötti ember szépsége jött hozzám árnyékképen. Óh, én véreim! Mit bánom én már - az isteneket!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A szánakozókról.

Barátim! Gúnyos beszéd éré barátotok fülét: „Nézzétek csak Zarathustrát! Nemdenem úgy jár-kél-e közöttünk, mikéntha állatok volnánk?”

De jobb így mondani: „A megismerő úgy jár-kél az emberek között, mint állatok között.”

És az ember maga a megismerőnek állat, a kinek pirospozsgás orcája vagyon.

Miért? Nemdenem azért, mivelhogy számtalanszor kellett pirúlnia?

Óh, barátom! Így szól a megismerő: szégyen, szégyen, szégyen - ez az ember története!

És ezért parancsol magára a nemes, hogy ne szégyenítsen meg mást: szemérmét parancsol magára minden szenvedővel szemben.

Bizony, bizony, nem szívelem őket, az irgalmasszívűeket, a kik boldogok, szánakozván: túlságosan kevés bennük a szemérem. Ha kell is, hogy szánakozó legyek, legalább ne legyen az a nevem; és ha szánakozom is, akkor mentől távolabbról.

Szeretem orcámat is eltakarni és megfutamodom, mielőtt fölismertek: és mondom néktek, im-ígyen cselekedjete ti is, barátim!

Vajha sorsom mindenha olyanokat vezérelne utamra, a kik - mint ti - nem szenvednek és olyanokat, kikkel *szabad* megosztanom reményem, lakomám, mézem!

Valóban, tettem egyetmást jót a szenvedőkért: ámde mindig úgy láttam, jobbat teszek magammal, ha megtanulok jobban örülni. Mióta csak emberek vannak, az ember túlságosan keveset örült: csupán ez, barátim, a mi eredendő bününk!

És ha megtanulunk jobban örövendeni, úgy legjobban elfelejtjük, hogy másoknak fájdalmat okozunk és fájdalmat eszeljük ki.

Ennek okáért lemosom kezemet, a mely a szenvedőn segített, s ennek okáért letörlöm még lelkemet is.

Mert, hogy a szenvedőt szenvedni látám, ezt szégyelém az ő szégyene miatt; és mikoron segíték rajta, sulyosan megbántam büszkeségét.

Nagy lekötelezés nem hálássá, hanem bosszúállóvá téssen; és ha az apró jótéteményt nem felejtik el, még örlő szű válik belőle.

Legyetek tartózkodók az elfogadásban! Legyen töletek kitüntetés, ha elfogadtok! - ezt tanácsolom azoknak, a kiknek nincs mit elajándékozniuk.

Én azonban ajándékozó vagyok: szívesen ajándékozok mint barát a barátnak. De idegenek és szegények hadd szakasszák maguk fám gyümölcsét: ez kevésbé szégyeníti meg őket. A koldus fajtáját azonban teljesen meg kellene szüntetni! Valóban, az ember boszankodik, ha ad nekik és boszankodik, ha nem ad nekik.

Épígy a bűnösöket és a rossz lelkiismeretűeket is! Higgyétek meg, barátaim: a lelkiismeret mardosásai marásra nevelnek.

A legrosszabb azonban a kicsinyes gondolat. Valóban jobb rosszat tenni, mint kicsinyesen gondolkodni!

Bár ti ezt mondjátok: „apró gonoszkodásokon való örömünk visszatart egy némely nagy gonosztétől.” Ámde itt nem kellene takarékoságra törekednetek.

Tályog a gonosz tett: viszket, kapar, kitör, - becsületes a szava.

Ám gombához hasonlatos a kicsiny gondolat: csúszik-mászik, meglapul és szeretne seholsem lenni, - valamíg az egész test elkorhad, elfonnyad az apró gombáktól.

Annak pedig, kit ördög szállott meg, ezt súgom fülébe: „Még jobb, ha nagyra növeled ördögödöt! Még számodra is nyitva áll a nagyság útja!”

Óh, én véreim! Mindenkiről kelleténél valamivel többet tudunk! És sok ember átlátszóvá válik szemünknek, de azért még éppenséggel sem tudunk rajta átmenni.

Nehéz az emberekkel élni, mivelhogy olyan nehéz hallgatni.

És nem azzal szemben vagyunk a legméltánytalanabbak, a ki ellenünkre van, hanem az iránt, a kihez semmi közünk.

Ha pedig van szenvedő barátod, ne légy szenvedésének nyugovó-nyoszolya, de kemény, tábori ágy: így szolgálod leginkább a javát.

És ha barátod megbánt, mondd: „Megbocsájtom néked, amit ellenem tettél; de hogy magad ellen tetted - miként bocsájthatnám meg néked!”

Im-ígyen szól minden nagy szeretet: az legyőzi még a megbocsátást és részvétet is.

Féken kell tartanod szívedet; mert ha megereszted gyeplőjét, mi hamar elragad a fejed!

Óh, vajjon széles e világon, hol történnek nagyobb balgaságok, mint a szánakozók között? És széles e világon mi okozott több bajt, mint a szánakozók balgaságai?

Jaj minden szerető szívnek, kinek nincs magassága, a mely részvéte *fölött* vagyon!

Im-ígyen szóla hozzám a sátán egykoron: „Istennek is megvagyon a maga pokla; ez: az emberszeretete.”

És a minap ezt a szót hallám tőle: „Isten meghalt; az emberrel való együtt-szenvedése ölte meg az istent.”

Óvakodjatok hát a részvéttől: *onnan* még nehéz felhő borúl az emberekre! Valóban, én tudok az idők jeléhez!

S ezt a szót is jegyezzétek meg: minden nagy szeretet felette áll minden részvétnek: mert szeretete tárgyát még csak ezentúl akarja - megteremteni!

„Magamat áldozom szeretetemnek és *felebarátomat miként enmagamat*” ez a szava minden teremtnék.

S minden teremtvő kemény!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A papokról.

Egykoron pedig Zarathustra jelt adott tanítványainak és ily szokat intézett hozzájuk:

„Imhol, papok! És bárha ellenségeim: csöndesen menjetek el mellettök és szunnyadó szablyával! Közöttük is vannak hősök; sokan közülök túlon túl szenvedtek -: ezért akarnak másokat is szenvedtetni.

Gonosz ellenség ők: nincs bosszúvágyóbb valami, mint alázatosságuk. És könnyen beszennyezi magát, aki nekik támad.

Vérem azonban rokonvér az övékkel; és kívánom, hogy az én vérem még az övékben is tiszteltessék.”

És mikoron eltávoztanak, Zarathustrán erőt vőn a fájdalom; de nem soká küzködött fájdalomával, midőn ilyen igékre indult:

Siratom ezeket a papokat. Nincsenek inyemre, de ez a legkevesebb, mióta emberek közt vagyok.

De velük szenvedek és szenvedék: foglyok ők szememben és megbélyegzettek. Az, akit megváltónak hívnak, verte őket béklyókba:

Hamis értékek és csalóka igék béklyóiba! Óh, bárcsak megváltaná őket valaki még megváltójuktól is!

Azt hitték egykoron, szigeten vertek horgonyt, midőn a tenger ide-oda hánnya őket; íme pedig alvó szörnyeteg vala!

Hamis értékek és csalóka igék: ezek a legveszedelmesebb szörnyetegek halandók számára, - régen alszik és vár bennök a végzet.

Végre azonban eljő és leselkedik, fölfal és lenyel mindeneket, a mik rajta kunyhókat építenek.

Óh, nézzétek csak a kunyhókat, miket ezek a papok építettek! Templomoknak hívják édes illatu barlangjaikat.

Óh, ez a meghamisított fény, ez a megdohosodott levegő! Itt, a hol a léleknek föl, magasságához szárnyalni nem szabad!

Mert im-ígyen parancsolja hitük: „térdelve föl a lépcsőn, ti bűnösök!”

Bizony, bizony jobban szeretem látni a szemtelent, mint az ő szemérmük és áhítatuk kiforgatott szemét.

Ki teremtett magának ilyen barlangokat és vezeklő garádicsokat? Nemdenem azok, a kik el akartak rejtőzni és a tiszta ég előtt szégyenkezének?

És csak, ha a tiszta ég ismét széttört tetőkön át tekint be és le, füre, pipacsra, elomló falak mentén - csak akkor fordítom szívemet ismét ennek az istennek háza felé.

Istennek hívták, a mi ellentmondott és fájdalmat okozott nekik: és valóban, sok hősies volt imádatukban!

És istenüket nem tudák másképen szeretni, hanemha keresztre feszíték az embert!

Holtakként szándékoznak élni, fekete posztóval fődék holttesteiket; még beszédeikből is halottas kamarák rossz illatát érzem.

És valaki közelükben él, fekete tavak közelében él, a mikből varangyos béka kuruttyolja édes, mély értelemmel a dalát.

Szebb dalokat kellene énekelniök, hogy megváltójukban hinni megtanuljak: megváltottabbaknak kellene látnom tanítványait!

Meztelenül szeretném őket látni: mert csak a szépségnek kellene bűnbánatot prédikálnia. De vajjon kit győz meg ez a maskarás szomorúság.

Bizony, bizony, megváltóik maguk sem jöttek a szabadság országából és a szabadság hetedik egéből! Bizony, bizony, maguk sem lépkedtek soha a megismerés szőnyegein!

Hézagokkal teli volt ezeknek a megváltóknak elméjük; de minden hézagba beletették csalóka álmukat, a hézagöltőt, a kit istennek hívának.

Résztükbe fült elméjük és ha áradoztak és túláradoztak a résztvétől, annak színén mindig valami nagy botorság úszkált.

Szerényen hajták és ordítózva nyájukat az ő csapásukon: mikéntha a jövőhöz csak egy csapás adatott volna! Valóban, még ezek a pásztorok is juhok valának!

Kis eszüek, tág lelkűek valának ezek a pásztorok: ámde barátim, mily kisméretű vala eleddig még a legtágabb lélek is.

Vérjeleket róttak az útra, a min mentek és balgaságuk azt tanítá, hogy vérrel bizonyíttatik az igazság.

Ámde a vér a legrosszabb tanúja az igazságnak; vér még a legtisztább tanítást is örületté és a szívek gyűlölségévé mérgezi.

És ha ki tűzön is megy át tanáért, ugyan mit bizonyít ez! Valóban több az, ha enlángodból jő entanod!

Forró szív és hideg fő: valahol összekerül e kettő, megszülemlik a forgósél, a „megváltó.”

Bizony, bizony, valának nagyobbak is és magasabb születésűek azoknál, a kiket a nép megváltóknak hív, ezek az elragadó forgószelek!

És még nagyobbtól, mint minden megváltó vala, kellend megváltatnotok, én véreim, ha meg akarjátok találni a szabadság útját!

Még sohasem élt emberfölötti ember. Meztelenül látám mindkettőt, a legnagyobb és a legkisebb embert.

Még szerfölött hasonlatosak. Bizony, bizony, még a legnagyobb is, úgy találám, túlon túl ember!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

Az erényesekről.

Égzöngéssel és mennyei tűzijátékokkal kell petyhüdt és alvó érző-inakhoz beszélni. Ám a szépség szava halkán szól: csak a legéberebb lelkekbe lopózik.

Halkan rezzent meg és nevetett ma pajzsom; ez a szépség szent nevetése és reszketése.

Rajtatok nevetett ma, erényesek, szépségem. És szava imigyen jött hozzám: „Azt akarják, hogy - megfizessék őket.”

Azt akarjátok, ti erényesek, hogy megfizessenek! Jutalmat akartok erényetekért, eget a földért és örökkévalóságot mátokért?

És íme, haragusztok reám, mert tanítom, hogy nincs jutalmazó és fizető? S, bizony, bizony, még azt sem tanítom, hogy az erény önmagának jutalma.

Óh, ez a siralmam: a dolgok mélységébe jutalmat és büntetést hazudtak - és íme lelketek mélységébe is, ti erényesek.

Ámde a vadkan agyarához hasonlatosan szántsa föl szavam lelketek mélyét; ekevas legyen a nevem néktek.

Lelketek mélységének minden titkai hadd jöjjenek napvilágra és ha fölhányva és földarabolva feküsztek a napfényben, akkor majd hazugságtok is szét lesz választva igazságtoktól.

Mert ez az igazságtok: ti túlságosan *tiszták* vagytok e szavak szennyére: „bosszú, büntetés, jutalom, megtorlás.”

Ti szeretitek erényeteket, miként az anya gyermekét szereti; de ugyan ki hallotta valaha, hogy az anya fizetést akart volna szeretetéért?

A ti erényetek legkedvesebb kincsetek.

A gyűrű szomjusága vagy ti bennetek: hogy magát újra elérje, azért gyűrűzik és tekereg minden gyűrű.

És a kialvó csillaghoz hasonlatos erényetek minden műve; fénye örökkön úton van és vándorol - és vajjon mikor nem leend már úton?

Ezenképen erényetek fénye is még úton van, ha a munka bevégeztetett. S bárha mívetek feledve van és halott: fényének sugara még tovább él és vándorol.

Hogy erényetek a magatok valója legyen, s nem idegen dolog, bőr, lepel: ez a lelketek mélységéből vett igazság, ti erényesek!

De vannak, kiknek erény az ostor alatt való vonaglás és úgy vélem, hogy szerfölött sokat hallgattatok ezeknek az ordítózására!

Vannak ismét, kiknek erény: bűneik ellustulása; s ha gyűlöletük és féltékenységük egyszer kinyújtóztatja tagjait, „igazságosságuk” fölserken és dörzsöli álomittas szemét.

És vannak, kik lefelé húzatnak; ördögeik húzzák őket. De mennél mélyebbre süllyednek, annál izzóban ragyog szemük és vágyuk istenük után.

Óh és ezek kiáltása is elhatott fületekbe, ti erényesek: „a mi én *nem* vagyok, az, az nékem isten és erény!”

Megint mások: terhesen és nyikorogva jönnek, miként a szekerek, a melyek köveket visznek völgynek: ezek sokat beszélnek méltóságról és erényről, - féküket hívják erénynek!

Mások felhúzott napi órákhoz hasonlatosak; tiktakoznak és azt akarják, hogy tik-tak-ukat - erénynek hívjuk.

Óh, mily rútul csordúl ki szájukból ez a szó: „erény”! És ha ezt mondják: „én igazságos vagyok”, mindig olyanképen hangzik: „meg vagyok boszulva!”

Erényükkel akarják ellenségük szemét kikaparni: és csak azért emelkednek föl, hogy másokat lealázzanak.

És újra mások mocsarukban ülnek és im-ígyen szólnak ki a nádasból: „Erény - ez: csöndesen csücsülni a mocsárban.

Mi nem harapunk senkit és kitérünk annak, ki bennünket akar harapni; és mindenben az a nézetünk, a mit belénk adnak.”

Továbbad: vannak, kik az izgés-mozgást szeretik és azt gondolják: erény néminemű izgés-mozgás.

Térdük örökké imád s kezük magasztalja az erényt, ámde szívük mit sem tud róla.

Ismét vannak, akik erénynek tartják, mondani: „az erény szükséges”, de alapjában csak abban hisznek, hogy rendőrré van szükség.

És némelyik, a ki nem bírja látni az ember magasságát, erénynek hívja, hogy alacsonyságát nagyon is közel látja: im-ígyen horgas tekintetét hívja erénynek.

Egyesek meg szeretnének épülni és felemeltetni s ezt erénynek hívják és mások fel akarnak döntetni - s ezt is erénynek hívják.

És így majdnem mindnyájan azt hiszik, hogy részük van az erényben, és legalább is mindenki tudó akar lenni a „jó”-t és „gonosz”-at illetőleg.

De Zarathustra nem azért jött, hogy mindezeknek a hazugoknak és bolondoknak megmondja: ugyan mit tudtok ti az erényről! Mit tudhattok ti az erényről!

Hanem azért, hogy ti, barátim, megunjátok az ócska ígéket, miket a bolondoktól és hazugoktól tanultatok vala. Megunjátok e szókat: „jutalom”, „megtorlás”, „büntetés”, „bosszu”, „igazságosság.”

Megunjátok mondani: „valamely cselekedetet jóvá az önzetlenség téssen.”

Óh, barátaim! Hogy *tulajdon* valótok benn legyen a cselekedetben, miképen az anya benn vagyon a gyermekben: úgy tartom, ez legyen a ti ígétek az erényről!

Bizony, bizony, elvettem tőletek vagy száz szót és erényetek legkedvesebb játékszereit, íme haragusztok reám, a hogy gyermekek szoktak haragudni.

A tenger partján játszadozának, - ekkor jöve a hullám és elragadá játékszerüket a mélységbe: íme sírdogálnak.

Ámde ugyanaz a hullám majd hoz nékik új játékszereket és majd eléjük önt új iromba kagylókat!

Igy azután megvigasztalódnak és ezenképen ti néktek is meg lesz majd vigasztalástok, barátim, - és új iromba kagylótok! -

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A csőcselékről.

Az élet az örömök forrása, de valahol a csőcselék is iszik belőle, ott minden kútak mételyesek. Minden tisztát kedvelek; de nem akarom látni a vigyorgó pofákat és a tisztátalanok szomjúságát.

Szemőket vetették a kútba: most azután undok nevetésük felém fénylik a kútból.

A szent vizeket befertőzték mohó szomjukkal és mikoron szennyes álmaikat gyönyörűségnek nevezték, megfertőzték még a szókat is.

Haragos leszen a láng, valamikor nedves szívüket tűzre tészik: maga a szellem is sustorog és füstöl, valahol a csőcselék odalép a tűzhöz.

Émelyítő és szotykos leszen kezökben a gyümölcs: tekintetük a gyümölcsfát esendővé teszi a szélnek és koronáját lombja-vesztetté.

És nem egy, aki az élettől elfordult, csak a csőcseléktől fordult el: nem akart kutat, lángot és gyümölcsöt a csőcselékkal megosztani.

És nem egy, a ki a pusztába ment és ragadozó állatokkal szenvedett szomjúságot, csak azt nem akarta, hogy mocskos tevehajcsárokkal üljön a vitzartó körül.

És nem egy, a ki úgy jelentkezik, mint valami megsemmisítő és mint jégverés minden termőföldnek, csak a csőcselék torkára akarta tenni lábát és im-ígyen betömni nyílásait.

És nem azon a falaton fuldokoltam legjobban, hogy megtudjam, hogy az életnek magának, szüksége van ellenségeskedésre és halálra és kínzó keresztekre:

Hanem megkérdelem egykoron és majd, hogy meg nem fűlek kérdésesen: „hogyan? hát a csőcseléknek is kell élnie?

Hát szükség van mételyes kutakra és bűzlő lángokra, fertőzött álmokra és kukacokra az élet kenyérében?”

Nem gyűlöletem, utálatom faldosott farkaséhséggel életemen! Óh, a szellemet is nem egyszer megúntam, mikor a csőcseléket is szellemesnek találok!

És hátat fordíték az uralkodóknak, látván, a mit most uralkodásnak hívnak: a hatalomért való kufárkodást és vásárt, amit a csőcselékkal folytatnak!

Idegen nyelvvel laktam a népek között, s bedugott fülekkel: hogy kufárkodásuk nyelve idegen maradjon nékem, valamint a hatalomért folyó vásáruk.

És orrom befogva kedvetlenül mentem minden tegnapon és mán át: valóban, bűzlik minden tegnap és ma a firkáló csőcseléktől!

Nyomorékhoz hasonlatosan, a ki megsüketült, megvakult, megnémult: élék sokáig, hogy ne kelljen együtt élnem hatalombíró, író- és kéjenc-csőcselékkal.

Szellemem nehezen lépkedett a lépcsőkön és óvatosan; az öröm alamizsnái valának üdülései: az élet mankón sántikált a vaknak.

De mi történt velem? Miképen váltám meg magam az utálattól? Ki ifjítja meg szemem? Szárnyaim hogyan érek el a magasságot, a hol nem ül már csőcselék a kútnál?

Avagy utálatom maga növelt nékem szárnyakat és forrást sejtő erőket? Bizony, bizony a legmagasabba kellett röpülnöm, hogy újra megtaláljam a gyönyörűség kútfejét!

Óh, megtaláltam! én véreim. Itt a legmagasabban fakad gyönyörűségem forrása! És van élet, miből nem iszik már velünk a csőcselék!

Majdnem túlfűtött hevesen buzogsz nekem, óh gyönyörűség forrása! És gyakorta üríted a serleget azzal, hogy meg akarod tölteni!

És még meg kell tanulnom, hogy szerényebben közelítsek feléd; még túlfűtött hevesen buzog szívem feléd: -

Szívem, amelyben nyaram ég, a rövid, forró, mélabús, boldogságos: mint vágyódik nyári szívem hűvösséged után.

Elmúlt tavaszom tétova szomorúsága! Elmúlt júniusi hópehelyeim incselkedése! Nyár lettem egészen és nyári dél!

Nyár a legmagasabb helyen hűs forrásokkal és boldog csönddel: jövel, barátim, hogy a csönd még istenibb legyen!

Mert ez a *mi* magasságunk és a *mi* hazánk: túl-magas és meredek a lakásunk minden tisztátalannak és szomszédjainak.

Csak vessétek tiszta szemeket gyönyörűségem forrásába, én barátim! Hogy zavarodnék meg attól? Hadd nevésszen reátok a *ő* tisztaságával.

A jövő fájára építjük fészünköt; sasok hozzanak csőrükben étet nekünk magánosoknak!

Valóban, nem olyan étet, miből szabad volna tisztátalannak és velünk ennie! Azt hinnék, hogy tüzet falnak, és megperzselnék szájukat!

Valóban, nincs menedékünk tisztátalanok számára! Jégbarlang volna testüknek-lelküknek a *mi* boldogságunk!

S erős szelek módjára élünk majd fölöttük, szomszédjai a sasoknak, szomszédjai a hónapnak, szomszédjai a napnak: im-ígyen élnek az erős szelek.

És szél módjára akarok közéjük fújni és szellememmel elvenni szellemök lélekzetét: így kívánja jövőm.

Bizony, bizony, erős szél Zarathustra minden alantfekvő szurdéknak és ezt a tanácsot adja ellenségeinek, s mindennek, mi köpköd és pököd: „vigyázzatok, nehogy szél *ellen* köpködjetek.”

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A földi tarka-pókokról.

Imhol a tarantella barlangja! Akarod magad is látni? Itt lóg hálója: rángasd, hogy meg-reszkessen.

Imhol jó önként: légy üdvöz, tarantella! Hátadon feketéllik háromszöged és jelvényed; és én tudom azt is, a mi lelkedben lakozik.

Bosszú lakozik lelkedben: valahová harapsz, fekete sebvar nő; mérged bosszúval teszi kergévé a lelket!

Im-ígyen példálózom néktek, *egyenlőség* prédikátorai! Tarantelláknak tartalak és álarcos bosszútliehegőknek!

De bűvőhelyeiteket majd napfényre hozom; ezért kacagom szemetekbe magaslat-kacajomat.

Ezért rángatom hálótokat, hogy dühötök kicsaljon benneteket hazugság-barlangjaitokból és bosszútok kiugródjék „igazság” ígétek mögül.

Mert *hogy az ember megválttassék a bosszútól*: ez legmagasabb reménységem hídja és szivárványom hosszú viharok, cudar idők után.

De persze másként szeretnék a tarantellák. „Épen azt híjjuk igazságosságnak, hogy a világ megteljék bosszútok viharával” - im-ígyen beszélnek egymás között.

„Bosszúval akarjunk illetni és gyalázattal, valaki nem egyenlő velünk” - ezt fogadják meg egymásnak a tarantella-szívek.

És „az egyenlőség akarása” - ez légyen ezentúl az erény neve; és valaminek csak hatalma van, rátámadunk majd kiáltásainkkal!”

Ti, egyenlőség prédikátorai, a tehetetlenség zsarnoki örjöngése ordítózik belőletek im-ígyen az „egyenlőség” után: legtitkosabb zsarnoki kéjvágyatok alakoskodik im-ígyen erényes szavak leplében!

Magatokba fojtott önhittség, visszatartott irigység, talán még apáitok önhittsége és irigysége: lángként tör elő belőletek és mint a bosszú örülete.

A mit az apa elhallgatott, az fiában beszédessé válik; és gyakorta úgy látám, hogy a fiú a leleplezett titka apjának.

A lelkesülőkhöz hasonlítanak; azonban nem a szív lelkesíti őket, hanem a bosszú. És ha finomakká és hidegekké válnak, nem a szellem, hanem az irigység teszi őket finomakká és hidegekké.

Féltő irigységük a gondolkozók ösvényeire is vezeti őket; és ez féltő irigységük ismertető jegye - mindig túlontúl messze mennek: úgyhogy fáradságuk végtére kénytelen még óra feküdni, csak hogy aludjék.

Minden jajukból bosszú hangzik, minden magasztalásukban bántás vagyon; s boldogságnak tartják, hogy bírák lehetnek.

Ámde ezt tanácsolom néktek, barátim: ne bízzatok senkiben, a kiben a büntetni akarás ösztöne hatalmas!

Rossz fajta és rossz nemzetség ez; tekintetükből bakó pillant ki és szimatoló eb.

Ne bizzatok senkiben, aki sokat beszél arról, hogy ő milyen igazságos! Valóban, az ilyennek lelkéből nemcsak méz hiányzik.

S ha magukat „a jók”-nak és „igazak”-nak hívják is, ne feledjétek, hogy belőlük nem hiányzik egyéb, mint - a hatalom s legott kész farizeusok!

Barátim! Nem akarom, hogy összekeverjenek és öszszetévesszenek.

Vannak, kik ez életről szóló tanításomat prédikálják: de ugyanezek egyben az egyenlőség prédikátorai és tarantellák.

Hogy az élet igazát hirdetik, jóllehet barlangjukban ülnek, ezek a mérges pókok, és elfordulva az élettől: ez azért van, hogy fájdalmat akarnak vele okozni.

Olyanoknak akarnak vele fájdalmat okozni, a kik most a hatalom birtokosai: mert ezeknél még leginkább otthonos a halálról szóló prédikáció.

Ha másképen volna, a tarantellák is mást tanítanának: és épen ők valának egykoron a világ leghangosabb becsmérlői és eretnek-égetői.

Az egyenlőség e prédikátoraival, nem akarom, hogy összekeverjenek és összevétsenek. Mivelhogy így szól *nékem* az igazságosság: „az emberek nem egyenlők.”

S ne is legyenek azokká! Mert ugyan mi volna szeretetem az emberfölötti emberhez, ha másképen beszélnék?

Ezer hídon és pallón tolongjanak a jövőhöz és egyre több háború és egyenlőtlenség legyen középük helyheztetve: ezt adja ajkamra nagy szeretetem!

Képek és kísértetek kitalálói legyenek ellenségeskedéseik közben és még képeikkel és kísérteteikkel is harcolják egymás ellen a harcok harcát!

Jó és Gonosz, Gazdag és Szegény, Magasrangú és Alacsony és az értékek minden neve: fegyverek legyenek és csörgő jegyei, hogy az életnek únos-úntalan fölül kell magát múlnia!

Föl a magasba akarja magát építeni pillérekkel és lépcsőfokokkal, maga az élet; távoli messzeségekbe akar pillantani és oda: boldogságos szépségek felé - *ezért* kell néki magasság!

És mert magasság kell néki, kellenek néki lépcsőfokok és ellentmondásai a lépcsőfokoknak és hágóknak! Fölhágni akar az élet és fölhágva magát fölülmúlni.

És lám barátim! Itt, hol a tarantella barlangja vagy, ódon templom romjai emelkednek - kívánom, pillantsatok oda megvilágított szemekkel!

Bizony, bizony, aki itt gondolatait kőbe tornyosította, tudója volt minden élet titkának, valamiként a legbölcsebb!

Hogy harc és egyenlőtlenség vagy még a szépségben is és harc a hataloméért és a főhataloméért: ime, ezt tanítja nekünk legvilágosabb példával.

Ime, mily isteni módon törnek meg itt a boltívek, páros viadalban: mint nyomúlnak föl egymás ellen, fénynyel-árnynyal ezek az isteni nyomulók.

Ilyen biztosan és szépen legyünk mi is ellenségek, barátim! Isteni módon akarunk egymás *ellen* nyomúlni!

Óh, jaj! Most engem is megmart a tarantella, régi ellenségem! Isteni biztossággal és szépen harapott ujjamba!

„Kell, hogy büntetés és igazságosság legyen” - így gondolkozik: - „ne zengedezzen itt ingyen magasztaló énekeket az ellenségeskedésre!”

Igen, megbosszulta magát! És jaj, bosszujával még lelkemet is kergévé teszi majd!

Hogy pedig *ne* forogjak, én barátim, kössetek erősen ehhez az oszlophoz. Hadd legyek még inkább oszlopos szent, semmint a bosszúszomj forгатagja.

Bizony, bizony: Zarathustra nem forgósél; és ha táncos is, sohasem tarantella-táncos! -

Im-ígyen szólá Zarathustra.

A híres-neves bölcsekről.

A népet szolgáltatók és a nép babonáját, valahányan, ti híres bölcsek! - és *nem* az igazságot! És épen ezért adóznak néktek tisztelettel.

És annak okáért türek el hitetlenségteket, mivelhogy tréfa és kerülő út vala a néphez. Ekkép hagyja az úr rabszolgáit múlatni és még kedvét is leli pajkosságukban.

Ámde a ki a népnek gyűlöletes, miként a farkas az ebeknek: az a szabad szellem, a bilincs ellensége, a nemimádó, az erdőkben lakozó.

Őt kiugrasztani lyukából - ez volt mindig a népnek az „igaz iránti érzéke”: ellene uszítja még mindig legélesebb fogú kutyáit.

„Imhol az igazság, hisz a nép is itt vagyon! Jaj, óh jaj a keresőknek!” - ez a szó hangzék kezdettől fogva.

Népetek tiszteletét akarátok igazolni: ezt hívátok „az igazság akarása”-nak, ti híres-neves bölcsek!

És szívetek mindenha így szóla magához: „a népből származám: onnan származa reám isten szava is.”

Szamárhoz hasonlatosan csökönyesek és bölcsek valátok ti mindig, nép szószólói.

És sok hatalmas, a ki jól akara járni a néppel, paripája elé fogott még, számárnak, egy-egy híres-neves bölcset.

És most szeretném, ti híres-neves bölcsek, ha végre egészen ledobnátok magatokról az oroszán bőrét!

A ragadozó állat bőrét, a tarkát-foltost, és a kutató, kereső, hódító cafrangját!

Óh, hogy a ti igaz voltotokban higgyek, előbb össze kell törnötök tisztelő akarátokat.

Igaznak hívom azt, a ki istentelen pusztákba megy és tisztelő szívét összetörte vala.

Sárga homokban, naptól megégve persze szomjasan kancsalít a forrásdús oázisok felé, a hol élők pihennek sötét fák alatt.

De szomjusága azért nem viszi rá, hogy ezekhez a jólélőkhöz legyen hasonlatos: mert valahol oázis vagyon, ott faragott képek is vannak.

Éhesnek, erőszakosnak, magánosnak, istentelennek akarja magát az oroszán-akarat.

Hogy szabad legyen a szolgák boldogságától, megváltva istenektől és imádatuktól, félelem nélküli és félelmetes, nagy és magános: ez az igaz akarata.

Eleitől fogva pusztában lakának az igazak, a szabad szelleműek, a pusztá urai; ám városban laknak a jól táplált, híres-neves bölcsek - az igavonók.

Mert ők mindenha, mint szamarak, húzzák - a *nép* talyigáját!

Nem, mintha ezért haragunnám reájuk: de őket akkor is szolgáknak és szerszám-hordóknak látom, ha aranyos szerszám fénylik rajtuk.

És gyakorta jó szolgák és olcsók valának. Mivelhogy így szól az erény: „ha már szolgának kell lenned, keresd azt, kinek szolgálatod legtöbbet használ!

Urad szelleme és erénye növekedjék az által, hogy szolgája vagy: ekkép magad is nőszsz az ő szelleme és erénye révén!”

És valóban, híres-neves bölcsek, nép szolgái, ti magatok is növekedétek a nép szelleme és erénye által és a nép ti általatok! Dicsőségetekre mondom ezt!

De nép vagytok ti szememben még erényetekkel is, nép bárgyu tekintettel - nép, amely nem tudja, mi a *szellem*!

Szellem az élet, a mi maga vág belé az életbe: önnönkínjától öregbedik a maga tudása - tudtátok-e már?

És a szellemnek is boldogságot ad, ha fölkenetik és könnyekkel fölszenteltetik áldozati baromnak - tudtátok-e már?

És még a vak vaksága és keresése és tapogatózása is kell, hogy tanúságot tegyen a nap hatalmáról, amelybe pillantott - tudtátok-e már?

És kell, hogy a megismerő tanuljon meg hegyekkel *építeni*! Kis dolog az, hogy a szellem hegyeket helyhez át - tudtátok-e már?

Ti a szellemnek csak szikráit ismeritek; de nem látjátok az üllőt, a mi ő, és nem látjátok pörölye kegyetlenségét!

Valóban, nem ismeritek a szellem büszkeségét! De még kevésbbé bírnátok elviselni a szellem szerénységét, ha egyszer megszólalna!

És még sohasem adatott néktek szellemeteket havas gödörbe vetnetek: nem vagytok erre elég meleg: így hát hidegsége gyönyöreit sem ösméritek. S úgy tartom, hogy mindenben kelleténél bizalmasabb lábon álltok a szellemmel: és a bölcseséget gyakorta szegényházzá és kórházzá tévétek rossz költők számára.

Nem vagytok sasok: így hát nem tapasztaltátok a szellem boldogságát az ijedtség közepette. És a ki nem madár, ne tanyázzék mélységek fölött.

Langyosoknak látlok: ám minden mély megismerés hidegen buzog. Jéghidegek a szellem legbelső kutai: üdítői meleg kezeknek és a tett embereinek.

Tisztesen álltok előttem és mereven és egyenes háttal, ti híres-neves bölcsek! - titeket nem hajt erős szél és erős akarat.

Avagy sohasem láttatok vitorlát siklani a tengeren, dagasztva, fölfúva, reszketve a szél rohamától?

A vitorlához hasonlatosan, reszketve a szellem rohamától, siklik bölcseségem a tengeren által, - az én bős bölcseségem!

De ti a nép szolgái, ti híres-neves bölcsek - miképen *tudnátok* ti velem menni! -

Im-ígyen szóla Zarathustra.

Az éjjeli ének.

Éj vagyon: íme hangosabb a szava minden szökökútnak. És lelke is szökökút.

Éj vagyon: íme csak most ébred a szerelmesek minden éneke. És az én lelke is egy szerelmes éneke.

Valami oltatlan, el nem oltható vagyon én bennem; ez akar megszólalni. Sóvárgás vagyon bennem a szerelem után, ez maga is a szerelem szaván beszél.

Fényesség vagyok: bárcsak volnék sötét éjjel! De az a magánosságom, hogy fényesség övez engem.

Óh, bárcsak volnék sötét és éjszakázó! Hogy szívnam akkor - a fényesség emléit!

És még titeket is áldanálak, ti apró fénylő csillagok és világító bogarak odafent! - és mi boldog lennék fény-ajándékoknak miatta.

De a magam fényében élek, visszaírom magamba a lángokat, mik belőlem kitörnek.

Nem ösmérem az elfogadó boldogságát; s nem egyszer mondtam, hogy lopni még nagyobb boldogság lehet, mint kapni.

Az az én szegénységem, hogy kezem sohasem pihen ki az ajándékozást; az az én irigységem, hogy váró szemeket látok és világított éjszakáit.

Óh, minden ajándékozó boldogtalansága! Óh, napom elborulása! Óh, mohó vágy a kívánság után! Óh farkaséhség a jóllakás után!

Elfogadnak tőlem egyet s mást: de vajon hozzáférnek-e szíveikhez is? Szakadék vagyon adás és elfogadás között s a legkisebb szakadékot legnehezebb áthidalni.

Éhség nő szépségemből: szeretném bántani azokat, a kiknek ragyogok; szívesen megrabolnám azokat, a kiket megajándékoztam: - im-ígyen éhezem a gonoszságot.

Visszavonva kezem, ha már kéz nyúl feléje; habozva, miként a vízésés, a mely még zuhogva is habozik: - im-ígyen éhezem a gonoszságot.

Ilyen bosszút eszel ki bőségem: ilyen alatomosság fakad magános voltomból.

Boldogságom, hogy ajándékozhatok, elhalt az ajándékozásban, erényem belefáradt bőségébe!

Ha ki mindig ajándékoz, annak az a veszedelme, hogy elveszíti szemérmét; ha ki mindig osztogat, annak keze-szíve hólyagos lesz csupa osztogatástól.

Szememnek nem csordul már könnye a kérők szemérmétől; kezem tulságosan megkérgesült, hogy reszkessen, ha tele vagyon.

Hová lőn szemem könnye és szívem hamvassága? óh, milyen magános minden ajándékozó! Óh, milyen néma minden ragyogó!

Sok nap kering az üres térben: mindenhez, mi sötét, szólnak fényességükkel, - nekem hallgatnak.

Óh ez a fényesség ellenségeskedése a világító ellen: könnyörület nélkül megy a pályáján.

Szíve mélységében méltányosság nélkül minden ragyogó iránt, hidegen napok iránt - im-ígyen kering minden nap.

Viharhoz hasonlatosan repülnek a napok pályáikon, ez az ő *járásuk*. Kérlelhetetlen akaratukat követik, ez az ő hidegségük.

Óh, csak ti, ti sötétek, éjszakások, teremtetek meleget a ragyogóból! Óh, csak tejet és üdülést a fényesség emlőiből!

Óh, jég vagyok körülöttem, kezem megég a fagytól! Óh, szomjuság vagyok bennem, az a ti szomjuságtokat sóvárogja!

Éj vagyok: óh, miért, hogy fényességnek kell lennem. És hogy az éjszaka dolgait szomjuhozom! És hogy magános vagyok!

Éj vagyok: íme forrásként fakad belőlem kívánságom - a beszéd után kívánczom.

Éj vagyok: íme hangosabb a szava minden szökőkútnak. És lelkem is szökőkút.

Éj vagyok: íme most ébred a szerelmesek minden éneke. És az én lelkem is egy szerelmes éneke.

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A táncdal.

Egy este Zarathustra tanítványaival az erdőben barangolt s kutat keresvén, néma fáktól, bokroktól környezett zöld rétre ért. A réten leányok táncolának egymással. Mihelyest a leányok Zarathustrát megismerték, abbanhagyák a táncot; Zarathustra azonban nyájasan intve hozzájuk lépett és e szókat mondá:

„Ne hagyjátok abba a táncot, kedves leánykák! Nem horgas szemű játékrontó jött közétek; nem vagyok a leányok ellensége.

Isten szószólója vagyok a sátánnal szemben: ez pedig a nehézség szelleme. Miképen lehetnék én, ti könnyűiek, isteni táncok ellensége? Avagy ellensége szépbokáju leánylábaknak?

Igaz, erdő vagyok és sötét fák éjszakája: de ha ki nem riad meg sötétségemtől, rózsás lankákat is talál ciprusaim alatt.

És megtalálja a kis istent is, a kit a leánykák legjobban kedvelnek; a kút mellett fekszik, csöndesen, behunyt szemmel.

Valóban, fényes nappal elaludt mellettem, ez a naplopó! Vagy talán szerfölött sokat kergette a pillangókat?

Ne haragudjatok reám, ti szép táncolók, ha a kis isten egy keveset kikap tőlem! Igaz, kiabál majd és sír, - ámde nevetésre gerjeszt még sírásában is!

És könnyes szemmel kérjen föl titeket egy táncra és magam akarok dalt énekelni táncához:

Táncdalt, csúfondáros nótát a nehézség szellemére, az én legfensőbb, legnagyobb hatalmi ördögömrre, kiről azt mondják, hogy ő a világ ura!”

És ez a dal az, a melyet Zarathustra énekelt, mikoron Kupido és a leánykák egymással táncot ropnak vala:

Szemedbe nézek az imént, élet! És úgy tetszék nékem, hogy feneketlen mélységbe bukom.

Ámde te kihúztál engem aranyos horgoddal, csufolkodva kacagtál, midőn feneketlen mélységnek hívtalak.

„Igy fecseg minden hal, - mondád - a miknek nem bir a fenekére jutni, azt hívja feneketlennek.”

Pedig csak változékony vagyok és vad és mindenekelőtt nőstény és pedig nem erényes:

Bárha nálatok, óh férfiak, „mélység” a nevem vagy „hűség”, „az örök”, „a titokzatos.”

De ti, férfiak, mindig a magatok erényeivel ajándékoztok meg - óh, ti erényesek!

Im-ígyen kacagott ő, a hihetetlen; én azonban sohasem hiszek néki és nevetésének, ha rosszat beszél maga felől.

És mikoron bösz bölcseségemmel négyszemközt beszélek, mérgesen monda nékem: „Te akarsz, te kívánsz, te szeretsz, s csak ezért *magasztalod* az életet!”

Majd, hogy keményen válaszoltam és megmondtam volna az igazat a mérgesnek; s az ember nem válaszolhat keményebben, mintha bölcseségének „megmondja az igazat.”

Mert ez a hármunk viszonya. Lelkemből csak az életet szeretem - és, valóban, a legjobban akkor, ha gyülölöm!

Hogy pedig a bölcsesség iránt jó szívvel vagyok és gyakran nagyon is jó szívvel: azért van, mivel nagyon, de nagyon emlékeztet az életre!

Megvan a maga szeme, nevetése, sőt még arany horgászó botocskája is:

És midőn egyszer az élet kérdezé tőlem: „Ki is az, a bölcsesség?” - lobbál felelém: „Óh igen a bölcsesség!

Szomjuhozzuk és nem lakunk jól; fátylon át nézünk, hálón át kapkodunk.

Vajjon szép-e! Mit tudom én! De este még a legvénebb potykákat is hálóba csalja.

Változékony ő és dacos; nem egyszer láttam, hogy harap ajkába és mint tolja fésűjét haja növéseinek ellenébe.

Lehet, hogy rossz és hamis, és egészben véve aszszonyi állat, de ha maga-magáról beszél rosszat, éppen akkor csábít leginkább.”

Midőn ezeket mondtam az életnek, gonoszul nevetett és lehuntya szemét. „Vajjon kiről beszélsz? - mondá - talán rólam?

És ha igazad is volna, szabad ezt így szemembe mondanod? De most beszélj a te bölcseségedről is!”

És akkor újra felnyitád szemed, oh szeretett élet!

És újra úgy tetszék nékem, hogy megint feneketlen mélységbe bukom.

Im-ígyen dalola Zarathustra. Mikoron pedig a táncnak vége lőn és a leányok távoznak, elszomorodék szívében.

„A nap már rég lement” - mondá végre - „a rét nedves, az erdők felől hűvösség csap meg.

Valami ismeretlen környékez és tünődve néz reám. Mit! Te még élsz, Zarathustra?

Mely okból? Miért? Mi által? Hova? Hol? Hogyan? Avagy nem boldogság-e még élni?

Óh, barátim, az este kérdez így belőlem. Nézzétek el szomorúságomat!

Beesteledett: nézzétek el nékem, hogy beesteledett!”

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A síri dal.

„Ott van a sírok szigete, a néma; ott vannak ifjúságom sírhantjai is. Oda viszem az élet örökzöld koszorúját.”

Szívemben ezt határozván: szállék tengeren túlra. Óh, ifjúságom látományai és jelenései! Óh, ti a szeretet megannyi pillantásai, óh, ti isteni szempillanatok! Mi hamar haltatok el számomra! Ma már mint halottaimról emlékezem rólatok!

Tőletek, legkedvesebb halottaim, édes illat száll felém, szívet és könnyeket oldó. Valóban, megrázza és feloldja a magánosan hajózó szívét.

Még mindig én vagyok a leggazdagabb és irigylésre legméltóbb - én a legmagánosabb! Hisz ti enyéim *valátok* és én még tietek vagyok: mondjátok, vajjon estenek-e a fáról valaki elébe olyan rózsás almák, mint az enyéme?

Még mindig szerelmetek örököse és dús talaja vagyok, emléketekre tarka, vadon nőtt erényekkel virágzó, óh ti telkemről lelkezetek!

Óh, mi arra teremttünk, hogy egymás mellett maradjunk, ti bájos, idegen csodák; és nem bártortalan madarakhoz hasonlatosan jövétek hozzám és vágyamhoz, nem: mint bizodalmashoz!

Igen, hűségre teremtvé, miképen én, és gyöngéd örökkévalóságokra: s most hűtlenségekről kell neveznelek titeket, isteni pillantások és szempillanatok: még nem tanultam más nevet.

Bizony, bizony túlon túl korán esett nekem halálotok, ti szökevények. Mégis, ti nem futátok el tőlem, sem én nem futék el ti tőletek: ártatlanok vagyunk mi egymással szemben hűtlenségünkben.

Hogy *engem* megöljenek, ezért fojtottak meg titeket, óh reménységeim dalos madarai! Igen, reátok, kedvenceim, reátok ajzotta nyilait a kajánság - hogy szívembe találjon.

És bele talál! Hisz ti valátok mindig szívem kedvencei, birtokom és birva-tartatásom: ezért kellett fiatalon meghalnotok és túlon túl korán!

Legsebezhetőbb birtokomra ajzották nyilaikat: ti valátok az, kiknek bőre puhelyhez hasonlatos s még inkább a mosolygáshoz, a mely elhal egyetlen tekintetre!

Ellenségeimnek pedig ezt mondom: mi minden embergyilkolás ahhoz képest, a mit ti rajtam elkövettetek!

Gonoszabbat követtetek el rajtam, mint minden embergyilkolás: visszaadhatatlant vettetek el tőlem: - ezt mondom néktek, óh ellenségeim!

Hisz ifjúságom látományait és legkedvesebb csodáit gyilkoltátok meg! Játszó pajtásaimat vettétek el tőlem, a megboldogult lelkeket! Emléköknek szentelem ezt a koszorút és ezt az átkot.

Ezt az átkot ellenetek, óh ellenségeim! Hisz ti megrövidítétek örökkévalómat, miképen egy hang megtörik hideg éjszakán! Alig jöve hozzám, mint isteni pillantás megvillanása, - mint szempillanatok!

Im-ígyen szóla egy jó órában tisztaságom: „isteni legyen nekem minden lény”.

S íme szennyes kísértetetekkel támadtatok reám, óh hová menekült akkor az a jó óra!

„Minden napom légyen szent” - ez volt egykoron ifjúságom bölcsességének szózata: valóban, vidám bölcsesség szózata!

S íme, ellenségeim, ti elloptátok éjszakáimat és álmatlan kínokra váltátok: óh, hová menekült akkor az a vidám bölcsesség?

Egykoron kedvező madárjelekre vágyódtam: s íme ti undok bagoly-rémet vezettetek utamra. Óh, hová menekült ekkor az én gyöngéd vágyódásom?

Egykoron megfogadtam, hogy leteszek minden utálatról: s íme azokat, kik hozzám közel és legközelebb állának, mérges kelevényekké változtatátok. Óh, hová menekült ekkor legne-mesebb fogadalmam?

Egykoron vakon boldog utakon járék: s íme rondaságot dobátok a vak ösvényére; s most utálja a régi vak-ösvényt.

És mikoron megtettem a legnehezebbet és magam-lebírásom győzedelmét ünnepeltem: íme, ti azokat, akik szeretének engem, arra a kiáltásra birtátok, hogy nékik okozok legnagyobb fájdalmat.

Valóban, mindig ekkép cselekedtetek: megmérgeztétek java-mézemet és java-méheim szorgalmát.

Jótevény szívemhez mindég a legarcátlanabb koldusokat küldtétek; könyörületességemhez mindig a leggyógyíthatatlanabb szemérmetleneket tologattátok. Így sebeztek meg erényem reménységét.

És ha még legszentebbemet is az áldozat oltárára tevém: a ti „jamborságotok” tüstént zsírosabb ajándékokat tön melléje: azonképen, hogy a ti zsírotok gőzébe fült még legszentebbem is.

És egykoron táncolni akartam, ahogyan még sohasem táncolék: minden egek fölött akartam eltáncolni. Ekkor rábeszéltek legkedvesebb dalnokomat.

És íme borzalmas, tompa nótába kezdett; óh, mint valami mogorva kürt úgy túlkölt fülembé!

Gyilkos dalnok, a kajánság eszköze, te ártatlanok ártatlana! Már kiállottam a legjobb táncra: ekkor hangoddal meggyilkoltad elragadtatásomat:

Egyedül a tánccal tudom a legmagasabb dolgok mását mondani: - s íme legmagasabb hasonlatok kimondatlanul maradának tagjaimban!

Mondatlanul, megváltatlanul maradt legmagasabb reménységem! És meghala minden látományom és ifjúságom vigasztalása!

Hogy is viseltem el? Hogyan birtam ki és birtam le ilyen sebeket? Hogyan kelt ismét életre lelkem ezekből a sirokból?

Igen, sebezhetetlen, eltemethetetlen van bennem, sziklákat repesztő: ennek neve az *én akaratom*: hallgatagon halad és változatlanul az éveken át.

Enlábamon akarja megtenni útját az én öreg akaratom; keményszívű és bátor a szándéka és sebezhetetlen.

Csak sarkomon vagyok sebezhetetlen. Még mindig élsz és hű vagy magadhoz, te leghosszabb türelmű! Még mindig minden síron keresztültöréd magad!

Te benned él még ifjúságom megváltatlanja is, és mint élet, mint ifjúság ülsz itt reménykedve sárga síromladékokon.

Igen, még minden sír szétrombolója vagy nékem: légy üdvöz, akaratom! És csak ahol sír vagyon, vagyon föltámadás is. -

Im-ígyen dalola Zarathustra.

A maga-legyőzésről.

„Az igazság akarása” ennek hívjátok, bölcsek bölcsei azt, a mi titeket hajt és ösztönöz?

„Minden létező elgondolhatásának akarása”: im-ígyen hívom *én* a ti akaratotokat!

Minden létezőt először elgondolhatóvá akartok *tenni*: mivelhogy derék bizalmatlansággal kételkedtek, elgondolható-e már?

De kell, hogy engedelmes és hajlékony legyen néktek! Így akarja akaratotok. Simává kell lennie és a szellem szolgálatára, mint annak tükre és tükörképe.

Ez minden akaratotok, ti bölcsek bölcsei: a hatalom akarása; s még akkor is, ha jóról avagy gonoszról beszéltek és értékelésekről.

Meg akarjátok teremteni a világot, mely előtt térdelhettek: ez végső reménységtek és mámorotok.

Persze az oktalanok, a nép, hasonlatosak a folyóhoz, min csónak úszkál: s a csónakban beburkolva s ünnepélyesen ülnek az értékek.

Akaratokat és értékeiteket rátevétek a létesülés folyamára; a hatalom ősrégi akarását árulja el nékem az, mit a nép jónak és gonosznak hiszen.

Bölcsek bölcsei, ti tettetek ilyen vendégeket ebbe a csónakba és ti adtatok rájuk cicomát és büszke neveket, - ti és uralkodó akaratotok!

S a folyó most tovább viszi csónaktokat: tovább *kell* vinnie. Mit használ, hogy a megtört hullám habzik és haragosan szegül ellene a csónak orrának!

Nem a folyó a ti veszedelmetek és jótok-gonosztok vége, óh bölcsek bölcsei: hanem maga az az akarat, a hatalom akarata, - a ki nem merített, nemző életakarat.

Ám, hogy jobban értsétek szavamat a jóról és gonoszról: egy szót mondok még néktek az életről s minden élő minémüségről.

Fürkészttem az élet nyomát, utána jártam a legkisebb és legnagyobb utakon, hogy minémüségét megismerjem.

Százszoros tükörrel fogtam föl tekintetét, ha ajka zárva volt: hogy szeme legyen nékem beszédes. És szeme beszédes vala nékem.

De, valahol csak élőt találék, mindenütt hallám az engedelmesség szavát. Minden élő engedelmes.

És ez a második: annak parancsolnak, a ki önmagának nem tud engedelmeskedni. Ez az élő sajátsága.

Ez pedig a harmadik, a mit hallék: parancsolni nehezebb mint engedelmeskedni. És nemcsak hogy a parancsoló minden engedelmeskedő terhét viseli, és hogy ettől a tehertől könnyen agyonnyomatik: -

Kisértésnek, kockázatnak tartok minden parancsolást; és valahányszor az élő parancsol, önmagát kockáztatja.

S még ha magának parancsol is: még akkor is meg kell bűnhődnie parancsolatáért. Önnön törvényének kell birájává, bosszulójává, áldozatává lennie.

Hogyan történik ez? kérdezém. Mi beszéli rá az élő, hogy engedelmeskedjék és parancsoljon és még parancsolva is engedelmességet gyakoroljon?

Halljátok hát szómat, bölcsök bölcsői! Vizsgáljátok szorgosan, nemdenem férközöm az életnek szívébe és szívének egész gyökeréig?

Valahol élő találtam, ott a hatalom akaratát is találtam; és még a szolgáló akaratában is megjelentem az akaratot, hogy úrrá legyen.

Hogy az erősebbnek szolgáljon a gyöngébb, arra beszéli rá akarata, amely egy más, még gyöngébben akar urrá lenni: erről az élvezetről nem akar lemondani.

S valamint a kisebb odaadja magát a nagyobbaknak, hogy élvezete és hatalma legyen a legkisebben: azonképen a legnagyobb is odaadja magát és a hatalom kedvéért - életét teszi kockára.

Ez a legnagyobb odaadása, hogy kísértés és veszedelem és a halálért való kockajáték.

És valahol feláldozó és szolgálat és szerelmes pillantások vannak: ott is megvagyok az uralkodás akarata. Álutakon lopózkodik a gyöngébb a várba és be a hatalmasabb szívébe - és ott hatalmat lop.

És ezt a titkot monda nékem maga az élet: „Lásd”, - szólt - „én az vagyok, *a minnek mindig magamagát kell legyőznie.*”

„Ti persze a nemzés akarásának avagy a célra, magasabbra, távolabbira, sokszerűbbre való ösztönnek hívjátok: de mindez egy és titok.

„S még inkább letűnöm, semhogy erről az egyről lemondjak; s valóban, a hol letűnés vagyok és levélhullás, íme, ott élet áldozódik föl - a hataloméért!

„Hogy nékem harcnak kellennem és létesülésnek és célnak és a célok ellenmondásának: óh, a ki akaratomat kitalálja, azt is kitalálja, mi *görbe* utakon kell annak járnia!

„Bármit is alkotok és bármint is szeretek valamit, - mihamar szembe kell kerülnöm vele és szeretetemmel: így akarja az én akaratom.

És te is, megismerő, te is csak ösvénye és lábnyoma vagy akaratomnak: bizony, bizony, hatalom-akarásom lépked a te igazság-akarásod lábán is!

Az persze nem találta el az igazságot, a ki ráörpítette ezt a szót „a lét akarása”: mert ilyen akarat - nincs!

„Mert, a mi nincs, az nem is akarhat; a mi pedig már létezik, hogyan akarhatna az még a létre törekedni!”

„Csak, hol élet vagyok, vagyok akarat is; de nem az élet akarása, hanem - így hirdetem néked - a hatalom akarása!”

„Az élők sok dolgot nagyobb kincsnek tartanak magánál az életnél; de még e kincsekből is kitetszik - a hatalom akarása!”

Erre tanított egykoron az élet: és innen, óh bölcsök bölcsői, megfejttem néktek szívetek rejtélyét.

Bizony, bizony, mondom néktek: „jó” és „gonosz”, mi nem volna mulandó - nincsen! Önmagából kell néki magát folyton-folyvást legyőznie.

A jóról, gonoszról szóló értékelések és szótok erőszakot mivel, ti értékelők: és ez a ti titkos szerelmetek és lelketek csillogása, reszketése és túlbuzgósága.

Ám erősebb erőszak nő értékelésiekből és új leírás: az törli föl a tojást és tojáshéjat.

És a kinek sorsa, hogy teremtő legyen jóban, gonoszban: valóban annak előbb megsemmisítőnek kell lennie és értékeket kell széttörnie.

Im-ígyen a legfőbb gonosz hozzátartozik a legfőbb jóshoz, ez pedig a teremtő jószág.

Beszéljünk csak róla, óh bölcssek bölcse, bár ez kényes dolog.

De hallgatni róla még rosszabb; minden elhallgatott igazságba méreg gyülemlik.

És hadd törjön össze minden, a mi igazságainkon összetörhet! Még sok ház van építendő!

Im-ígyen szól a Zarathustra.

A fenségesekről.

Tengerem feneke csöndes! vajjon ki gondolná, hogy tréfás szörnyetegeket rejteget!

Rendíthetetlen a mélységem: de uszó rejtélyektől és mosolygástól ragyogó.

Ma fenséges, ünnepélyes embert láttam, a szellem vezeklőjét: óh, mint nevetett lelkem az ő csúnyságán!

Peckes mellett és hasonlatosan azokhoz, a kik visszafojtják lélekzetüket: így állott ő, a fenséges, némán:

Teleaggatva rút igazságokkal, vadász-zsákmányával és gazdagon rongyos ruhákban; sok tövis is lógott rajta - de rózsát még nem láttam közte.

Még nem tanulta meg a nevetést és a szépséget. Komor arccal tért haza ez a vadász a megismerés erdejéből.

Vad állatokkal való harcból tért haza, ám még komolyságából is vadállat tekint ki - le nem győzött vadállat!

Ugrásra kész tigrishez hasonlatosan áll még mindig; ámde nem szívelem a megfeszült lelkeket, izlésem nem kedvez mindezeknek a visszahuzódottaknak.

És még azt mondjátok barátim, hogy nem lehet vitatkozni izlésen és izlelésen? Hisz minden élet harc az izlés és izlelés körül.

Izlés: ez ép úgy súly, mint mérő serpenyő és mérő ember; és jaj minden élőnek, a mi a nélkül akarna élni, hogy súlyon, mérőserpenyőn és mérő embereken vitatkozzék!

S csak ha fenségét megelégteli, ez a fenséges: csak akkor kezdődik az ő szépsége - s csak akkor akarom megízlelni és izletesnek találni.

És csak, ha önmagától elfordúl, csak akkor fog önnön árnyékán átugrani - s valóban, bele az ő napjába!

Túlontúl sokáig ült vala árnyékban, a lélek vezeklőjének orcái elsápadoztak; majdnem, hogy éhen halt várakozása közben.

Tekintetében még megvetés vagyon; és utálat lappang szája szögletében. Bárha most nyugszik, nyugalma még nem feküdt a napra.

Miképen a bika térszen, úgy kellene cselekednie; és boldogságának földes íz kellene, nem pedig a föld megvetésének íze.

Fehér bikának szeretném látni, a mint fűjva, bölgve jár az ekevas előtt: és még bölgése is magasztalna minden földi dolgot!

Orcája még sötét; a kéz árnyéka játszik rajta. Szemének tekintetén még árnyék ül.

S cselekedete is árnyékot mér reá; a kéz elsötétíti a cselekvőt. Még nem tett túl tettén.

Igaz, hogy szeretem rajta a bikanyakot: de most még az angyal szemét is látni akarom.

Hősi akaratát is el kell felednie: felemeltnek is kell lennie, nemcsak fenségesnek - az éthernek kellene őt emelnie; őt az akaratnélkülit!

Lebírt fenevadakat, megoldott rejtélyeket: de még a maga fenevadjaival és rejtélyeivel is el kellene bánnia, még isteni gyermekekké kellene változtatnia.

Megismerése még nem tanult meg mosolygni és nem tanulta meg azt, hogy féltő írigység nélkül legyen; áradó szenvedélye még nem nyugodott el a szépségben.

Bizony, bizony, ne a jóllakásban hallgasson és merüljön el vágya, hanem a szépségben! A báj a fenkölteknagylelkűségéhez tartozik.

Karját fejére nyugtatva: így kellene a hősnek megpihennie, így kellene még pihenését is legyőznie.

Ám a hősnek a *szép* a legnehezebb minden dolgok között. A szépet nem bírja kiküzdeni a heves akarat.

Egy kicsit több, egy kicsit kevesebb: ez itt éppen a sok, a túlságos.

Laza izmokkal állani és lekantározott akaráttal: ez néktek a legnehezebb, ti megismerők!

Ha a hatalom kegyessé válik és leereszkedik a szem látóhatárába: szépségnek hívom az ilyen leereszkedést.

És senkitől se kívánok annyira szépséget, mint éppen tőled, te győzedelmes: jószágod legyen utolsó magad-győződésed.

Minden gonoszát elvárok tőled: ezért kívánom tőled a jót is.

Valóban, gyakorta nevetém a pipogyákat, a kik jóknak tartják magukat, mivelhogy béna karmaik vannak!

Az oszlop erényére kell törekedned: egyre szebb és finomabb lesz, de belőlről annál keményebb és teherbíróbb mentől feljebb emelkedik.

Igen, te fenséges, egykoron még szépnek kell lenned és önnön szépségednek kell tükröt tartanod.

Akkoron majd lelked isteni vágyaktól reszket; és imádat leszen még hiuságodban is!

Mert ez a lélek titka: csak, ha a hős elhagyta, csak akkor közeledik felé, álmában, - a hősfeletti.

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A műveltség országáról.

Túláságosan messze repülék a jövőbe s borzadás szálla meg.

És mikoron körülnézék, íme a kor vala egyedüli kortársam.

Ekkor hátra, hazafelé futék - és egyre jobban sietve: ekkép eljövék hozzátok, ti jelenkoriak, s a műveltség országába.

Először fordulék hozzátok látó szemekkel és jó indulattal: valóban, vágyakozó szívvel jövék hozzátok.

Ámde mi történt velem? Bármikép félek is, nevetnem kellett! Szemem sohasem látott hasonló tarka-barkaságot!

Neveték és neveték, miközben lábom még reszketett és szívem is: „hisz itt van minden festékes fazék hazája!” - mondtam.

Ötven folttal telepckázva testeteken, arcotokon: így üléték előttem ámulásomra, óh jelenkoriak!

És körülöttetek ötven tükör, mik színjátékoknak hízelgének és azt visszahangozák!

Valóban, nem viselhetnétek jobb álarcot, ti jelenkoriak, mint a milyen enorcátok!

Teleírva a mult jeleivel és e jelek megint telepíngálva új jelekkel: im-ígyen jól elrejtőzéték minden jelmagyarázó előtt!

És ha ki vesék vizsgálója is: ki hiszi, hogy vesétek vagyon! Mintha színekből lennétek össze-sütve és színes cédulákból.

Fátyolaitok alól minden idők és népek tarkasága pillant ki; minden szokás és hit tarkasága fecseg taglejtésteiből.

Ha ki lehúzna rólatok fátyolt és lepelt és szint és taglejtést: éppen elég maradna belőletek - madárijesztőnek.

Valóban, magam vagyok a megijedt madár, a ki titeket mez és szín nélkül láttalak egyszer és elröppentem, mikor felém csontváz integetett csókot.

Jobb szeretnék napszámos lenni az alvilágban és a Hajdan árnyékainál! Hisz még az alvilágiak is kövérebbek és köpcösebbek nálatoknál!

A jövőnek minden félelmetessége s mindaz mi valaha megtévedt madarakat megborzongatott, valóban, még bizodalmasabb, mint a ti „valóság”-tok.

Mivelhogy így beszéltek: „A valóság emberei vagyunk tetőtől-talpig, hit és balhit nélkül”: im-ígyen veritek melleteket és - óh, bizony mell nélkül!

Igen, hogyan *birnátok* hinni, ti tarka-barkák! - ti, kik festményei vagytok mindannak, a mit csak valaha hittek!

Két lábon járó cáfolatai vagytok a hitnek és minden idea inaszakadtai. *Hitetlenek*: im-ígyen hívlak én benneteket, valóság emberei!

Minden idők feleselnek lelkeitekben; és még minden idők álma és fecsegése valóbb vala éber-voltotoknál!

Terméketlenek vagytok: *ennek okáért* vagytok hit híjával. Ám kinek teremtenie kellett, annak mindig meg volt a maga való-álma és csillagjele - és az hitt vala a hitben.

Félig tárt kapuk vagytok ti, miknél sírásók várakoznak. És ez a *ti* valóságtok: „Minden megérdemli, hogy tönkremenjen.”

Óh, mint állottak előttem, ti terméketlenek, s mi ösztövérd bordákkal! És közületek nem egy maga is belátta ezt.

És így szóla: „Bizonyára, míg aludtam, valami isten elcsent tőlem valamit! Valóban eleget, hogy abból asszonyi állatot képezzen magának!”

„Csodálatos csontjaim hitványsága!” - im-ígyen szóla már nem egy jelenkori.

Igen, nevetni készítették engem, jelenkoriak! És leginkább, ha önnönmagatok ámultak magatokon!

És jaj nékem, ha nem tudnék nevetni ámulástokon, és minden utálatost föl kellene hajtanom csészétekből!

De így könnyebben veszek, mivelhogy *nehez*et kell vinnem; s mit bánom, ha még bogarak és szárnyas férgek is ülednek batyumra!

Valóban nem érzem nehezebbnek tőlük! És nem miattatok, jelenkoriak, jövend reám a nagy fáradtság.

Óh, hová hágyak még vágyammal! Minden hegyről kémlelek szülőföldeket.

Ám hazát sehohsem lelek: állhatatlan vagyok minden városban és vándora minden kapunak.

Idegenek és nevetség nékem a jelenkoriak, kikhez imént még szívem üzött; és számúzve vagyok minden szülőföldről.

Igy hát még csak *gyermekeim földjét* szeretem, a fölfedezetlent, a legtávolibb tengereken: vitorláim hadd keressék és keressék ezt!

Gyermekeimen akarom jóvá tenni, hogy apáim gyermeke vagyok: és minden jövőn jóvá tenni - *ezt* a jelenkort!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A szeplőtelen megismerésről.

Midőn tegnap a hold fölkel, azt hittem, napot fog szülni: oly terpeszkedve, viselősen feküdt a szemhatáron.

Ámde hazudott terhességével; s még hamarabb hiszek a holdban lévő emberben, mint az asszonyban.

Persze, hitvány emberke ő is, ez a félénk éjszakázó. Valóban, bűnös lelkiismerettel mászkál a tetők fölött.

Mivelhogy kéjszomjas és féltékeny az a szerzetes a holdban; szomjuhozza a földet és a szeretők minden gyönyörűségét.

Nem, nem kell nekem ez a tetőjáró kandúr! Utálok mindazokat, a kik féligzárt ablakok körül somfordálnak!

Jámbor képpel és némán járda csillagok szőnyegén: - de én nem szenvedhetem a halklépésű férfilábakat, miken nem peng egyetlen sarkantyú!

Minden igaz ember lépése beszél; ám a macska csak úgy lopja léptét a földön. Lám, macskamódra jó a hold és csalárdul.

Ezt a hasonlatot mondom néktek, érzékeny képmutatók, nektek, a „tisztá-megismerés emberei”-nek! Titeket *én* - kéjszomjasoknak hívlak.

Ti is szeretitek a földet és a földit: jól átláttalak! - de szégyenlősség vagyon szeretetekben és rossz lelkiismeret - a holdhoz vagytok hasonlatosak!

A földiek megvetését beszélték bele lelketekbe, azonban nem beleitekbe: pedig *ezek* a legerősebbek rajtatok!

Ime, lelketek szégyelli magát, hogy beleiteket szolgálja, s szégyenében jár álutakon, hazug utakon.

„Az volna nékem a legmagasabb” - így szól hazug lelketek önmagához - „ha az életre vágy nélkül tekintenék és nem - kutyamódra - lógó nyelvvel.”

„Boldogságot lelni a nézésben, halott akarattal, az önzés kapzsisága nélkül - hidegen és hamuszürkén tetőtől-talpig, de mámoros hold-szemekkel!”

„Az volna nékem a legkedvesebb” - így csábítja el magát az elcsábított - „ha a földet úgy szeretném, mint a hogy a hold szereti és csak szememmel érinteném szépségét.”

„És azt tartanám minden dolgok *szeplőtelen* megismerésének, hogy ne akarjak a dolgoktól semmit, hanemha úgy legyen szabad előttük fekünnöm, mint egy százszemű tükör fekszik.”

Oh, ti érzékeny képmutatók, kéjvágyók! Belőletek hiányzik a vágy ártatlansága: s íme, ezért rágalmaztatok a vágyat!

Valóban, nem mint teremtk, nemzők, a létesülésnek örvendő szeretitek a földet!

Hol van ártatlanság? Valahol nemző akarat vagyon. És a ki magán túl akar teremteni, annak akaratát tartom a legszentebbnek.

Hol van szépség? Amikor minden akaratommal *akarnom kell*; amikor szeretni akarok és tönkremenni; hogy egy kép ne maradjon csak kép.

Szeretni, tönkremenni: ez rímre jár már öröktől fogva. Szeretni akarni: ez annyi, mint késznek lenni a halálra is. Im-ígyen szólok hozzátok, gyávák!

S kiherélt sandítástok szeretne „szemlélődésnek” hívatni! S a mit gyáva szemekkel meg lehet érinteni, az „szépnek” kereszteltessék! Óh, ti nemes nevek megszeplősítői!

Ámde az legyen átkotok, ti makulátlanok, ti „tisztán megismerők”, hogy sohase szüljete: még ha terpeszkedve, s viselősen feküsztek is a szemhatáron!

Valóban, szájatok tele van nemes szókkal: s elhigyjük, hogy szívetek árad túl, ti hazugok?

Az *én* szavaim pedig szegényes, megvetett, nyomorék szók: szívesen szedegetem lakomátok lehullott morzsáit.

Velök még mindig megtudom mondani az igazat a képmutatóknak! Igen, szálkáim, kagylóim és tuskés leveleim hadd csiklandozzák a képmutatók orrát!

Rossz szag környékez mindig titeket és ebédeiteket: hisz kéjvágyó gondolataitok, hazugságaitok és rejtett dolgaitok szállingóznak a levegőben!

Merészkedjete előbb magatoknak hinni - magatoknak és beleiteknek! Mert ki önnönmagának nem hiszen, mindig hazudik.

Egy isten álarcát akasztottátok magatok elé, ti „tiszták”, egy isten álcájába mászott el a ti megfogható, gyűrűző férgetek.

Valóban, csaltok, ti „szemlélődők”! Zarathustra is egykoron bolondja vala isteni bőrötöknek; s nem ismeré meg a kigyó-tekervényt, mely bőrötöket kitönte.

Egykoron azt hívém, egy isten lelkét látom játszani játékaikban, ti tisztán-megismerők! Egykoron azt hívém, nincs jobb művészet a tieteknél!

A kigyó rondaságát és rossz szagát elrejté előttem a távolság: és azt, hogy gyík csele csúszkál itt kéjsóváran.

De közeletekbe jövök: följö a napom, - íme néktek is följön - véget ért a hold szerelme!

Nézzétek csak! Rajtakapattva és sápadtan áll itt - a hajnalhasadással szemben!

Mert már jó, az izzó - az *ő* szeretete a földhöz közelg! Ártatlanság és teremtvágy vagyon minden nap-szerelemben!

Nézzetek csak, mily türelmetlenül jó föl a tenger fölött! Nem érzitek szerelme szomjuságát és meleg lehelletét?

A tengert akarja szívni, mélységét magához fölinni a magasba: ekkor a tenger vágya ezer emlővel emelkedik.

Csókoltatni és szopatni *akar* ő a nap szomjától; léggé *akar* lenni, és magassággá és a fényesség ösvényévé és maga is fényességgé!

Bizony, bizony, a naphoz hasonlatosan szeretem én az életet és minden mély tengereket.

És ez *nékem* a megismerés: minden mélység jöjjön föl - az én magasságomhoz! -

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A tudósokról.

Aludtam, s íme juh rágdosta fejem borostyán-koszorúját - rágdosta és ezt mondta: „Zarathustra nem tudós többé.”

Szólt és büszkén elballagott. Egy gyermek beszélte el nékem.

Örömet fekszem itt, hol gyermekek játszanak, az elomlott kőfal mellett, bogáncsok és piros pipacsok közepette.

Tudós vagyok én még a gyermekeknek és a bogáncsoknak és piros pipacsoknak. Ártatlanok ők még gonoszságukban is.

De a juhoknak már nem vagyok tudós: így akarja sorsom - áldott legyen az!

Mivelhogy ez az igazság: kiköltöztem vala a tudósok házából és az ajtót becsaptam hátam mögött.

Túl soká ült a lelkem éhesen asztaluknál: nem vagyok hozzájuk hasonlóan kitanúlt, diót törni.

Szabadságot szeretek és friss föld fölött fuvaló levegőt; s még inkább szeretek ökörbőrökön aludni, mint az ő méltóságaikon és tisztességeiken.

Izzóvá hevítnek a magam gondolatai: gyakorta mintha lélekzetem vennék! Ilyenkor ki kell mennem a szabadba és el minden poros szobából.

Ők azonban hűvösen ülnek a hűvös árnyékban: mindennek csak nézői akarnak lenni és óvakodnak, nehogy ott üljenek, a hol nap égeti a lépcsőket.

Miként azok, kik utcaszerte állonganak és a járókelőkre béméskodnak: azonképen vára-koznak ők is és béméskodnak gondolatokra, miket mások gondoltak vala.

Ha hozzájuk nyúlsz: porzanak, miként a lisztes-zsákok és akaratlanul: de vajjon ki gondolná, hogy poruk gabonától való és nyári földek sárga gyönyörűségétől?

Ha hogy bölcsseknek mutatják magukat, kis mondásaik és igazságaik megborzongatnak: bölcsességük olykor úgy szaglik, mikéntha mocsárból származnék és csakugyan már a béka kuruttyolását is kihallani belőle!

Ügyesek ők és okos ujjúak: mit keres az *én* együgyűségem az ő sokügyűségüknél! Minden fűzéshez és csomózáshoz és szövéshez értenek ujjai: im-ígyen kötik ők a szellem harisnyáit!

Jó órák ők: csak arról gondoskodj, hogy jól felhúzzad őket! Akkor azután hiba nélkül mutatják az órát s szerény lármát csapnak ezenközben.

Malmokhoz és nyomtatókhoz hasonlatosan dolgoznak ők: csak vessed nékik magjaidat! - ők azután tudnak hozzá, hogy a gabonát megőröljék és fehér port csináljanak belőle.

Jól vigyáznak egymás ujjaira és nem valami nagyon biznak egymásban. Apró csalafintaságokban találékonyok s olyanokra leselkednek, akiknek tudása bénalábú, - pókokhoz hasonlatosan leselkednek.

Mindig úgy látám, hogy óvatosan kotyvasztják a mérget; s ezenközben mindig üvegkeztyüket húznak ujjaikra.

Hamis kockával is tudnak játszani; s látám őket olyan buzgalommal játszani, hogy beléizzadának.

Idegenek vagyunk egymásnak és erényeik még jobban undorítanak, mint hamisságaik és hamis kockáik.

S midőn náluk lakám, *fölöttük* lakám. Ezt vevék tőlem zokon.

Mitsem akarnak hallani arról, hogy valaki fejük fölött járkáljon, így hát fát és földet és ganajt rakának közém és fejük közé.

Ilyeténképen tompíták lépteim hangját: és eleddig legrosszabbul hallának engem a leg-tudósabbak.

Minden hibájukat és gyöngeségüket rakák maguk közé és közém: - „ál-menyezet”-nek hívják ők ezt házaikban.

Mindazonáltal gondolataimmal az ő fejük *fölött* járok, és még ha enhibáimon is akarnék járni, még akkor is fölöttük lennék és fejük fölött.

Mivelhogy az emberek *nem* egyenlők: így szól az igazságosság. És a mit én akarok, azt *néki* nem szabad akarniok.

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A költőkről.

„Mióta jobban ismerem a testet” - mondá Zarathustra egyik tanítványának - „a szellem nékem már csak mintegy szellem: és minden „el nem múlt” is csak hasonlat.”

„Ezt már hallottam egyszer ajkadról” - felelé a tanítvány; - de akkor hozzátetted: „és a költők nagyon is sokat hazudnak.” Miért mondottad vala, hogy a költők nagyon is sokat hazudnak?

„Miért?” - mondá Zarathustra. - „Miért? kérdezed. Nem vagyok azok közül való, akiktől szabad miértjüket tudakolni.

Avagy életemem talán tegnapi valót? Régen volt az, hogy nézeteim okait megéltem.

Nem volna-e valóságos hordó az emlékezetem, ha okaimat is magamnál akarnám tartani?

Már azt is sokallom, hogy nézeteimet megtartsam; és nem egy madaram elrepül.

És galambdúcomban néha odatévedt madarat is találok, mely idegen nékem és reszket, ha kezemet ráteszem.

De mit is mondott vala néked Zarathustra egykoron? Hogy a költők nagyon is sokat hazudnak? De hisz Zarathustra is költő.

Hiszed-e, hogy itt igazat mondott? Miért hiszed ezt?”

A tanítvány felele: „Hiszem Zarathustrát”. Zarathustra azonban rázá a fejét és mosolyga.

„A hit nem üdvözít engem”, - mondá - „s legkevésbé a belém vetett hit.

De hahogy valaki egészen komolyan mondaná, hogy a költők nagyon is sokat hazudnak: igaza van, - *mi* nagyon is sokat hazudunk.

Mi túlságosan keveset is tudunk és rossz tanulók vagyunk: azért hát hazudnunk kell.

És melyik költő nem hamisítja meg borát? Nem egy mérges kotyvaszték kevertetett pincéinkben, nem egy leírhatatlan dolog esett meg ottan.

S mivelhogy keveset tudunk, ezért tetszenek szívünknek a szellemi szegények, - ha fiatal fehérmépek.

És még azokat a dolgokat is megkivánjuk, miket estenden vén asszonyok mesélnek egymásnak. Ezt hívjuk önmagunkon az „örök nőinek”.

És mikéntha volna a tudáshoz külön titkos bejárat, mely *előntetik* azoknak, a kik valamicskét tanulnak: hiszünk a népben és az ő bölcsességében.

S ezt minden költő hiszi: hahogy valaki a fűben vagy elhagyatott bokorban fekvé fülel, megtud valamit a dolgokról, mik föld és ég között lebegnek.

És ha gyöngéd gerjedelmeik támadnak, a költők mindig azt hiszik, hogy maga a természet szerelmes beléjük.

És fülükhez lopózkodik, hogy titkot sűgjon belé s szerelmes hízelgéseket: ezzel hivalkodnak, páváskodnak minden halandó előtt!

Óh, annyi minden van ég és föld között, amikről csak a költők álmodoztak valamit!

És kivált az ég *fölött*, mert minden isten: költők hasonlata, költők leleménye.

Valóban, mindig vonz minket valami - a felhők birodalmához: ezekre rakjuk tarka léggömbjeinket és azután isteneknek és emberfölötti embereknek hívjuk őket.

Hisz ülhetnek felhőkön: elég könnyűek mindezek az istenek és emberfölötti emberek.

Óh, mennyire megelégteltem mindazt a ki nem elégültet, mindazt a ki nem elégítőt, a mi mindenáron esemény akar lenni! Óh, mennyire megelégteltem a költőket!”

Zarathustra beszédét zokon vette az ifju, de hallgatott. És Zarathustra is hallgatott; és szeme befelé fordult, mikéntha messze távolba nézne.

Végtére sóhajta és lélegzetet vön.

Azután mondá: Máról és hajdanról való vagyok, de van bennem valami, az holnapról és holnaputánról és valamikorról való.

Megelégteltem a költőket, a régieket valamiképen az újakat: felszínesek ők nekem valahányan és sekély tengerek.

Nem gondolkoztak eléggé a mélybe: ezért van, hogy érzésük nem sülyedt fenékig.

Egy kis kéj, egy kis unalom; ez vala tünődésük.

Kisértetek lehe és suhanása: ennek tartom minden hárfá-pengésüket; ugyan mit tudának eleddig a hangok bensőségéről!

S nem is eléggé tiszták nékem: felzavarják vizeiket, hogy mélyeknek lássanak.

És ezzel szeretnek kibékítőként szerepelni, ám előttem csak közepszer keresői és keverők maradnak, felemásak és tisztátalanok!

Óh, belevetém hálómat tengereikbe, jó halakat akarván fogni, de mindig valami öreg isten fejét húztam föl.

Igy az éhezőnek követ adott a tenger. És lehet, hogy maguk is a tengerből származnak.

Igaz, talál az ember gyöngyöt is bennök: annál hasonlóbbak ők maguk kemény kagylókhoz. És lélek helyett gyakran sós nyálkát találtam belsejükben.

És a tengertől eltanulták hívságát is: avagy a tenger nem a pávák pávája-e?

Még a legrútabb bivaly előtt is kibontja pávafarkát, sohasem telik be ezüstös selymes csipke-legyezőjével.

Dacosan nézi a bivaly, lelke közel van a homokhoz, még közelebb a sűrűséghez, de legközelebb a mocsárhoz.

Mit neki szépség, tenger, páva ékessége! Ezt a hasonlatot mondom a költőknek.

Bizony, bizony, szellemük a pávák pávája és tengere a hívságnak!

Nézők kellene a költő szellemének - még ha bivalyok is!

De megelégteltem ezt a szellemet: és eljöni látom az időt, mikoron megelégteli önnönmagát is.

Már elváltozva látám a költőket és önmaguk ellen szegzett tekintettel.

A szellem vezeklőit látám jöni: közülök jövőnek.

Im-ígyen szóla Zarathustra.

Nagy eseményekről.

Van egy sziget a tengerben - nem messze Zarathustra boldogságos szigeteitől - a melyen szüntelen tűzhányó hegy füstölög; erről mondják a népek, és különösen a vén anyókák a népből, hogy sziklatömbként az alvilág kapu elé vagyon helyheztetve: és magán a tűzhányón át lefelé vezet a szűk ösvény, a mely az alvilágnak ehhez a kapujához szolgál.

Akkortájt tehát, midőn Zarathustra a boldogságos szigetekben időzék, történt, hogy egy hajó horgonyt vetett a szigeten, amelyen a füstölő hegy emelkedik; és legénysége kiszállott, hogy tengeri nyulakra vadásson. Dél felé pedig, mikor a kapitány és emberei együtt valának, hirtelen egy embert látának a levegőn át közeledni és érthető szó hallék: „Siessetek! Itt az utolsó pillanat!” De midőn az alak egészen közelükbe ért - gyorsan suhant el mellettük mint az árnyék, abban az irányban, a merre a tűzhányó feküvék - szörnyen megdöbbenve ismerék föl, hogy az Zarathustra; ugyanis mindnyájan látták vala már, - kivéve magát a kapitányt, - és szereték őt, a hogyan a nép szeret: hogy egyenlő részben van benne szeretet és félelem.

„Nézzétek csak!” - monda az öreg kormányos - „Zarathustra poklokra száll!”

Ugyanakkor, hogy ezek a hajósok a tűzszigeten kikötöttek, híre ment Zarathustra eltűnésének; és barátai megkérdeztetvén, azt beszélék, hogy éjjel hajóra szállott, a nélkül, hogy megmondotta volna, hová szándékozik utazni.

Ennek okáért nyugtalanság keletkezék; három nap múltán pedig ehhez járult a matrózok esete - s most már mindenki azt mondá, hogy Zarathustrát elvitte az az ördög. Tanítványai ugyan nevelték ezt a mende-mondát, sőt egyikük azt mondá: „még előbb hiszem, hogy Zarathustra vitte el az ördögöt!” De valójában mindnyájan nagyon aggódának és vágyakozának utána: nagy volt ezért örömük, mikor ötödnapra megjelent körükben Zarathustra.

És ez a története Zarathustra beszélgetésének, mit a tűzkutyával folytatott vala:

A földnek - mondá - bőre vagy; és ennek a bőrnek betegségei. Egyiket például úgy hívják, hogy „ember”.

És egy másikat úgy hívják, hogy „tűzkutya”, erről sokat hazudoznak egymásnak az emberek és hagyták, hogy hazudjanak nekik.

Ezt a titkot kifürkészendő szállék át a tengeren: és meztelenül láttam az igazságot, valóban; nyakig mezteláb.

Immár tudom, mi a tűzkutya: és hasonlóképen minden hányó és fölforgató ördög, a kiktől nemcsak öreg anyókák félnek.

Ki veled! tűzkutya, mélységedből! - kiálték - és valld meg, milyen mély a te mélységed! Honnan van az, a mit itt felénk fűjsz?

Bőven iszol a tengerből: ezt elárulja sós bőbeszéded: és valahányszor fölforgató és hányó ördögöket hallék, hozzád hasonlónak találám őket; sós, hazug és sekély volt valahány.

Ti tudtok ahhoz, hogy kell bőgni és tűzzel elsötétíteni! Ti vagytok a legigazibb nagyszájúak és úntig megtanultátok a mesterséget, hogy kell az iszapot felkavarni.

Valahol vagytok, kell, hogy iszap legyen a közelben, és sok gombás, üreges és beszorult: ennek föl kell szabadúlnia.

„Szabadság”, ezt bögiték mindnyájan a legszívesebben: én azonban letevék a „nagy események”-be vetett hitről, mihelyest sok bögés és füst környékezi.

És hidd meg nékem, pokoli láрма-barátom:

A legnagyobb esemény - nem a mi leghangosabb, - hanem a mi legcsöndesebb óránk.

Nem az új láрма kitalálói: új értékek feltalálói körül forog a világ; *hallhatatlanul* forog.

És valld meg! Vajmi kevés történt, ha lármád és füstöd elvonúlt. Mert ki bánja, ha város lőn múmiává és oszlop hever a mocsárban!

És ezt az ígét mondom még az oszlopok ledöntőinek. Bizonyosan legnagyobb balgaság sőt dobni a tengerbe és oszlopokat a mocsárba.

Megvetéstek mocsarában feküdt az oszlop: de éppen az a törvénye, hogy a megvetésből új élet kél számára és eleven szépség!

Ime, istenibb arcvonásokkal áll föl és szenvedésre csábítóan; s bizony köszönetet mond még néktek azért, hogy ledöntöttétek, fölforgatók!

S ezt a tanácsot adom királyoknak, egyházaknak és mindannak, a mi gyöngült korú és erényű - tűrjétek csak, hogy ledöntsenek! A végre, hogy újra éledjete s újra hozzátok költözzék - az erény!

Igy beszéltem a tűzeb előtt: ekkor azonban dühösen félbeszakított és kérdezé: „Egyház? Mi a csoda ez?” „Egyház?” - felelém - „az valami állam-fajta, még pedig a leghazugabb. De hallgass, képmutató eb! Hisz fajtádat bizonyosan úgy is jól ösméred!

Hozzád hasonló képmutató eb az állam; hozzád hasonlatosan szeret füsttel és bögve beszélni, - hogy elhitesse, mint te elhitetted, hogy a dolgok hasából jó a szava.

Mivelhogy mindenáron a legfontosabb állat akar lenni a földön, ő, az állam; s az emberek el is hiszik nékie.”

Szavaimra a tűzeb irigységtől mintegy őrzöngve ugrándozék. „Mit” - ugatott - „legfontosabb állat a földön? S az emberek el is hiszik nékie?” És oly sok gőz és oly borzasztó hangok jövének torkából, hogy azt hívém, megfűl dühében és irigységében.

Végtére lecsendesedett és loholása alább hagyott; mihelyest azonban elhallgatott, nevetve mondám: „Dühöngsz, tűzeb: ennélfogva igazam van veled szemben!

És hogy igazam maradjon is, hallj egy másik tűzebről: az igazán a föld szívéből szól.

Aranyat lehel lehellete és aranyos esőt: így akarja szíve. Mit neki hamu és füst és meleg nyálka!

Nevetés röpköd ki belőle, mint valami tarka felleg; nem állhatja torkod köszörülését, okádásodat és beleid korgását!

S az aranyat s a nevetést - ezt a föld szívéből veszi, mert hogy tudjad - *a föld szíve aranyból való!*”

Ezt hallván a tűzeb, nem hallgathatott tovább. Megszégyenülve húzta be farkát, bátortalanul monda „vau, vau!” azzal lekuncsorgott barlangjába.

Im-ígyen mesélé Zarathustra. Tanítványai azonban alig hallgaták: annyira vágytak néki a hajósokról, a tengeri nyulakról és a röpködő emberről mesélni.

„Mit tartsak róla! - monda Zarathustra - avagy kísértet vagyok-e?

De lehet, hogy árnyékom vala. Hisz ti minden esetre hallottatok már egyetmást a vándorról és árnyékáról?

Ez azonban biztos: rövidebbre kell fognom, - különben még elrontja a hírem.”

És Zarathustra újra rázta a fejét és csodálkozék. „Mit tartsak róla” - mondá megint.

Miért, hogy a kísértet kiáltá: „Itt az ideje! Ez az utolsó perc!”

„Ugyan *mire* az - utolsó perc?”

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A jós.

„- és nagy szomorúságot láték az emberekre borúlni. A legjobbak belefáradának munkáikba.

Tanítás terjede el, hit futa mellette: „minden üres, minden mindegy, minden *volt!*”

Igaz, hogy arattunk: de miért üszkösödött és barnult meg minden élet? A gonosz holdból mi hullott le a múlt éjszaka?

Hiábavaló volt minden munka, borunk méreggá lőn, gonosz pillantás perzselé el földjeinket és szíveinket.

Megannyian kiszáradánk; s ha tűz hull reánk, hamuhoz hasonlóan porzunk szét: - igen, még a tüzet is kifárasztanók.

Minden kutunk elapadt, a tenger is hátrált. Minden föld ragadni akar, de a mélység nem akar nyelni.

„Óh, hol van tenger, melyben megfulladhatnánk”: így hangzik panaszunk sekély mocsarak fölött.

Bizony, annyira elfáradtunk, hogy meg sem tudunk halni, íme virrasztunk és tovább élünk sírboltokban!

Ily szókat hallott Zarathustra egy jóstól; és jóslata szívére hatott és elváltoztató. Szomorúan járt-kelt és fáradtan; és hasonlatossá vált azokhoz, a kiről a jós beszélt vala.

Valóban - mondá tanítványainak - egy kevéssé és eljövendő ez a hosszú alkonyat. Óh, mint menthetem magammal világosságomat!

Csak belé ne fulladjon ebbe a szomorúságba! Hisz távoli világoknak kell fényeskednie és még a legtávolibb éjszakáknak is!

Ilyeténkép szomorodott szívvel járt-kelt Zarathustra; és három nap nem vőn magához sem ételt, sem italt; nem volt pihenése és elnémula. Végezetre mély álomba esék. Tanítványai pedig hosszon virrasztva ülének körötte és aggódva várák, hogy fölébredne és újra szólana és meggyógyulna szomorúságától.

És ez az a beszéd, melyet Zarathustra mondott, mikoron fölébredett; hangja pedig miként ha messze távolból jött volna tanítványaihoz:

Halljátok csak álmodat, barátim, és segítetek értelmét felfejteni!

Mert rejtély nékem ez az álom; értelme belé van rejtve-fogva és nem röpköd fölötte szabad szárnyakkal.

Azt álmodtam, hogy minden életről lemondék. Éjjeli és temető-örré lettem vala, ott a halál magános hegyi várán.

Ott fönny őrizém koporsóit: a dohos sírboltok zsúfolva valának az ilyen győzedelmi jelektől. Üveg koporsóból legyőzött élet pillanta reám.

Porral lepett örökkévalóságok szagát lélekzém! tikkadva és porral lepve feküvém lelkem. S ugyan ki is szellőztethette volna ott lelkét!

Körülöttem mindig világos éjszaka vala: mellette magánosság kuporga; és harmadikúl hörgő halálcsőnd, leggonoszabb barátom.

Kulcsokat hordozék, minden kulcs közt a legrozsdásabbakat; és velök föl tudtam nyitni a legcsikorgóbb kaput is.

Ádáz krákogásképen futott a hang hosszú folyosókon végig, ha a kapu szárnyai szétnyíltak: csunyan csipogott ez a madár; nem akarta, hogy fölköltse.

De még borzasztóbb és szívet szorongatóbb volt, ha hallgatott és köröskörül csend lön és magam ülék ebben az alattomos némaságban.

Igy telt és mászott időm, ha ugyan volt még idő egyáltalában: mit tudom én! Végtére azonban megesett, a mi fölserkentett.

Háromszoros ütés hallatszék, hasonlatos az ég dörgéséhez és háromszor visszhangzott és üvöltött a boltozat: ekkor a kapuhoz menék.

Alpa! - kiáltám, - ki hordozza hegynek hamvát? Alpa! Alpa! ki hordozza hegynek hamvát?

És megforgatám a kulcsot és emelém a kaput és erőlködém! De még ujjnyira sem nyíla meg.

Akkoron zúgó szélvész szakítá szét szárnyait: füttyölve és élesen sikolva fekete koporsót vetett elém:

És zúgás és éles fütty közben megrepedt a koporsó és ezerszeres hahotát hányt ki.

És gyermekek, angyalok, baglyok, bolondok és gyermeknagyságú pillangók ezernyi torzából hallék a hahota és gúnykacaj és zúgás ellenem.

Rémítően megrémülék ettől: földre dobott. És borzalmamban úgy ordíték, mint még sohasem.

De enkiáltásom fölébresztett: - és magamhoz térek.

Im-ígyen mesélé Zarathustra álmát és azután elhallgatott: mivelhogy még nem tudá álma magyarázatát. Legkedvesebb tanítványa azonban gyorsan fölemelkedék, megragadá Zarathustra kezét és mondá:

„Tulajdon életedet magyarázza nekünk ez az álom, óh Zarathustra.

Nem magad vagy-e az éles füttyű szélvész, mely fölszakítja a halál várának kapuit?

Nem vagy-e magad az iromba gonoszságokkal s az élet angyaltorzaival telt koporsó?

Valóban, ezerszeres gyermeki kacagáshoz hasonlóan lép Zarathustra minden halottas kamrába, kacagva ezeket az éjjeli és sír-öröket és az egyebeket, akik komor kulcsokkal csörögnek.

Kacajod megrémíti és föllöki majd őket; ájulás és ébredés bizonyítja majd, hogy hatalmad vagyon fölöttük.

És még ha eljövend is a hosszú alkonyat és a halálos fáradtság, akkor sem fogsz egünkön leáldozni, te szószólója az életnek!

Uj csillagokat láttatál velünk és az új gyönyörűségeit; valóban, a nevetést is tarka kárptként feszítéd fölénk.

Immár mindig gyermeknevetés fakad majd a sírokból; immár mindig erős szél győz majd minden halál fáradságon: ennek magad vagy a záloga és jósa!

Valóban *magukat ellenségeidet álmodád meg*: ez volt legnehezebb álmod!

De valamiképen fölébredtél tőlük és magadhoz tértél, azonképen kell, hogy ők ébredjenek - és hozzád térjenek maguktól!”

Igy szólt az ifjú és íme a többiek mind Zarathustra köré tolonganak és megragadák kezét és rá akarák beszélni, hogy hagyja el ágyát és szomorúságát és térjen vissza hozzájuk. De Zarathustra idegen tekintettel ült nyoszolyáján. Olyan volt, mintha valaki hosszú idegen útról tér haza, tanítványaira nézett és nem ismerte meg őket. Midőn azután fölemelék és lábára állíták, íme, egyszerre eltávozék a szeme: mindent megértett, a mi történt vala, végig simogató szakállát és erős hangon mondá:

„Nosza! Ennek hát megvan az ideje; de gondoskodjatok, tanítványaim, jó ebédről, még pedig hamarosan! Im-ígyen akarok vezekelni a rossz álmokért!

A jós pedig oldalomon egyék és igyék: s valóban, mutatok még néki tengert, miben megfúlhat!”

Im-ígyen szóla Zarathustra. Azután pedig hosszan ránézett az álom magyarázójára és közben fejét rázta.

A megváltásról.

Midőn Zarathustra egyszer átment a nagy hidon, körülvevék őt a nyomorékok és koldusok és egy púpos im-ígyen szólítá meg:

„Nézd, Zarathustra! A nép is tanul tőled és kezd hinni igédben: de hogy egészen higgyen benned, egy a hijja - még minket nyomorékokat is rá kell beszélned! Ime, szép választékod van és alkalmad, valóban, több mint egy üstökű! Teheted, hogy vakok lássanak és bénák fussanak; és arról, a kinek sokja van a háta mögött, egy keveset le is vehetsz: - úgy hiszem, - ez volna az igazi módja, hogy a nyomorékok hitelt adjanak Zarathustrának!”

Zarathustra pedig im-ígyen felele a beszélőnek: Ha elveszed a púpos púpját, eszt veszed el - így tartja a nép. És ha a vaknak visszaadod szeme világát, kelleténél több rossz dolgot lát majd a földön: úgy hogy megátkozza azt, a ki meggyógyította. Az pedig, a ki a bénát futóvá teszi, a legnagyobb kárt teszi benne: mert alig hogy futni tud, elragadják bűnei, ezt tartja a nép a nyomorékokról. És miért ne tanulna Zarathustra is a néptől, ha a nép tanul Zarathustrától?

S mióta emberek közt vagyok, ez nékem a legkevesebb, hogy látom: „ennek félszeme hiányzik, annak meg fél füle, egy harmadiknak a lába, s ismét vannak, kik nyelvüket, vagy orrukat, vagy fejüket veszíték.

Még rosszabbat is látok és láték és nem egy olyan ocsmányságot, hogy nincs kedvem mindegyikről beszélni sőt némelyikről hallgatni sem: tudniillik azokról az emberekről, kiknek mindenük túlkevés, azonkívül, hogy egygyük túlsok - az emberekről, a kik nem egyebek, mint egy nagy szem, vagy egy nagy száj vagy egy nagy has, vagy valami egyéb más nagy; fonák-nyomorékoknak hívom az ilyeneket.

És midőn magánosságomból jöttem és első ízben léptem erre a hídra: nem hívék szememnek és oda néztem és újra oda és végre mondám: „Ez egy fül! Fül, olyan nagy, mint egy ember!” Még jobban oda néztem: és csakugyan, a fül alatt mozgott még valami, a mi szájalomra méltóan kicsi és nyomorult és vézna vala. És valóban, a roppant nagy fül kis és vékony száron ült -, a szár pedig ember vala! A ki nagyítót tőn szemére, még egy kis, irigy arcocskát is megismerhetett, és hogy egy töpörödött lelkecske ingott-bingott a száron.

A nép pedig azt monda nékem, hogy a nagy fül nemcsak ember, hanem nagy ember, lángész. Én azonban sohasem hittem a népnek, ha nagy emberekről beszélt - és megmaradtam hitemnél, hogy fonák-nyomorékkal vagyon dolgom, a kinek mindene túlkevés, csak egygye túlsok.

Miután Zarathustra így beszélt vala a púposhoz, és azokhoz, kiknek ez szócsövük és szószólójuk vala, mélységes rossz kedvvel fordult tanítványaihoz és monda:

Bizony, bizony, barátim úgy járok-kelek az emberek között, mint emberek töredékei és elszakadt tagjaik között!

Az a borzasztó szememnek, hogy az embert darabokra törve látom, és szétszórva, mintegy csata- és vágótéren.

És ha szemem a „mostan”-tól a „hajdan”-hoz menekül: mindig ugyanazt találja: dirib-darabokat és elszakadt tagokat és rémítő véletleneket - de nem embereket!

A „mostan” és a „hajdan” a földön - óh, barátim, - ez *nékem* a legelviselhetetlenebb; és nem tudnék élni, ha nem volnék látnoka annak, a minek el kell jönie.

Látnok, akaró, teremtmény, maga is jövő és a jövőhöz vezető híd - és, óh, maga is még mintegy nyomorék ezen a hidon: Zarathustra mindez.

És ti is gyakorta kérdezték egymást: „Ki nekünk Zarathustra? Kinek hívjuk?” És, miként én magam, ti is feleltek kérdésekre: „Vajon ígész-e? Avagy bételjesítő? Hódító? Avagy örökös? Ősz? Avagy ekevas? Orvos? Avagy lábbadozó beteg?

Költő? Avagy igaz ember? Szabadító? Avagy megfélemező? Jó? Avagy gonosz?”

Úgy járok-kelek az emberek között, mint dirib-darabjai között a jövőnek: annak a jövőnek, mit én látok.

És arról költök és arra törekszem, hogy egygyé költsem és összehordjam, ami dirib-darab és rejtély és szörnyű véletlen.

És hogyan viselhetném el, hogy ember legyek, ha az ember nem volna egyben költő is és rejtély fejtő és a véletlen megváltója!

A múlt embereit megváltani és minden „volt”-ot „úgy akartam, hogy legyen”-né teremteni, ezt hínám csak megváltásnak!

Akarat - így hívják a szabadítót és öröm hírhozóját; ezt tanítám nektek, barátim! De most tanuljátok hozzá: az akarat még maga is fogoly.

Az akarat fölszabadít: de hogy hívják azt, a mi még a szabadítót is bilincsekbe veri?

„Volt”: így hívják az akarat fogcsikorgatását és legmagánosabb búbánatát. Tehetetlen lévén azzal szemben, a mi megtépett - minden múltnak sanda nézője.

Visszafelé nem tud az akarat akarni; hogy nem tudja megtörni az időt és az idő mohó vágyát, - ez az akarat legmagánosabb búbánata.

Az akarat megszabadít: mit talál ki maga az akarat, hogy megszabaduljon búbánatától és gúnyolja börtönét?

Óh, minden fogoly megbolondul! Bolondul szabadítja meg magát a fogoly akarat is.

Hogy az idő nem fut vissza, ez az ő titkos dühe: „az, a mi volt,” - így hívják a követ, mit nem tud elgörgetni.

Igy hát a titkos indulat és rosszkedv köveit görgeti és bosszút áll mindenben, a mi nem érez hozzá hasonlóan indulatot és rossz kedvet.

Im-ígyen lett az akaratból, a megszabadítóból, egy jajtévő: és mindenben, a mi csak szenvedni tud, bosszút vesz azért, hogy nem tud visszafelé akarni.

Ez, igen, csak ez merő *bosszú*: az akarat akaratossága az idő és az ő „volt”-ja ellen.

Valóban, nagy örültség lakozik akaratunkban; és minden emberi átka lőn, hogy ez az örültség szellemet sajátított el!

A *bosszú szelleme*: óh barátim, ezen töprengtek eleddig az emberek legtöbbet; és a hol szenvedés volt, ott, szerintük, mindig büntetésnek is kellett lennie.

„Büntetés” - így nevezi önmagát a bosszú; hazug szóval mímeli magának jó lelkiismeretet.

És mert mindenben, a mi akar, vagyon szenvedés, mivelhogy nem tud visszafelé akarni, - ennél fogva azt tartották, hogy maga az akarat és minden élet - büntetés!

És azután felhő felhőre tornyosult a szellemen: míg végre az örület elkezdé prédikálni: „Minden elmulik, ennél fogva minden megérdemli, hogy elmúlják!

És az is merő igazság, az időnek az a törvénye, hogy gyermekeit föl kell falnia.” Ezt prédikálá az örület.

„A dolgok erkölcsi rendjét jog és büntetés adja. Óh! hol van megváltás a „dolgok folyásától” és a „lét” büntetésétől!” Ezt prédikálá az örület.

„Lehet-e megváltás, ha van örök törvény? Óh! elgördíthetetlen a „volt” köve: öröknek kell lennie minden büntetésnek is!” Ezt prédikálá az örület.

„Nincs tett, a melyet meg lehetne semmisíteni: hogy lehetne a büntetéssel meg nem tetté tenni! Az teszi örökké a „lét” büntetését, hogy a létnek örökké megint tetté és bűnné kell lennie!

„Ha csak az akarat végre nem váltja meg magát és az akarás nem-akarássá nem lészen”: hisz ismeritek, én véreim, az örület e dajkameséjét!

Tova vezetélek titeket ezektől a dajkameséktől, mikor - azt hirdetem nektek, hogy: „az akarat teremő.”

Minden „volt” dirib-darab, rejtély, szörnyű véletlen - valamíg a teremő akarat nem mondja: „hisz úgy akartam!”

- Valamíg a teremő akarat nem mondja: „Hisz így akarom! Így fogom akarni!”

De vajjon mondta-e már ezt? És mikor fogja mondani? Leveté-e már az akarat tulajdon balgaságának szerszámát?

Lőn-e már az akarat a maga megváltójává és örömhírmondójává? Feledé-e már a bosszú szellemét és a fogak csikorgatását?

És vajjon ki tanítá, hogy megbékéljen az idővel, ki tanítá magasabbra, mint minden megbékélés?

Minden megbékélésnél magasabbat kell annak az akaratnak akarnia, a mely a hatalom akarása - de hogyan éri el ezt? Ki tanítaná magát még akarásra is?

- Ámde beszédének e helyén történt, hogy Zarathustra hirtelen félbeszakítá magát és mintha borzasztóan megrémült volna. Rémult szemekkel nézett tanítványaira; szeme nyílként fúrta át nyílt és titkos gondolatukat. Ám kis vártatva már megint nevetett és megjuhodva mondá:

„Nehéz emberekkel élni, mivelhog hallgatni oly nehéz, különösen a szószátyároknak.”

Im-ígyen szóla Zarathustra. A púpos pedig végig hallgatta a beszélgetést és ezenközben elfődte arcát, mikor azonban Zarathustrát nevetni hallá, kíváncsian pillantott föl és lassan mondá:

„De miért beszél Zarathustra velünk másképen, mint tanítványaival?”

Felelé Zarathustra: „Mit csodálkozol ezen! Púposokkal szabad púposan beszélni!”

„Jó - mondá a púpos - és tanítványokkal szabad iskolásan beszélni.

De miért beszél Zarathustra máskép a tanítványaival mint enmagával?”

Az emberi bölcseségről.

Nem a magasság: a lejtő a borzasztó.

A lejtő, melyen a szem *lefelé* zuhan és a kéz *fölfelé* nyúl. Ekkor a szív szédül ágas akaratától.

Óh, barátaim, vajjon kitaláljátok-e szívemnek ágas akaratát?

Az az *én* lejtőm és az én veszedelmem, hogy szemem a magasságba zuhan, kezem pedig a mélységbe szeretne kapaszkodni és reá támaszkodni.

Az emberekbe kapaszkodik akaratom, láncokkal fűzöm magam az emberekhez, mivelhogy valami fölragad, föl az emberfölötti emberhez: mert oda törekszik az én másik akaratom.

És a végre élek vakon az emberek között, mintha nem ismerném őket: hogy kezem ne veszítse egészen hitét, hogy van szilárd dolog.

Nem ismerlek titeket, emberek: ez a sötétség és vigasztalás gyakorta környékez engem.

Minden gaznak ott ülök a kapu küszöbén és kérdelem: ki akar engem megcsalni?

Ime első emberi bölcseségem, hagyom, hogy megcsaljanak, hogy ne kelljen óvakodnom a csalóktól.

Óh, ha óvakodnám az emberektől, miképpen lehetne az ember léghajóm horgonya! Túlságosan könnyen ragadna föl és el!

Az a gondviselés lebeg sorsom fölött, hogy nem kell magamra gondot viselnem.

És a ki az emberek között nem akar elepedni, annak meg kell tanulnia minden pohárból inni; és a ki emberek között tiszta akar maradni, kell, tudjon ahhoz, hogy szennyes vízzel is mosakodjék.

És gyakorta im-ígyen vigasztalám magam: „Rajta! Nosza! Öreg szív! Elvétetted a sorsod? Élvezd, mint a te - boldogságodat!”

És ez másik emberi bölcseségem: jobban kimélem a *hiúkat*, mint a fenhéjázókat.

Nemdenem sértett hiuság az anyja minden szomorújátéknak? De a hol büszkeség sértődik, ott valami jobb is nő, mint a büszkeség.

Hogy az élet jó látvány legyen, jól kell játszani játékát: de erre jó színjátszók kellenek.

Jó játékosnak találtam minden hiú embert: játszanak ők, és azt akarják, hogy szívesen nézzék őket, - egész lelküket eltölti ez az akarat.

Színre hozzák magukat, kitalálják magukat; közelükben szeretem az életet nézni, - meggyógyít a búskomorságtól. Azért kimélem a hiúkat, mert búskomorságom orvosai és az emberhez bilincselnek, mint valami színjátékhoz.

És azután: ugyan ki méri a hiún szerénysége egész mélységét!

Töletek akar hitet érdemteni önmaga iránt; pillantástokból táplálkozik, kezeitől faldossa a dicséretet.

Még hazugságtoknak is hisz, hahogy jól hazudtok neki, mert szíve mélyében így sóhajtozik: „mi vagyok *én*!”

És ha az az igazi erény, a melyik nem tud magáról: nos, a hiú nem tud a maga szerénységéről!

Harmadik emberi bölcseségem pedig az, hogy a *gonosz* nézésétől nem térít el féltékenységtek.

Boldog vagyok, hogy láthatom a csodákat, miket forró nap költ ki: tigriseket, pálmákat, csörgő kígyókat.

Az emberek között is van forró nap szép szülöttje és sok csodálni méltó a gonoszon.

Ámbátor, valamiképen legnagyobb bölcseiteket sem látom olyan nagyon bölcseknek, úgy az emberek gonoszságát is jobbnak találom hirénél.

És gyakorta kérdezém fejem rázva: minek csörögtök csörgő kígyók?

Valóban, a gonosznak is van jövője! És a legforróbb delet még nem fedezték föl az ember számára.

Mennyit hívnak ma már a legnagyobb gonoszságnak, pedig szélessége csak egy tucat lábnyi és hossza három hónap.

Egykoron azonban majd nagyobb sárkányok születnek. Mert, hogy az emberfölötti embernek ne hiányozzék sárkánya, az óriás sárkány, méltó hozzá: még kell, sok forró nap perzselje a nyirkos őserdőket.

Vadmacskáitoknak előbb tigrisekké kell válniuk és mérges varangyaitoknak krokodilusokká: hogy a jó vadásznak jó vadászata essék!

És ti, jók és igazak! Rajtatok sok a nevetséges, hát még attól való félelmek, mit eddig „ördög”-nek hittak!

Oly idegen lelketeknek a nagy, hogy nektek az emberfölötti ember jóságában is *rettenetes* lenne!

És ti, bölcsek és tudósok, elmenekülnétek a bölcsesség napjának perzselésétől, miben az emberfölötti ember élvezve fürösztli meztelenségét!

Ti legmagasabb rendű emberek, kikkel szemem valaha találkozék, íme, kételkedem bennetek és titkon nevetlek benneteket: azt hiszem, emberfölötti emberem előtt - ördög volna a nevetek!

Borzongás futott végig rajtam, midőn ezeket a legjobbakat mez nélkül látám: ekkor szárnyaim nőttenek, hogy ellebegjek messze jövőkbe.

Messzibb jövőkbe, délibb délre, miről egy alkotó valaha álmodott: oda, hol az istenek minden mezüket szégyenlik!

De *titeket* lepelben akarlak látni, felebarátim és embertársaim, és szépen felcicomázva és hiúknak és tekintélyeseknek, mint „a jók és igazak.”

És lepelben akarok köztetek ülni magam is, hogy titeket és magamat *félreismerjelek*: mert ez az utolsó emberi bölcseségem.

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A legcsöndesebb óra.

Mi történt vélem, barátim? Megzavarodva láttok engem, s elűzve, kedvetlenül engedve, távozásra készen, óh, - a *tőletek* távozásra készen!

Igen, Zarathustrának még egyszer vissza kell mennie magánosságába: de a medve ez egyszer kedvetlenül megy vissza barlangjába!

Mi történt vélem? Ki parancsolja ezt? Óh, mérges úrnőm akarja így, ő szólott hozzám; említém már néktek nevét?

Tegnap este tájban szólott hozzám legcsöndesebb óráim: ez a neve rettentő úrnőmnek.

És úgy történék, - mert mindent meg kell néktek mondanom, hogy szívetek ne kérgesedjék meg a hirtelen való iránt!

Ösméritek az álomba merülő ember rémületét?

Velőkgig megrémül, hogy a föld kisiklik alóla és elkezdődik az álma.

Ezt mondom néktek hasonlatul. Tegnap, a legcsöndesebb órában, a föld kisiklék alólam: elkezdődött az álmom.

A mutató haladt, életem órája lélekzetet vőn - sohasem hallék ily csöndet magam körül: úgy hogy szívem megrettent.

Azután hangtalan szózat szóla hozzám: „*Tudod-e Zarathustra?*”

És fölördíték ettől a susogástól és vérem visszaszökött orcámról: de hallgaték.

Ekkor ismét hangtalan szózat szóla hozzám: „Te tudod Zarathustra, de nem beszélsz!”

Végtére azután dacosan felelém: „Igen, tudom, de nem akarom kimondani!”

És ekkor újra hangtalan szózat szóla hozzám: „Te nem *akarod*, Zarathustra? És azután igaz-e ez? Ne rejtőzz dacod mögé!”

És én sírék és reszketék, mint a gyermek és mondám: „Óh szeretném, de ha nem bírom! Csak ezt engedd el nékem! Meghaladja erőmet!”

Ekkor újra hangtalan szózat szóla hozzám: „Mit törődsz magaddal, Zarathustra! Mondd ki szavad és törj össze!”

És felelém: „Óh, hát az *én* szavam? Ki vagyok *én*? Méltóbbra várok; nem vagyok méltó, hogy rajta csak össze is törjek.”

Ekkor újra hangtalan szózat szóla hozzám: „Mit törődsz magaddal? Még nem talállok elég aláztatosnak. Az aláztatosság bőre a legvaskosabb.”

És felelém: „Mit nem türt már aláztatosságom bőre?”

Magasságom lábánál lakom: mily magasak csúcsaim, még senki sem monda meg nékem. De völgyeimet jól ösmérem”.

Ekkor újra hangtalan szózat szóla hozzám: „óh, Zarathustra, kinek hegyeket kell áthelyeznie, az völgyeket és síkságokat is tud áthelyezni.”

És felelém: „Szavam még nem helyezte át hegyeket és a mit beszéltem, még nem éré el az embereket. Igaz, hogy elmentem az emberekhez, de még nem érék hozzájuk.”

Ekkor újra hangtalan szózat szóla hozzám: „Mit tudsz te *erről*! A harmat akkor hull a fűre, ha az éjszaka legnépesebb.”

És felelém: „Kigunyolának, mikor a magam útját megtaláltam és jártam: pedig igazában reszketének lábaim.

És így szólának hozzám: elfeledted az utat, íme elfeleded a járást is!”

Ekkor újra hangtalan szózat szóla hozzám: „Mit törödsz csúfolódásukkal! Olyan vagy, a ki az engedelmességet elfeledted: íme parancsolnod kell!

Tudod-e, ki a legszükségesebb mindenkinek? A ki nagyot parancsol.

Nagyot véghezvinni nehéz; de a nehezebb: nagyot parancsolni.

Ezt bocsáthatni meg néked a legkevésbé: meg van a hatalmad, s nem akarsz uralkodni.”

És felelém: „Híjjával vagyok az oroszlán hangjának, hogy parancsolhatnék.”

Ekkor újra mintegy susogás szóla hozzám: „A legcsöndesebb szavak idézik föl a vihart. Galamblábon jövő gondolatok kormányozzák a világot.

Óh Zarathustra, menj mint árnyéka annak, minek jönnie kell: úgy parancsolsz majd és parancsolván előljársz.”

És felelém: „Szégyenkezem.”

Ekkor újra hangtalan szózat szóla hozzám: „Még gyermekké kell lenned és szeméremnélkülinek.

Még benned van az ifjúság gögje, későn levél fiatal: de a ki gyermekké akar lenni, annak még ifjúságát is le kell győznie.”

És sokáig töprengtem reszketve. Végre azután azt mondtam, a mit először mondtam: „Nem akarok.”

Ekkor hahota hallék körülöttem. Óh jaj, mint tépé szét ez a hahota beleimet és mint hasítá föl szívemet!

És utoljára szóla hozzám: „óh Zarathustra, gyümölcsöd érett, de te nem vagy érett gyümölcsödre!

Igy megint vissza kell térned magánosságodba: mert még meg kell puhulnod.”

És újra hahota hallék és futás: azután csend lőn körülöttem, mintegy kétszeres csönd. Én azonban a földön feküdtem és a verejték csörgött tagjaimról.

- Ime mindent hallottatok, miért kell visszatérnem magánosságomba. Semmit sem hallgattam el előttem, barátim.

De azt is hallottátok tőlem, *ki* minden ember közt a leghallgatagabb - és az akar lenni!

Óh barátim! Még volna mondani valóm, még volna adni valóm néktek! Miért nem adom? Avagy fukar vagyok?

Ezt mondván, Zarathustrát elfogta a fájdalom ereje és a barátaitól bucsúzás közelsége, azonképen, hogy hangos sírásra fakadt; és senki sem tudta megvigasztalni. Éjszaka azután magában távoztak és elhagyá barátait.

Harmadik rész.

„Ti fölfelé tekintgettek, ha föl akartok emelkedni.

Én pedig *lenézek*, mivelhogy már föl-emelkedém.

Ki tud közületek egyszerre nevetni és lelkesülni?

A ki a legmagasabb hegyre hág, az nevet minden szomorú-játékot és szomorú-valóságot.”

Z a r a t h u s t r a,
az olvasásról és írásról. (I. rész, 51. 1.)

A vándor.

Éjfél táján Zarathustra a sziget hátának vevé útját, hogy kora reggel a túlsó partra érjen; mivelhogy ott szándékozott hajóra szállani.

Jó rév vala ott, a melyből idegen hajók is szerettek kiindulni; ezek magukkal vitték, a ki a boldogságos szigetekről tengerre akart szállani.

Midőn tehát Zarathustra a hegy hátán fölfelé mendegélt, útközben megemlékezék a sok magános vándorlásról, miben ifjúságától kezdve része vala, s megemlékezék arról, mennyi hegyet, hátat és csúcsot hágott már meg.

Vándor vagyok és hegymászó, monda szívének, nem szeretem a síkságot és úgy látszik nem tudok sokáig nyugton ülni.

És bármi légyen is még sorsom és életemem, - vándorlás léssen benne és hegymászás: végezetre az embernek nincs egyéb életeme, mint maga-maga.

Elmúlt az idő, midőn még véletlenek eshettek meg vélem; és mi eshetnék még ölembe, a mi nem volna már tulajdonom!

Csak hazatér végre, hazatér - az én „én”-em, és a mi része sokáig idegenbe járt és szerteszórva minden dolog és eset között.

És még egyet tudok: most utolsó csúcsom előtt állok és az előtt, a mi legtovábbra tétetett földre számodra: óh, legkeményebb utamnak kell nekivágnom! Óh, legmagánosabb vándorlásomat kezdtem meg!

A ki pedig fajtámból való, az nem menekül az ilyen órától: az órától mely így szól hozzá: „Csak most járod a nagyságodra vezető utat! Csúcs és mélység - íme egygyé olvasztatott!

A nagyságodra vezető utat járod: íme végső menedéked lőn, ami eleddig végső veszedelmed vala.

A nagyságodra vezető utat járod: íme, kell, az bátorítson leginkább, hogy mögötted nincs már út!

A nagyságodra vezető utat járod: itt ne leselkedjék senki sarkad után! Lábad maga törle ki mögötted az utat, és fölébe ez vagy írva: „lehetetlenség.”

És ha most már minden lajtorja híjjával vagy, tudnod kell hozzá, hogy még a tulajdon fejedén járj: ugyan, hogy akarnál másképp fölfelé hágni?

Tulajdon fejedén és tulajdon szíveden keresztül! Most a legpuhábbnak is meg kell keményednie benned.

A ki mindig sokat kímélte magát, az utóvégre a sok kímélet miatt betegeskedik. Dicsértessék, a mi keménynyé téssen! Én nem dicsérem a földet, a hol vaj és méz folyik!

Ha ki *sokat* akar látni, meg kell tanulnia, hogy magától *eltekintsem*: - erre a keménységre szüksége van minden hegymászonak.

A kinek pedig a megismerés mívénél tolaikodó a szeme, hogy láthatna minden dologból többet felszínénél!

Te azonban, Zarathustra, minden dolognak fenekét és hátterét akarád látni: ezért hát át kell hágnod magad - előre, föl, valamig még a csillagaid is *alattad*-valók lesznek!

Igen! *Lenézni* magamra, sőt csillagjaimra: csak, ha oda érnék, csak ezt hívnám majd az én *csucsomnak*: az *utolsó* csúcsom van még hátra.

Im-ígyen szóla magához Zarathustra hegynek-menet, kemény igékkal vigasztalván szívét: mivelhogy szíve vérzett, mint még sohasem. És a hegy hátának tetejére jutván, íme, előtte feküvék a másik tenger szétterjedve: és ő nyugodtan állt és sokáig hallgatott. Az éjszaka pedig hideg vala ebben a magasságban és tiszta és csillagoktól ragyogó.

Megismerem a sorsom, - mondá végre búsongva. - Rajta! Kész vagyok. Ime elkezddék utolsó magánosságom!

Óh, ez a fekete, szomorú tenger itt alattam. Óh ez a fekete, éjjeli borús kedv! Óh sors és tenger! Ime hozzátok kell *leszállanom*!

Legmagasabb hegyem előtt állok és leghosszabb vándorlásom előtt: ezért még mélyebbre kell szállnom, mint valaha: - mélyebbre a fájdalomba, mint valaha, bele egészen legfeketébb hullámáig! Így kívánja sorsom: Rajta! Kész vagyok.

Honnan jönnek a legmagasabb hegyek? - kérdezém egykoron. - Ime megtanulám, hogy a tengerből jöttek.

Ez a tanúság rajta van kövükön. Kell, hogy a legmagasabb a legmélyebből jusson föl magasságába.

Igy szóla Zarathustra a hegy csúcsán, a hol hideg vala, mikoron pedig a tengerhez közel ért és végre a szirtek alatt állott, azonközben elfáradt és még erősebben vágyódék, mint az imént.

Most még minden alszik, mondá; a tenger is alszik. Szeme álomittasan és idegenül néz reám.

De melegen lehell, azt érzem. És azt is érzem, hogy álmodik. Álmában hánykolódik kemény párnáin.

Hallga! Hallga! Hogy nyög a rossz emlékektől! Vagy talán mert rosszat vár?

Óh, veled szomorkodom, sötét szörnyeteg, és magamra is haragszom te miattad.

Óh, hogy kezem nem elég erős! Valóban szíves-örömet megváltanálak rossz álmaidból!

És midőn Zarathustra ezeket monda, búsan-keserűen nevette maga-magán. Hogyan Zarathustra! - mondá, - hát még a tengert is vigasztalni akarod énekeddel?

Óh, te kedves bolond Zarathustra, te bizó boldogok boldoga! De ilyen valál mindenha: mindig bizodalmasan közelítettél minden borzasztóhoz.

Minden szörnyeteget meg akartál simogatni. Egy kis meleg lehellet, egy kis puha lágy pihe szőr a lábon: - és mindjárt kész valál szeretni és csalogatni.

A szeretet a magános veszedelme, a szeretet *minden élő iránt*! Valóban kacagni-való, milyen bolond és szerény vagyok a szerelemben.

Im-ígyen szóla Zarathustra és újból kacagott: azután megemlékezék elhagyott barátairól, - és mintha gondolatával vétkezett volna ellenök, neheztelt gondolataira is. És mihamar megesék, hogy a nevető elsírá magát: - indulattól, vágytól sírdogála Zarathustra keservesen.

A látomásról és a talányról.

1.

Híre terjedvén a hajósok között, hogy Zarathustra a hajón van - mert egyazon időben szállott vele hajóra egy ember, a ki a boldogságos szigetekről jött, - nagy kíváncsiság és várakozás keletkezék. Zarathustra azonban hallgatott két napig és hideg és süket vala a szomorúságtól, úgy, hogy sem pillantásaikra, sem kérdéseikre nem válaszolt. Második nap este azonban bár még szótlánul újra megnyitá fülét: mivelhogy sok különös és veszedelmes dologról lehetett hallani e hajón, mely messziről jött és még messzebbre igyekezett. Zarathustra pedig barátja vala mindazoknak, a kik messze-utat tesznek és nem akarnak veszedelem nélkül élni. És lám, utoljára a hallgatás megoldá az ő nyelvét és szívének jege megtörék: - ekkor im-ígyen kezde beszélni:

Néktek, a merész keresőknek, kísértőknek, s a ki csak valaha csalárd vitorlákkal borzalmas tengerekre szálla, néktek, a talány-ittasoknak, a homály-kedvelőknek, a kiknek lelkét fuvola csalogatja minden tévelygés barlangjához:

- mert ti nem akartok gyáva kézzel fonál után kapkodni; és ha *kitalálni* tudtok, gyűlölitek, hogy arra okok fonalán rávezessenek -

néktek, csak néktek beszélem el a talányt a mit *láték*, - a legmagánosabbnak látomását.

Komoran menék minap halott-halavány alkonyatban, - komoran és keményen, összeszorított ajkakkal. Nemcsak egy napom áldozott le.

Egy ösvény, mely dacosan vezetett föl zuhanó kőtörmeléken keresztül, gonosz, magános ösvény, melyen nem nőtt már se fű, se fa: egy hegyi ösvény csikorgott lábam daca alatt.

Némán lépkedve kavicsok gúnyos nyikorgása közt, széttaposva a követ, melyen elcsúszott: im-ígyen kényszeríté magát lábam fölfelé.

Fölfelé: - hogy dacoljon a szellemmel, mely lefelé húzá, a mélységbe húzá, a nehézség szellemével, sátánommal, esküdt ellenségemmel.

Fölfelé: - ámbátor rajtam ült, a félig törpe, félig vakondok; bénán, bénítóan, fülembé ólmot, agyamba ólmos gondolatokat csöpögtetve.

„Óh Zarathustra - mormogá keserű gúnynyal, szótagot szótag után hebegve - óh, bölcsesség köve! Magasra dobtad magad, de minden földobott kőnek - esnie kell!

Óh Zarathustra, bölcsesség köve, te parittyakő, te csillagromboló! Magadat dobtad magad oly magasra, de minden földobott kőnek - esnie kell!

Magadra ítéltetve és tulajdon megkövezésedre: óh Zarathustra, messze dobtad ugyan a követ, - de *te reád* esend az vissza!”

Erre elhallgatott a törpe; és ez soká tartott. Hallgatása azonban nyomasztó volt nékem; és az illetén együttlétben az ember valóban magánosabb, mint magában!

Fölfelé hágtam, tovább, tovább, álmodék, gondolkodám, - de minden nyomott. Beteghez valék hasonlatos, kit elfáraszt gonosz kínja, és kit álmából még gonoszabb álom ébreszt föl. -

De van bennem valami, a mit bátorságnak hínak: ez eleddig agyonütött bennem minden bátortalan kedvet. Ez a bátorság parancsolá, hogy végre megálljak és így szóljak: „Törpe! Te! Vagy én!” -

Mert bátorság a legjobb agyonütő szerszám, - bátorság, amely *támad*: mivel minden támadás pengő játék.

Az ember pedig a legbátrabb állat; ezzel bírt le minden állatot. Pengő játékkal bírt le minden fájdalmat is; az emberi fájdalom pedig a legmélyebb fájdalom.

A bátorság agyonüti a mélység szédületét is: és hol nem áll az ember mélységek szélén! Avagy látni nem annyi-e, mint - mélységeket látni?

Bátorság a legjobb agyonütő szerszám: a bátorság agyonüti az együtt-szenvedést is. Az együtt-szenvedés pedig a legmélyebb mélység: a milyen mélyre belenéz az ember az életbe, olyan mélyre néz a szenvedésbe is.

Bátorság a legjobb agyonütő szerszám, a bátorság, a mely támad; az még a halált is agyonüti, mert így szól:

„Ez vala az élet? Rajta! Még egyszer!”

Az ilyen szóban pedig sok a pengő játék. Kinek füle van az hallja. -

2.

„Megállj, törpe!” - szólék. - „Én! Vagy te! De én vagyok az erősebb kettőnk között -: te nem ösméred mélységes gondolataimat! Azt - te nem bírnád elviselni!” -

Ekkor megkönnyebbitett valami történet: mert a törpe leugrott vállamról, a kíváncsi! És ott gunyasztott előttem egy kövön. És éppen kapubejárás előtt állánk meg.

Lásd ezt a kaput! Törpe! - folytatám -: ennek két arca vagyon. Két út találkozik itt: ezeken még senki sem ment végig.

Ez a visszavezető hosszú utca: örökkévalóságig tart. És az a hosszú utca kifelé - ez egy másik örökkévalóság.

Ellentmondanak egymásnak ezek az utak: éppen egymás fejéhez ütődnek: - és itt, ennél a kapunál találkoznak. A kapu fölött ez vagyon írva: „Pillanat.”

De ha ki egyikükön tovább menne - és mindig távolabb: hiszed-e, törpe, hogy ezek az utak örökké ellentmondanak egymásnak?” -

„Minden egyenes hazudik” - mormogá hányi-vetin a törpe. - „Minden igazság görbe, az idő maga is körvonal.”

„Te, nehézség szelleme! - mondtam haraggal, - „ne vedd túlságosan könnyen a dolgot! Különböten ott hagylak gunnyasztani, a hol gunnyasztasz, te béna - pedig én *magasra* vittelek!

Lásd, - folytatám - ezt a pillanatot! Ettől a pillanat-kaputól hosszú, örök utca vezet *visszafelé*: mögöttünk örökkévalóság vagyon. Nem kell-e, hogy az, a mi mindenek közül megeshetik, már egyszer megesett, megtéetett, mellettünk elfutott légyen?

És ha már minden volt: mit tartasz, törpe, erről a pillanatról? Nem kell-e, hogy már egyszer ez a kapubejárás is volt légyen?

És vajjon nincsenek-e mindenek oly erősen egymásba bogozva, hogy ez a pillanat minden jövőendőket maga után vonjon? Tehát - még magát is?

Mert mindennek, a mi futni tud: ezen a hosszú úton *kifelé* is - *kell* még egyszer futnia! -

És ez a lassú pók, a mely a holdvilágban mászik, és maga ez a holdvilág, és én és te a kapubejárásnál, egymással susogva, örök dolgokról susogva - nem kell-e, hogy már egyszer mi is voltunk légyen -

és nem kell-e visszajönnünk és azon a másik utcán futnunk, kifutnunk, magunk előtt, ezen a hosszú borzadályos utcán, - nem kell-e *örökkön-örökké visszatérnünk?*”

Im-ígyen beszélék és egyre halkabban, mivelhogy féltem tulajdon gondolataimtól és rejtett gondolataimtól. Ekkor, hirtelen, kutyát hallék a közelben *vonítani*.

Hallottam-e valaha kutyát így vonítani? Gondolatom visszafutott. Igen! Mikoron még gyermek valék és legtávolabbi gyermekkoromban - akkor hallottam egyszer kutyát így vonítani: és látám is, borzas, felemelt fejét, reszketve, a legnépább éjszakán, mikor kutyák is hisznek a kísértetekben:

- úgy, hogy megesék a szívem. Mert éppen akkor ment el a ház fölött a teli hold, halálos csöndben, éppen akkor állott meg, ő, a kerek izzás, - csöndben lapos tetőn, miként idegen tulajdonon:

ezen rémült meg akkor a kutya: mert a kutyák hisznek a tolvajokban és kísértetekben. És mikoron másodszor is hallám ezt a vonítást, megesék a szívem.

Hova lőn ekkor a törpe? És a kapubejárás? És a pók? És minden susogás? Avagy álmodtam? Fölébredék? Vad szirtek közt allék egyszerre, magamban, síváran, a legsívárabb holdvilágban.

De *egy ember fekvék itt!* És ott! A kutya ugrándozva, borzasan, szükölve, - mert látta, hogy közeledem - majd megint vonított, majd *kiáltott*: hallék-e valaha kutyát így kiáltani segítségért?

És valóban, a mit láték, olyant még nem láttam soha. Fiatal pásztort láték, a ki vonaglott, fuldoklott, rángatózott, eltorzult arccal; szájából pedig fekete, nehéz kigyó lógott ki.

Láték-e valaha ennyi utálatot és halovány borzadályt *egy* arcon? Bizonyosan aludt! Ekkor a kigyó bemászott torkába - és mélyen beléharapott.

Kezem rángatta a kigyót és egyre rángatta: - hiába! nem rántá ki a torokból. Ekkor bődült belőlem a szó „Harapd! Harapd!

Harapd le a fejét! Harapd!” - így bődült belőlem a szó, borzadásom, gyűlöletem, utálatom, szánszámom, minden jóm és gonoszom egyetlen kiáltással bődült belőlem.

Ti bátrak körülöttem! Ti keresők, kísértők és a ki csak valaha csalárd vitorlákkal ki nem kutatott tengerekre szálla! Ti talány-kedvelők!

Találjátok hát ki talányomat, mit akkor láték, magyarázzátok meg a legmagánosabb látomását!

Mert látomás vala és jövőlátás: - vajjon *mit* láték akkor hasonlatban? És *ki* az, a ki egyszer még eljövendő?

Ki a pásztor, kinek im-ígyen torkába mászott a kigyó? *Ki* az az ember, kinek im-ígyen torkába mászik majd minden legnehezebb, legfeketebb?

A pásztor pedig beleharapott, ahogyan kiáltásom javallá; derekasan beléharapott! Messzire köpte a kigyófejét, - és fölugródék. -

Nem pásztor többé, nem ember többé, - hanem színében elváltozott, egy ragyogó fényességtől környékezett valaki, a ki *kacagott!* Ember még nem kacagott úgy a földön, miképen *ő* kacagott!

Óh, barátim, hahotát hallék, mi nem vala emberi hahota, - és íme szomjúság epeszt, sohasem szunynyadó vágyakozás.

Epeszt a vágy ez után a nevetés után, óh, hogyan viselem el még az életet! És hogyan viselhetném el most - a halált! -

Im-ígyen szólá Zarathustra.

A kéretlen üdvösségről.

Ilyen talányokkal és keserőséggel szívében szálla Zarathustra tengerre. Midőn pedig a boldogságos szigetektől és barátaitól négy napi járásra vala, akkor már lebírta minden fájdalmát -: diadalmasan és erős lábon állá megint a sorsát. És az időben im-ígyen szóla Zarathustra ujongó lelkéhez:

Magam vagyok megint és magam akarok lenni, magam a tiszta éjszakával és szabad tengerrel; és megint délután van körülöttem.

Délután találám először barátimat, délután másodízben is: - az órában, a mikor minden fényesség enyhül.

Mert a mi boldogság még úton van ég és föld között, az még derüs lelket keres szállásául: boldogságtól enyhült minden fényesség.

Óh életem délutánja! Egykoron az *én* boldogságom is völgynek szállott, hogy szállást keressen magának: akkor találá föl ezeket a vendégszerető nyílt lelkeket.

Óh életem délutánja! Mit nem adnék oda, hogy Egyet szerezzek: gondolataimnak ezt az eleven ültetvényét és legmagasabb reménységemnek ezt a hajnalhasadását!

Társakat keresett egykor a teremtő és az *ő* reménysége gyermekeit: s íme, úgy esett, hogy nem találá őket, hanemha maga teremté őket.

Im-ígyen művem közepén tartok, gyermekeimhez menet és tőlük jövet: gyermekei kedvéért kell magának Zarathustrának beteljesednie.

Mivelhogy igazában csak gyermekünket és mívünket szeretjük: és a hol nagy a magaszeretet, ott az várandós állapot jele, - úgy találám.

Gyermekeim még első kikeletükben zöldelnek, közel állva egymáshoz és közösen rázatva szelektől, fácskái kertemnek és legjobb földemnek.

És valóban! Valahol ilyen fácskák állnak egymás mellett, ott *van* boldogságos sziget.

Egykoron azonban ki akarom ásni őket és mindegyiket magába állítani: hogy tanuljon magasságot és dacot és óvatosságot.

Görcsösen és görnyedten és hajlékony keménységgel álljon azután mindenik a tenger partján, eleven világító tornyául a győzhetetlen életnek.

Ott, hol a viharok a tengerre zúdulnak és a hegy orrmánya vizet szürcsöl, ott tartson mindenik egyszer éjjel-nappal őrséget, hogy *ő* megpróbáltatassék és megismertessék.

Meg kell ismertetnie, meg kell próbáltatnia, vajjon az *én* fajtam és származásom-e, - vajjon hosszú akarat ura-e, szólván is néma és engedékeny akképen, hogy adva *vesz*: - hogy egykoron társam legyen és Zarathustra teremtő és ünneplő társa: olyan, a ki az *én* akaratomat az *én* tábláimra írja; mindenek teljesebb beteljesedésére.

És az *ő* és hozzája hasonlók kedvéért kell *magamnak* is beteljesednem: ezért térek most ki boldogságom elől és kínálkozom minden balsorsnak - hogy *én* is utóljára megpróbáltassam és megismertessem.

S bizony, bizony, ideje volt, hogy menék és a vándor árnyéka és legnagyobb unalma és legcsöndesebb órája - minden rábeszél: „itt a legfőbb ideje!”

A szél kulcslyukomon fűva mondá: „Menj!”

De én gyermekeimhez láncolva feküvék: a sóvárgás veté nekem ezt a cselt, a sóvárgás szeretet után, hogy zsákmánya legyen gyermekeimnek és elveszszek bennök.

Sóvárogva kívánni - ez nékem már annyi, hogy elveszítettem magam. *Enyéim vagytok gyermekeim!* Ez a birtok töltsön el nyugalommal, s ne zavarjon semmiféle kívánság.

Ám a nap heve forrón rátüzelt szeretetemre, a maga nedvében főtt Zarathustra, - ekkor árnyék és kétség elröpült fejem fölött.

Már-már dére, télre vágyódtam: „óh, hogy megint dér és tél ropogtasson és csikorgasson engem!” - sóhajték: - ekkor fagyos ködök szálltak föl belőlem.

Multam törte föl sírját, nem egy elevenen eltemetett fájdalom ébredett föl -: csak kialudta magát s csak alakoskodott halotti köntösben.

Im-ígyen minden jel ezt kiáltá felém: „itt az idő!” Én azonban - nem hallám; míg végre megmozdult mélységem és furdalt a gondolatom.

Óh, mélységes gondolat, ki az *én* gondolatom vagy! Vajjon mikor lesz erőm, hogy áskálni hallván többé ne reszkessek?

Torkomig ver a szívem, ha áskálni hallak! Még hallgatásod is fojtogat, te mélységesen hallgató!

Még sohasem kísérlém meg, hogy *föl*/szólítsalak: elég már, hogy magammal hordoztalak! Még nem valék elég erős az utolsó oroszlán-bátorságra és oroszlán-pajkosságra.

Elég borzasztó vala már nékem nehézséged: egykoron azonban meglelem majd az erőt és oroszlán-hangot, a mely téged *fölhív!*

S ha csak egyszer lebírtam ezt, még nagyobbat is lebírok; és *győzelem* legyen beteljesedésem pecsétje! -

Ezenközben még bizonytalan tengeren hajtatom; a vak eset hizeleg nékem, a símanyelvű; előre és hátra nézek, - s még nem látok véget. Még nem ütött utolsó harcom órája, avagy talán éppen most üt? Valóban, család szépséggel néz rám köröskörül tenger és élet!

Óh, életem délutánja! Óh est előtti boldogság! óh dagadó tenger réve! Óh béke a bizonytalanságban! Mily bizalmatlan vagyok mindnyájatok iránt!

Miképen ő maga előtt tuszkolja szerelmesét, gyöngéden még keménységében is, a féltékeny, - azonképen tuszkolom én magam előtt ezt a boldog órát.

El veled, boldog óra! Benned kéretlen üdvösség jöve hozzám! Mert legmélyebb fájdalmamat akarva állok itt: - rossz időben jövé!

El veled, boldog óra! Inkább végy szállást ott - gyermekeimnél! Siess! és még este előtt áldd meg őket az *én* boldogságommal!

Ime közelg az est: a nap leáldozik.

Vége - boldogságomnak!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

És egész éjjel vára balsorsát; de hiába várá. Az éjszaka világos és csöndes maradt, a boldogság maga pedig egyre közelebb jöve.

Reggel felé azonban Zarathustra szívére mosolygott és gúnyosan mondá: „A boldogság sarkom után fut. Ez azért van, hogy én nem futkosom fehérnép után. Mert a boldogság fehérnép.”

Napkelet előtt.

Óh, Ég fölöttem, te tiszta! Mély! Te fényesség mélysége! Téged nézván isteni vágyaktól borzongok.

Magasságodba akarom vetni magam - ez az *én* mélységem! Tisztaságodba akarok rejtőzni - ez az én ártatlanságom!

Mert isten elleplezi szépségét: így rejtet el csillagaidat. Nem beszélsz: *így* hirdeted nékem bölcseségedet.

Hullámzó tenger fölött keltél föl ma nékem, szereteted és szemérmed kinyilatkoztatásképen szól hullámzó lelkemhez.

Hogy szépnek jössz hozzám, szépségedbe rejtőzve, hogy némán szólsz hozzám, nyilvánvalóan bölcseségedben: „Óh, hogy ne találنام ki lelked minden szemérmét! Napkelet előtt jövel hozzám, a legmagánosabbhoz.

Barátok vagyunk kezdettől fogva: közös a bánatunk, borzadásunk és fenekünk; még napunk is közös.

Nem beszélünk egymáshoz, mivelhogy nagyon is sokat tudunk -; hallgatunk egymással szemben, atmosolyogjuk egymásnak tudásunkat.

Nem vagy-e a tüzemhez tartozó fényesség? Lelked nem testvére-e belátásomnak?

Együtt tanulánk mindent; együtt tanulók, mint kell magunk fölé magunkhoz fölszállani és felhőtlenül mosolyogni: felhőtlenül lemosolyogni derűs szemekkel és mérföldnyi távolságból, midőn alattunk kényszer és cél és bűn esőként gőzölögnek.

És ha egyedül vándorlék: vajjon *mire* éhezett lelkem éjszaka és csal-utakon? És ha hegyeket hágék, vajjon *kit* kerestem mindig a hegyekben, ha nem téged?

És minden vándorlásom és hegyhágásom: szükség volt csak és gyámoltalan kisegítője: - *röpülni* akar egész akaratom, beléd röpülni!

És mit gyűlölék hevesebben, mint vándor-felhőket és mindent, mi téged beszennyez? És tulajdon gyűlöletem is gyűlölé, mivelhogy beszennyezte téged!

Haragszom a vándor-felhőkre, ezekre a sompolygó vadmacskákra: elrabolják tőled és tőlem, a mi közös tulajdonunk - a rengeteg, határtalan „igent”- és „áment”-mondást.

Haragszunk ezekre a közvetítőkre és keverőkre, a vándor-felhőkre: ezekre a felemásokra, mik sem áldani, sem isten igazában káromkodni nem tanulnak.

Még jobb szeretnék beborúlt ég alatt hordóban ülni, jobb szeretnék ég nélkül a mélységben ülni, mintsem hogy téged, fényesség ege, vándor-felhőktől beszennyezve lássalak!

És sokszor kedvem kerekedék, cikkcakkos arany villám-drótokkal lefeszítenem őket, hogy az égzöngéshez hasonlatosan, üthessem katlan-hasukon a dobót:

- mint dühös dobverő, mivelhogy elrabolják nékem „igen”-edet és „ámen”-edet, te Ég fölöttem, Te tiszta! Fényes! Te fényesség mélysége! - mivelhogy elrabolják tőled az *én* „igen”-emet és „ámen”-emet.

Mert még jobb szeretek dörgést és égzöngést és viharos átkokat, mint ezt az aggodalmas-kétkedő macska-nyugalmat; és az emberek között is legjobban gyűlölök minden halkán lépőt és felemást és kétkedőt, habozó vándor-felhőt.

És „ha ki nem tud áldani, az tanuljon meg átkozni!” - ez a derűs tanítás hullott ölembe a derűs égből, ez a csillag ragyog egemen még koromsötét éjszakákon is.

Én azonban áldó- és igent-mondó vagyok, ha csak te körülöttem vagy, te tiszta! fényes! Te fényesség mélysége! - minden mélységbe beviszem még áldó igent-mondásomat.

Áldóvá levék és igent-mondóvá: és sokat küzdék és küzködésem célja az, hogy kezeim egykoron szabadok legyenek: áldani.

Áldásom pedig ez: az ember mint tulajdon ege álljon minden dolog fölött! álljon mint kerek tetője, azúr harangja és örök biztossága; és boldog az, a ki ezenképen áld.

Mert mindenképpen az örökkévalóság forrásánál és túl a Jón és Gonoszon kereszteltettek; s Jó és Gonosz csak közbenső-árnyékok és nyirkos borulatok és vándor-felhők.

Valóban, áldás és nem káromlás, ha hirdetem: „a véletlen ege, az ártatlanság ege, a történetesség ege, a csapongás ege áll mindenképpen fölött.”

„Történetesen” ez a világ legrégibb nemessége, ezt adám vissza minden dolognak, megváltam a cél rabigájától.

Ezt a szabadságot és égi derűt borítám azúr harangképen mindenképpen fölé, mikoron hirdetem, hogy nincs „örök akarat”, mi fölöttük és általuk akarna.

Ezt a csapongó kedvet és ezt a bolondságot tevém helyére annak az akaratnak, midőn hirdetem: „mindenképpen mellett egy a lehetetlen - az értelmesség!”

Egy *csöpp* értelem ugyan, egy-egy szemernyi bölcsesség szétszórva csillagról csillagra - ez a kovász minden dologba bele van keverve: a bolondság kedvéért van bölcsesség minden dologba keverve!

Egy kis bölcsesség bizony lehetséges; de ezt a boldogító biztonságot találtam minden dologban: hogy még jobban szeretnek a véletlen lábán - *táncolni*.

Óh! Ég fölöttem, te tiszta! Te magas! Az nekem tisztaságod, hogy nincs örök értelem-pók és értelem-pókháló:

- hogy táncot vagy nekem isteni véletlenek számára, hogy isteni asztalom vagy isteni kockák és kockavetők számára.

De te elpirulsz? Talán mondhatatlant mondtam? Káromlálak, midőn áldani akartalak?

Avagy négy szemközti szemérem az, mi elpirít téged? - Mennem s hallgatnom parancsolsz-e, mert íme, jó a *nappal*?

A világ mély -: és mélyebb, semmint valaha a nappal gondolta vala. Nem mindenképpen szabad megszólalnia a nappal előtt. De a nappal jó: váljunk el hát!

Óh, Ég fölöttem, te szemérmes! Izzó! Óh, napkeletelőtti boldogságom! A nappal jó: váljunk el hát!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A kisebbítő erényről.

1.

Midőn Zarathustra megint száraz földet ért, nem indult tüstént hegyének és barlangjának, hanem sok utat és kérdést tőn, és tudakolá ezt is, azt is, úgy hogy tréfásan ezt mondá magáról: „láss folyót, a mely sok tekervényben foly vissza forrásához.” Mert meg akarta tudni, mi történt ez alatt az *emberrel*: vajjon nagyobb lőn-e vagy kisebb. És egyszerre csak egész sor új házat pillantott meg, elcsodálkozáék és mondá:

Mit jelentenek ezek a házak? Bizony, bizony nem nagy lélek tette oda, a maga képéül!

Avagy talán balga gyermek szedte elő játékos fiókjából? Bárcsak tenné egy másik gyermek megint vissza a játékos fiókjába!

És ezek a szobák és kamarák: vajjon járhatnak-e itt ki-be *férfiak*? Úgy vélem, selyembábúknak valók, avagy nyalánk macskáknak, a melyek bizonyosan magukon is *hagynak* nyalánkkodni.

És Zarathustra megállott és gondolkodék. Végre bánatosan mondá: „Minden kisebb lőn!

Mindenütt alacsony kapukat látok: a ki az *én* fajtám, még átmegy ugyan rajta, de - meg kell hajolnia.

Óh, mikor térek megint hazámba, hol nem kell többé meghajolnom - nem kell többé meghajolnom a *kicsinyek előtt!*” - És Zarathustra sóhajtvá pillantott a távolba.

És egyazon a napon mondá beszédét a kisebbítő erényről.

2.

E nép sorait járom és nyitva tartom a szemem: nem bocsátják meg nékem, hogy nem irigylem erényeiket.

Harapósan utánam kapnak, mivelhogy mondom nékik: kis embereknek kis erényekre van szükségük - és mert sehogysem akarom fölfogni, hogy kis emberek *szükségesek* lennének!

A kakashoz vagyok hasonlatos, amely idegen udvarba kerülván, utána kapkodnak a csirkék; de nem veszem zokon ezektől a csirkéktől.

Udvarias vagyok irántuk, mint minden apró bosszúság iránt; a kicsiség ellen tüskésnek lenni: sündisznónak való bölcseségnek tartom.

Mindnyájan rólam beszélnek, ha este körülülik a tüzet - rólam beszélnek, de senki sem gondol - én reám!

Ez az új csönd, melyet megismerék: körülöttem csapott lármájuk köpönyeget borít gondolataim fölé.

Zajonganak maguk között: „mit akar ez a komor felhő? vigyázzunk, hogy ne hozzon reánk valami járványos betegséget!”

És minap egy asszony magához rántá gyermekét, a ki felém tartott: „Vigyétek el a gyermekeket” - kiáltá - „az ilyen szemek elperzselik a gyermekek lelkét.”

Köhécselnek, ha beszélek: úgy vélik, a köhentéssel gátat vetnek az erős szeleknek - mit sem találnak ki boldogságom zúgásából!

„Még nincs időnk Zarathustra számára” - vetik ellen; de mit nekem az az idő, a melynek Zarathustra számára „nincs ideje”?

És ha magasztalnak is: hogyan nyughatnám az ő magasztalásukon? Tüskés öv nékem az ő dicséretük: még akkor is karcol, ha levetem magamról.

És azt is megtanultam közöttük: az a ki dicsér, úgy tesz, mintha visszaadna, pedig igazában azt akarja, hogy őt ajándékozzák meg még jobban!

Kérdezzétek meg lábamat, vajjon kedvére van-e, ahogy dicsérnek és csalogatnak! Valóban, az ilyen taktusra és tik-takra nem akar se táncolni, se állni. A kis erényre szeretnének csábítani dicséretükkel: a kis boldogság tik-takjára szeretnék lábamat rábeszélni.

E nép sorait járom és nyitva tartom a szemem: *kisebbek* lettek és egyre kisebbekké válnak: - *ennek pedig oka tanításuk a boldogságról és erényről.*

Mivelhogy az erényben is szerények - mert jóleső kényelem kell nekik. Kényelemmel pedig csak szerény erény fér meg.

Igaz, hogy a maguk módjára ők is megtanulnak lépni és előre-lépni: ezt azonban én *botorkálásuknak* hívom. - Mindenkinek lábatlankodnak, a kinek sietős a dolga.

És közülök nem egy előremegy és ezenközben hátranéz kifecamult nyakkal: az ilyenbe szeretek belerohanni.

Láb és szem ne hazudjanak s ne hazudtolják meg egymást. Kis embereknél azonban sok a hazudozás.

Olyik közülök akar, de legtöbbjük csak akartatik. Olyik közülök igaz, de legtöbbjük rossz komédiás.

Van közöttük tudtán kívül való komédiás és komédiás akarata ellenére - az igazak mindig ritkák, különösen az igaz komédiások.

Férfiből édes kevés van itt: ezért férfiasodnak el asszonyaik. Mert csak az, a ki elég férfi, fogja a nőben a *nőt* - *megváltani.*

És ezt a színlelést találám bennük legrosszabbnak: hogy azok is, a kik parancsolnak, azok erényeit színlelik, a kik szolgálnak.

„Én szolgállok, te szolgálsz, mi szolgálunk” - így imádkozik az uralkodók színlelése is - és jaj, ha az első úr *csak* az első szolga!

Óh, képmutatásukba is jól bekandikált szemem kíváncsisága; és jól eltalálám minden légy-boldogságukat és zümmögésüket napsütötte ablaktáblák körül.

Amennyi jót látok, megannyi gyöngeséget is látok. A mennyi igazságosságot és részvétet, megannyi gyöngeséget is.

Simák, jogosak és jóságosak egymás iránt, mint a homokszemek simák, jogosak és jóságosak homokszemek iránt.

Szerényen kis boldogságot ölelni - ez nekik „megadás!” - és ezenközben már szerényen kancsalítva lesnek egy új kis boldogságot.

Tulajdonképp csak egyet akarnak a jámborok: hogy senki se bántsa őket. Ennélfogva mindenkit megelőznek és jót tesznek véle.

De ez *gyávaság*: jóllehet „erény”-nek hívatik.

És ha valamikor keményen beszélnek, ezek a kis emberek: *én* csak rekedtségüket hallom ki beszédükből - mert hát minden szélhuzat rekedtekké teszi őket.

Okosak ők, erényeik okos ujjúak. De nincs öklük, ujjaiuk nem tudnak hozzá, hogy öklök mögé bujjanak.

Erény nekik az, a mi szegénynyé és szelíddé teszi: ezzel a farkast kutyává és magát az embert az ember legjobb házi állatává szelídítik.

„Mi székünket *középre* tevők - ezt mondja nekem mosolygásuk - és époly távolra a haldokló bajvivótól, mint a víg disznóktól!”

Ez pedig - középszerűség, jóllehet erénynek hívatik.

3.

E nép sorait járom és némely szót ejtek: de ők sem venni, sem megtartani nem tudnak.

Csodálkoznak, hogy nem jövék vágyakat és vétkeket kárhoztatni; és csakugyan, azért sem jövék, hogy zsebmetszőktől ójjanak!

Csodálkoznak, hogy nem vagyok kész okosságukat még öregbíteni és élesíteni: mintha nem bővelkednének okoskodókban, a kiknek hangja fülemben palavesszőként csikorog a táblán.

És ha kiáltám: „Átkozzatok meg minden gyáva ördögöt magatokban, a kik szeretnének szűkölni és kézösszetéve imádni”: viszontag azt kiáltják: „Zarathustra istentelen”.

És kiváltképen megadást-tanítóik kiáltják ezt -; de éppen nekik szeretem fülükbe kiáltani: Igen! *Én vagyok Zarathustra, az istentelen!*

Óh ezek a megadást-tanítók! Tetűmódra mindenüvé odabújnak, a hol valami kicsiny és beteg és varas: és csak utálatom tart vissza tőle, hogy agyonropogtassam.

Nosza! Ez az én prédikációm az *ő* fülüknek: én vagyok Zarathustra, az istentelen, a ki így szól: „ki istentelenebb nálam, hadd élvezzem oktatását!”

Én vagyok Zarathustra, az istentelen, hol találom magamhoz hasonlót? És mindazok hozzám hasonlóak, akik maguk szabják meg akaratukat és levetkőzik a megadást.

Én vagyok Zarathustra, az istentelen, én még minden véletlent is a *magam* fazekában főzök. És csak ha ott megfőtt, van ínyemre, mint az *én* eledelem.

És valóban, nem egy véletlen úrhatnám-módra jöve hozzám: de még úrabb módra szólt rá az én *akaratom*, s íme már kéregetve térdepelt előttem.

Kérve, hogy szállást, szívet leljen nálam és hízelegve beszél rá: „Lásd Zarathustra, úgy jövök hozzád, mint a legjobb barát a barátához!”

De mit beszélek, a hol senki füle az *én* fülem! így hát kikiabálom minden szélnek: Mindig kisebbek lesztek, ti kis emberek! Lemorzsálódtok, ti kényelmesek! Még látlak tönkre menni:

- a ti sok apró erényeteken, a ti sok apró mulasztásokon, a ti sok apró megadástokon!

Nagyon is sokat kimél, nagyon is sokat enged: ez a ti talajotok! De hogy fa *nagyra* nőjön, kemény sziklák közé kemény gyökereket kell vernie!

S a mit elmulasztotok, az is szövi minden ember-jövő szövetét; semmitek is pókháló és pók, a mely a jövő véréből él.

És ha vesztek, az olyan, mintha lopnátok, ti apró erényesek; de még tolvajok közt is így szól a *becsület*: „csak ott lopj, a hol nem lehet rabolni.”

„Majd adódik a dolog” - ez is a megadás tanítása. De én azt mondom néktek, ti kegyesek: az *veszen* magának s egyre többet veszén tőletek!

Óh, vajha minden *fél*-akarást levetköznétek és elszánnátok magatokat a lustaságra, épúgy, mint a tetterre.

Óh, vajha megértenétek igém: „Tegyetek, a mit akartok, de legyetek előbb olyanok, a kik *tudnak akarni*!”

„Ám szeressétek felebarátotokat, miképen önmagatokat, - de előbb legyetek olyanok, a kik *önönmagukat szeretik*.”

- Szeretik, a nagy szeretettel szeretik! a nagy megvetéssel. - Im-ígyen szóla Zarathustra, az istentelen!

De mit beszélek ott, a hol senki füle nem az *én* fülem! Itt még egy órával túlságosan jókor vagyok számomra.

A magam kajdásza vagyok e nép közt, a magam kakas-szója sötét utcákon.

De eljövend az ő órájuk! És eljövend az enyém is! Óráról-órára kisebbek, szegényebbek, terméketlenebbek lesznek, - szegény giz-gaz! szegény talaj!

És *nemsokára* úgy állanak előttem, mint száraz fű és pusztaság, és valóban! magukba-fáradtan - és víznél még inkább szomjuhozva a *tüzet*!

Óh, áldott órája a villámnak! Óh délelőtti titok! - Egykoron még futó tüzeket csinállok belőlük és tüznyelvvel hirdetőket:

- Egykoron még tüzes nyelvvel hirdessék: Jön, közel van, Ő, a *Nagy Dél*!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

Az olajfák hegyén.

A tél, a kelletlen vendég, otthonomban ül: kezem kék baráti szorításától.

Tisztelem őt, ezt a kelletlen vendéget, de szeretem magára hagyni. Szeretek elfutni tőle; és, ha az ember *jól* fut, megmenekül tőle!

Meleg lábbal, meleg gondolatokkal oda futok, hol szélcsend vagy, - olajfám napos zugolyához.

Ott nevetem szigorú vendégemet, és hálás vagyok néki, hogy odahaza elfogdossa legeim és sok apró lármát elcsitít!

Mert nem szereti, ha muzslica zümmög, vagy épen kettő; még az utcát is kiüriti, hogy a hold fénye is fél ott éjjente.

Kemény vendég ő - de én tisztelem és nem imádkozom a kényesek módjára a potrohos tűzbálványhoz.

Inkább vacogjon egy keveset fogam, mintsem hogy bálványt imádjak! - így parancsolja természetem. És kiváltképen nem szívelem a buja, gőzölgő, dohos tűzbálványokat.

A kit szeretek, jobban szeretem télen, mint nyáron, jobban és bátrabban gúnyolom most ellenségemet, mióta a tél házamban ül.

Valóban, bátran, még akkor is, ha ágyba csúszom; még akkor is kacag és incselkedik bebújt boldogságom; nevet még csalóka álmom.

Én csúszó-mászó? Életemben soha nem csúsztam-másztam hatalmasok előtt; és ha valamikor hazudtam, szeretetből hazudtam. Ennek okáért vagyok vidám még téli ágyamban is.

A szerény ágy jobban melegít, mint a gazdag, mivelhogy féltékeny vagyok szegénységemre. És télen a leghűbb hozzám.

Incelkedéssel kezdek minden napot, hideg fürdővel gunyolom a telet: ezért morog szigorú barátom.

S szeretem csiklandozni is viaszgyertyácskával: hogy végre kibocsássa nékem az eget hamvasszinű szürkületből.

Mert különösen incselkedő kedvű vagyok reggel: kora reggel, a mikor vödör nyikorog a kút száján és gőzölgő paripák nyerítenek szürke utcákon:

Türelmetlenül várom ilyenkor, hogy kivirradjon a derült ég, a havas szakállú téli ég, az agg és fehér hajú

- a téli ég, a hallgatag, a mely még napját is oly gyakran elhallgatja!

Talán tőle tanultam a hosszú, derűs hallgatást? Avagy ő tanulta tőlem? Avagy mindketten magunktól találtuk ki?

Minden jó dolog ezer forrásból ered, - minden pajzánság örömében ugrik a létbe: hogy tenné azt csak egyszer!

Jó és játszani dolog a hosszú hallgatás is; és a téli éghez hasonlatosan nézni világos, kerek szemű képpel: - hozzá hasonlatosan elhallgatni a napot és hajthatatlan nap-akarátát: valóban ezt a művészetet és ezt a téli pajzánságot jól megtanulám!

Legkedvesebb incselkedésem és mesterkedésem: hallgatásom megtanulta, hogy ne árulja el magát hallgatással.

Szavakkal és kockákkal peregve szedem rá az ünnepélyes várakozókat: mindezek elől a szigorúképű vigyázók elől elillan akaratom és célom.

Hogy senki be ne lásson lelkem mélységébe és végső akaratába, - e végre találám ki magamnak a hosszú, derűs hallgatást.

Nem egy eszélyest találék: ez fátyolt vőn arcára és megzavará vizeit, hogy senki ne lásson át rajta és belé.

De éppen ő hozzá jöttek az eszélyesebb gyanakvók és diótörők: éppen neki halászták el legrejtettebb halát.

A derültek, a derekak, az átlátszók - ezek előtttem a legeszélyesebb hallgatók: a kiknek olyan *mély* a fenekük, hogy még a legtisztább víz - sem árulja el azt!

Te havas szakállú, hallgatóg téli ég, te kerek szemű fehér fej fölöttem! Óh te mennyei hasonlata lelkemnek és játszi kedvének!

És nem *kell*-e elbujnom, mint a ki aranyat nyelt vala - hogy ne hasítsák föl lelkem?

Nem *kell*-e falábon járnom, hogy ne lássák hosszú lábam, - mindezek az irigykedők, fenekedők, kik körülvesznek?

Ezek a füstös, szobától füledt, elhasznált, megpenészedett, besavanyodott lelkek - hogy bírná elviselni irigységük az én boldogságomat!

Igy hát csak a jeget és a telet mutatom nékiek csúcsaimon - *nem* pedig azt, hogy hegyem minden napövet magára övez!

Csak téli viharaim fűtülését hallják: *nem* pedig azt, hogy meleg tengereken hajózom át, miképen vágyódó, nehéz, forró déli szelek.

Még szánakoznak viszontagságaimon és vak esetemen: - az *én* ígém pedig így szól: „engedjétek hozzám a vak esetet: ártatlan ő, mint a kisdedek!”

Hogy *bírnák* elviselni a boldogságom, ha nem környékezném viszontagsággal, téli szükséggel, jegesmedve sapkával és havas mennyi-köpennyel!

- ha nem könyörölnék magam is *részvétükön*: ez irigykedők és fenekedők részvétén!

- ha magam nem sóhajtoznám és nem vacogtatnám fogam előttük és nem *hagynám* magam türelmesen részvétükbe pályázni!

Ez az én lelkem bölcs pajzánsága és jóakarata, hogy *nem rejt* el telét és fagyos viharait; nem rejt el fagyott bütyköit sem.

Egyik magánossága a beteg futása; a másik magánossága a beteg *elől* való futása.

Hadd *halljanak*: vacogni és sopánkodni a téli hidegtől, mindezek a szegény bandzsál gázfickók körülöttem! Ezzel a sopánkodással és fogvacogtatással még fűtött szobáikból is menekülök.

Hadd szánjanak engem és hadd sopánkodjanak rajtam fagyott bütyköim miatt: „még *megfagyni* látjuk a megismerés jegén!” - így siránkoznak.

Ezenközben pedig én meleg lábbal keresztül-kasúl futkosom a magam olajfa-hegyén: olajfa-hegyem napos zugolyában dalolgatok és nevetek minden részvétet.

Im-ígyen dalola Zarathustra.

Az átmenésről.

Zarathustra im-ígyen, sok szép és sok fajta város során lassan lépkedve, kerülő utakon visszatért hegyébe és barlangjába. És íme, ezenközben észre sem véve magát elérkezék a *nagy város* kapujához: itt azonban tajtékzó bolond ugrék elébe kitárt karokkal és útját állá. Ez pedig ugyanaz a bolond vala, a kit a nép „Zarathustra majmá”-nak hívott: mivelhogy ellesett vala némineműt beszédéből és hangjából és szívesen kölcsönzött bölcsesége kincséből is.

S a bolond im-ígyen szóla Zarathustrához:

„Óh Zarathustra, ímhol a nagy város: itt nincs semmi keresni valód és itt mindeneket elveszthetsz.

Miért akarál átgázolni ezen az iszapon? Irgalmazz lábadnak! Inkább köpd le a város kapuját és - fordulj vissza!

Ez itt pokol a remete-gondolatok számára: itt nagy gondolatokat elevenen apróra főznek.

Itt elrothad minden nagy érzelem: itt csak zörgő vázú érzelmecskéknek szabad zörögniök.

Nem érzed-e már a szellem vágóhidait és lacikonyhát? Avagy nem gőzölög-e ez a város levágott szellem gőzétől?

Nem látod-e a lelkeket petyhüdt piszkos rongyokként lógni? - És még ujságokat gyártanak ezekből a rongyokból!

Nem hallod-e, mint lőn itt a szellem szójátékká? Utálatos szó - moslékot hány ki! - És még ujságokat gyártanak ebből a szó-moslékból.

Kergetik egymást és nem tudják, hová? Hevítik egymást és nem tudják, miért? Csörömpölnek bádoggjukkal, csörögnek aranyukkal.

Fáznak és égetett szeszben keresnek meleget; hevülnek és fagyott szellemekben keresnek lehülést; mindnyájan betegek a közvéleménytől és mégis sóvárogják azt.

Minden bujaság és bűn otthon van itt; de vannak itt erényesek is, van itt sok alkalmazkodó alkalmazott erény:

Sok alkalmazkodó erény van itt író-ujjakkal és kemény üleppel és türedelmesen váró hússal, megáldva kis mellcsillagokkal és kitömött ülepnélküli tagokkal.

Van itt sok jámborság is és hívő lévnyalás, hizelgés-sütet a seregek ura előtt „Felülről” csöpög a csillag és a kegyes lév: felülre vágyódik minden csillagtalan kebel.

A holdnak meg van az udvara és az udvarnak meg vannak a maga borjúi: mindent, ami az udvartól jó, imád a koldus-nép és minden ravasz koldus-erény.

„Én szolgállok, te szolgálasz, mi szolgálunk” - így fohászkodik minden ravasz erény föl a fejedelemhez: hogy a jól megérdemelt csillag végre a szűk mellre tüzessék!

Ám a hold forog még minden földi körül: s úgy forog a fejedelem is a legföldibb dolog körül -: ez pedig a kalmár aranya.

A seregek ura nem ura az aranyrudaknak; a fejedelem tervez, ámde a kalmár végez.

Óh Zarathustra! mindenre, a mi világos és erős és jó te benned: köpj a kalmárok városára és hagyd hátad mögött!

Itt minden vér csosztatottan, lagymatagon, tajtékozva csorog minden ereken: pökj a nagy városra, a mely nagy szemétdomb, a hol minden moslék mocska összefolyik!

Köpj a behorpadt lelkek és szűk mellek városára, a szuró szemek, a ragadós ujjak városára - a tolakodók, az orcátlanok, a firkáló és ordító népség, a túlfűtött törekedők városára: - a hol minden rozoga, rohadó, kéjsóvár, komor, porhanyó, gyúladásos, gyúlékony gyűlévészhad meggyülemlik: -

- pökj a nagy városra és hagyd hátad mögött!”

Ekkor azonban Zarathustra félbeszakítja a tajtékozó bolondot és befogá száját.

„Hallgass el végre!” - kiáltá Zarathustra - már rég megutáltam beszédedet és fajtádat!

Miért lakozál olyan sokáig a mocsár mellett, hogy magadnak varancsos békává kellett válnod?

Avagy nem csorog-e már a te ereidben is posványos, tajtékos mocsár-vér, hogy im-ígyen megtanulál kuruttyolni és mocskolódni?

Mért nem menél az erdőbe? Mért nem szántád a földet? Avagy nincs-e tele a tenger zöldelő szigetekkel?

Megvetem megvetésed; és ha engem tudsz óva inteni, miért nem óvtad-intetted vala magadat?

Csak a szeretetből szálljon föl megvetésem és intő madaram: de nem a mocsárból! -

Majomnak mondanak, te tajtékozó bolond; én azonban rőfögő disznómnak mondalak -, rőfögéssel még elrontod a bolondok dicséretit, mi számból folyik.

Mi rőfögtetett meg legelőször? Az, hogy senki *hizelgésével* be nem teltél: - azért ülepedtél ebbe a pocsolyába, hogy legyen okod sokat rőfögni. -

Legyen okod sok *boszúra*! Mert bosszú minden tajtékozásod, hívságos bolond; jól átlátlak!

De bolond beszéded árt *nékem*, még ha igazad van is! És ha Zarathustra szavának százszor is igaza *volna*: *te* az én szavammal mindig - igazságtalanságot *cselekednél*!”

Im-ígyen szóla Zarathustra; végig nézett a nagy városra, elsőhajtá magát és soká hallgata. Végre azonban megszólala:

Utálom ezt a nagy várost is, nem csak ezt a bolondot. Sem egyiken, sem másikon nincs mit javítani, nincs mit rontani.

Jaj ennek a nagy városnak! - Vajha látnám már a tűzszlopot, a melyben meg fog emésztetni!

Mivelhogy ilyen tűzszlopoknak kell a Nagy Delet megelőzniök. De ennek meg van a maga ideje, a maga sorsa. -

S ezt a tanítást adom néked, te bolond, bucsuszóra:

a hol az ember már nem szerethet, onnan - *menjen odébb*! -

Im-ígyen szóla Zarathustra és odébb mene a bolondtól és a nagy várostól.

Az elpártolókról.

1.

Óh, hát már minden hervadt és szürke, a mi még az imént zöldelt és tarkállott a réten? Pedig a reménység mennyi mézét hordám innét méhkasaimba!

Ezek az ifjú szívek már mind megvénhedtek - nem, nem vénhedtek meg, csak elfáradtak, elposványosodtak, elkényelmesedtek: úgy mondják: „ujra jámborok lettünk.”

Csak az imént láttam őket kora reggel bátor lábbal kifutni: ámde megismerésük lába elfáradt, s íme még reggeli bátorságukat is vádolják!

Bizony, bizony, közülök nem egy úgy emelé lábát, mint egy táncos, bölcseségem mosolya inte néki - ekkor meggondolá magát. S éppen most látám, a mint görnyedve-csúsza - vezekel a keresztnél.

Egykoron muzslicák és ifju költők módjára fény és szabadság körül röpködtenek. Egy kicsit vénültek, egy kicsit hültek: s máris sötétben bódorgók, mormogók és suton ülők.

Talán hitét veszté szívök, hogy engem elnyelt a magánosság, mint valami cethal? Fülük talán hosszan-vágyakozva *hiába* vár a szavam és harsonám híradását?

- Óh! Mindenha csak kevesek szívének van kitaró kedve; ezeknek esze is türelmes marad. De a többi mind *gyáva*.

A többi: ezek mindig a legtöbbek, a mindennapiak, a fölősek, a fölöslegesek - mindezek gyávák!

A ki az én fajtámból való, annak olyanfajta élmények is vetődnek útjába, mint nekem: úgy, hogy első társai szükségképen holttestek és csepürágók lesznek.

További társai pedig - hívőknek fogják hívni magukat: nyüzsgő raj ez, sok szeretet, sok merészség, sok szakáltalan szájú tisztelet.

Ne kösse szívet ezekhez a hívőkhöz, a ki az én fajtámból való az emberek között; ne higgyen ezeknek a kikeleteknek és tarka réteknek, a ki a csélcsap, pipogya emberfaját ismeri!

Ha mások *tudnának* lenni, másképp is *akarnának*. A felemások elrontanak minden egészet. De hát, ha a levelek megsárgulnak, ok ez a panaszra?

Hadd halljam őket, Zarathustra, s ne panaszkodj! Jobb, ha sürgető széllel közējök fuszsz -

- és fujj e levelek közé, óh Zarathustra, hogy minden *hervatag* még gyorsabban fusson előled.

2.

„Ujra jámborak lettünk” - ezt vallják az elpártolók; és közülök nem egy még túlon túl gyáva, hogy ilyenénkép valljon.

Az ilyeneknek szemükbe nézek, - az ilyeneknek szemükbe mondom és orcájukra pirítom: újra *imádkozók* vagytok!

Ámde imádkozni: szégyen! Nem mindenkinek az, de az nekem és néked és mindenkinek, a kinek lelkiismerete fejében lakozik. *Néked* szégyen, hogy imádkozol.

Jól tudod: bensőd gyáva ördöge, a ki szereti kezét összetenni és ölbe tenni és több kényelemre vágyódik - ez a gyáva ördög susogja füledbe: „*van isten*”!

Ezen a réven pedig a fénykerülő szerzethez tartozol, amelyet a fényesség nem hagy nyugodni; íme most napról-napra mélyebbre kell dugnod fejedet éjszakába és ködbe-gőzbe!

És valóban, jól választád meg az órát: mivelhogy éppen most röpülnek ki újra az éj madarai. Ütött minden fénykerülő népség órája, az esti ünnepi szünet, a mikor nem - ünnepel-szünetel az ember.

Érzem és szagolom; ütött vadászó cserkészésük órája, nem ugyan vad vadászaté, hanem jámbor, béna, szaglászó, halklépésű, halkimájú vadászaté -

alamuszi lelkekre menő vadászaté: megint fölállítottak minden szív-csapdát! S valahol megemelem a kárpitot, éjjeli pille röppen ki onnan.

Talán együtt lapúlt meg egy másik éjjeli pillével? Mert itt is ott is szagolok apró, elbúvott felekezeteket; és valahol kamrácska van, ott prézsmítáló barátok is vannak és prézsmítáló barátok szaga.

Hosszú estéken egymás mellett üldögélnek és mondják: „hadd legyünk újra olyanok, mint a kisdedek és hadd mondjuk újra: „édes istenem!” s ajkuk-gyomruk már romlott a jámbor cukorsütemény-készítők nyalánkságaitól.

Avagy hosszú estéken csalárd leselkedő keresztespókot figyelnek, a mely a pókoknak okosságot prédikál és ezt tanítja: „keresztek közt jó hálót szőni!”

Avagy nappal horoggal ülnek mocsarak partján és azt hiszik, hogy ők *mélyek*; de azt, a ki ott halász, a hol nincs hal, még felületesnek sem hívom!

Avagy megtanulják jámbor-jókedvvel pengetni hárfájukat egy dal-költőről, a ki szeretné magát fiatal asszonykák szívébe hárfázni: - mivelhogy megúná a vén asszonyokat és mézes-mázos beszédüket.

Avagy megtanulnak borzongani egy nagytudományu félbolondtól, a ki sötét szobában várja, hogy szellemek jelenjenek néki, miközben az ő szelleme egészen elpályázik.

Avagy vén vagáló dudást hallgatnak, a ki siró szélről tanulá el a hangok sirárait; most szél szerint dudálja gyászos sirárait.

És némelyik még éjjeli őr is lőn: az ilyenek értenek most ahhoz, hogy kell túlkölni, éjjel cirkálni és ócska dolgokat fölébreszteni, a melyek már rég elaludtak.

Öt szót hallék ócska dolgokról tegnap éjjel a kert falánál: ilyen öreg szomorú száraz éjjeli örök öt szavát.

„Arra, hogy apa, nem gondoskodik eleget gyermekeiről: emberi apák jobban gondoskodnak!” -

„Már nagyon is öreg! Egyáltalában nem gondoskodik már gyermekeiről” - im-ígyen felele a másik éjjeli őr.

„Hát *vannak* gyermekei? Senki sem tudja bebizonyítani, ha maga be nem bizonyítja! Régtől fogva szeretném, hogy világosan bebizonyítaná egyszer.”

„Bebizonyítani? Mintha bizony *az* valaha bebizonyított volna valamit! Bebizonyítani neheze esik; sokat tart arra, hogy *higgyenek* néki.”

„Igen, igen! A hit üdvözíti, a beléje vetett hit. Ez az öreg emberek szokása! Így szoktuk mi is!”

- Im-ígyen beszéle egymással a két vén éjjeli őr és fényellenző és búsan fűvának tülkükbe: így esék meg ez a kert falánál.

Az én szívem pedig ugrándozék kacagtában és meg akart szakadni és nem tudta, hová? és leomlott a rekeszizmomba.

Bizony, bizony, még az lesz a halálom, hogy megfúlok kacagtomban, ha szamarat mámorosan látok és éjjeli öröket illeténcép hallok istenben kételkedni.

Hát nem múlt el már *réges-régen* az ilyen kétségek kora is? Kinek szabad ilyen ócska, elaludt, fénykerülő dolgokat fölébreszteni!

Hisz a régi isteneknek már régen bealkonyodott: - és valóban jó és vidám istenek-alkonyata jutott osztályrészükül!

Nem „alkonyodtak” halálra - ezt csak hazudják! Sőt inkább: egyszer halálra - *nevették* magukat!

Ez akkor esek meg, a mikor magától egy istentől eredt ez a legistentelenebb ige; az ige: „*Egy az isten! Kivülem ne legyenek idegen isteneid!*”

Egy öreg szakállas morgó, féltékeny isten feledkezék meg im-ígyen:

És akkor minden isten kacagott és hánykolódék a székén és kiáltá: „Hát nem az-e az isteni, hogy istenek vannak, de isten nincs?”

A kinek füle van, hallja.

Im-ígyen beszéle Zarathustra a városban, melyet kedvelt és a melyet úgy is hívnak „Tarka Tehén”. Innen pedig csak kétannyi járóföldre volt barlangjától és állataitól; s lelke folytonosan ujjongott, hogy hazatérése oly közel legyen.

A hazatérés.

Magánosság! Te *hazám*, magánosság! Nagyon is sokáig éltem vadúl vad idegenben, hogy ne térnék hozzád könnyes szemmel haza!

Fenyegess csak ujjaddal, miként az anyák fenyegetik fiaikat, mosolyogj csak reám, miként az anyák mosolyognak magzataikra, monddsa nékem: „És vajjon ki volt az, aki egykoron szélvihar módjára rohant tova tőlem?

- aki váláskor kiáltá: túlsoká ülék magánosságban, ezért elfeledem a hallgatást! *Ezt*, ugy-e hogy megtanulád már?”

„Óh Zarathustra, mindent tudok: és hogy a sok ember közt *elhagyatottabb* valál, te *Egy*, mint nálam valaha!”

„Más az elhagyatottság és megint más a magánosság: Ime, *ezt* tanulád meg! És hogy emberek közt mindig vadidegen lész:”

„- vadidegen akkor is, ha szeretnek: mivelhogy mindenkifölött és elsősorban *kiméletet* akarnak!”

„Itt azonban magadnál és otthonodban vagy; itt mindent kimondhatsz és mindent fenéig kiönthetsz, itt misem szégyel rejtett, makacs érzelmeket.

Itt mindenek kedveskedve jönnek beszédre és hízelegnek néked: mivelhogy hátadon akarnak lovagolni. Itt minden hasonlaton lovagolsz minden igazsághoz.”

„Itt mindenekhez egyenesen és nyíltan szólhatsz: és valóban, dicséretképen hallja fülük, hogy valaki mindennel - egyenesen beszél!”

„De más dolog az elhagyatottság. Mert, tudod-e még, Zarathustra? Mikoron madarad fejed fölött vijjogott, midőn az erdőben álltál tétovázván, merre menj, tanácstalanul, holttest közelében:”

„- midőn mondád: hadd vezessenek állataim! Veszedelmesebbnek találtam az életet emberek között, mint állatok között: - *Ez* vala elhagyatottság!”

„És tudod-e még, Zarathustra? Mikoron szigeten ülél, üres vödrök közt boros kútként, adogatva-osztoztatva szomjasok közt adogatva-osztoztatva:”

„valamig végre magad ülél szomjuhozva mámorosok gyülekezetében és éjjente panaszkodál elfogadni nemdenem nagyobb boldogság, mint adni? És lopni nemdenem még nagyobb boldogság, mint elfogadni?” - *Ez* vala elhagyatottság.

„És tudod-e még, Zarathustra? Mikoron eljőve legcsöndesebb órád és elúze magadtól, mikoron gonosz susogással monda néked: „Szólj és törj össze!”

„- mikoron minden várakozásodat és hallgatásodat megbánatá veled és még alázatos bátorságodat is elbátortalanítá: *Az* vala elhagyatottság!”

Óh magánosság! *Hazám*, te magánosság! Mi boldogítón és gyöngéden szól hangod!

Nem kérdezzük egymást, nem vádoljuk egymást, nyíltan megyünk együtt nyílt ajtókon át.

Mert nálad minden nyílt és világos; és itt az órák is könnyebb lábon futnak. Mivelhogy sötétben nehezebb az idő terhe, mint világosságban.

Itt ki-fölpattan előttem minden lét szava és szó-szekrénye: itt minden lét igévé akar lenni, itt minden létesülés tölem akar beszédet tanulni.

Ott lenn azonban - ott minden beszéd hiábavaló! Ott feledni és odébbmenni a legbölcsebb dolog: Ime, *ezt* tanulám meg!

A ki mindeneket meg akarna érteni az emberen, annak mindenbe bele kellene nyúlni. De erre nagyon is tiszta a kezem.

Még lehelletük belehellését sem szenvedhetem; óh, hogy oly soká élék lármájuk és bűzös lehelletük között!

Óh, boldogító csönd körülöttem! Óh, tiszta illatok körülöttem! Óh, mint vesz a kebel mélyéből tiszta lélekzetet ez a csönd. Óh, mint hallgatózik ez a boldogító csönd.

De ott lent - ott mindent beszél, ott semmit se hallgatnak meg. És ha ki öreg haranggal harangozza is be bölcsességét: a piaci kalmárok túlcsoörgetik filléreikkel!

Náluk minden beszél, de már nincs ember, a ki értsen is. Mindenek vízbe esnek, de semmisem esik már mély kútba.

Náluk minden beszél, de semmisem sikerül, semmisem jut befejezésre. Minden kotkodácsol, de van-e még olyan, aki nyugodtan akarna tojásán ülni, hogy azt ki költse?

Náluk minden beszél, ők mindent agyonbeszélnek. És ha mi még tegnap túlkemény vala magának az időnek is és fogának, ma már szétnyuzva, szétrágva lóg ki a maiak szájából.

Náluk minden beszél, ők mindent elárulnak. És ha mit valaha titoknak hívnak és mély lelkek rejtekének, ma az utcai trombitásoké és utcai pillangóké.

Óh emberi lény, te csodálatos! Te sötét utcák zajongása. Ime ismét hátam mögött vagy - legnagyobb veszedelmem hátam mögött vagy!

Kimélés és könyörület mindig a legnagyobb veszedelmem és minden emberi lény akarja, hogy kiméljék és könyörüljenek rajta.

Magamba fojtott igazságokkal, bolond kézzel, elbolondított szívvel és a részvét apró hazugságainak halmazával élék mindig az emberek között.

Alakoskodva ülék közöttük, arra készen, hogy *magam* félreismerjem, csak hogy *őket* elviselhessem és örömet biztatám magam: „te bolond, nem ismered az embereket!”

Pedig az ember akkor ismeri félre az embert, ha emberek közt él: minden emberben tulságos az előtér, - mi haszna *ott* messzelátó, messzevágó szemeknek.

És ha félreismertek engem: én jó bolond, e miatt jobban kiméltem őket, mint magamat: mivelhogy keménységre valék szokva magam ellen, és gyakorta magamon állék bosszút a kiméletért.

Mérges bögölyöktől összeszurdosva és kőhöz hasonlatosan kivájva a kajánság sok csöppjétől: ülék közöttük és még bizonykodám magam előtt: „a kicsi nem tehet kicsiségéért.”

És kivált azok, akik magukat a „jók”-nak hívják, legmérgeesebb bögölyeim, szűzi ártatlansággal szűrnak, szűzi ártatlansággal hazudnak; hogyan *tudnának* ők, én irántam - igazságosok lenni!

A ki a jók között él, azt a részvét hazudni tanítja. A részvét nyomottá teszi a levegőt minden szabad léleknek. Mivelhogy a jók ostobasága feneketlen.

Hogy elrejtsem magam és szabadságom: *ezt* tanulám meg odalent: mert mindenkit szegénynek találtam lélekben. Azzal hazudott szánmam, hogy mindenkiről tudám, - hogy mindenkin meglátam és megérezem, hogy a szellemből mit *elégelt* már meg és mit *sokallt*!

Merev bölcseik! Bölcseknek hívám őket, nem mereveknek - így tanulék meg szavakat lenyelni. Sirásóikat kutatóknak és vizsgálóknak hívám - így tanulék meg szavakat cserélni.

A sirásók betegséget ásnak maguknak. Öreg törmelék alatt kártékony gőzök lappangnak. Ne kavard föl a mocsarat! Élj hegyen!

Boldogan szívom be újra a hegyi szabadságot! Arcom végre megváltatott minden emberi lény szagától!

Éles szellőktől miként pezsgőbortól csiklandozva: tüsszent lelkem, - tüsszent és ujjongva kívánja magának: Kedves egészségedre!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A három gonoszról.

1.

Álmomban, utolsó, hajnali álmomban egy hegyfokon allék - a világon túl; mérleget tarték és *megmérem* a világot.

Óh, miért hogy túlkorán jöve hozzám a hajnal pirossága: ő, a féltő-irigy fölserkentett izzásával: Mindig féltő-irigy hajnali izzó álmaimra.

Hogy megmérheti az, akinek ideje van, megfontolhatja a jó fontoló, szárnyakkal elérheti az erős szárnyú, rejtélyét megfejtetheti az isteni diótörő: ilyenek találá álmom a világot: -

Álmom, a merész vitorlázó, félig hajó, félig szélvész, lepkemódra hallgatag, nemes sólyomként nyugtalan: íme, ma mégis milyen nagy vala a türelme, milyen sok vala az ideje arra, hogy fontolójára vegye a világot!

Avagy talán titkos bölcsességem biztatá, nevető, éber nappali bölcsességem, amely gúnyol minden „végtelen világot?” Mivelhogy így szól: „valahol erő van, a *szám* is mesterré lesz: mert több ereje vagyon.”

Mily biztosan nézte álmom ezt a véges világot, sem újra, sem régire nem kíváncsiskodva, nem félve, nem kérve: -

- mintha érett alma kínálkoznék kezemnek, érett aranyalma, enyhén hús, bársonyos bőré: - ilyenként kínálkozik nekem a világ.

- s nem vala annyira rejtvény, hogy az ember szeretetét elriasztotta volna, s nem vala annyira megfejtett, hogy az emberi bölcséset elaltatta volna: - emberi jó dolog vala nekem ma a világ, amelyre annyi kigyót-békát kiáltanak!

Milyen hálás vagyok hajnali álmomnak, hogy ilyenképen mérém ma korán a világot! Emberi jó dologként jöve ma hozzám ez az álom és szívem vigasztalója!

És hogy példáját kövessem nappal és legjava tulajdonait eltanuljam tőle: íme, a serpenyőbe teszem most a három legrosszabb dolgot és emberien jól lemérem.

A ki áldani tanított, megtanított káromkodni is: melyik három dolgot káromolják legtöbbet a világon? Ezeket akarom a serpenyőbe tenni.

Kéj, uralom-szomj, önzés!: ezt a három dolgot káromolták eddig legtöbbet; ezek valának leghíresebbek és leghírhedtebbek, - ezt a hármat akarom emberien jól lemérni.

Rajta! Itt van előhegységem, s ott van a tenger: ez felém hömpölyög, cafatosan, hizelegve, a hű öreg százfejű eb-szörnyeteg, akit szeretek.

Rajta! Mérlegem hömpölygő tengeren akarom tartani: és tanút is hívok, szemtanút - téged, remete-fát, téged erős illatút, a terebélyeset, akit szeretek!

Melyik hidon megy egykoron a „most”? Mi kényszer alatt kényszeríti magát a magas az alacsonyhoz? És mit jelent még a leggunyosabbnak is ez, hogy „felnőni”?

Íme a mérleg nyelve nyugodt és egyenlőt mutat: három súlyos kérdést veték belé, három súlyos válasz vagyon a másik serpenyőben.

2.

Kéj: ez a tövise, ez a nyársa a test minden ciliciumos megvetőjének; „világi hivság”-ként káromolja valahány másvilág-hívő: mivelhogy az minden tévtanítót kikacag és orránál vezet.

Kéj: lassu tűz a csöcseléknek, amelyen megégettetik; minden szüette fának, minden búzló cafatnak készenálló párosító és rotyogtató kemence.

Kéj: a szabad sziveknek ártatlan és szabad valami, a föld édenkertje, minden jövő túlradó hálája a „ma” iránt.

Kéj: csak a fonnyadtnak édes méreg, de az oroszlán akaratumak nagy sziverősítő és áhítatosan kínált borok-bora.

Kéj: a magasabb boldogság és legmagasabb reménység előképének nagy boldogsága. Mert sokaknak ígérteték házasság és több mint házasság-sokaknak, akik idegenebbek egymásnak, mint férfi és nő: - és ki fogta föl valaha egészen, *mily idegenek* egymásnak férfi és nő!

Kéj: - de bekerítem gondolataimat és még szavaimat is: hogy kertjeimbe a disznók és rajongók be ne törjenek!

Uralom-szomj: a köszivűek köszivűinek lángostora; a kegyetlen kín, amely a legkegyetlenebbekre vár: eleven máglyák fekete lángja.

Uralom-szomj: a gonosz bögöly, amely a leghiúbb népekre tétetik; minden bizonytalan erény gunyolója; a mely minden paripán és minden kevélységen nyargal.

Uralom-szomj: földrengés, ami minden korhadtat és kivájtat megtör és kihány; te dörgő, dübörgő, büntető felszabadítója festett koporsóknak; villámló kérdőjel korai feleletek mellett.

Uralom-szomj: minek pillantása előtt az ember csuszik-mászik, meglapul, szolgál, s mélyebben fetreng, mint kigyó és disznó: - mig végre felordít belőle a nagy megvetés.

Uralom-szomj: a nagy megvetés borzasztó tanítója, amely városoknak és birodalmaknak szemükbe prédikálja: „el veled” - mig azután magukból is ez az ordítás kél: „el *velem*”.

Uralom-szomj: amely azonban fölszáll a tisztákhoz és magánosokhoz is, az önelégült magaslatokra is, izzón mint a szeretet, amely csábítóan bíboros üdvösségeket fest a föld egére.

Uralom-szomj: de ki hívná *szomjúságnak* azt, ha a magas a hatalomért *lekíváncozik*! Valóban nincs semmi beteges és szomjas az ilyen vágyban és alászállásban!

Hogy a magános magaslat ne különüljön el örökre s ne érje be magával örökké: hogy a hegy a völgybe szálljon és a magánosság szelei alant: -

Vajh! ki találna jó kereszt- és erénynevet az ilyen vágyakozásra? „Ajándékozó erény” - ennek mondotta egykoron a mondhatatlant Zarathustra.

És ugyanakkor történék - bizony először történék! - hogy szava az *önzést* is magasztalá, az ép egészséges önzést, a mi hatalmas lélekből fakad: -

- hatalmas lélekből, amelyhez magas, szép diadalmas, tetszetős test illik, a mely körül minden dolog tükörré válik:

- a ruganyos, rábeszélő test, a táncos, a melynek hasonlata és kivonata a maga-élvező lélek. Az ilyen test és lélek maga-élvezése önmagát hívja „erény”-nek.

A jó és rossz szavaival, mint szent berkekkel veszi magát körül az ilyen maga-élvezés; boldogsága nevével száműz magától minden megvetendőt.

Számúz magától minden gyávaságot; ezt mondja: rossz - annyi mint gyáva! Megvetendő néki az, a ki mindig aggódik, sóhajtozik, sopánkodik s a legapróbb hasznát is fölkaparítja.

Megvet azután minden jajgató bölcseséget, mert valóban, van olyan bölcsesség is, a mi sötétben virágzik, éjszakai árnyék-bölcsesség: a mely mindig ezt sóhajtozza: „Minden hívságos!”

A sanda gyanút kevésbe veszi, valamint azt, a ki esküt akar szembenézés és kézadás helyett, - mivelhogy ez gyáva lelkek sajátsága.

Még kevesebbre becsüli a szolgálatkész, az ebként simulót, aki mindjárt hátára fekszik, az alázatos; és olyik bölcsesség is alázatos, kutyás, jámbor és szolgálatkész.

Azt meg éppen utálja, gyűlöli, a ki soha sem akar védekezni, a ki mérges nyálat és gonosz pillantásokat lenyeldes, a hosszú türelmű, a mindent tűrő, a mindennel beérő: mivelhogy ez szolgáltelek sajátsága.

Egyre megy, hogy valaki istenekkel és isteni rugásokkal szemben szolgál, avagy emberekkel és bárgyú emberi véleményekkel szemben: *minden* szolgáltelekűséget leköp ő, ez a boldog önzés!

Rossz néki minden, a mi görnyedt és görnyedő, szolgálai, a rab pislogó szeme, a nyomott szív és az a hamis engedékenységek, a mely széles, gyáva ajakkal csókol.

És álbölcsesség néki minden, mit szolgák és aggok és fáradtak eszeltek ki: és kivált a papok egészen gonosz, babonás, szellemeskedő háboruja!

Az álbölcségek, mindezek a papok, világfájdalmasok, a kiknek, a lelke némbéri avagy szolgálai, óh mennyit ártottak praktikáikkal öröktől fogva az önzésnek!

És szerintük éppen az lenne erény és hivatnék annak, hogy az önzésnek ártanak! És juszt emel, hogy „önzetlenség”-nek hívassék, mindez a világfájdalmas gyáva és keresztespók!

De mindezekre eljövendő a nap, a változás, a birói pálca, *a Nagy Dél*: akkoron sok minden megnyilatkozandó!

És a ki az „én”-t szentnek és üdvöztetőnek mondja és az önzést boldogítóknak, valóban, azt mondja, mint jövőmondó: *Ime, jó, már-már itt a Nagy Dél!*

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A nehézség szelleméről.

1.

Szájam - a népé: túlságosan durva és szivből jövő a szavam selymes nyulak számára. És még idegezebbül hangzik minden tintahálnak és pennarágónak.

Kezem - bolondkéz: jaj minden asztalnak, falnak és mindennek, a hol még elfér bolond-eszmecsere, bolond-szeny!

Lábam - lóláb; azzal kacagok és ügetek árkon-bokron át, keresztül-kasúl, és veszett kedvű vagyok ilyen gyorsan futván. Gyomrom - bizonyára sasgyomor. Mivelhogy legjobban kedveli a bárányhúst. De bizonyos, hogy madár gyomra.

Ártatlan dolgokkal táplálkozva és kevéssel, türelmetlenül - készen, hogy elröppenjen - íme ilyen vagyok én: hogyan lenne bennem valami a madártermészetből!

És kivált az madártermészet, hogy ellensége vagyok a nehézség szellemének: és valóban ádáz ellensége, esküdt ellensége, ellensége öröktől fogva! Óh hová röpi és tévedt el már ellenségeskedésem! Tudnék erről dalt énekelni - és akarom is énekelni, bárha magam vagyok üres szobában és tulajdon füleimnek kell énekelnem.

Vannak persze dalosok, a kiknek csak telt ház láttára enged föl torkuk, válik beszédessé a kezük, kifejezővé a szemük, ébred a szívük: nem vagyok ezekhez hasonlatos.

2.

Ha ki egykoron röpi tanítja az embert, az elmozdított minden határkövet; minden határkő maga is levegőbe röpi előtte, a földet újra fogja keresztelni - „könnyű”-nek fogja keresztelni.

A strucmadár gyorsabban fut mint a leggyorsabb ló, de még ő is befürja nehéz fejét a nehéz földbe: ezenképen az ember is a ki még nem tud röpi.

Nehéznek látja a földet és az életet; ezért *akarja* a nehézség szellemét! Ha ki pedig könnyű akar lenni, madár akar lenni, annak önmagát kell szeretnie: - im-ígyen tanítom *én*.

Persze, nem a betegek és sóvárgók szeretetével: mivelhogy ezeken a maguk szeretete is - bűzlik!

Tanuld meg magad szeretni - im-ígyen tanítom én - ép és egészséges szeretettel: a végre, hogy kitarts magadnál és ne kalandozz ide s tova.

Az ilyen kalandozás a felebaráti szeretet keresztnevét veszi magára: eleddig ezzel a szóval hazudtak és ámítottak legjobban, s kiváltképp azok, a kik az egész világnak nehezére esének.

És valóban, nem mára-holnapra szóló parancsolat, hogy *tanuld* meg magad szeretni. Sőt inkább valahány művészet közt ez a legfinomabb, legravaszabb, legvégső és legtürelmesebb.

Mert tulajdonosának minden tulajdon jól el vagy on rejtve; s minden kincses bánya közt legutoljára ássuk föl a magunkét; - így akarja a nehézség szelleme.

Már majdnem a bölcsőben nehéz szavakat és értékeket adnak velünk útravalóul: „jó” és „gonosz” ennek az örökségnek a neve. Ezekért bocsátják meg nekünk, hogy élünk.

És azért engedik magukhoz a kisdedeket, hogy jókor eltiltsák őket a maguk-szeretetétől: így akarja a nehézség szelleme.

És mi - mi hűségesen hordozzuk, a mit ránk adtak, kemény vállakkal, zord hegyeken át! És ha elönt a verejték, azt mondják nekünk: „Igen, az élet terhe nehéz!”

De csak az ember hordozza nehezen a maga terhét! Mivelhogy fölösen sok idegen dolgot cipel vállán. A tevéhez hasonlatosan térdel le és tűri, hogy jól tele rakják.

Különösen az erős, teherbíró ember, kibén áhítat lakozik: fölösen sok *idegen* nehéz szót és értéket rak magára, - s íme az élet sivatag néki! És csakugyan! Sok *tulajdon* dolog terhe is nehéz! És az ember sok belső dolga olyan mint az osztriga, azaz utálatos, síkos, és nehezen megfogható,

- azonképen, hogy nemes díszű nemes héjnak kell helyette helyt állania. De ezt a művészetet is tanulni kell, hogy valakinek *legyen* héjja és szép látszata és okos vaksága.

Viszont az is sokszor tévedésbe ejt az emberen, hogy némely héj csekély és szomorú és nagyon is héj. Sok rejtett jóságot és erőt sohasem találnak ki; a legpompásabb csemegét nem izlelik meg!

Tudják ezt az asszonyi állatok, az édesek: kicsit több kövérség, kicsit több soványság - óh mennyi sors lappang ilyen kicsiségben!

Az embert nehéz fölfedezni és önmagának a legnehezebb: a szellem gyakorta hazudik a lélekről. Így akarja a nehézség szelleme.

De az fölfedezte magát, a ki így szól: „ez az *én* jóm és az *én* gonoszom”: ezzel elnémította a vakondokat és a törpét, a ki így szól: „mindenkinek jó, mindenkinek gonosz.”

S bizony azokat sem szívelem, a kiknek minden jó s ez a világ éppen a legjobb. Az ilyeneket hívom én a mindennel-beérőknek.

A mindennel-beérés, a mi mindent ízletesnek talál, nem a legjobb ízlés! Tisztelem a finnyás, válogatós nyelveket és gyomrokat, mik „én”-t, „igen”-t és „nem”-et mondani megtanulának.

De mindent megrágni, megemésztetni - ez igazán disznó-természet! Mindig i-á-val „igen”-t bólintgatni - ezt csak a számár tanulta meg és a vele rokonszelleme!

Rozsda-sárga és vér-piros: ez az *én* gusztusom - az vért kever minden színbe.

De a ki fehérre meszeli a házát, meszelt lelket árul el nékem.

Egyik mumiákba szerelmes, a másik kísértetekbe, s mindkettő ellensége minden húsnak és vérnek - óh! mennyire utálok mindkettőt. Mert én szeretem a vért!

És nem akarok ott lakni, időzni, a hol folyton köpködnek: ez az *én* gusztusom, - még inkább élek tolvajok és esküszegők között. Senkinek sincs arany a szájában.

S még undorítóbbak nékem a lévnyalók: és a legundorítóbb állatot, a mit találék, élősdinek keresztelém: az nem akart szeretni és mégis szeretetből akart élni.

Boldogtalannak hívok mindenkit, a kinek nincs más választása, mint hogy vadállat legyen vagy vadállat-szelídítő: nem ütném föl ilyennél a sátorfám.

Boldogtalanoknak hívom azokat is, a kiknek mindig *várniok* kell, - nem az én szájam íze szerintiek: mind ezek a vámosok és kalmárok és királyok és más ország- és boltbakterek.

Valóban, magam is megtanultam a várást istenigazában - de csak a *magamra*-várást. És megtanultam, hogy mindenén álljak, járjak, fussak, ugorjam, másszam, táncoljak.

Ez pedig az én tanításom: a ki egykoron a röpülést akarja megtanulni, az előbb tanuljon állni, járni, futni, mászni, táncolni: - nem éred el egyszerre szárnyaddal a röpülést!

Kötélletrán tanultam sok ablakot megmászni, fűrges lábbal hágtam magas árbocokra; a megismerés magas árbocain ülni nagy boldogság nékem, -

apró láng módjára lobogni magas árbocokon: kis fényesség ugyan, s mégis nagy vigasztalás hányatott hajósoknak és hajótörötteknek!

Sokféle úton-módon értem el igazságomat: nem egy lajtorján hágtam a magasba, a honnan az én szemem az én messzeségembe kalandozik.

És csak nem szívesen tudakolám az utat, - ez megint nem volt ínyemre! Inkább magukat az utakat kérdezém meg, kísértém meg.

Minden léptem kísértés és kérdés vala - és valóban, felelni is *tanulni* kell az ilyen kérdésekre! De éppen ez - az én gusztusom -

- nem jó, nem rossz, hanem az *én* gusztusom, a mit nem szégyellek, nem titkolok.

„Ez - íme ez az *én* utam, - merre van a tied?” - így felelek azoknak, a kik tőlem „az” utat tudakolják. „Az” út tudniillik - nincs!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

Ódon és uj táblákról.

1.

Imhol ülök és várok, körülvesznek ódon összetört táblák, s uj, félig teleirtak is. Vajjon mikor jön el az én óráim?

- Iemenetelem, tönkremenetelem órája: mivelhogy még egyszer el akarok menni az emberekhez.

Ime erre várok: mert előbb kell, hogy jelek jöjjenek nékem, hogy az az *én* óráim, - a nevető oroszán a galambszereggel.

Azonközben magammal beszélgetek, mint a kinek ideje van. Senki sem mesél ujat: így hát magamat mesélem enmagamnak.

2.

Mikoron az emberekhez jövök, öreg balhiten ülve találám őket: mindnyájan azt hívék, már régen tudják, mi jó, mi rossz az embernek.

Öreg, fáradt dolognak tartának minden beszédet az erényről, s ha ki jól akart aludni, lefekvés előtt még „Jó”-ról, „Gonosz”-ról beszélt vala.

Ezt az álmodást rebtentém én föl, tanítván: mi Jó, mi Gonosz, *azt még nem tudja senki*: hanemha az, a ki teremti!

Ez pedig az, a ki az ember célját megteremti és a földnek megadja értelmét és jövőjét: s csupán *ez teremti meg, hogy* valami Jó vagy Gonosz.

És meghagyám nékik, döntsék föl vén pulpitusaikat és mindent, valahol csak az az ócska balhit ült vala; meghagyám nékik, nevéssenek nagy erénymestereiken és szentjeiken és költőiken és világmegváltóikon.

S hogy komor bölcsseiken nevéssenek, azt is meghagyám nékik: és mindenkin, a ki valaha fekete madárijesztőként óva-intve ült vala az élet fáján.

Nagy temetőjük útjára ülék, dög és keselyű mellé - és kacagék minden „hajdan”-ukon és korhadtt, esendő dicsőségén.

Bizony, bizony a bűnbánat prédikátoraihoz és bolondokhoz hasonlatosan kiálték kigyót-békát minden nagy és kicsiny dolgukra - hogy legjobbjuk is annyira kicsiny! Hogy legnagyobb gonoszságuk is annyira kicsiny! - illetésképen kacagék.

Bölcs vágyódásom ordít és kacaga belőlem im-ígyen, a mely hegyeken született vala, valóban, vad bölcsesség! - az én nagy, zugó szárnyu vágyódásom.

És gyakorta kacagás közben el-tova-föl ragada engem: akkor bizony borzongva repülék, nyilként, napsugártól mámoros elragadással:

- el-ki távoli jövőbe, mit még nem látott álom, melegebb Délre, mit valaha képirók megálmodának: oda, hol a táncoló istenek minden mezt röstelnek: -

hogy hasonlatokban beszéljek és költők módjára sántítsak és dadogjak: és bizony, bizony, szégyellem, hogy még költőnek kell lennem!

Hol minden létesülést körülöttem istenek táncának és istenek magas kedvének láték és a világot szabadjára eresztve, játszva, futkosva és önmagához visszamenekülve:

- mint sok isten örökös egymástól-futását, egymás-keresését, mint sok isten boldog ellenmondását, maguk újra-tartását újra együvé-tartozását:

Hol minden idő úgy tűnik föl nékem, mintha boldog gúny volna a percekre, hol a szükség-szerűség maga volt a szabadság, a mely boldogan játszadozék a szabadság tövisével. -

Hol én is viszontlátám régi ördögömet és ősi ellenségemet, a nehézség szellemét és mindeneket, miket teremtett: a kényszert, a szabályt, a szükségét, a következményt, a célt, az akaratot és a jót és a gonoszt: -

Mert nem kell-e valaminek lenni, a mi *fölött* eltáncolni lehessen? Nem kell-e a könnyűek, legkönnyebbek kedvéért - vakondoknak és lomha törpéknek is létezniök?

3.

S ott vala az is, a hol ezt a szót: „emberfölötti ember” fölszedém az útról és azt, hogy az ember olyas valami, a minek fölébe kell kerülni,

- hogy az ember híd és nem cél: a ki boldognak magasztalja magát dele és estéje miatt, mint új hajnalhasadás felé vezető út

- a Zarathustra szót a Nagy Délről, s valamit még az ember fölé függeszték, biboros második esthajnalhoz hasonlatosan.

Valóban új csillagokat is láttaték velük új éjszakákkal együtt; és felhő és nap és éjjel fölé feszítém még a nevetést, mint tarka kárpitot.

Megtanítám őket minden költeményemre, iparkodásomra: egygyé költeni, összehordani a mi az emberben töredék, és rejtély és szörnyű véletlen, -

- mint költő, rejtélyfejtő és a véletlentől megváltó megtanítám őket, hogy a jövő teremtésén munkálkodjanak és hogy mindent, a mi *volt* - teremtvé megváltsanak.

Megváltsák az ember múltját és minden „volt”-ot átteremtsenek, valamig az akarat így nem szól: „De hisz így akartam! Így fogom akarni.”

- Ezt hívám én előttük megváltásnak, s úgy tanítám, hogy csak ezt híjják megváltásnak.

Ime az én megváltatásomra várok, - hogy utoljára hozzájok menjek.

Mert még egyszer akarok az emberekhez menni, *közöttük* akarok tönkremenni, haldokolva nekik akarom adni legdúsabb ajándékomat.

Ezt a naptól lesém el, ha leszáll, ő, a dúsgazdag, aranyat szór ekkor a tengerbe, kimeríthetetlen gazdagságából - azonképen, hogy még a legszegényebb halász is *aranylapáttal* evez! Mert így látám egykoron és könnyes szemem nem lakék jól a látvánnyal.

A naphoz hasonlatosan akar Zarathustra is leszállani: imhol ül most és vár; körülveszik ódon összetört táblák és új táblák is, - félig teleírtak.

4.

Imhol egy új tábla: de hol vannak az én véreim, a kik őket velem völgynek és hús-szívekbe viszik?

Ezt követeli nagy szeretetem a legtávolibb iránt: *ne kíméld közelvaló felebarátodat!* Az ember olyan valami, a minek fölébe kell kerülni.

Sokféle az útja-módja a túlszárnyalásnak: láss *te* néki! De csak bohóc gondolja; „az embert *által is lehet ugrani.*”

Bírd le magad még felebarátodban is: és ha rabolhatsz jogot, ne adasd azt magadnak!

A mit te tész, azt nem teheti néked senki se viszont. Lám, nincs visszafizetés.

A ki nem tud magának parancsolni, az csak engedelmeskedjék. És olyik *tud* magának parancsolni, de még sok a híjja, hogy engedelmeskedjék is magának!

5.

Im-ígyen akarja a nemes természet: semmit sem akar *ingyen*, legkevésbé az életet.

A ki a csöcselékből való, ingyen akar élni; de mi többiek, a kiknek az élet adá magát, - mindig azon töprengünk, *mi* legjobbat adjunk *viszont* érette.

És valóban, előkelő szó az, a mi így szól: „a mit *nékünk* az élet ígér, azt *mi* meg akarjuk - az életnek tartani!”

Ne akarj élvezni ott, a hol nem adsz élvezni valót. És - *ne akarj* élvezni!

Mivelhogy az élvezet és az ártatlanság a legszemérmesebb dolgok: egyik sem akarja, hogy keressék. Kell, hogy *meglegyenek* bennünk, - de még jobb, ha vétket és fájdalmat *keresünk*!

6.

Óh, én véreim, a ki első valamiben, az mindig föláldoztatik. Mi pedig elsők vagyunk.

Megannyian titkos áldozati oltárokon vérzünk; megannyian égünk és sülünk ódon faragott képek tiszteletére.

Javarészünk még fiatal, ez izgatja a vénhedt torkokat. Húsunk zsenge, bőrünk csak báránybőr: - hogy ne izgatnók mi az öreg bálványok papjait!

S még bennünk lakozik ő, az öreg bálványpap, a ki javarészünket lakomára süti. Óh, én véreim, hogy ne lennének az elsők: áldozatok!

De így akarja a fajtánk; és én szeretem azokat, a kik nem akarják magukat megóvni. A *lemenőket* szeretem teljes szívemből: mivelhogy *átmenők*.

7.

Hogy igazak legyenek - erre csak kevesen *képesek*! S a ki tud is az lenni, az még nem akarja! S legkevésbé tudnak azok lenni: a jók.

Óh, ezek a jók! - *Jó emberek soha sem mondják az igazat*; s betegség a szellemnek, ha ilyen jó.

Ezek a jók engednek, megadják magukat, szívük kajdácsol, lelkük mélye engedelmeskedik: de a ki engedelmeskedik, *az nem hallja önmagát*!

Mindennek, a mit a jók gonosznak neveznek, össze kell jönnie, hogy az igazság megszülessék: óh, én véreim, azután elég gonoszok is vagytok-e *erre* az igazságra?

A vakmerő merés, a hosszas gyanakvás, a kegyetlen „nem”, a keserű indulat, az elevenbe vágás - mi ritkán egyesül *az*! Pedig ilyen magból - nemződik az igazság!

A gonosz lelkiismeret szomszédságában növekedék eddig minden *ismeret*! Törjétek össze, törjétek össze nékem az ódon táblákat, ti megismerők!

8.

Ha a vízen van gerenda, ha palló és karfa vezet át a folyón: bizony, senkinek sem hisznek, ha így beszél: „Minden folyóban van.” Hanem még az együgyűek is ellentmondanak néki. „Hogyan? - mondják az együgyűek - minden folyóban volna? Hisz a gerenda és palló a folyó *fölött* van!”

„A folyó fölött minden szilárd, a dolgok minden értéke, a hidak, fogalmak, minden „jó” és „gonosz”: mindez *szilárd*!”

S ha eljő a kemény tél, a folyó - állatszelistítője: akkor még a legélesebb elméjük is megtanulnak gyanakodni; és, valóban, nemcsak az együgyűek mondják akkoron: „Nem *áll-e* minden?”

„Alapjában minden áll” - ez igazi téli tanítás, jó terméketlen időknek, jó vigasztalás téli álmatlanságuk és suton ülők számára.

„Alapjában véve minden áll” -: *de ez ellen* prédikál az olvadás szele.

Az olvadás szele, bika, aki nem szántó bika - megvadult bika, törő-zúzó, aki dühödt szarvával jeget tör! S a jég - pallót tör!

„Óh jaj! Óh öröm! Az olvadás szele fű!” - prédikáljátok, én véreim, utcaszerte!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

9.

Van egy régi képzelődés, annak neve „jó” és „gonosz”. Jövendőmondók és csillagjósok körül forgott eddig ennek a képzelődésnek a kereke.

Egykoron *hittének* jövendőmondóknak és csillagjósoknak: és *ezért* hittének ebben: „Minden végzetszerű: így kell tenned, mert kénytelen vagy vele!”

Azután ismét bizalmatlanok valának minden jövendőmondó és csillagjós iránt: és *azért* hívék, hogy „minden szabadság: bírsz, mert akarsz.”

Óh, én véreim, eleddig csak képzelődtek a csillagokról és jövendőről, nem pedig tudtak is: *éppen ezért* eleddig csak képzelődtek a jóról és gonoszlól, nem pedig tudtak is!

10.

„Ne rabolj! Ne öl!” - ezeknek az igéknek egykor szent volt a nevük; az emberek fejet-térdet hajtának nekik és saruikat leveték előttük.

Ámde azt kérdezem tőletek: volt-e valaha nagyobb rabló és emberölő, a minők ezek a szent igék valának?

Avagy nincs-e minden életben magában - rablás és emberölés? És hogy illetén igéknek szent volt a nevük, vajjon nem öletett-e meg ezzel maga az *igazság*?

Vagy talán a halál prédikációja volt, hogy szentnek mondaték, a mi minden élet ellen szólt és ellene adott tanácsot?

Óh, én véreim, törjétek, törjétek össze nékem az ódon táblákat!

11.

Azért szánok én minden elmúltat, hogy látom: ki van szolgáltatva, -

- ama nemzetség kénye-kegyelmének, szellemének, örületének, a mely eljövend és mindent, a mi *volt*, a maga hídjává magyaráz át!

Nagy zsarnok jöhet, csalafinta szörnyeteg, a ki kegyelmével és kegyetlenségével minden multat addig kényszerítene és gyötörne, valamig az ő hídjá és előjele és hirnöke és kakasszója lenne.

Ez pedig a másik veszedelem és másik részvétem: - a ki a csőcselékből való, annak emlékezete visszanyúlik tán a nagyapjáig, - a nagyapjával pedig megszűnik néki az idő.

Im-ígyen minden múlt ki van szolgáltatva; mivelhogy eljöhet az idő, a mikor a csőcselék leend az úr és sekély vizekbe fojt majd minden időt.

Ezért, óh én véreim, ezért kell egy *uj nemesség*, a mi minden csőcseléknek és minden zsarnoknak ellensége és a mely uj táblákra ujonnan írja ezt a szót: „*nemes*”.

Sok nemesre van szükség és sokfajta nemesre, *hogy nemesség lehessen!* Vagy, miként egykor hasonlatképen mondám: „Éppen az az isteni, hogy vannak istenek, de nincs isten!”

12.

Óh, én véreim, uj nemességre avatlak és utallak titeket: kell, hogy nemzői és tenyésztői és magvetői legyetek a jövendőnek, -

valóban, nem olyan nemességre, a mit kalmármódra kalmárpénzen megvehettek: mivelhogy csekély az értéke mindennek, valaminek ára nagyon.

Ezentúl ne az adja becsületetek, a honnan jöttök, hanem a *hová* mentek! Akaratotok és lábatok, a mely túl akar rajtatok menni - adja uj becsületetek!

Bizony, bizony, ne az, hogy fejedelmet szolgálatok - mit nekünk még a fejedelmek! - vagy hogy annak, a mi fennáll, védőbástyái levétek, hogy szilárdabbul álljon!

Ne az, hogy nemzetségték az udvarnál udvaronccá lön és ti megtanultatok iromba flamingóhoz hasonlatosan, órákhosszat, sekély tavakban állani:

- mert állani-*tudni* érdem az udvaroncoknál; és minden udvaronc azt hiszi, a halál utáni boldogsághoz tartozik, - hogy *szabad lesz* ülnie!

S ne az, hogy egy lélek, a kit ők szentnek magasztalnak, eleiket szent földre vezette, a melyet én nem magasztalok „szent föld”-nek: mivelhogy azon a földön, a hol a fák legrosszabbja nőtt vala: a keresztfa - nincs mit szentnek magasztalni! - és valóban, bárhová vezeté ez a „szentlélek” lovagjait, hadaik *élén* mindig - kecskék és libák és kótyagos fejűek futának!

Óh, én véreim, nemességték ne *hátra* tekintsen, hanem *ki, előre!* Száműzetve legyetek minden szülő- és öregszülő-földről!

A *gyermekföldet*, gyermekeitek földjét szeressétek: ez a szeretet legyen új nemességtek, - a fölfedezetlen, a legtávolibb tengereken fekvő földeket! Azt mondom néktek: ezt keressék, keressék szüntelenül vitorláitok!

13.

„Minek élni? Minden hívságos! Élni annyi mint szalmát csépelni; élni annyi mint megégetődni és még sem melegedni.”

Ilyen ócska fecsegés ma még mindig „igazság”-számba vétetik; s hogy ócska és dohosszagú *éppen ezért* nagyobb a tisztelete. A korhadás is nemesít. - Gyermekeknek szabad így beszélniök: *ők kerülnek* a tüzet, mert megsütötte őket! Sok a gyerekes a bölcsesség salabektereiben.

És ha ki mindig „szalmát csépel” hogy szólhatná meg a csépelést! Az ilyen bolondnak be kellene kötni a száját!

Az ilyenek asztalhoz ülnek, de nem hoznak semmit se magukkal, még derekas étvágyat sem: és íme így szólják meg a világot: „Minden hívságos!” De jól enni, jól inni, óh én véreim, valóban nem hívságos művészet!

Törjétek, törjétek össze nékem a sohasem vigadók tábláit!

14.

„A tisztáknak minden tiszta” - úgymond a nép. Én pedig mondom néktek: a disznóknak minden disznósággá válik!

Ennek okáért prédikálják a rajongók és fejhorgasztók, a kik szívüket is lehorgasztják: „maga a világ is sáros szörnyeteg.”

Mert ezek mind tisztátalan lelkűek; különösen pedig azok, a kik nem ismernek nyugodalmat, pihenést, hanem *hátról, túlról* nézik a világot, - ezek a túlvilág-hivők.

Nézik szemökbe mondom, bárha nem hangzik kedvesen: a világ abban hasonlít az emberhez, hogy hátulja van - *ennyi igaz!*

Igaz, van a világon sok sár: *ennyi igaz!* De azért a világ még nem sáros szörnyeteg!

Van abban bölcsesség, hogy a világon sok pocsolya bűzlik: de az utálat maga szárnyakat növel és forrástsejtő erőket!

A legjobban is van még valami utálatos, és a legjobb is még valaki, a kit túl kell szárnyalni!

Óh, én véreim, sok bölcsesség vagyon abban, hogy sok sár vagyon a világon!

15.

Hallám, hogy kegyes túlvilág-hivők ilyenképp beszélnek lelkiismeretükhöz és pedig rosszság, hazugság nélkül, - jóllehet nincs a világon rosszabb, sem hazugabb:

„Hagyd a világot! Egy ujjadat se emeld reá!”

„Hadd őket, hadd fojtogassák, szurdossák, nyúzzák, vakarják egymást: egy ujjadat se emeld ez ellen! Ez majd megtanítja őket, hogy lemondjanak a világról.”

- Törjétek, törjétek össze nékem, óh én véreim, a kegyeseknek ez ódon tábláit! Szedjétek ízekre ígétekkel a világot ócsárlók ígét!

16.

„A ki sokat tanul, az megtanúlja, hogy letegyen minden heves kívánságról” - ezt sugdossák egymásnak ma minden sötét utcában.

„A bölcsesség elfáraszt, semmi sem éri meg a fáradságot; ne kíváncsozz semmi után!” - ezt az új táblát találtam még nyílt piacokon is.

Törjétek össze, én véreim, törjétek össze ezt az új táblát is! A világot únók függeszték oda és a halál prédikátorai és a porkolábok: mert íme az rabigába hajtó prédikáció is!

Mivelhogy rosszul tanulnak és nem a legjobbat és mindent túlonként korán és mindent túlonként hamarosan; mivelhogy rosszul *evének*, azért ronták el gyomrukat,

- mert rossz gyomor a szellemük: *az* javolja a halált! Mert bizony, bizony: a szellem gyomor!

Az élet az öröm kútfeje: de a kiből rossz gyomor szól, a búbánat apja, ennek minden forrás mételyes.

Megismerni: *öröm* az oroszlán akaratának! De a ki elfáradt, azon idegen akarat az úr s minden hullám játszadozik véle.

És az mindig a gyenge emberek természete, hogy eltévednek utaikon. És végezetre még azt kérdezi fáradságuk: „miért menénk valaha egyáltalában utakon! Minden egyre megy!”

Ezek fülének kedves az ige: „Semmi sem éri meg a fáradságot! Ne akarjatok!” De ez rabigába hajtó prédikáció.

Óh, én véreim, friss pezsgő szél Zarathustra minden fáradt utasnak; még sok orrot csavarint tüszentésre!

S még falakon is átfű az én szabad lehelletem, és börtönökbe és bebörtönzött lelkekbe!

Az akarat felszabadít: mivelhogy akarni annyi, mint alkotni: így tanítom néktek. És *csak* a végre tanuljatok, hogy alkothassatok.

És még a tanulást is csak tőlem *tanuljátok*, a jóltanulást! - A kinek füle van, az hallja!

17.

Itt áll a csolnak, - oda át talán a nagy Semmibe vezet az út. - De vajjon ki akar ebbe a „talán”-ba beszállani?

Közületek senki sem akar a halál csolnakjába szállani! Hogyan lennétek hát világ-únottak!

Világ-únottak! És még a földtől sem váltatok meg! Még mindig a földet sóvárgóknak látlak titeket, szerelmeseknek tulajdon föld-unalmatokba!

Nem hiába, hogy lelóg az ajkatok: - egy-egy apró földi vágy ül még rajta! És szemetekben nem uszkál-e apró felhője az el nem felejtett földi örömnak?

Sok jó találmány van a földön; egyik hasznos, a másik kellemes: ezekért kell a földet szeretni.

És sok jól kitalált dolog van rajta, a mi olyan mint a fehérszín keble: hasznos és kellemes is egyszersmind.

De ti világ-únottak! Ti föld restjei!

Rajtatok vesszővel kell hegedülni! Vesszőcsapásokkal kell lábatokba kedvet önteni.

Mert ha nem vagytok betegek és kiélt fickók, a kiket megúnt a föld, akkor ravasz lajhárok vagytok vagy torkos elrejtőzött kéjenc-macskák. És ha nem akartok ismét vigan *futni*, úgy szálljatok poklokra!

Ámde nagyobb *bátorság* kell ahhoz, hogy az ember az életet befejezze, mint új versét: tudja ezt minden orvos és minden költő.

18.

Óh, én véreim, vannak táblák, miket az elfáradás és vannak táblák, miket a búzló lustaság teremtett: bárha egyformán beszélnek is, nem akarják, hogy egyformán hallgassák őket.

Lássátok ezt az elepedőt! Már csak arasznyira van céljától, de nagy fáradságától dacosan lecsücsült a porba: ez a bátor!

Nagy-fáradtan ráásít útra, földre, célra és önmagára: egy tapodtat sem akar tovább tenni, - ez a bátor!

Ime a nap ráizzik és ebek nyaldossák verejtékét: de ő itt hever dacosan és inkább eleped!

Valóban, még hajánál fogva kell majd egébe felhúznok ezt a hőst!

De jobb, ha fekve hagyjátok ott, a hová feküdt vala, hogy rájöjjön szemére az álom, a vigasztaló, üdítő záporával:

Hagyjátok fekve, valamíg magától fölserken, - a míg magától visszavon minden fáradságot és mindazt, a mi fáradságot hirdet belőle!

Csak az ebeket kergessétek el tőle, én véreim, a lusta sompolygókat és a dongó légsereget: -
- a „műveltek” mindezt a dongó raját, a mi minden hős verejtékén - lakmározik.

19.

Köröket vonok magam köré és szent határokat; egyre kevesebben hágnak föl velem egyre magasabb hegyekbe: hegységet építetek egyre szentebb hegyekből.

De bárhová hágtok is velem, én véreim: vigyázzatok, hogy ne tartson veletek *élősködő*!

Az *élősködő*, csúszómászó, simulékony féreg, a mi beteg, kisebzett gödreiteken akar hízni.

És *az* a mestersége, hogy kiszimatol föltörekvő lelkeket, a mikor fáradtak: bánatotokba, kishitetekbe, gyöngéd szemérmetekbe rakja ronda fészket.

Valahol gyöngé az erős, túlszelid a nemes, odarakja fészket: az *élősködő* ott lakik, a hol a Nagynak apró kisebzett gödrei vannak.

Mi minden létező legmagasabb példánya s mi a legalacsonyabb? Az *élősködő* a legalacsonyabb; a ki pedig a legmagasabb példány, az táplálja a legfőbb *élősködőt*.

Az a lélek, a melyiknek leghosszabb a lajtorjája és a legmélyebbre nyúlik: miképen lehetne, hogy ne ezen ülne a legtöbb *élősködő*?

- a legterebélyesebb lélek, a melyik legtávolabbra tud önmagában futni, tévelyegni, kalandozni; a legszükségszerűbb, a mely csupa kedvből rohan a véletlenbe: -

- a létező lélek, a melyik a létesülésbe merül; a bíró lélek, a melyik az akaratba és kívánságba *akar* merülni: -

- az örvényből menekülő, a melyik enmagát a legtávolibb körben újra utoléri; a legbölcsebb lélek, a melyet a bolondság legédesebben unszol: -

- az enmagát legjobban szerető, a melybe minden dolog áramlik és visszaáramlik és árad és apad: óh miképen lehetne, hogy ne a *legmagasabb lelken* rágódnának a leghitványabb élősködők?

20.

Óh, én véreim, kegyetlen vagyok-e? De azt mondom: a mi esik, azt még taszítátok is!

A „ma” minden dolga - esik, szétesik: ki akarná még tartani! De én - én még taszítani is *akarom!*

Ösméritek, milyen élvezet köveket gurítani meredek mélységbe? A „ma” emberei, lássátok, mint gurulnak mélységembe!

Előjátéka vagyok jobb játékosoknak, óh én véreim! Példájuk! *Cselekedjete*k példámra!

És a kit nem tanítottok meg röpködni, azt tanítsátok meg - *gyorsabban esni!*

21.

Szeretem a bátrakat: de nem elég, hogy üss, vágj, - azt is kell tudnod, *kit* ütsz-vágsz!

És gyakorta több bátorság kell ahhoz, hogy szablyádat hüvelyében tartsad és ellépkedj valaki mellett, *hogy* méltóbb ellenfélre gyűjtsd erődöt!

Csak olyan ellenségetek legyen, a ki gyűlöletreméltó, de nem olyan, a ki megvetendő is: büszkének kell lennetek az ellenségeitek: erre tanítalak már egyszer.

A méltóbb ellenségre gyűjtsétek erőtet, barátim! Ezért sok mellett el kell lépnetek. - Különösen a sok csöcselék mellett, a ki népről, népekről lármáz fületekbe.

Tartsátok tisztán a szemeket az ő érveiktől, amelylyel valamit védenek, támadnak. Sok itt az igazság, sok itt a hamisság: a ki nézi, dühre gerjed.

Belénézni, beléverni - az itt egy dolog; ezért távozzatok az erdőbe és altassátok el szablyátokat!

Menjete a *ti* utatokra! Hadd menjenek a nép és népek a magukén! - valóban sötét utakon, miken nem villog a reménység egyetlen sugara.

Hadd uralkodjék itt a kalmár, a hol minden, a mi még fénylik - kalmár aranya! Nem a királyok korát éljük: a mi ma népnek nevezi magát, nem érdemel királyt.

Lám, mint cselekednek ezek a népek maguk is a kalmárok példájára: még minden szemétből is fölszedik a legapróbb hasznot!

Egymásra lesegetnek, egymástól lesegetnek el egyet-mást - ezt „jó szomszédság”-nak hívják. Óh boldog, távoli idők, a mikor a nép azt mondá: „*úr* akarok lenni a népeken!”

Mert, én vérem: uralkodjék a legjobb; a legjobb *akar* is uralkodni! És valahol másképp hangzik az ige, ott - *nincs* meg a legjobb.

22.

Ha *azok* - ingyen kapnának kenyeret! Óh, jaj! Mi után ordítoznának *azok*! Kenyérkereset: ez az ő igazi multságuk; s hadd keressék keservesen!

Ragadozók ők: „munká”-jukban is van még rablás, keresetükben - is van még rászedés! Hadd keressék hát keservesen!

Legyetek hát jobb ragadozók, finomabbak, okosabbak, *emberhez hasonlóbbak*; mert az ember a legjobb ragadozó.

Már minden állat erényeit elragadta az ember: mivelhogy minden állat közt az ember sorsa volt a legkeservesebb.

Már csak a madarak vannak fölötte. S ha az ember még röpködni is megtanúl, óh jaj, vajjon *hova föl* - röpködjön ragadozó kedve!

23.

Ilyennek akarom a férfit és a nőt: derék harcosnak az egyiket, derék szülőnek a másikat, s mindkettőjüket derék fejen-lábon táncolónak.

És kárbavesztett napunk legyen, a midőn nem táncoltunk egyszer! És hazug legyen nekünk minden igazság, a melyet nem kísért nevetés.

24.

Házasságkötések: vigyázatok, ne legyen rossz kötés! Nagyon hamar kötések: ezért *következik* belőle házasság-törés!

És még jobb a házasság-törés, mint a házasság-hajlás, házasság-hazudtság! - Egyszer egy asszony ezt mondta nékem: „igaz, hogy megtörtem a házasságot, de előbb a házasság tört meg - engem!”

A rosszul párosítottakat mindig a leggonoszabb bosszúvágyóknak látám: mindenkin megtorolják, hogy már nem futkoshatnak külön-külön.

Ennek okáért akarom, hogy a becsületesek így szóljanak egymáshoz: „most szeretjük egymást: *lássuk*, hogy megőrizzük szeretetünket! Avagy ígéretünk bal-látás volna?”

- „Adjatok nekünk haladékat és rövid házasságot, hogy *lássuk*, vajjon rátermettünk-e a nagy házasságra! Nagy dolog az, mindig négyszemközt lenni!

Im-ígyen szól a tanácsom minden becsületesnek; és ugyan mi lenne szeretetem az emberfölötti emberhez és minden eljövendőhöz, ha mást tanácsolnék és beszélnék!

Hogy ne csak tovább nemzzetek, hanem *fölfelé* - erre, óh véreim, erre segítsen titeket a házasság kertje!

25.

A ki megismeré a múlt eredetét, lám, az végezetre a jövő forrásait fogja keresni és új eredeteket.

Óh, én véreim, egy kevéssé és *új népek* támadnak majd és új források zuhognak új mélységekbe.

Mert a föld rengése sok kutat betemet, sokat elszikkaszt: de belső erőket és rejtett dolgokat is hoz napvilágra!

A föld rengése új forrásokat tár föl. Vén népek földrengéséből új források fakadnak.

És a ki így kiált: „Imhol egy forrás sok szomjuhozónak, egy szív sok sóvárgónak, egy akarat sok eszköznek,” - köréje nép sorakozik, azaz: sok próbálkozó.

Ki tud parancsolni, ki tud engedelmeskedni - ez *téti* itt próbára! Óh, mely hosszú kereséssel, találgatással, nem-találással, tanulással és újra próbálással!

Az emberi társadalom: próbálkozás - ezt tanítom - hosszas keresés: de a parancsolót keresi! -

- próbálkozás, óh én véreim! És *nem* „társadalmi szerződés”! Törjétek össze, törjétek össze nékem a puha szívűeknek és felemásoknak ezt a szavát!

26.

Óh, véreim! kik fenyegetnek a legnagyobb veszedelemmel minden emberi jövődöt? Nemdenem a jók és igazak? -

- nemdenem azok, akik ezt mondják, és érzik is szívükben: „mi jól tudjuk már, mi jó és mi igaz s bírjuk is ezt; jaj azoknak, a kik itt még keresnek!

Pedig bárminő kárt tesznek is a gonoszok: a jók-okozta kár a legkárosabb kár!

És bárminő kárt tesznek is a világ rágalmozói: a jók-okozta kár a legkárosabb kár.

Óh, én véreim, a jók és igazak szívébe látott az, a ki egyszer ezt mondá: „farizeusok.” De nem érték meg őt.

Még a jók és igazak sem értheték meg őt: lelkük jó lelkiismeretük kalitkájába van fogódva. A jók ostobasága feneketlenül bölcs.

Az igazság pedig ez: *kell*, hogy a jók farizeusok legyenek, - nincs más választásuk!

Kell, hogy a jók keresztre feszítsék azt, a ki tulajdon erényt talál ki magának! Ez az igazság!

S a második, a ki földjüket fölfedezte, a jók és igazak földjét, szívet és talaját: az vala, a ki kérdezé: „kit gyűlölnék legjobban”?

A *teremtőt* gyűlölik a legjobban, azt, a ki táblákat tör és ócska értékeket, a törőt - törvénytörőnek hívják.

A jók ugyanis - nem *tudnak* teremteni: ők mindig a vég kezdete: -

- keresztre feszítik azt, a ki új értékeket ír új táblákra, fölládozzák maguknak a jövőt, - keresztre feszítik az ember minden jövődjét!

A jók - ők mindig a vég kezdete valának.

27.

Óh, én véreim, és megértétek-e ezt az ígét? És a miket egykoron az „utolsó emberről” mondék? -

Kik fenyegetik a legnagyobb veszedelemmel az ember minden jövődjét? Nemdenem a jók és igazak?

Törjétek össze, törjétek össze nékem a jókat és igazakat! - Óh, én véreim, és megértétek-e ezt az ígét?

28.

Menekültök előlem? Megijedtetek? Reszkettek ettől az ígétől?

Óh, én véreim, mikor azt mondtam néktek, hogy törjétek össze a jókat és a jók tábláit: csak akkor szállítottam az embert magas tengerére.

És íme csak most jön reá a nagy rémület, a nagy maga-körül-nézés, a nagy betegség, a nagy utálat, a nagy tengeri betegség.

Hamis martokat és hamis biztosságokat hirdetének néktek a jók; a jók hazugságainak révében születettek és ott óvtak titeket. Gyökeréig összehazudának és elgörbítének mindent a jók.

Ámde, a ki ezt a földet fölfedezé, hogy „ember”, az fölfedezé ezt a földet is, hogy „az ember jövődjé”. Ime, legyetek tengerjáró hajósok, derék és türelmes hajósok!

Emelt fővel járjatok már korán, óh én véreim, tanuljatok meg emelt fővel járni! A tenger viharzik: sokan akarnak rátok támaszkodva fölemelkedni! A tenger viharzik: minden tengerben van. Nosza! Rajta! Ti vén hajósszívek.

Mit nekünk a szülőföld! *Oda* tart kormányrudunk, a hol *gyermekeink földje* van! Oda felé, oda *ki* viharzik, tengernél viharosabban, a mi nagy vágyódásunk!

29.

„Miért vagy oly kemény!” - mondá egyszer a gyémántnak a fűtőszén - „avagy nem vagyunk-e közeli rokonok?”

Miért vagytok oly lágyak? Óh, én véreim, ím-ígyen kérdezlek *én* titeket: vagy nem vagytok-e az én véreim?

Miért vagytok oly lágyak, tágítók és engedelkenyek? Miért vagyon annyi hazudság, letagadás szívetekben? Miért vagyon oly kevés végzet pillantástokban?

És ha nem akartok végzet lenni és kérlelhetetlenek: miképen - győzhetnétek ti velem?

És ha keménységték nem akar villámlani és szélylyelválasztani és szétvágni: miképen - teremthetnétek vélem egykoron?

Mert a teremtők kemények. És boldogak lehettek, hogy kezeteket rányomhatjátok évezredekre, mint valami viaszokra -

- boldogak, hogy évezredek akaratára írtok, mint valami ércre, - keményebbre, mint az érc, nemesebbre, mint az érc. Nincs igazán kemény, hanemha a legnemesebb.

Ezt az új táblát függesztem fölétek, óh én véreim: *Legyetek kemények!*

30.

Óh, én akaratom! Te minden szükségnek megfordítója, te szükségszerűségem! Óvj meg engem minden apró győzelemtől!

Te lelkem végzete, a melyet sorsnak nevezék! Te bennem lévő! Te fölöttem lévő! Óvj meg, tartogass engem nagy sorsra!

És utolsó nagyságodat, akaratom, tartogasd legvégső mívedre, - hogy kérlelhetetlen lehess győzedelmedben! Óh, kit nem győzött le még a győzedelme!

Óh, kinek szeme nem sötétült el ebben a mámoros félhomályban! Óh, kinek lába nem tántorodék meg és felejtett el - állani!

- Hogy egykoron kész legyek, érett legyek a Nagy Délben: kész és érett, mint az izzó érc, villámmal viselő felhő és tejjel-teli emlő: -

- kész önmagamra és legrejtettebb akaratomra: nyílvesszeje után sóvárgó íjj, csillaga után sóvárgó nyílvessző: -

- csillag, kész és érett delelőjén, izzó, általszúrt és boldogított megsemmisítő napsugárnyilaktól: -

- nap maga is és kérlelhetetlen nap-akarat, kész győzve megsemmisíteni!

Óh, akarat, te minden szükségnek megfordítója, *én* szükségszerűségem! Tartogass engem nagy győzedelemre!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A lábbadozó.

1.

Egyszer reggel, nemsokára, hogy a barlangba visszatért, Zarathustra, mintha őrzöngene, úgy ugrék föl nyoszolyájáról, borzasztóan elordítá magát és úgy hadonásza, mikéntha még valaki volna a nyoszolyán, a ki nem akarna onnan fölkelni. És Zarathustra hangja azonképen hangzék, hogy állatai megrémülve jöttek oda és minden barlangból és szurdékból, a melyek Zarathustra barlangjával szomszédosak valának, minden állat elsuhana, - röpdösve-repesve, csúszva-mászva, ugrálva, minek milyen lába vagy szárnya vala. Zarathustra pedig szóla im-ígyen:

Nosza, kelj föl, legrejtettebb gondolatom, mélységemből! Én kakasod és reggeli szürkületed vagyok, álomszuszék: föl, föl! Hangom majd fölkuorékol téged!

Nyisd meg füledet: hallgass! Mert hallani akarlak téged! Föl, föl! Van itt elég mennydörgés, hogy sírok is megtanuljanak hallgatni!

És töröld ki szemedből az álmod és minden bárgyúságot, vakságot! Hallj engem szemeddel is: hangom meggyógyítja még a vakonszülötteket is.

És ha már ébren vagy, akarom, hogy örökké ébren maradj. Nem az *én* természetem, hogy nagyanyám-nagyanyját serkentgessem, hogy azt parancsoljam nekik: aludjanak tovább!

Mozdúlsz, nyújtózkodol, hörögsz? föl! föl! Ne hörögj, beszélned kell nekem! Zarathustra szólít, az istentelen!

Én, Zarathustra, az élet szószólója, a szenvedés szószólója, a kör szószólója - téged szólítlak, legrejtettebb gondolatom!

Üdvöz legyek! Jősz, - hallak! Mélységem *beszél*, utolsó mélységem ragadtam napvilágra!

Üdvöz legyek! Jövel! Addsa kezedet - - ha! engedd! Haha! - - Utálat, utálat, utálat - - - óh jaj nekem!

2.

Azonban alig hogy ki mondta e szavakat, halottként bukott a földre és sokáig élettelenül feküvék. Midőn pedig újra magához tért, sápadt vala és reszketett és fekve maradt és soká nem akart enni, inni. Hét napig vala ilyen; állatai azonban nem hagyák el se éjjel, se nappal, hanemha a sas kirepült, hogy táplálékot hozzon. És a mit hozott és összerabolt, odatevé Zarathustra nyoszolyájára: úgy, hogy Zarathustra végezetre sárga és piros bogyók, szőlők, almácskák, szagos füvek és pinia-tobozok között feküvék. Lábánál pedig két bárány terült el, miket a sas nagy nehezen rabolt a pásztoroktól.

„Óh Zarathustra” - mondák - „imhol már hét napja fekszel így, nehéz pillákkal: avagy nem akarsz-e végre megint lábadra állani?”

Lépj ki barlangodból: a világ mint virágos kert vár reád. A szellő nehéz illatokkal játszadozik, mik feléd tartanak; és minden patak utánad szeretne futni. Mindenek utánad vágyakoznak, mivel te hét napig egyedül maradtál, - lépj ki barlangodból! Mindenek orvosaid akarnak lenni!

Talán uj megismerés látogatott meg, savanyú és nehéz? Élesztős tésztaként feküvél, lelked megkelt és minden szélén túldagadt”. -

- Óh, állataim, - felelé Zarathustra - csak fecsegetek im-ígyen tovább és hadd halljátok! Fölüdít, hogy csevegtek: a hol csevegnek, a világ nekem már virágoskert.

Mily kedves, hogy vannak szavak és hangok: avagy a szavak és hangok nem szivárvány és délibáb-hidak-e olyan dolgok között, mik örökre szét vannak választva?

Minden lélekhez más világ tartozik; minden léleknek minden más lélek másvilág.

S a leghasonlóbbak között hazudik legjobban a látszat; mivelhogy a legkisebb szakadékot a legnehezebb áthidalni.

Számomra - hogyan volna egy kivülem-való? Nincs kívül-való! De ezt elfelejtjük minden hangnál; mily kedves, hogy feledünk!

Avagy nem azért ajándékoztatának a dolgoknak nevek és hangok, hogy az ember gyönyörködje a dolgokban? Szép bolondság a beszéd: vele eltáncol az ember mindenek fölött.

Mily kedves minden beszéd és a hangok minden hazugsága! Hangokkal tarka szivárványon táncol szeretetünk. -

- „Óh Zarathustra” - felelék az állatok viszontag, - „azoknak, kik a magunk-módjára gondolkodnak, mindenek maguktól táncolnak, jönnek, mennek, kezet adnak, nevetgélnek, el-elfutnak - és visszajőnek.

Minden megy, minden visszajő; örökké forog a lét kereke. Minden meghal, minden újra fölvirágzik; örökké perog a lét éve.

Minden eltörik, minden újra összeillesztetik: örökké ugyanaz a háza épül föl a létnek. Minden elválík, minden újra üdvözli egymást; örökké hű marad magához a lét gyűrűje.

Minden szempillantásban kezdődik a lét; minden „itt” körül az „ott” golyója forog. A közép mindenütt van. Körbe megy az örökkévalóság örvénye.” -

- Óh ti csélcsepok és kerepelők! - válaszolá Zarathustra és újra mosolygott, - mi jól tudjátok, minek kellett hét nap alatt betelnie: - és mint mászék torkomba az a szörnyeteg és mint fojtogatott! De én leharaptam a fejét és elköttem magamtól.

És ti - ti már sípláda-dalt faragtatok belőle? Én pedig imhol fáradtan fekszem ettől a harapástól és elköpéstől, betegen a magam megváltásától.

És ti még végig nézitek mindezeket? Óh állataim, hát ti is kegyetlenek vagytok? Nézői akartatok lenni nagy fájdalomnak, miként az emberek cselekszik? Mert az ember a legkegyetlenebb állat.

Szomorújátékok, bikaviadalok és keresztrefeszítések tevék eddig boldogabbá a földön; és midőn kitalálá magának a poklot, íme, ez lőn földi menyországává.

Ha a nagy ember ordít -: röptében ott van a kicsi és nyelve kéjtől kilóg a szájából. Ő azonban „részvétének” hívja.

A kis ember, különösen a költő - mi buzgón vádolja az életet szavakkal! Ám hallgassátok, de ne legyetek süketek az élvezet iránt sem, ami minden vádban rejlik!

Az élet ilyen vádolóit az élet egy szemhunyorítással lebírija. „Szeretsz engem? - mondja az orcátlan - „várj még egy keveset, még nincs számodra érkezésem”.

Az ember a legkegyetlenebb állat maga iránt és ha csak ezt hallod, hogy valami „bűnös”-nek és „keresztthordó”-nak és „vezeklő”-nek hívja magát, ne légy süket a kéj iránt, a mely ebben a panaszban és vádban rejlik!

És én magam, - talán én is vádolni akarom ezzel az embert? Óh, állataim, csak azt az egyet tanultam meg eddig, hogy az embernek a legrosszabb is kell a maga javára, -

- hogy minden legrosszabb teszi legjobb *erejét* és a legmagasabbat alkotónak legkeményebb követ: és hogy kell, hogy az ember jobbá és gonoszabbá váljék: -

Nem azért szögeztetem erre a kízófára, hogy megtudjam, hogy az ember gonosz, - hanem kiálték, miként ember még nem kiálta:

„Óh, miért hogy legnagyobb gonoszága is oly kicsiny! Óh, hogy legnagyobb jósága oly kicsiny!”

Az embertől rám jött nagy csömör - az fojtogatott és mászott torkomba: és a mi jövődöt a jövődömondó mondott: „Minden egyre megy, semmi sem érdemli a fáradságot, a tudás fojtogat.”

Nagy szürkület sántikált előttem, halálrafáradt, halálvágytól mámoros szomorúság, a mely ásító szájjal beszélt. „Örökkön-örökké visszatér az ember, akibe belefáradtál, a kis ember” - így ásíta szomorúságom és vonzó lábát és nem tudott elaludni.

Barlanggá változék szememben az ember, földje melle besülyedt, minden élő emberi csonttá, porrá és korhadttá múlttá lőn nékem.

Sóhajtozásom ott ült minden emberi síron és nem bírt többé fölkelni, sóhajtozásom és kérdezősködésem ott kuruttyolt, fojtogatott, rágdosott és panaszkodott éjjel-nappal: - „óh, az ember örökkön-örökké visszatér! A kis ember örökkön-örökké visszatér!” -

Mez nélkül látam egykoron mindkettőjüket, a legnagyobb és a legkisebb embert: túlságosan hasonlítanak egymáshoz, - nagyon is emberi vala nékem még a legnagyobb is!

Túlontúl kicsiny a legnagyobb is! - Ez vala embercsömöröm! És még a legkisebbnek is örökös visszatérése! Ez vala minden léttől való csömöröm!

Óh, utálat! utálat! utálat -

Im-ígyen szóla Zarathustra és sóhajtozék, megborzonga; mivelhogy betegségére gondolt. Ekkor azonban állatai nem hagyák tovább beszélni.

„Ne folytasd, te lábbadozó!” ezt felelék néki állatai, - „hanem menj ki, a hol a világ virágos kertként várakozik rád.

Menj ki a rózsák és méhek és galambrajok közé! Különösen pedig az énekes madarakhoz: hogy eltanuld tőlük az *éneket*.

Mert ének való a lábbadozónak; az egészséges hadd beszéljen. És ha az egészséges is kívánja a dalt, még is más dalokat kíván, mint a lábbadozó.”

- „Óh ti csélesapok és kereplők, hallgassatok!” - felelé Zarathustra és mosolygott állatain. - Mi jól tudjátok, mi vigasztalást találék ki magamnak hét napon!

Hogy újra énekelnem kell, - *ezt* a vigasztalást találám ki magamnak és *ezt* a lábbadozást: avagy talán ebből is tüstént sípláda-dalt akartok faragni?

- „Ne folytasd” - ismétlék állatai - „még jobb, ha lantot készítsz magadnak, te lábbadozó, új lantot!

- mert, íme, Zarathustra! Uj dalaid új lantra szorúlnak!

Énekelj, áradj túl, óh Zarathustra, gyógyítsd lelkedet új dalokkal: hogy elviseld nagy sorsodat, a mi még nem volt embernek sorsa!

Hogy néked, mint elsőnek kell ezt az ígét hirdetned - miképpen lehetne, hogy ez a nagy sors ne válna legnagyobb veszedelmeddé és betegségeddé!

Lám, tudjuk, mit tanítasz: hogy mindenkinek örökkön-örökké visszatérnek és mi is ő velük és hogy már számtalanszor léteztünk és mindenkinek mi vélünk.

Hirdeted, hogy a létesülésnek egy nagy éve van, szörnyeteg nagy év: ennek, homokórához hasonlatosan, újra fordulnia kell, hogy újra le-kifusson: -

- úgy hogy mindezek az évek hasonlatosak önmagukhoz, a legnagyobbak, valamiképpen a legkisebbek, - úgy hogy, magunk is minden nagy évben hasonlatosak vagyunk önmagunkhoz a legnagyobbban, valamiképpen a legkisebben.

És ha most meg akarnál halni, óh Zarathustra, azt is tudjuk, mit mondanál magadnak - de állataid kérve-kérnek, ne halj még meg!

Azt mondanád és reszketés nélkül sőt boldogan fõlsóhajtva: mert nagy kő, nagy hőség vétetnék el tőled, te tűrők tűrője!”

„Ime meghalok és eltűnöm” - mondanád - „és egy pillanat alatt semmivé leszek. A lélek ép oly halandó, a milyen a test.

Ámde az okok csomója visszatér, a melybe be vagyok bogyozva, - az majd újra megteremt engem! Én is az örökös visszatérés okai közé tartozom!

Ujra visszatérek, ezzel a nappal, ezzel a földdel, ezzel a sassal, a legnagyobbban és legkisebben egyaránt

- örökkön-örökké visszatérek erre a, szakasztott erre az életre, a mely ugyanaz a legnagyobbban és legkisebben egyaránt, hogy újra mindenkinek örök visszatérését hirdesse -

- hogy újra hirdesse az ígét a nagy földi és emberi Délről, hogy újra hirdesse az embernek az emberfölötti embert.

Kimondám az ígét, összetör az ígém: így akarja örök sorsom -, mint hirmondó megyek tönkre!

Ime, ütött az óra, hogy a lemenő önmagát áldja meg. Im-ígyen - *végződik* Zarathustra lemenetele.”

A mint az állatok ezeket az ígéket kimondották vala, elhallgatának és várak, hogy Zarathustra mondana nekik valamit: de Zarathustra nem hallá, hogy hallgatának. Sőt nyugodtan feküvék, behunyt szemmel, hasonlóan az alvóhoz, jóllehet nem aluvék; mivelhogy éppen lelkével tanácskozott. A kigyó pedig és a sas, a midőn ilyen hallgatagnak láták, tisztelék a nagy csöndet, a mely őt körülvevé és szép vigyázva eltávozának.

A nagy vágyról.

Óh, lelkem, megtanítalak, hogy a „ma”-t „egykor”-nak és „hajdan”-nak ejtsed és körtáncot ropj minden „itt”, „ott” fölött.

Óh, lelkem! megváltalak minden zugolytól, lesöprék rólad port, pókhálót és félhomályt.

Óh, lelkem, lemosám rólad a kicsinyes szemérmes és a zug-erényt és rábeszélélek, hogy meztelenül állj a nap szeme elé.

Viharral, a mi „szellem”-nek neveztetik, fűvék hullámozó tengeredre; minden felhőt elfűvék s megfojtám magát a fojtogatót, kinek neve a „bűn.”

Óh, lelkem, jogot adtam néked, hogy „nem”-et mondj, mint a vihar és „igen”-t, valamiképpen a nyílt ég „igen”-t mond: világosságához hasonlatosan csöndesen állsz és jársz „nem”-et mondó viharok közepette.

Óh, lelkem, visszaadtam szabadságodat a teremtet és még nem teremtet dolgokban: és ki ösméri úgy, miként te, a jövőnek gyönyörűségét?

Óh, lelkem, megtanítalak a megvetésre, a mi nem úgy jó, mint a fűregrágás, megtanítalak a nagy, a szerető megvetésre: ez legjobban szeret ott, a hol legmélyebben megvet.

Óh, lelkem, megtanítalak úgy rábeszélni, hogy szavaddal átszábítod magadhoz az okokat: valamiképpen a nap, a mely még a tengert is fölcsábítja szavával a maga magasságára.

Óh, lelkem, elvevék tőled minden szófogadást, térdhajtást és „ur”-azást; azt a neved adám néked magadnak: „sors fordítója”, magad is „sors.”

Óh, lelkem, új neveket adék néked és a „kerületek kerületé”-nek, az „idők köldökzsinórát”-nak és „azúrharang”-nak.

Óh, lelkem, földedet itatám minden bölcseséggel, minden új borral és a bölcsesség minden, emberemlékezetnél régibb erős boraival.

Óh, lelkem, minden napot reád önték és minden éjszakát és minden hallgatást és minden vágyat; - s fölnövé, mint a szőlőtő.

Óh, lelkem! roskadásig telve s gazdagon állsz most itt, dagadó tölgyű szőlőtő, tömött barna arany szemekkel:

- tömötten és nyomatva boldogságotól, bőséged miatt várakozva és várakozásod miatt szemérmesen.

Óh, lelkem, nincs lélek, amely szeretőbb és átfogóbb és tartalmasabb volna náladnál. Lehetne-e máshol jövő és múlt egymáshoz oly közel, mint a mily közel te benned vagy?

Óh, lelkem, od’adék néked mindent és kezem reád ürítém: - és ime! Ime mosolyogva mondod nékem és búbanattal telve: „Kettőnk közül ki adós a köszönettel? - nem tartozik-e köszönni az ajándékozó, hogy az elfogadó elfogadta ajándékát? Vajjon az ajándékozás nem szükség-e? Vajjon az elfogadás nem - könyörület-e? -

- Óh, lelkem, értem búbanatod mosolygását: a te túlságos gazdaságod maga is vágyakozván tárja ki kezét!

Bőséged pezsgő tengereken pillant végig és keres és vár; a túlságos bőség vágyakozása beszél mosolygó szemed-egéből!

És valóban, lelkem! Van-e ki látta mosolygásodat és nem olvad könnyekre? Még az angyalok is könnyekre olvadnak mosolygásod túljóságán.

Jóságod és túljóságod nem akar panaszkodni, nem akar sírni és, lelkem, mosolygásod mégis könnyekre vágyódik és zokogásra reszkető ajkad.

„Avagy nem minden sírás panasz-e? És minden panasz vád?” Im-ígyen beszélsz magadhoz és ezért, lelkem, inkább akarsz mosolyogni, semhogy fájdalmadat kiöntenéd.

- könnyek zuhogó árjába öntenéd minden fájdalmad, mit bőséged okoz és a szörlőtő sürgetése vincellér után és vincellér kése után!

De ha nem akarod kisírni bíboros búbanatodat, úgy *énekelned* kell, óh, lelkem! Ime, magam is mosolygok, ilyeneket jószolván néked:

- énekelni, zugó énekkel, valamig minden tenger elnémul, hogy vágyadat hallgassa, -

- valamig csöndes, vágyódó tengereken lebeg a csolnak, az aranyos csoda, a melynek aranyát körül táncolja minden jó-rossz csodadolog: -

- valamint sok nagy és kis állat és minden, minek könnyű, csodalába van, a mi ibolyaszínű ösvényeken tud futni, -

- elfutni az aranyos csodához, az önkénytes csolnakhoz és urához: ez pedig a vincellér, a ki gyémántos késsel várakozik, - a te nagy oldód, lelkem, a névtelen - kinek még csak jövőendő énekek fognak nevet találni! És valóban, lehelledben már jövőendő énekek illatoznak, - már izzol és álmodol, már szomjasan iszol a vigasztalás minden mély csengő kútjából, búbanatod már jövőendő énekek boldogságában pihen!

Óh, lelkem, íme megadék néked mindent, megadám az utolsót és minden kezem kiűritém reád: - *hogya azt mondám néked: énekelj* - íme ez vala utolsó!

Hogya azt mondám néked: énekelj, mondd, mondd csak: melyikünk adós most - a köszönettel? De még jobb, ha énekelsz, énekelj nekem, lelkem! És hadd, hogya én köszönjek!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

Másik táncdal.

1.

„Szemedbe pillanték a minap, óh élet: aranyat láték csillogni éjszakai szemedben, - szívem megállt ennek gyönyörétől: - aranyos csolnakot láték csillogni éjszakai vizeken, sülyedő, merülő, újra intő, aranyos himbáló csolnakot!

Lábamra, a tánc bolondjára, vetél egy pillantást, nevető, kérdő, olvasztó, himbáló pillantást:

Csörgőd csak kétszer csörgetéd meg kis kezeddél, - s íme lábam már himbálódzék a tánc dühétől.

Sarkam ágaskodék, lábam ujjai hallgatának, hogy megértsenek: hisz a táncos füle ott van - a lába ujjában.

Hozzad ugrám: te visszahőkölél ugrásom elől; és futó, menekülő hajad kígyója felém kígyózik!

Elugram tőled és kígyóidtól: s íme itt állál már, félfordulattal, vágygyal telt szemmel.

Görbe pillantásokkal - görbe utakra tanítasz; görbe utakon lábam - ármányt tanul!

félek, ha közelemben vagy, szeretlek távolból; futásod csábít, kérésed megdöbbsz: - szenvedek, de mit nem szenvednék érted szívesen!

A kinek hidegsége gyújt, gyűlölete elcsábít, futása köt, csúfolkodása - megindít:

- ki ne gyűlölné téged, te nagy kötő, behálózó, kísértő, kereső, találó! Ki ne szeretne téged, te ártatlan, türelmetlen, szeles, gyermekes bűnös!

Hová vonszolsz most engem, te féktelen, rakoncátlan? És íme megint futsz előlem, te édes vadóc és hálátlan!

Utánad táncolok, követlek gyenge nyomon is. Hol vagy? Addsz kezéd! Vagy csak egy ujjadat!

Imhol barlang és csalit: eltévedünk! - Várj csak! Állj! Nem látsz-e baglyokat és denevéreket surrogni?

Te bagoly! Te denevér! El akarsz bolondítani? Hol vagyunk? Kutyáktól tanulád ezt a vonítást és kaffogást.

Kedvesen vicsozod rám fehér fogad, gonosz szemed fűrtös sörény közül szökik rám!

Árkon-bokron át táncolunk: én vagyok a vadász - kutyám vagy zergém akarsz-e lenni?

Most mellém! Gyorsan, te ugró! Most föl! És át! - óh jaj! Én vágódom el, ugorván!

Óh, láss fekve, te magas kedv és láss kegyelmet kérni! Szívesen mennék véled kellemesebb ösvényeken!

- a szerelem ösvényein csendes, színes bokrok között! Vagy ott a tó mentén: aranyhalak uszkálnak, és táncolnak benne!

Elfáradtál? Odaát juhok és esthajnal hasadása: nem szép-e aludni, ha a juhászok furulyáznak. Annyira elfáradtál? Elviszlek, csak bocsásd le karodat! Szomjuhozol, - volna valamim, de szád nem akarja inni!

- Óh ez az átkozott fürge, hajlékony kigyó és bűvó boszorkány! Hová levél? De orcámon kezdetől két pettyet és foltokat érzek!

Valóban belefáradtam, hogy mindig megjuhodott juhászod legyek! Te boszorkány, eleddig énekeltem néked, most *te* fogsz - ordítani!

Ostorom ütemére fogsz táncolni és ordítani! Csak nem feledtem el az ostort? - Nem!” -

2.

Ekkor az élet im-ígyen válaszola nékem és közben befogá kicsinyke fülét:

„Óh Zarathustra! Ne pattogj ostoroddal oly rettenetesen! Hisz tudod: a láрма megöli a gondolatokat, - és éppen oly gyöngéd gondolataim támadtak!

Mindketten igazi mihasznák vagyunk. Túl a jón és gonoszon találók szigetünket és zöld mezőnket - mi ketten egyedül! Ezért hát már jóknak kell lennünk egymáshoz!

És ha nem is szeretjük egymást szívből, - kell-e, hogy haragudjunk egymásra, ha nem is szeretjük egymást szívből?

És hogy jó vagyok hozzád és gyakorta kelleténél jobb is, tudod jól: és pedig azért, mert bölcseségedre féltékeny vagyok. Óh, bölcsesség, ez a vén bolond!

Ha bölcseséged egyszer elfutna tőled, óh, akkor szeretetem is gyorsan elszöknék.”

Az élet erre gondolatokba mélyedve pillantott maga mögé és maga köré és halkán mondá: „Óh, Zarathustra, nem vagy hozzám elég hű!

Nem szeretsz engem annyira, a hogy mondod; tudom, arra gondolsz, hogy csakhamar elhagyj engemet.

Van egy régi, súlyos, súlyos kongó harang: fölkong-fölbong éjjente egészen barlangodig: - ha hallod, hogy ez a harang éjfél üt, akkoron egy és tizenkettő között arra gondolsz -

- arra gondolsz, óh Zarathustra, jól tudom: hogy csakhamar elhagyj engemet!”

„Igen” - felelém habozva - „de azt is tudod” - és valamit sugék fülébe, boglyas, sárga, bohó hajtincsei közé.

„Te *tudod* ezt, óh Zarathustra? Ezt senki sem tudja -”

És egymásra nézénk és a zöld rétre nézünk, a melyen éppen hideg alkonyat futott végig és sírdogálánk egymással. - Akkoron pedig kedvesebb vala nékem az élet, mint minden bölcseségem valaha.

Im-ígyen szóla Zarathustra.

* * *

Egy!
Ember! Figyelj a szóra!
Kettő!
Mit mond az éjji óra?
Három!
Mélységes álmom
Négy!
Váltotta virradóra -
Öt!
Létünk mi mély!
Hat!
Nap nem gondolta volna.
Hét!
Fájdalma mélyre nyúl -
Nyolc!
Mélyebbre az örömvágy:
Kilenc!
Bú mondja: „Múlj!”
Tíz!
A kéz örökkön élni vágy -
Tizenegy!
Örökké élni vágy!
Tizenkettő!

A hét pecsét. (Vagy: az Igen és Ámen dala.)

1.

„Ha jós vagyok, s telve azzal az igazmondó szellemmel, a mely magas hegyek nyergén két tenger közt vándorol:

Mult és jövő közt vándorol mint nehéz felhő, - tikkasztó völgyeknek ellensége s mindennek, a mi fáradt s nem tud se élni, se halni:

villámra s megváltó fénysugárra készen, sötét méhében villámokkal terhesen, a melyek Igen-t mondanak, Igen-t nevetnek, igazmondó jós-villámsugarakra készen:

- s boldog az im-ígyen terhes! S valóban soká kell annak nehéz viharfelhőként hegyek fölött csüngenie, a ki egykor a jövőendő fényét akarja meggyújtani!

Óh hogyan vágyódnám szerelmesen az örökkévalóság után, s a gyűrűk nászgyűrűje után - s a visszatérés gyűrűje után?

Még sohasem lelém meg a nőt, a kitől gyermeket szerettem volna, ha csak nem ez az a nő, a kit szeretek: mert szeretlek, óh Örökkévalóság.

Mert szeretlek, óh Örökkévalóság!

2.

Ha haragom valaha sirokat bonta, határköveket elmozgata, s ódon táblákat összetörve meredek mélységekbe guríta:

Ha gúnyom valaha elporhadt szavakat szétfűva és seprője levék a keresztes pókoknak s tisztító szele ódon, dohos sírboltoknak:

Ha valaha ujjongva ülék régi istenek sirhalmain, világot-áldóan, világot szeretőn a vén világ-rágalmazók emlékoszlopai mellett:

- mert még a templomokat s az istenek sirjait is szeretem, ha az ég tiszta szemével bepillant összetört tetőikön: örömet ülök, fűhöz, pipacshoz hasonlatosan templomok romjain -

Óh, hogyan vágyódnám szerelmesen az örökkévalóság után, s a gyűrűk nászgyűrűje után - a visszatérés gyűrűje után?

Még sohasem lelém meg a nőt, a kitől gyermeket szerettem volna, ha csak nem ez az a nő, a kit szeretek: mert szeretlek, óh Örökkévalóság.

Mert szeretlek, óh Örökkévalóság!

3.

Ha valaha lehellete jöve hozzám a teremő lehelletnek s annak az égi szükségnek, a mely még véletleneket csillagtáncra kényszerít:

Ha valaha kacagék a teremő villámkacajával, a melyet a tett hosszú dörgése dübörögve, de engedelmesen követ:

Ha valaha a föld isteni asztala mellett istenekkel kockázék, hogy a föld renge, és megszakada és tűzfolyamokat fúva,

- mert isteni asztal a föld s remeg a teremtő uj szavaktól és isteni kockavetésektől:

Óh hogyné vágyódnám szerelmesen az örökkévalóság után, s a gyűrűk nász-gyűrűje után, a visszatérés gyűrűje után?

Még sohasem lelém meg a nőt, a kitől gyermeket szerettem volna, ha csak nem ez az a nő, a kit szeretek: mert szeretlek, óh Örökkévalóság!

Mert szeretlek, óh Örökkévalóság!

4.

Ha valaha hosszan ivék abból a habzó fűszeres vegyítőkorsóból, a melyben minden dolog jól el vagyon vegyítve:

Ha kezem valaha hozzáönté a legtávolabbt a legközelebbihez és a tüzet a szellemhez és örömet a fájdalomhoz és legrosszabbat a legjóságosabbhoz:

Ha magam is szeme vagyok annak a megváltó sónak, a mely elvégzi, hogy a vegyítő-korsóban mindenek jól vegyüljenek: -

- mert vagyon oly só, a mi a jót a rosszal összeköti, s még a legrosszabb is érdemes a fűszerezésre s az utolsó túlhabzásra;

Óh hogyné vágyódnám szerelmesen az örökkévalóság után s a gyűrűk nászgyűrűje után - a visszatérés gyűrűje után?

Még sohasem lelém meg a nőt, a kitől gyermeket szerettem volna, ha csak nem ez az a nő, a kit szeretek: mert szeretlek, óh Örökkévalóság.

Mert szeretlek, óh Örökkévalóság!

5.

Ha kedvelem a tengert, s mindent, a mi tengerszerű, s legjobban azt, ha haragosan ellenem mond:

Ha bennem vagyon a kereső kedv, a mely a fölfedezetlen felé hajtja a vitorlákat, ha kedvemben benne vagyon a tengerjáró kedv:

Ha ujongásom valaha így kiálta föl: „a part eltűnék, íme lehulla rólam az utolsó bilincs -

- a végtelen hullámszik körülöttem, messze - távolra ragyog tőlem a tér és idő, rajta! fel! öreg szív!”

Óh hogyné vágyódnám szerelmesen az örökkévalóság után, s a gyűrűk nászgyűrűje után - a visszatérés gyűrűje után?

Még sohasem lelém meg a nőt, a kitől gyermeket szerettem volna, ha csak nem ez az a nő, a kit szeretek: mert szeretlek, óh örökkévalóság.

Mert szeretlek, óh Örökkévalóság!

6.

Ha erényem a táncos erénye, s én gyakran ugráltam mindkét lábammal aranysmaragd ujongással:

Ha kajánságom nevető kajánság, rózsabokrok és liliomok közt lakozó:

- a nevetésben tudniillik együtt vagyon minden gonosz, de megszentelve s fölmentve a maga boldogsága által;

S ha az az alfám és omegám, hogy minden nehéz könnyüvé, minden test táncossá, minden szellem madárrá váljék; pedig valóban ez az én alfám és omegám!

Óh hogyné vágyódnám szerelmesen az örökkévalóság után s a gyűrűk nászgyűrűje után - a visszatérés gyűrűje után?

Még sohasem leltem meg a nőt, a kitől gyermeket szerettem volna, ha csak nem ez az a nő, a kit szeretek: mert szeretlek, óh Örökkévalóság.

Mert szeretlek, óh Örökkévalóság!

7.

Ha valaha csendes egetet feszíték magam fölé s a magam szárnyaival röpködém a magam egeibe:

Ha játszva úszám mély fénytávokba s szabadságom megtelék madár-bölcseséggel: -

- s a madár-bölcsesség így szól: „Lám, nincs se fönt, se lent! Vesd magad ide s tova, ki, vissza, te könnyű! Énekelj! ne beszélj többé!”

- nem készült-e minden szó csak a nehezeknek? Nem hazudik-e minden szó a könnyű fülének! Énekelj! ne beszélj többé!”

Óh hogyné vágyódnám szerelmesen az örökkévalóság után, s a gyűrűk nászgyűrűje után - a visszatérés gyűrűje után?

Még sohasem lelém meg az asszonyt, a kitől gyermeket szerettem volna, hacsak nem ez az a nő, a kit szeretek: mert szeretlek, óh Örökkévalóság.

Mert szeretlek, óh Örökkévalóság!

Negyedik és utolsó rész.

„Óh, vajjon széles e világon hol történnek nagyobb balgaságok, mint a szánakozóknál? És széles e világon mi okozott több bajt, mint a szánakozók balgaságai?

Jaj minden szerető szívnek, kinek nincs magassága, amely részvéte fölött vagyon!

Im-ígyen szóla hozzám a sátán egykoron:
„istennek is megvagyon a maga pokla;
ez: az emberhez való szeretete”.

És a minap ezt a szót hallám tőle: „isten meghalt, az emberrel való együtt-szenvedése ölte meg az istent.”

Im-ígyen szóla Zarathustra
(II. rész 120. lap.)

A méz-áldozat.

És megint hónapok, évek suhanának el Zarathustra lelke fölött és ő nem vevé ezt észbe; haja azonban megfehéredék. Egy nap barlangja előtt kövön ülven és hallgatagon pillantván ki maga elé - ott pedig a tengerre pillant ki az ember és el-tova tekervényes mélységektől -, állatai mélázva kerülgeték őt és végre eléje állának.

„Óh Zarathustra” - mondák - „talán boldogságodat kémleli pillantásod?” - „Mit nékem a boldogság!” - felelé -, „már régóta nem törekszem boldogságra; mívemre törekszem.” - „Óh Zarathustra,” kezdék újra az állatok, - „ezt olyaténkép mondod, mint a ki jóllakott a jóval. Avagy nem nyugszol-e a boldogság égszínkének tengerében?” - „Óh, ti csélcsepok,” - felelé Zarathustra mosolyogva - „mi jól választátok meg a hasonlatot! De azt is tudjátok, hogy boldogságom súlyos és nem folyékony hullám: nyom engem s nem akar tőlem távozni és hozzám ragad, mint a megolvadt szurok.”

Ekkor az állatok újra mélázva kerülgeték és újra eléje állának, „Óh Zarathustra” - mondák - hát ezért sárgulsz és barnulsz, egyre jobban, jóllehet hajad fehérül és fakúl? Lám, szurokba akadtál!” - „Mit mondtok állataim”, - viszonzá Zarathustra nevetve, - „valóban káromlás volt, hogy szurokról beszélék. Sorsomra jut minden érő gyümölcs. Méz az a mi ereim vérét sűríti és lelkem is csillapítja.” - „Ez lehet, Zarathustra,” - felelék az állatok és hozzá szorulóának - „de nem akarsz ma magas hegyre mászni? A levegő tiszta és ma többet látni a világból, mint valaha.” - „Igen, állataim” - válaszolá ő - „tanácsotok kitünő és szívem szerint való: ma magas hegyre kívánok mászni! De gondoskodjatok, hogy ott méz várjon reám, sárga, fehér, jó, jéghideg aranyos lépesméz. Mert tudjátok meg, hogy ott fõnn méz-áldozatot akarok bemutatni.”

Mikor pedig Zarathustra fölért vala a magaslatra, hazaküldé vezérlő állatait és immár egyedül találá magát: - ekkor szíve mélyéből kacagott, körültekintett és im-ígyen szólott:

Hogy áldozatról beszélék és méz-áldozatról, csel vala csupán beszédemben és valóban, hasznos bolondság! Itt fenn már szabadabban beszélhetek, mint remete-barlangok és remete-háziállatok előtt.

Mit, áldozni! Tékozlom, a mi nékem adatik, én ezer kézzel tékozló: hogyan nevezhetném én ezt - áldozatnak!

És mikor mézre vágyódám, csak csalogató-étekre, édes mézgára vágyódám, a mire morgó medvéknek és furcsa morgó, gonosz madaraknak is elfolyik a nyáluk:

- a legjobb csalogató-étekre, mi vadásznak, halásznak kell. Mert ha a világ vadaskert és minden vad vadász multsága, még inkább és szívesebben látom mélységes dús tengernek,

- tengernek telve tarka halakkal és rákokkal, mik után istenek is vágyódnának, hogy halászhatnák hálóikkal: úgy dúskál a világ a nagy és kis csodákban.

Különösen az ember-világ, az ember-tenger: - erre vetem hát ki aranyos horgom és mondom: nyílj meg, emberi mélység!

Nyílj meg és vesd eléem halaid és villogó rákjaid! Legjobb horgommal fogdosom ma a legkülönböesebb ember-halakat!

- s magát boldogságomat vetem ki minden messzeségbe, napkelet és dél és napnyugat között, nem ráncigál-e és rángatózik-e sok ember-hal boldogságomon.

Valamig, beleharapva hegyes, rejtett horgomba, föl kell nékik jönniök az *én* magasságomba, ezeknek a tarka fenék-halaknak, föl a leggonoszabb ember-halászhoz.

Mert *ez* vagyok elejétől fogva, vonó, vonzó, fölvezető, fölnevelő, nőttető, tenyésztő, fegyelmező, a ki nem hiába mondtam valaha: „Légy azzá, a ki vagy!”

Jöjjenek hát *föl* hozzám az emberek: mivelhogy még várom a jelt, hogy órája üssön *lemene*-telemnek; addig nem szállok alá az emberek között, a mi a sorsom.

Erre várok itt, csalárdul és csúfondárosan magas hegyen, nem-türelmetlenkedve, senem türelmesen, hanem mint valaki, a ki a türelmet elfelejté - mivelhogy nem „túr” már többé.

Mert végzetem időt hágy nékem: talán bizony elfelejtett engem? Avagy árnyékban nagy kő mögött ül és legyeket fogdos?

Valóban, hálás vagyok örök sorsomnak, hogy nem űz és nem hajt és időt hagy nékem bohóságokra és csínyekre: im-ígyen hogy ma is hal-fogni hágék erre a magas hegyre.

Vajjon fogott-e már egyszer valaki magas hegyen halat? És ha bolondság is, a mire itt fönn készülök és a mit itt űzök, mégis jobb, mintha odalenn ünnepélyesen várnék és belezöldülnék, belesárgulnék a várakozásba -

- a várakozástól merevülten, dühösen fújva, szent, hegyi bömbölő-viharként türelmetlenkedve, aki lebömböl a völgyekbe: „Hallgassatok meg, különben megostorozlak az isten ostorával!”

Nem mintha haragudnám az ekkép dühöngőkre: hisz legalább kacaghatok rajtuk!

Tudom, hogy szükségkép türelmetlenkednek ezek a lármás nagy dobok, a kik vagy ma jutnak szóhoz, vagy sohasem!

De én és végzetem - mi nem beszélünk a „má”-hoz, mi nem beszélünk a „sohá”-hoz sem: nekünk van szólni türelmünk és időnk és sok időnk. Mivelhogy egykoron még is meg kell jönnie és nem szabad távoznia...

Minek kell egykoron eljönnie és nem szabad eltávoznia? A nagy „hazar”-unknak, nagy messzeséges emberországunknak, az évezredes Zarathustra-országnak.

Mily messze vagyon az ilyen messzeség? Mit törődöm véle! De azért époly szilárd földnek tartom -, két lábon biztosan állok ezen a földön, - örök földön, kemény, ős kövületen, ezen a legmagasabb, legkeményebb őshegységen, melyhez mint vihar-választóhoz jó minden szél kérdvén: hol? honnan? hová?

Kacagj, kacagj, derüs üdvözítő gonoszságom! Magas hegyről vesd le villogó, csúfondáros hahotádat! Kerítsd horgomra villogásoddal a legszebb ember-halakat!

És ami minden tengerben az *enyém*, az én tulajdonom minden dolgokon - *azt* halászd ki nékem, *azt* hozd fel hozzám: arra várok én, a leggonoszabb halász.

Ki, ki veled horgom! Be, le veled boldogságom csalogató étke!

Csorgasd legédesebb harmatodat, szívem méze! Horgom, akaszkodj bele minden fekete búbanat hasába!

Ki, ki veled szemem! Óh mennyi tenger körülöttem, milyen pirkadó emberi jövő! És fölöttem - minő rózsaujjú csönd! Milyen felhőtlen némaság!

A vészkiáltás.

Másnap Zarathustra újra barlangja előtt ült a kövön, míg állatjai szertekószáltak a világban, hogy új eleséget hozzanak, - és új mézet is: mert Zarathustra mézének utolsó csöppjén is túlradott és eltékozolta vala azt. Midőn pedig így üldögéle, bottal kezében és utánarajzoló a földön alakjának árnyékát, mélézva -, és nem magán és árnyékán mélézva - egyszerre megijedvén összerezzene: mivelhogy árnyéka tözsomszedságában még egy másik árnyékot pillantott meg. És midőn sebtiben körülnézett és fölállott, íme, a jövendőmondó állott mellette, ugyanaz, a kit egykoron asztalánál etetett, itatott, a nagy fáradtság hirdetője, a ki tanítá: „Minden egyre megy, semmi sem éri meg a fáradtságot, a világnak nincs értelme, a tudás fojtogat.” De orcája időközben elváltozék, és mikoron Zarathustra szemébe nézett, szíve megint megrettent: annyi balhír és hamuszürke villám cikázott végig ezen az ábrázaton.

A jós, a ki észbe vette, mi ment végbe Zarathustra lelkében, végig törle orcáját, mikéntha el akarta volna törölni; s ugyanígy cselekedék Zarathustra. És miután így mindketten összeszedték és megerősítették magukat, kezét fogának annak jelöl, hogy újra ismerni kívánják egymást.

„Légy üdvöz” - mondá Zarathustra - „te a nagy fáradtság jövendőmondója, ne lettél légyen hiába asztalom vendége egykoron. Egyél, igyál ma is nálam és bocsásd meg, hogy vidám öreg ember ül veled egy asztalnál!” - „Vidám öreg ember? - mondá viszontag a jós fejét rázva - de bárki légy, vagy akarsz lenni, Zarathustra, nem lesz az már többé ide föl, - csónakod nemsokára nem ül majd szárazon!” - „Hát szárazon ülök?” - kérdé Zarathustra nevetve. - „Hegyed körül a habok dagadnak, dagadnak” - válaszolá a jós - „nagy szükség és szomorúság hullámai: nem sokára sajkád is fölemelik és elvisznek téged.” - Zarathustra csodálkozva hallgatott. „Nem hallasz még semmit?” - folytatá a jövendőmondó - „nem zúg, nem forr-e még föl feléd az ár a mélységből?” - Zarathustra újólag hallgatott és hallgatózott: ekkor hosszú, hosszú kiáltást halla, a mit a mélységek egymásnak vetének és továbbadának, mivelhogy egyik sem akará megtartani: oly borzadályosan hangozék.

„Te gonosz híradó” - mondá végre Zarathustra -, „ez vészkiáltás és oly ember kiáltása, a ki biztosan fekete tengerből jő. De mit törődöm én az ember veszedelmével! Utolsó bűnöm, a mely megőrizteték nékem, tudod-e, hogy hívják azt?”

- „Részvét!” - felelé a jós túlradó szívvel és mindkét kezét fölemelé - „óh Zarathustra, azért jövök, hogy utolsó bűnödre csábítsalak!”

S alig hogy e szavakat mondá, ismét hallatszék a kiáltás és még hosszabban és még kinosabban, mint annak előtte, és már sokkal közelebbről. „Hallod? Hallod-e, Zarathustra?” - kérdezé a jós, - „hozzád szól-e kiáltás, téged szólít: jövel, jövel, jövel, itt az ideje, itt a végső ideje!”

Zarathustra erre hallgatott, zavarodottan és megrendülve; végül habozva kérdezé: „És vajjon ki az, a ki engem ott szólít?”

„De hisz te tudod” - válaszolá hevesen a jós - „miért tettetted magad? *A fensőbbrendű ember* az, a ki utánad kiált!”

„A fensőbbrendű ember?” - kiáltá Zarathustra borzadással eltelve - „mit akar az? Mit akar az? A fensőbbrendű ember! Mit akar az itt?” - és bőrét előnté a verejték.

A jós azonban nem vetett ügyet Zarathustra szorongására, hanem csak hallgatózék, hallgatózék a mélység felé.

Midőn azonban soká semmi sem hallatszék föl onnan, visszanézett és látá, hogy Zarathustra áll és remeg.

„Óh Zarathustra,” - kezdé bús hangon - „valóban nem úgy állsz itt, mint a kit kergévé tesz boldogsága: táncolnod kell majd, hogy el ne dőlj!

De ha táncolnál is előttem és jobbra-balra ugránoznál szokásod szerint: ne mondhasa nekem senki: „Lám, imhol táncol az utolsó vidám ember!”

Hiába jönne valaki erre a magaslatra; a ki *azt* itt keresné: barlangokat találna és barlangzugokat, bujkálók buvóhelyeit, de nem találna boldogságos tárnákat, kincses kamarákat, új boldogság aranyos ereit.

Boldogság - hogy találhatna az ember boldogságot ilyen eltemetkezett remetéknél! S vajjon az utolsó boldogságot a boldogságos szigeteken kell-e keresnem és távol elfeledett tengerek között?

De minden egyre megy, semmi sem éri meg a fáradságot, s boldogságos szigetek sincsenek már sehol!”

Im-ígyen sóhajtozék a jós; utolsó sóhaja után azonban Zarathustra megint fölvidula és visszanyeré biztosságát, miként az, a ki mély szorosból jön föl a napvilágra. „Nem! Nem! Háromszor nem!” - kiáltá fennhangon és végigsimítá szakállát - „*ezt* jobban tudom én! Vannak még boldogságos szigetek! Hallgass *erről*, te sopánkodó, szomorú flótás!

Szűnj meg erről cseperegni, te délelőtti esőfelhő! Avagy nem ázám-e már át szomorúságodtól, mint az eb, kit vízzel végig öntének?

Ime megrázkódom és elfutok előled, hogy megint megszáradjak: ne csodálkozz ezen! Avagy udvariatlannak tartasz? De hisz ez itt az *én* udvarom!

És fennsőbbrendű embered? Nosza, mindjárt kiszállok, hogy abban az erdőben megkeressem: *onnan* jött vala kiáltása. Talán vadállat szorongatja.

Az *én* területemen vagyon: itt ne történjék bántódása! S bizony, van elég vadállat nálam.”

Igy szólván, Zarathustra útnak indula. Ekkor a jövőmondó: „Óh Zarathustra, nagy kópé vagy!

Tudom már: meg akarsz tőlem szabadulni! Még inkább futsz az erdőbe és üzöl vad állatot!

De mihaszna? Este megint vendéged leszek; tulajdon barlangodban ülök majd itt, türelmesen, tuskómódra és várlak téged!”

„Legyen!” - viszonzá Zarathustra távozóban - „és a mi az enyém barlangomban, az a tiéd is, vendégem!

Ha pedig találsz még mézet, csak nyald föl bátran, te morgó medve, és édesítsd meg véle lelkedet! Mert este mindketten vígan leszünk,

- vígan és vigadván, hogy ennek a napnak vége! És te magad, mint táncosmedvém fogsz nótámra táncolni.

Nem hiszed? Rázod a fejed? Ám jó! Vén medve! De én - én is igazmondó jós vagyok.”

Im-ígyen szóla Zarathustra.

Beszélgetés a királyokkal.

1.

Zarathustra még alig vala egy órát úton hegyeiben és erdőiben, a mikor egyszerre különös fölvonulást pillanta meg. Éppen azon az uton, a melyen le akart szállani két király jöve vele szembe, koronával és biboros övekkel ékesítve és tarkán-barkán mint valami flamingó madarak; s teherhordó szamarat hajtának maguk előtt: „Mit akarnak ezek a királyok országomban?” mondá Zarathustra csodálkozva szívéhez és hirtelen elrejtőzék egy bokor mögé. Midőn pedig a királyok egészen közelébe érének, félig hangosan, mikéntha magában beszélne, mormogá: „Furcsa! Furcsa! Hogy illik ez egybe! *Két* királyt látok - és csak *egy* szamarat!”

Ekkor mind a két király megállott, mosolygott oda pillantván, a honnan a hang jött vala és azután egymás szemébe nézett, „Ilyesmit gondolnak alattvalóink is,” - mondá a jobb felől levő király, - „de nem mondják ki.”

A király pedig, a ki balfelől vala, vállát vonván válaszolá: „Bizonyosan kecskepásztor. Vagy remete, a ki túlsoká élt sziklák és fák alatt. Mert a semilyen társaság is megrontja a jó erkölcsöket.”

„A jó erkölcsöket” - felelé ádáz rossz kedvvel a másik király - „hát mi elől menekülünk mi, ha nem a „jó erkölcsök” elől? A mi „jó társaság”-unk elől!

Bizony, bizony, jobb remeték és kecskepásztorok közt élni, mint aranyfüstbe göngyölt, hamis, kendőzött csőcselékünkkel, - jóllehet a „jó társaság”-nak hívja magát,

- jóllehet „nemesség”-nek hívja magát. De ott minden hamis és rohadt, elsőben is a vér, hála vén rossz betegségeknek és a még rosszabb gyógyító-művészeknek.

Legjobbna tartom, legjobban szeretem ma még az egészséges parasztot, a ki goromba, ravasz, nyakas, kitartó: ő ma a legelőkelőbb faj.

A paraszt ma az ember java; és a paraszt-fajtának kellene uralkodnia! De ma a csőcselék birodalmát éljük, - engem ugyan nem csálnak meg többet. S csőcselék, annyi mint zagyvalék.

Csőcselék-zagyvalék: benne minden összevissza vagyon zavarva, szent és gaz, nemes úr és zsidó és valahány barma Noé bárkájának.

Jó erkölcsök! Nálunk minden hazug és rohadt. Már senki sem tud tisztelni: *éppen ez* elől futunk. Mézes száju tolakodó ebek ők, pálmaleveleket aranyoznak.

Az az utálat fojtogat, hogy mi királyok magunk is hamisakká levénk, teleaggatva öregapáink ócska elsárgult cicomás maskarájával, mutatványos érmekké levénk a legostobábbak és legcsalafurdibbak s mindazok számára, a kik ma a hatalommal kereskednek.

Mi nem *vagyunk* az elsők - és mégis kell, hogy az elsőket *jelentsük*: jól laktunk végre ezzel a csalással és megcsömörlöttünk tőle.

A csőcselék utjából térénk ki, kitérénk mindezeknek a teliszájuaknak és firász-kullancsoknak, a kalmár-szagnak, nagyravágyás fickándozásainak, a bűzös lehelletnek -: fuj, mily utálatos a csőcselék közt élni,

fuj, mily utálatos a csőcselék közt elsőket jelenteni! Óh, undok! undok! undok! Királyok, mik vagyunk mi még!”

„Régi betegséged jön rád” - mondá erre a balfelől levő király - „az utálat jön rád, szegény testvérem. De tudod-e, valaki hallgat minket!”

Tüstént főlegyeneselek erre buvóhelyéről Zarathustra, a ki erre a beszélgetésre szemet-szát tátott, odalépett a királyokhoz és ily szavakra fakada:

„A ki titeket hallgat, a ki titeket szívesen hallgat, királyok, Zarathustrának hivatik.

Én vagyok Zarathustra, a ki egykoron mondá: „királyok, mik vagyunk mi még!”

Ez pedig az *én* birodalmam és urodalmam: vajjon mi keresni valótok lehet az én birodalmamban? De talán *megtalálátok* útközben, a mit én *keresek*: tudniillik a fensőbbrendű embert.

A királyok ennek hallatára mellőkre vérenek és egy szájjal mondák: „Megismerteténk!”

E szó szabljával széllylvágod szívünk legvastagabb sötétségeit. Fölfedezed szükségünket, mert, íme, azért vagyunk úton, hogy megtalálnék a fensőbbrendű embert,

az embert, a ki magasabb rendű, mint mi, jóllehet mi királyok vagyunk. Néki visszük ezt a szamarat. Mivelhogy a fensőbbrendű embernek egyszersmind a legfelsőbb úrnak is kell lennie.

Nincs keservesebb balsors az emberi sorsban, mintha a föld hatalmasai egyuttal nem a legelső emberek is. Mert ilyenkor minden hamissá, ferdév és szörnyeteggé lészen.

És kivált, ha ők az utolsók és inkább barmok, mint emberek: akkor följobb, egyre följobb száll a csőcselék ára és végezetül így szól a csőcselék-erény: „Íme, csak én vagyok erény!”

„Mit hallék ebben a pillanatban?” - mondá Zarathustra viszontag - „Mily bölcs beszéd egy királytól! El vagyok ragadtatva és valóban, már csikland a vágy, hogy rímet faragjak reá; -

- és ha olyan rím is, a mi nem való minden fülnek.

Már rég letettem arról, hogy kiméljem a hosszú füleket. Nosza, rajta!

(Itt pedig megesék, hogy a szamár is szóhoz juta: s érthetően és gonoszul monda reá igent „i-á”).

„Egyszer - az üdv első évében tán -
Panasz kélt Sibylla mámoros ajkán
- Látni se látott bort szegény -:
Óh jaj, hogy elhagy minden remény,
Nézhén, hogy itten
Mint gördül és süllyed fenéig minden!
Róma ríma lön és ríma-fészker
Caesarja barom s az isten is - héber!”

2.

És a királyok gyönyörködének Zarathustra rigmusában és a jobb oldali király így szóla: „Óh Zarathustra, mily okosan cselekedtünk, a mikor kivonultunk, hogy téged látnánk!

Mert ellenségeid képedet az ő tükrükben mutaták nekünk! s onnan rém-képen, sátáni vigyorgással néztél reánk: úgy, hogy félénk tőled.

De mihaszna! Igéid egyre fülünkbe és szívünkbe hatolának. Ekkor végre így szóltunk: ki bánja, milyen az ábrázatja!

Hallanunk kell őt, a ki hirdeti: „szeressétek a békét de csak mint új háború eszközét és jobban szeressétek a rövid békét, mint a hosszút!”

Senki sem mondott még ilyen harcias szavakat: „Mi jó? Bátornak lenni jó dolog. A jó háború az, a mi mindeneket szentesít.”

Óh Zarathustra, apáink vére pezsdült meg testünkben e szavakra: mikéntha kikelet szól vala öreg boros hordókhoz.

Ha a kardok vöröspettyes kigyókhoz hasonlatosan fonódtak egybe, akkor apáink szépnek találták az életet: minden béke napja lagymatag és bágyasztó volt nekik, és a hosszú béke szégyent keltett bennök.

Hogy sopánkodának apáink, ha villámfényű kardokat kiszáradva látának a falon! S mint ezek, ők is szomjúhozák a háborút. Mert a kard vért akar inni és villog a vágytól.” -

- Midőn a királyok illetékenként hévvel fecsegének-locsogának apáik boldogságáról, Zarathustrának nagy kedve kerekedett, hogy kigúnyolja hevüket: mert szemlátomást nagyon békés királyokkal állott szemben, vén és finom ábrázatú királyokkal. De erőt vett magán. „Rajta” - mondá - „ott megy az út Zarathustra barlangjához; s ennek a napnak legyen hosszú az estéje! De most hamarosan vészkiáltás szólít el tőletek.

Tisztesség a barlangomnak, ha királyok ülnek és várnak benne: de, persze, soká kell majd várnatok!

De, ez nem baj! Az ember manapság hol tanul meg jobban várni, mind az udvarnál? Mi a királyok minden erénye, a mi még megmaradt - nemdenem így hivatik: *várni - tudni?*”

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A pióca.

És Zarathustra gondolatokba mélyedve ment tovább és mélyebbre, erdőkön át, ingoványok mellett; de - a mint az már mindenkivel megesik, a ki nehéz dolgokon gondolkozik - közben váratlanul egy emberre lépett. És íme, egyszerre egy jajkiáltás és két káromkodás és húsz ronda szó fröccsent arcába: úgyszólván ijedtében botot emelt és még végig is vert azon, a kit megtaposott. De rögtön észretért és szíve nevetett balgaságán, a mit éppen elkövetett.

„Bocsáss meg” - monda a megtaposotthoz, a ki közben zordonan fölült vala - „bocsáss meg és hallj mindenekelőtt egy hasonlatot.

Mint a vándor, a ki távoli dolgokról ábrándozik, váratlanul, magános úton alvó kutyába botlik, napon heverő kutyába:

- mint pattan föl erre mindkettő, mint támad egymásnak, halálos ellenség módjára ez a két halálra rémült: azonképen jártunk mi is.

És mégis! És mégis - mily kevés hujja volt, hogy kedveskedtek volna egymásnak ez a kutya és ez a magános vándor! Hisz mind a ketten - magánosak!”

- „Bárki légy” - mondá még mindig zordonan a megtaposott - „te hasonlatoddal is bántasz, nemcsak lábaddal!

„Tán kutya vagyok?” - Ezzel fölkelvén kihúzá meztelen karját a mocsárból. Előbb ugyanis hason fekve lapult a földön, elrejtőzve és fölismerhetetlenül, mint a ki mocsári vadra les.

„Ugyan mit mívelsz!” - kiálta Zarathustra ijedten, mert látá, hogy a meztelen karon sok vér csorgott végig - „mi baj ért? Talán vad állat mart meg, szerencsétlen?”

A vérző ember nevetett, de még mindig haragosan. „Mi közöd hozzá!” - mondá és tovább akart menni. „Én itt itthon vagyok és a magam területén. Kérdezzen, a ki akar, de fajankónak aligha felelek.”

„Csalódot” - mondá Zarathustra résztvevően és megfogá őt - „csalódot: itt nem vagy otthon, hanem az én birodalmamban és itt senkinek se essék bántódása.

Nevezhetsz annak, a minek akarsz, - én az vagyok, a kinek lennem kell. Zarathustrának hívom magam.

Nosza! Ott megy az út Zarathustra barlangjához, nincs az messze -, nem akard-e nálam sebeid gyógyítani?

Pórul jártál, boldogtalan, ebben az életben: először megmart az élet, azután - megtaposott az ember!”

Mikoron azonban a megtaposott Zarathustra nevét hallá, elváltozék. „Mi történik vélem!” - kiáltá - „*kivel* törődöm még világéletemben, hanemha egyetlen emberrel: Zarathustrával és azzal az egyetlen állattal, a mely vérből él, a vérszopó piócával?

A pióca kedvéért feküvém itt a mocsár szélén, halázmódra és kinyujtott karom már tízszer harapta a pióca és íme, még szebb pióca kap vérem után, maga Zarathustra!

Óh boldogság! Óh csoda! Áldott légyen a nap, a mely ebbe a mocsárba csalogatott! Áldott a legjobb, legelevenebb köpülőző, a ki ma él, áldott légyen a lelkiösmeret nagy piócája: Zarathustra!”

Im-ígyen szólott a megtaposott; és Zarathustra megörült beszédének és finom, tisztességes módjának. „Ki vagy?” - kérdezé és kezét nyújtá neki - „Közöttünk sok a fölvilágosítani, földeríteni való: ámde, úgy látom, már tiszta, világos nap derül.”

„Én vagyok a *leglelkiismeretesebb lélek*” - válaszolá a kérdezett - „és alig akad, a ki lélek dolgaiban szigorúbb, keményebb volna mint én, kivéven azt, a kitől én tanulám el, magát Zarathustrát.

Jobb, ha az ember semmit sem tud, mintha sokat tud, de csak félig-meddig! Jobb, ha az ember bolond, de a maga feje szerint, mint bölcs, de a más esze szerint! Én - a föld mélyére szállok:

- akár nagy, akár kicsiny, ki bánja! Akár mocsár, akár ég a neve? Egy tenyérnyi föld elég nekem: csak ha igazán föld és talaj!

- egy tenyérnyi föld: azon már lehet állani. Ha az ember a megismerést igazán lelkiismeretesen veszi: ott nincs semmi nagy és nincs semmi kicsiny.”

„Akkor talán a pióca megismerője vagy?” - kérdezé Zarathustra - „és kutatod a piócát fenékgig, te lelkiismeretes?”

„Óh, Zarathustra” - felelé a megtaposott - „az óriás dolog volna; hogy fognék ilyenbe!

A minek azonban mestere és ismerője vagyok, az a pióca *agyaveleje*: - az az *én* világom!

És az is világ! De bocsáss meg, hogy erre büszke vagyok, mert itt nem akad párom. Azért mondtam, hogy itt „ittthon vagyok”.

Milyen régóta kutatom már ezt az egyet, a pióca agyavelejét, hogy a csuszamlós igazság ne csúszék ki kezemből! Itt az *én* birodalmam van!

- ezért veték el minden mást magamtól, ezért levék közömbös minden más iránt; és tudásom tőszomszédságában tanyászik sötét tudatlanságom.

A lélek-ösmeretem kívánja tőlem, hogy ezt az egyet ismerjem, és semmi egyebet ne ismerjek; utálok minden felemás-lelket, minden ködös, imbolygó, rajongó lelket.

Valahol becsületességem megszűnik, vak vagyok és az is akarok lenni. Valahol azonban tudni akarok, ott becsületes is akarok lenni, tudniillik kemény, szigorú, kegyetlen, kérlelhetetlen.

Hogy *te* mondtád egyszer, óh Zarathustra: „Lélek az élet, a mely maga vág az életbe” - ez vezetett és vonzott engem tanításodhoz. És valóban, envéremmel öregbítém tudásomat!”

- „Ahogy a szemlátomás is tanítja” - veté közbe Zarathustra: mert még mindig csörgött a vér a Lelkiismeretes meztelen karjából. Mivelhogy tíz pióca szopdosá azt.

„Óh, furcsa fickó, mennyire tanít engem ez a szemlátomás, azaz te magad! És talán nem is volna szabad mindent szigorú füledbe öntenem!

Jó hát! Váljunk el! De szeretnék veled újra találkozni. Ott megy az út barlangomhoz: ma éjjelre légy ott kedves vendégem:

szeretném testeden is jóvá tenni azt, hogy Zarathustra megtaposodott: ezen tűnődöm. Most azonban egy vészkiáltás hamarosan elszólít téled.”

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A varázsló.

1.

Midőn pedig Zarathustra sziklák közé került, nem messze, ugyanazon az úton egy embert pillantott meg, aki úgy örült módjára hadonászott és végre hasra esett.

„Megállj” - szóla Zarathustra szívéhez - „annak kell a fensőbbrendű embernek lennie; tőle jött ez a jajkiáltás - hadd lám, lehet-e rajta segíteni.” Midőn pedig odafutott, ahol az ember a földön feküdt, reszkető öreg embert pillanta meg, merev nézésűt: és bárhogyan erőlködék Zarathustra, hogy fölemelje és lábra állítsa, hiába volt az erőlködése. S úgy látszik, a szerencsétlen észre sem vevé, hogy valaki mellette van, sőt inkább egyre, meghatóan, kérlelően hadonászva tekintgetett maga köré, mint a ki mindenkitől elhagyatott, magára hagyatott. Végezetre mégis, sok reszketés, rángatózás és gubbaszkodás után ily panaszra jajdúla:

„Jaj, ki melenget, ki szeret engem?
Forró kezeket!
Szív paraszát nékem!
Földreterítve, borzadva-fázva,
Halálraválva, kinek lábát melegítik -
Rázatva idegen láztól,
Reszketve hegyes, jeges dér-nyílaktól,
Űzve téled, Gondolat!
Te mondhatatlan, beburkolt, szörnyűséges!
Te felhők mögé bújt vadász!
Lesujtatva villámidtól,
Gúnyosan kacagó, sötétből rámmeredő szem:
- im-ígyen feküszöm én,
Csavarózom, tekerőzöm, gyötretvén
Minden örök gyötrelmekről,
Megsebezve
Tőled, kőszívű vadász,
Te ismeretlen - isten!

Mélyebbre döfj!
Döfj még egyszer!
Törd-zúzd e szívet!
Mi haszna tompafogú
Nyilakkal kíznásnak?
Mit nézel rám ismét,
- Bé nem telve emberi kinnal,
Kárörvendő isteni villámszemekkel?
Nem ölni akarsz,
Csak gyötörni, gyötörni?
Gyötörni *engem*?
Minek, te kárörvendő ismeretlen isten? -
Hah! Hozzám lopózol?
Ilyen éjszaka!
Szólj, mit akarsz!

Hajtasz, űzöl -
Jaj! már sarkomon vagy!
El! El veled!
Hallod lélekzetem,
Kihallgatod szívem,
Te féltő-írigy -
Mire vagy féltő-írigy?
El! El!
Minek a létra?
Belé akarsz mászni
Szívembe,
Legtitkosabb gondolatimba?
Orcátlan! Ismeretlen - tolvaj!
Mit akarsz kihallgatni?
Mit akarsz kigyötörni belőlem,
Bakó!
Te hóhér-isten!
Avagy eb-módon
Fetrengjek előtted a porban?
Odaadva, lelkenedezve
Fejemet vesztve
Csóváljak szeretetet feléd?

Hiába!
Csak döfj tovább,
Kegyetlen tövis!
Nem, nem vagyok ebed - csak vadad
Kőszívű vadász!
Legbüszkébb foglyod,
Felhő mögötti rabló!
Szólj végre!
Mit akarsz, utonálló, *tőlem*?
Te rejtett villám! Ismeretlen, mondd,
Mit *akarsz*, ismeretlen - isten? -

Mit? Váltságot?
Mennyit követelsz?
Sokat - büszkeségem tanácsa ez!
És röviden - ez másik büszkeségemé!

Haha!
Engem - akarsz te? Engem?
Engem - egészen?

Haha!
És kínoz engem, bolond aki vagy,
Halálra kinezod büszkeségem?
Szeretetet nékem! - ki melenget engem?
Ki szeret engem? - Forró kezét,
Adj szív-parazsat,
Adj nékem a legmagánosabbnak,

Kit jég, óh jaj, jég hétszeres kérge
Megtanított még ellenséget is
Epedve - várni!
Add, igen, add meg
Kegyetlen ellenség,
Add meg *magad* - nékem! -

El-tovament!
Elmenekült
Utolsó, egyetlen társam,
Esküdt ellenségem,
Ismeretlen
Hóhér-istenem! -

- Nem! Jövel vissza,
Minden gyötrelmeddel!
Az árvák árvájához,
Jövel vissza!
Minden könnypatakod
Feléd folyik!
Szívem utolsó lángja -
Reád lobog!
Jövel vissza,
Ismeretlen istenem! Jajjom! Utolsó - boldogságom!"

2.

- Ekkor azonban Zarathustra nem tudta magát tovább tartóztatni, fölemelte botját és teljes erejéből ütni kezdé a jajgatót. „Hallgass el!” - kiálta rá böszült kacagással:

- „hallgass el, komédiás! Te pénzhamisító! Te hazug májú, hamis zúzajú! Jól átlátlak már!

Majd megmelengetem lábadat, gonosz bűbájos, jól tudok hozzá, mint kell az ilyen szerzetnek - befűteni!”

- „Hagyd abba”, - mondá az öreg ember és fölugrott - „ne üss többet, Zarathustra! Csak játékot űzök ezzel!

Ez mesterségemhez tartozik; próbára akartalak tenni, a midőn ezt a próbát mutatám néked! És, csakugyan, jól átláttál a szitán!

De te, - te is nagy próbát adtál magadról: *kemény* vagy, bölcs Zarathustra! Keményen dorongolsz „igazságaiddal”, furkósbodod kikényszeríti belőlem - *ezt* az igazságot.

- „Ne hizelegj” - felelé Zarathustra, még mindig izgatottan és sötét nézéssel, - „te tetőtől-talpig komédiás! Hamis vagy: mit beszélsz te - igazságról!

Te pávák pávája, hiuság tengere, *mit* játszol előttem, gonosz bűbájos, *kit* higgyek magam előtt, midőn ilyen alakban jajgatál?”

„A *szellem vezeklőjét*” - felelé az öreg ember, *azt* - játszám: magad találád ki egykoron ezt a szót -

- a költőt és varázslót, a ki végre maga ellen fordítja szellemét: az átvedlettet, a kit rossz lelkiismerete megfagyaszt.

És valld meg Zarathustra: úgy-e soká tartott, míg átláttál mesterkedésemen és hazugságomon! Te *hittél* *vala* szükségemben, a midőn két kézre fogád fejemet:

- hallalak jajgatni „nagyon is kevésbé szeretted, nagyon is kevésbé szerették őt!” Hogy ennyire sikerült *vala* megcsalnom téged, ezen ujongott benső gonoszságom”.

„Lehet, hogy csalafintábbakat is megcsalál” - monda Zarathustra keményen. - „Én nem vagyok résen a csalafurdiak ellen; *kell*, hogy vigyázatlan legyek: így akarja a sorsom.

Neked viszont - *kell* csalnod: úgy ismerlek! Neked mindig két-három, négy- és öt értelműnek kell lenned! S a mit most megvallál, azt sem tartom távolról sem elég igaznak, sem elég hamisnak!

Te gonosz pénzhamisító, miképen cselekedhetnél mást! Még betegséged is kendőznéd, ha orvosodnak mez nélkül mutatkoznál.

Épúgy kendőzéd előttem hazugságodat, mondván: „*csak* játékot űzék ezzel!” Mert valami *komoly* valóság is volt ebben, benned *van* valami a szellem vezeklőjéből!

Jól átlátok rajtad: varázsolója lettél mindeneknek, de magad ellenében már nem maradt hazugságod és cseleiden megtört a bűbáj!

Utálatot aratál, egyetlen igazságodúl. Egy íz sincs rajtad már valódi, hanemha a szád: vagyis az utálat, a mely szádon tapad.” -

- „De ki vagy te!” - kiáltá ekkor az öreg varázsló dacosan, - „kinek szabad *velem* im-ígyen beszélnie, velem, a legnagyobbal az élők között?” - és zöld villám lövellt szeméből Zarathustra felé. De mindjárt elváltozék és búsan mondá:

„Óh Zarathustra! Megunám, utálok praktikáimat, én nem vagyok elég *nagy*, minek alakoskodom! De te jól tudod, - én *keresém* a nagyot.

Nagy embert akarék ábrázolni és sokakkal elhitetém: ámde ez a hazugság meghaladta erőmet, összetör engem.

Óh Zarathustra, rajtam minden hazugság; de hogy összetörök - ez az összetörésem *igaz!*” -

„Becsületedre válik” - mondá Zarathustra, komoran félrepillantva - „becsületedre válik, hogy nagyságra törekedél, de ez el is árul téged. Nem *vagy* nagy.

Gonosz, vén varázsló, *az* rajtad a legjobb és legbecsületesebb, a mit tisztelek benned, hogy megunád magad és kimondád: „nem vagyok nagy”!

Ezt becsülöm benned, a szellem vezeklőjében: és ha csak egyetlen röpke szempillantásra is - igaz valál.

De mondd, mit keresel itt az *én* erdőmben és szikláim között? És ha az én utamat állád, milyen próbát kívánál tőlem? -

- mit kísértél meg *bennem?* -

Im-ígyen szóla Zarathustra és szemei szikráztak. Az öreg varázsló hallgatott egy ideig, ezután mondá: „Kísértélek? Én csak - keresek.

Óh Zarathustra, keresek egy igaz, derék, egyszerű, egyértelmű embert, a minden becsületesség emberét, a bölcsesség edényét, a megismerés szentjét, keresek egy nagy embert!

Hát nem tudod? Óh Zarathustra? *Zarathustrát keresem*”.

- És erre hosszú hallgatás támadt közöttük; Zarathustra pedig mélyen összegubbaszkodott azonképen, hogy szemét is behunyá. Utóbb azonban újra eszmélve beszélgető társára, megragadá a varázsló kezét és így szóla, illemmel teljesen és ármányosan:

„Rajta! Ott fõnn vezet az út Zarathustra barlangjához. Benne szabad keresned, a kit szeretnél megtalálni.

És kérj tanácsot sasomtól és kigyómtól: hadd segítsenek néked keresni. Mert barlangom nagy.

Én magam persze - én még nem láték nagy embert. A mi nagy, azt fölfedezni még a legfinomabbak szeme is durva manapság. A csőcselék birodalmát éljük.

Már nem egyet találék, a ki terpeszkedett és fuvalkodott és a nép kiáltá: „Ime, nagy ember!” De mit használ minden fujtató! Végezetre is kiillan belõle a szél.

Végezetre szétpukkad a béka, a mely nagyon fölfúttá magát: a szél kiillan belõle. Puffadt hasút hasba szúrni derék mulatság! Halljátok azt, fiúk!

A „ma” a csőcseléké: avagy, ki *tudja* még, mi a nagy, mi a kicsi! Ki keresett - és talált itt nagyságot. Csak a bolond: bolondnak bolond a szerencséje.

Nagy embert keresel, fura bolond? Ki *tanított vala* erre? Ma volna ennek az ideje? Óh gonosz keresõ-kisértõ, miért - kísértesz engem? -

Im-ígyen szóla Zarathustra megvigasztalódott szívvel és nevetve folytatá útját.

Szolgalaton kívül.

Nemsokára azután, hogy Zarathustra megszabadult vala a bűbájostól, ismét meglátott valakit útján: sovány, álmos arcú, fekete, hórihorgas embert: *ez* nagyon megbosszantá. „Óh jaj, - mondá szívének, - álarcos keserűség gubbaszt ott, - úgy látom - csuhásokhoz hasonló, mit keresnek *ezek* az én birodalmomban?

Hogyan! Alig menekülék attól a varázslótól: s íme ismét más szemfényvesztő akad az utamba, -

- valami kézföltevéssel hókusz-pókuszozó, valami isten kegyelméből való, sötét, csodatevő, kenetes világócsárló, a kit hadd vinne el az ördög!

De az ördög soha sincs helyén, a hol helyén való volna: mindig későn jő ez az átkozott törpe és löcslábú!” -

Im-ígyen káromkodék Zarathustra indulatos szívvel és azon törte a fejét, hogy félrefordított tekintettel elsuhan a fekete ember mellett: de, lám másként történt a dolog. Mert ugyanabban a percben már észrevette őt az ülő: és, mint a kit váratlan szerencse ér, felugrott és Zarathustrának indult.

„Bárki vagy is, vándor” - mondá - „segíts egy eltévedten, egy keresőn, egy aggastyánon, a kit könnyen érhet baleset!

Ez a világ itt vad idegen nékem; vadállatok ordítását is hallám; és az a ki megoltalmazhatott volna, már nem él.

Keresem az utolsó jámbor embert, a szentet és remetét; csak ő nem hallott még itt, erdejében arról, a mit ma már az egész világ tud.”

„*Mit* tud ma már az egész világ?” - kérdezé Zarathustra. - „Talán azt, hogy az öreg isten már nem él, kiben egykor az egész világ hitt vala?”

„Te mondogd” - felelé búsan az aggastyán. -

„És én szolgálám ezt az öreg istent utolsó órájáig.

Most azonban már „szolgalaton kívül” vagyok, gazda nélkül és mégsem szabad, s egy órára sem vidulok föl többé, hanemha emlékezem.

Azért vonulék föl ezekbe a hegyekbe, hogy végre megint ünnepet üljek, a minő egy öreg pápát és egyházatyát megillet - mert tudd meg, én vagyok az utolsó pápa! - hogy a kegyes emlékek és istenitisztelek ünnepét üljem.

Immár azonban ő is meghalt, a legjámborabb ember, az az erdei szent, a ki istenét szüntelenül énekelve-dörmölészve dicséré.

Nem találám őt magát, bár kunyhóját megtalálám - de rábukkanék két farkasra, a melyek halálán vonítanak - mivelhogy minden állat szereté őt. Ekkor elfuték.

Hát hiába jövék ezekbe az erdőkbe és hegyekbe?

Ekkor elhatározá a szívem, hogy más valakit keressek, a legjámborabbat azok közül, a kik nem hisznek istent - hogy Zarathustrát keressem!”

Im-ígyen szóla az agg és élesen ránézett arra, a ki előtte állott. Zarathustra pedig megragadá az öreg pápa kezét és soká szemlélé csodálattal.

„Lám, tisztelendő”, - monda aztán - „milyen szép, hosszú kéz! Olyannak a keze, a ki mindig áldást osztott. Ime azonban azt tartja, a kit keressz, engem, Zarathustrát.

Én vagyok, az istentelen Zarathustra, a ki mondja: Hol van az, a ki istentelenebb nálam, hadd élvezzem tanítását!”

Im-ígyen szóla Zarathustra és tekintetével keresztül fűrá az öreg pápa gondolatait és hátsógondolatait. Végezetre emez így kezdett beszélni:

„A ki legjobban szerette és bírta őt, íme az veszté el legjobban:

- íme, kettőnk közül bizonyosan én vagyok az istentelenebb? de vajjon ki örvendhetne ennek!”

- „Végsőkig szolgáltál néki - kérdezé Zarathustra mély hallgatás után, - te tudod, *mi módon* halt meg? Igaz-e, a mit mondanak, hogy a részvét fojtá meg, - hogy látá, mint függ az *ember* a kereszten és nem viselé el, hogy az emberhez való szeretete pokla és utoljára halála lön?” -

Az öreg pápa nem felelt, hanem vad, és fájdalmas komor arccal félrenézett.

„Hadd el!” - monda Zarathustra hosszas gondolkozás után, még mindig egyenesen szemébe nézvén az öreg embernek.

„Hadd el, neki vége! És bár becsületedre válik, hogy jót mondasz erről a halotról, époly jól tudod, mint én, *ki* volt ő és hogy különösek voltak az ő útjai”.

„Három szem közt mondvá” - viszonzá a pápa felderülve (mert félszemére vak vala), - a mi az istent illeti, fölvilágosodottabb vagyok mint maga Zarathustra és - szabad is annak lennem.

Szeretetem évek hosszú során szolgálá őt, akaratom mindenben követé az ő akaratát. A jó szolga pedig tud mindent és még sokat, a mit ura még önmaga előtt is rejteget.

Bujkáló isten vala, titokzatossággal teljes. Bizony, bizony még fiához is csak titkos utakon jutott. Hitvallása küszöbén a házasságtörés áll.

A ki őt a szeretet istenének magasztalja, nem gondolkozik elég fennköltén magáról a szeretetről. Nem akart-e ez az isten bíró is lenni? Ámde a szerető szeretete túl van jutalmon és megtorláson.

Midőn ifjú volt, ez a napkeleti isten, akkor még kemény volt és bosszúálló és poklot épített kedvencei gyönyörűségére.

Végezetre elvénhedett és megpuhult és porhanyó és résztvevő szívű lön, hasonlatosabb egy nagyapához, mint egy apához, de leghasonlatosabb egy roskatag öreg nagymamához.

Ott üle - bánkódván lába gyengeségén - a suton, fonnyadtan, életunottan, kimerült akarattal, s egy szép napon megfojtá őt túlságos szájalma.”

„Te vén pápa” - veté közbe Zarathustra - „s *ezt* tulajdon szemeddel láttad volna? Lehet, hogy így történt: így és máskép. Ha az istenek meghalnak, mindig sokfajta halállal halnak.

De mindegy! Akár így, akár úgy, - neki vége! Nem tetszett se fülemnek, se szememnek, egyéb rosszat nem szeretnék róla mondani.

Szeretek mindent, ami nyílt szemű és becsületes beszédű. De ő - hisz te tudod, öreg pap, - volt benne valami a fajtádból, a papfajtából - sokértelmű vala.

És nem is vala érthető. Mennyire dühöngött reánk, ez a dühtől fűvó, hogy rosszul értjük őt! De miért nem beszélt tisztábban?

És ha fülünkben volt a hiba, miért adott nekünk füleket, a melyek rosszul hallák őt? S ha iszap vala fülünkben, vajjon ki tette belé?

Sokat elfuserált ez a kontár fazekas! Hogy azonban fazekain és teremtményein áll bosszút, azért hogy nem sikerültek, - ezzel a *jó ízlés* ellen vétett.

A kegyességben is van jó ízlés: s *ez* utoljára így szólt: „el az *ilyen* istennel! Inkább ne legyen isten, inkább legyünk a sorsunknak magunk a kovácsai, inkább legyünk bolondok, inkább legyünk magunk az isten!”

„Mit hallok!” - monda az öreg pápa fülét hegyezve - „óh Zarathustra, jámborabb vagy, mint hiszed, ezzel a hitetlenségeddel! Valami bensődben lakozó térített istentelenségedre.

Avagy nem maga jámborságod az, a mi nem engedi többé, hogy istent higj! És nagyon is nagy becsületességed egyszer még túlvezet jón és gonoszon!

Ime, mi várakozik még reád? Van szemed, kezed, szád; öröktől fogva áldásra teremtvék. Nemcsak kézzel áld az ember.

Közeledben, jóllehet a legistentelenebbnek mondod magad, hosszú áldás titkos tömjén-illatát szimatolom: édes-bús érzés száll meg tőle.

Hadd legyek vendéged, Zarathustra, egyetlen éjszakára! Most sehol a földön nem érezném magam jobban, mint nálad!”

„Ámen! Úgy legyen!” - mondá Zarathustra elbámulva, - „oda föl vezet az út Zarathustra barlangjához.

Valóban nagyon szeretnék magam oda kísérni, tisztelendő atyám, mivelhogy szeretek minden jámbor embert. De most vészkiáltás szólít el tőled hamarosan.

Területemen ne essék bántódása senkinek; barlangom jó rév. És legjobban szeretnék minden szomorú embert ujra szilárd földre s szilárd lábra állítani.

De ki venné le a *te* búbanatodat válladról? Erre én nagyon is gyöngye vagyok: Valóban soká kellene várnunk, míg valaki megint felköltene istenedet.

Mivelhogy ez az öreg isten már nem él: az halott, mint annak a rendje!”

Im-ígyen szóla Zarathustra.

A legrútabb ember.

És Zarathustrát sietős lába megint tovább vivé hegyen-erdőn és szeme keresett és egyre keresett, de sehol sem látta azt, a kit szeretett volna látni, a nagy veszedelemben forgót és vészkiáltót. S egész útján ujongott a szíve és hálával telt el. „Mily jókat ajándékozott nekem ez a nap” - úgymond - „kárpótlásul azért, hogy oly balúl kezdődék! Milyen furcsa beszélgetőtársaim akadtak!

Szavaikon még soká rágódom majd, mint jó magokon; fogaim hadd morzsolják és öröljék, valamig tejként folynak lelkembe!”

Midőn azonban az út ismét szikla köré kanyarodott, egyszerre megváltozott a vidék és Zarathustra a halál birodalmába lépett. Itt fekete és vörös szirtek meredeztek: se fű, se fa, se madárhang. Ezt a völgyet minden állat kerülé, még a ragadozók is; csak egy fajta undok, vastag, zöld kigyó jött ide, ha elvénhedett, meghalni. Ennek okáért a pásztorok ezt a völgyet „kigyó-halál”-nak hívák.

Zarathustra pedig sötét emlékekbe merült, mert úgy érzé, hogy már egyszer volt ebben a völgyben. És sok minden nehezedék lelkére: úgy, hogy lassan ballagott és egyre lassabban, míg végezetre megállott. S ekkor, fölpillantva, meglátott valamit, a mi az úton ült, emberformájút, de alig embert, valami kimondhatatlant. És egyszerre elfogta Zarathustrát a nagy szégyen, hogy ilyesmit lát: elpirulva egészen ezüstös hajáig, elfordítá tekintetét és ezt a gonosz helyet már elhagyni készült. Ekkor azonban hangos lön a holt pusztaság: a földből valami fölbugygyant bugyborékolva, hörögve, mint a hogy éjjente a víz bedugult csöveken át bugyborékol és hörög; és végtére emberi hang és emberi beszéd lön belőle, s ez így hangozék:

„Zarathustra! Zarathustra! Találd ki talányom! Szólj, szólj! *Milyen bosszú vétetik a tanún?*”

Visszacsallak, itt tükörsima a jég! Vigyázz, vigyázz, hogy büszkeséged itt ne törje lábát!

Bölcsnek állítod magad, büszke Zarathustra! Hát találod ki a talányt, kemény diótörő - a talányt, a ki vagyok! Szólj hát: ki vagyok én!”

- Midőn azonban Zarathustra e szavakat hallotta vala, - mit gondoltok, mi ment végbe lelkében? *Szánalom szállá meg*, s egyszerre lebukék, valamiképen a tölgyfa lebukik, a mely soká állott vala ellen a sok fejszésnek, lebukik tompa zuhanással, nagy hirtelen, megijesztvén még azokat is, a kik ledönteni akarták. De íme megint felugrék és ábrázata kemény lön.

„Megismerlek” - mondá érces hangon - „*te az isten gyilkosa vagy!* Hagyj utamra mennem.

Nem *viseléd* el, a ki téged látott, - a ki át meg át látott rajtad, te undokok undoka! Bosszút állottál ezen a tanun!”

Im-ígyen szóla Zarathustra és elindult; ám a kimondhatatlan megragadá köntöse csücskét és elkezdte újból bugyborékolni és szavakat keresni: „Maradj!” mondá végre -

- maradj! Ne menj el mellettem! Eltaláltam, milyen fejsze döntött le: Légy üdvöz, hogy újra állasz!

Jól tudom, eltaláltad, mi nyomja annak a lelkét, a ki őt megölé, az isten gyilkosának lelkét. Maradj! Ül mellém, nem kérem hiába.

Kihez törekedhettem, ha nem hozzád? Maradj, ülj le! De ne nézz reám! Becsüld meg im-ígyen - rútságomat!

Üldöznek: íme, *te* vagy utolsó menedékem. *Nem* gyűlöletükkel, *nem* „fogdmeg”-eikkel; - óh, az ilyen nyomon-követést kigúnyolnám, büszke és vidám lennék!

Avagy nem diadalmaskodott - eleddig mindig az, a kit nyomomon üldöztek? És a ki jól követ nyomon, az könnyen megtanúl *követni*: - hisz már a dolognak nyomában van! De *részvétük* az - részvétük az, a mi elől menekülök és hozzád menekülök. Óh Zarathustra, védj meg te, utolsó menedékem, te egyetlen, a ki kitaláltál engem:

- kitaláltad, mi nyomja a lelkét, annak, a ki *őt* megölte. Maradj! És ha már menni akarsz, türelmetlen: ne menj azon az úton, a melyen én jövök. *Az* az út rossz.

Haragszol reám, hogy már nagyon is soká töröm a szót? Hogy tanácsot adok néked? De tudd meg, én adom, én a legrútabb ember, a kinek lába is a legnagyobb, legnehezebb. Minden utat agyontaposok, pocsékká taposok.

Hogy azonban te elhaladtál mellettem, s némán, hogy elpirultál - jól látám -: arról rád ismerek, Zarathustra.

Bárki más alamizsnáját dobja vala nékem, részvétét szemmel, szóval. De erre nem vagyok eléggé kedves, ezt kitaláltad -

- erre túlságosan *gazdag* vagyok, *gazdag* nagy, borzasztó, rút és kimondhatatlan dolgokban! Szégyenkezésed, Zarathustra, *megtisztelt* engem!

Csak ügygyel-bajjal kerülék ki a szánakozók tolongásából - hogy megtaláljam az egyetlent, a ki ma hirdeti „szánakozni tolakodás”, - hogy megtaláljalak téged, óh Zarathustra!

- akár isteni, akár emberi részvét: a részvét a szemérmet sérti. És segíteni nem akarni, úgy lehet, előkelőbb dolog, mint az az erény, a mi segítségre siet.

Ma azonban minden legkisebb ember is erénynek hívja a részvétet: - ezek nem tisztelik a nagy szerencsétlenséget, a nagy rútságot, a nagy nem-sikerülést.

Mindezeket semmibe sem véve tekintek tova, miként a kutya tovatekint a nyüzsgő juhnyáj háta fölött. Apró, jó gyapjas, jó akaratú szürke emberkék ők.

Miképen a kócsag megvetve néz el, tova, sekély tavak fölött, hátravetett fejjel: azonképen nézek én el, tova kis hullámok, kis hajlamok, kis akaratok és lelkek fölött.

Nagyon is soká adának igazat nékik, ezeknek a kis embereknek: *így* végre a hatalmat is megadák nékik s ők most azt tanítják: „csak az a jó, a mit kis emberek hagynak jóvá”.

És „igazság” ma az, a mit a prédikátor is mondott a ki maga is közülök eredt vala, az a különös szent és a kis emberek szószólója, a ki magáról ezt a bizonyosságot tette: „én - vagyok az igazság”.

Ez a szerénytelen ember már régóta duzzasztja a kis embereket, - ő, a ki nem csekély tévedést tanított, tanítván: „én vagyok az igazság”.

S kapott-e a szerénytelen valaha udvariasabb feleletet? - Te pedig, Zarathustra, elmenél mellette és mondád: „Nem! Nem! Háromszor nem!”

Óva-intél tévedésétől, óva-intél s mint első, a szánalomtól - nem mindenkit, nem senkit, hanem téged és a magadfajtáját.

Szégyelled a nagyon szenvedő szégyenét; és valóban, ha így szólsz: „a szánalomtól nagy felhő borul reánk, vigyázatok, emberek!” - ha azt tanítod „minden teremő kemény, minden nagy szeretet fölülemelkedik szánalmán”: óh, Zarathustra, mennyire betanulád a vihar-jeleket!

De te magad - magad is intsed-óvjad *tulajdon* szánalmadtól is! Mert sokan készülnek feléd; sok szenvedő, kétkedő, kétségbeeső, fuldokló, fázó-didergő.

Magam elől is óva intelek. Kitaláltad legjobb, legrosszabb talányomat, enmagamat és azt, hogy mit tevék. Ismerem a fejszét, a mely megejt téged.

De ő neki - meg *kellett* vala hálnia: *mindent* látó szemével látá az emberlélek mélységeit és fenekét, minden rejtett gyalázatot és rútságot.

Szánalma nem ismert szégyent: belebujt legrondább zugolyaimba is. Ennek a fölötte-kíváncsinak, fölötte-tolakodónak, fölötte-szánakozónak meg *kellett* hálnia.

Mindig *engem* látott: az ilyen tanún bosszút akarék állani - vagy inkább magam sem élek.

Az istennek, aki mindent látott, *még az embert is*, ennek az istennek meg *kellett* hálnia! Az ember nem *viseli* el, hogy ilyen tanu éljen.”

Im-ígyen szóla a legrútabb ember. De Zarathustra fölállt és útnak indult: mivelhogy velőkéig vacogott.

„Te kimondhatatlan” - úgymond - „óva-intél utadtól. Hálából dicsérem néked az enyémet. Lásd, ott fönn fekszik Zarathustra barlangja.

Barlangom nagy és mély, és sokzugolyú; az is, a ki nagyon szeret bujkálni, elbujhat ott. És tőszomszédságában száz búvólyuk és üreg van csúszó-mászó, repeső, ugró állatok számára.

Te kiközösített, te, a ki *magadat* kiközösítetted, nem akarsz emberek és emberi szánalom közt lakni? Nosza hát, tégy úgy, mint én! Így tőlem is tanulsz; csak a tettes tanul.

És mindenek előtt beszélj állataimmal! A legbüszkébb állat és a legbölcsebb állat - ők bizonyára mindkettőnk igazi tanácsadói lehetnek!”

Im-ígyen szóla Zarathustra és utjára ment, még jobban elmerülve és lassabban ballagva, mint annak előtte: mivelhogy sokon tanakodék és nem talált egykönnyen feleletet.

„Mily szegény az ember!” - gondolá szívében - „mily rút, mily hörgő, mennyire eltelve titkos szégyennel!

Azt hallom, hogy az ember szereti önmagát: óh, mily nagynak kell ennek a maga-szeretetnek lennie! Mennyi megvetés az ellenese!

Ez is szereté magát, a hogyan megveté magát - nagy szeretőnek és nagy megvetőnek tartom.

Nem találék még senkit, a ki magát mélyebben megvetette volna: *ez* is magasság. Óh, jaj, avagy talán *ez* vala a fensőbbrendű ember, a kinek kiáltását hallám?

Szeretem a nagy megvetőket. Az ember olyas valami, a minek fölébe kell kerülni.” -

Az önkénytes koldús.

Midőn Zarathustra elhagyta volt a legrútabb embert, didergett és elhagyatva érezte magát: mivelhogy sok hidegség és magánosság ment át a lelkén, úgyhogy tagjai is áthülének tőle. Miközben azonban tovább ment és ismét tovább, föl, le, majd zöld legelők mellett el, majd vad, köves ösvényeken át, a hol valaha bizonyosan nyugtalan patak feküdt vala ágyába: ekkor hirtelen megint melegebb lőn és megnyílék a szíve:

„Mi történék vélem?” - kérde enmagától, - „valami meleg és eleven üdít föl, minek közelemben kell lennie.

Már kevésbbé vagyok magános; tudattalan bajtársak és testvérek keringenek körülöttem; meleg lehelletük megindítja a lelkem.”

Mikoron pedig szeme szertekémlt és vigasztalást keresett a magánosságban: íme, tehenek állának egymás mellett egy magaslaton; ezek közelsége és szaga melegítette föl szívét. S úgy látszék, ezek a tehenek buzgón hallgatják valaki beszédét és nem ügyelnek arra, a ki közeledik. Midőn pedig Zarathustra egészen közelükbe ért, világosan hallá, hogy emberszó beszélt a tehenek köréből; és ők valahányan szemlátomást a beszélő felé fordították fejüket.

Ekkor Zarathustra nekik rohant és széllyelkergeté az állatokat, félvén, hogy itt valakinek baja esett, a kin tehenek részvéte aligha segíthet. De ebben csalatkozott; mert, íme, agg ember ült a földön és rábeszélni látszék a teheneket, hogy ne féljenek tőle; békés ember és hegyi prédikátor vala, a kinek szeméből maga a jóság prédikált. „Mit keressz itt?” - kérdezé Zarathustra megütközve.

„Hogy mit keresek itt?” - felelé az - „Ugyanazt, a mit te keresel, te békebontó! Tudniillik a földi boldogságot.

S e részt ezektől a tehenektől szeretnék tanulni. Mert, tudd meg, már fél délelőtt beszélek nekik és éppen most akartak felelni. De miért zavarod őket?

És ha nem fordulunk meg és nem leszünk olyanok, mint a tehenek, nem jutunk a mennyeknek országába. Mert egyet kellene tőlük tanulnunk: a kérődzést.

És bizony, bizony, ha az ember az egész világot elnyerné és nem tanulná meg az egyet: a kérődzést: mi haszna! Nem szabadúlna meg búbánatától -

- nagy búbánatától: ezt pedig ma úgy hívják, hogy undor; kinek szíve, szeme, szája, ne volna ma undorral telve? Te néked is! Te néked is! De nézd csak ezeket a teheneket!”

Im-ígyen szóla a hegyi prédikátor és azután Zarathustra felé fordítá tekintetét - mert az eddig szeretettel csüngött a teheneken -: ekkor azonban elváltozék. „Ki az, a kivel beszélek?” - kiáltá megriadva és felugrék a földről.

„Ez az utálat nélkül való ember, ez maga Zarathustra, a nagy utálat legyőzője, ez a szeme, ez a szája, ez a szíve magának Zarathustrának.”

És im-ígyen szólván könnye-árja közben megcsókolá annak a kezét, a kihez beszélt és egészen úgy viselkedék, mint a kinek váratlanul értékes ajándék és klenódium esett ölébe. A tehenek pedig mindennek tanúi valának és bámulának. „Ne beszélj rólam, te csodálatos! Te kedves!” - mondá Zarathustra és szabadkozott gyöngédsége elől, - „beszélj előbb magadról! Vajjon nem te vagy-e az önkénytes koldus, a ki egykoron nagy gazdagságot vetett el magától. -

- a ki gazdagságát és a gazdagokat szégyellé és a legszegényebbekhez menekült, hogy nékik ajándékozza bőséges szívét? De ők nem fogadják el.”

„De nem fogadának el engem” - mondá az önkénytes koldus - „hisz te tudod. Így hát végtére a barmokhoz és ezekhez a tehenekhez jövök.”

„Ekkor megtanulád” - szakítá félbe beszédét Zarathustra - „mennyre nehezebb igazat adni, mint igazat venni és hogy jól ajándékozni *művészet* és a jóság végső, legfinomabb remekelése.”

„Különösen manapság” - felelé az önkénytes koldus: „manapság, a midőn minden alacsony föllázadt és neki vadult és a maga módjára úrhatnám lőn: tudniillik csőcselék-módra.

Mert itt az ideje, hisz te tudod, a nagy, gonosz, hosszú, lassú csőcselék- és rabszolgalázadásnak: nőttön-nő az!

S íme az alacsonyrendűeket fölláztat minden jótevés és kis ajándok; és a dúsgazdagok legyenek résen!

A ki ma hasas üveg módjára túlszűk nyakból csöpög: - az ilyen üvegnek ma szeretik nyakát törni.

Kéjvágyó mohóság; epés irigység, megkeseredett bosszúvágy, csőcselék-dölyf: ez mind orcámba freccsent. Ma már nem igaz, hogy boldogok a szegények. A menyinyeknek országa pedig a teheneknél vagyon.”

„És miért nincs a gazdagoknál?” - tapogatózott Zarathustra, miközben elkergeté a teheneket, amelyek bizalmasan rászuszogtak a béke barátjára.

„Mit kísértesz engem?” - válaszolá ez. - „Hisz magad jobban tudod, mint én. Mi hajtott engem a legszegényebbekhez, Zarathustra? Nemdenem a leggazdagabbjaink iránt való utálat?

- az utálat a gazdagság fegyencei iránt, a kik hasznukat minden szemétből fölszedegetik, hideg szemmel, sóvár agygyal, - az utálat ez iránt a csőcselék iránt, a melynek büze égbekiált, - ez iránt az aranyfüstbe göngyölt, meghamisított csőcselék iránt, a kinek apái enyves újuak vagy dögre szálló keselyük vagy rongyszedők valának, ezek az asszonyi állatok módjára engedékenyek, kéjvágyók, feledékenyek: mert egyikök sem esett messze a rimától. -

- Csőcselék fenn, csőcselék lenn! Mi ma még ez: „szegény”, „gazdag”! Letevék erről a különbségről - és ekkor el-tovafutottam, egyre messzebb, valámig ezekhez a tehenekhez értem.”

Im-ígyen szóla a béke-barátja és maga is szuszogott és izzadt e szavaknál: úgy, hogy a tehenek újra bámulának. Zarathustra azonban folyton mosolyogva nézett arcára, a midőn ilyen keményen beszélt és közben némán rázá a fejét.

„Erőszakot tész magadon, te hegyi prédikátor, ha ilyen kemény beszédekkel élsz. Az ilyen keménységre nem termett rá sem szád, sem szemed.

Sőt, úgy látom, gyomrod sem: *az* föllázad az ilyen harag, gyűlölet túláradása ellen. Gyomrod szelidebb dolgokra vágyódik: nem vagy mészáros.

Sőt inkább növény- és gyökérevőnek tartalak. Talán magot őrölsz. De bizonyos, hogy nem vagy a hús gyönyöreinek barátja és szereted a mézet.”

„Jó! eltaláltad mivoltom” - felelé az önkénytes koldus könnyült szívvel. - „Szeretem a mézet, magot is őrölök, mert azt kerestem, a mi kellemesen izlik és tisztítja a lehelletet:

- s a minek hosszú idő kell, napi és szájmunka szelíd semmittevőknek és naplopóknak.

Persze a legtöbbre vitték ezek a tehenek: kitalálták maguknak a kérődzést és a napon heverést. S minden nehéz gondolattól is tartózkodnak, amelyek a szívet fölfújják.”

- „Nosza!” mondá Zarathustra - „látnod kellene az *én* állataimat is, sasomat és kigyómat, - nincsen párjuk manapság a föld kerekiségén.

Ime, ott vezet az út barlangomhoz: légy ma éjjel vendégem. S találsz nálam új mézet is, jéghideg aranyos, lépes mézet: azt egyed!

De most szaporán végy búcsút teheneidtől, te furcsa! Mert ők legmelegebb barátaid és tanítóid!”

„- Kivéve egyet, a kit még jobban szeretek” - felelé az önkénytes koldus. „Te magad jó vagy és még tehénnél is jobb, óh Zarathustra!”

„El, el veled! Te hizelgők hizelgője!” - kiáltá Zarathustra dühösen - „mit rontasz meg ilyen mézes-mázos dicsérettel?

El, el tőlem!” kiáltá még egyszer és a kedveskedő koldus felé suhintott botjával: ez pedig szaporán elillant.

Az árnyék.

Alig illant el az önkénytes koldús és maradt magára Zarathustra, új hangot hallott háta mögött, a mely így kiáltott: „Állj meg Zarathustra! Várj hát! Hisz én vagyok, Zarathustra, az árnyékod!” De Zarathustra nem várt, mert hirtelen bosszúság szállotta meg, hogy annyian tolútlak és tolakodtak hozzá hegyeiben. „Hová lőn magánosságom?” - mondá.

Valóban sokallom; ez a hegység nyüzsg, az én országom már nem erről a világról való, új hegyek kellenek nékem. Árnyékom szólít? Mit bánom árnyékomat! Hadd fusson utánam! én - elfutok előle.”

Im-ígyen szóla Zarathustra szívéhez és elfutott. De az, a ki háta mögött vala, követé; úgy hogy nem sokára három futó kergette egymást: elől az önkénytes koldus, utána Zarathustra, és harmadikúl, leghátúl árnyéka. Nem soká futottak így, a mikor Zarathustra ráeszmélt botorságára és egyet rázkódván, lerázott magáról minden bosszúságot, csömört.

„Hogyan!” - monda - „nem történének-e a legneveltségesebb dolgok mindenkoron nálunk, öreg remetéknél és szenteknél?”

Valóban, botorságom nagyra nőtt a hegyekben! Ime hat vén bolond-lábat hallok egymás után zörögni!

De szabad-e Zarathustrának egy árnyéktól félnie? Azután azt hiszem, a lába hosszabb is, mint az enyém.”

Im-ígyen szóla Zarathustra, szívből nevetve, megállott, hirtelen megfordult - és lám, ezzel majd földhöz vágta utódját és árnyékát: annyira sarkában vala már az és annyira elgyöngült.

Midőn ugyanis tekintete megvizsgálta, megijedt tőle, mint valami hirtelen kísértettől: oly vékony, feketéllő, üres és kiélt volt utódja színe.

„Ki vagy te?” - kérdezé Zarathustra hevesen, - „mit üzöl imitten? És miért hívod magad árnyékomnak? Nem tetszel nékem.”

„Bocsáss meg” - felelé az árnyék - „hogyan én vagyok; és ha nem tetszem néked, lásd Zarathustra, ezért dicsérlek téged és dicsérem jó guszpusodat.

Vándor vagyok, a ki már sokat jártam sarkodban; mindig úton lévő, de céltalan, hontalan: azonképen, hogy kevés híjja, örök, bolygó zsidó vagyok, kivéven, hogy nem vagyok örök és nem vagyok zsidó.

Hogyan? Mindenha úton kell lennem? Minden széltől forgattatott, állhatatlan, tovaűzött legyek? Óh föld, nagyon is kerek lől nékem!

Minden felületen ülök már, fáradt porhoz hasonlatosan alvám tükrökön és ablaktáblákon: minden csak vesz tőlem, semmi sem ad nékem, elfogyok - majdnem árnyékhoz hasonlítok.

De te utánad röpültem és húztam legtovább, óh Zarathustra, és ha elrejtőzém előled, mégis legjobb árnyékod valék: s valahol csak ülél, ott ülök én is.

Veled vándoroltam a legtávolibb, leghidegebb földrészekre is, kísértethez hasonlatosan, a ki jó szántából téli havas tetőkön futkos. Veled törekedtem minden tilosra, veszélyesre, legtávolibbra: és ha van mi rajtam erény, az: hogy nem ijedek meg semmiféle tilalomtól.

Veled vesztém hitem a szavakban és tevék le az értékekről és nagy nevekről. Ha az ördög vedlik, nem hull-e róla neve is? Mert az is bőr. Talán az ördög maga is - bőr.

„Semmi sem igaz; Minden szabad!” - így állítám magam előtt. A leghidegebb vizekbe ugrám fejjel, szívvel. Óh, meztelenül hányszor pirulék ezért rákmódra!

Óh, hová lőn minden jószágom és minden szemérmem és minden hitem a jókban! Óh, hová lőn az a hazug ártatlanság, a mely egykor megvolt bennem, a jók és nemes hazugságaik ártatlansága!

Bizony, bizony, nagyon is gyakorta valék egészen sarkában az igazságnak: ekkor fejemre hágott. Sokszor azt hívém, hazudom, s íme, éppen csak ekkor bukkantam - igazságra.

Nagyon is sok világosodott föl előttem: s most már nincs közöm hozzá. Nem él már semmi, a mit szeretnék: - hogy szeretném még magamat?

„Élni kedvemre, vagy nem élni” - úgy akarom, így akarja a legszentebb is. De, óh jaj! van-e még *nékem* - kedvem?

Van-e még *nékem* - céloom? Révem, a mely felé fut az *én* vitorlám?

Jó széllel? Óh, csak aki azt tudja, *hová* hajózik, az tudja azt is, melyik szél jó néki, melyik az ő szele.

Mi vár még reám? Fáradt és vakmerő szív; állhatatlan akarat; repeső szárnyak; szegett hátgerinc.

Ez a keresés az *én* otthonom után: óh Zarathustra, tudd meg, ez a keresés volt az *én* kísértésem, ez fölfal engem.

„Hol van - az *én* otthonom?” Ezt tudakoltam, keresem és keresem; ezt nem találám. Óh, örök „mindenütt,” óh örök „sehol” - óh örök, „hiába való.””

Im-ígyen szóla az árnyék és Zarathustra ábrázata megnyúlt szavaira. „Árnyékom vagy!” - mondá végre szomorúan.

„Veszedelmed nem csekély, te szabad szellem és vándor! Rossz napod volt: vigyázz, hogy ne légyen még rosszabb estéd!

Az ilyen tefajtád állhatatlannak utoljára a börtön is boldogság. Láttad-e valaha, mint alszanak bebörtönzött gonosztévők? Nyugodtan alszanak, élvezik új biztonságukat.

Vigyázz, hogy végtére ne ejtsen foglyúl valami szűk falú hit, valami kemény, szigorú hóbort! Mert téged csábít és kísért már minden, a mi szűk és szoros. Elvesztéd a célod: óh jaj, miként hevered ki ezt a veszteségedet? Ezzel - az utat is elvesztéd!

Te szegény kóborló, rajongó, te fáradt pillangó! Akarsz-e ma estére nyugalmat és otthont? Menj hát föl barlangomba.

Ott vezet az út barlangomhoz. És most megint gyorsan elfutok tőled. Már-már árnyék borúl reám.

Egyedül akarok futni, hogy újra minden világos légyen köröttem. Hozzá még soká fürge lábon kell lennem. Mert este nálam táncolnak!”

Im-ígyen szóla Zarathustra.

Délben.

- És Zarathustra futott, egyre futott. Nem talált már senkit, hanem folyton csak magát találá meg és élvezé és szürcsölé magánosságát és órákhosszat jó dolgokra gondola. Dél tájban, hogy a nap épen feje fölött állott, Zarathustra vén, görbe, görcsös fa mellett haladt el, a mely egy szőlőtőke gazdag szerelmétől ölelve önmaga előtt is elrejtőzék: róla sűrű sárga fürtök csüngének és kínálkoznak a vándornak.

Ekkor kedve támadt, hogy kicsit oltsa a szomjúságát és szakasszon egy fűrtöt, midőn azonban már már utána nyúlt, más valamire még nagyobb kedve támadt: hogy tudniillik a fa alá feküdjék, midőn most a nap épen delelőn áll és aludjék egyet.

Ezt meg is cselekedé Zarathustra; és mihelyt a földön feküdt, a tarka-barka, csöndes és otthonos pázsiton, már el is feledte vala kis szomjúságát és elaluvék. Mert mint Zarathustra igéje mondja: Egy szükségesebb, mint a másik. Csakhogy szeme nyitva maradt: - mert nem telék be a fa és a szőlőtő szerelmének látásával és dicséretivel. Elszunnyadozva im-ígyen szóla Zarathustra a szívéhez:

„Hallga! Hallga! Nem teljesedék-e be éppen most a világ? Mi történik vélem?

Miként lenge szellő, láthatatlanul könnyedén, helykönnyűen táncol a tenger tükrén: úgy táncol az álom én rajtam.

Nem hunyat velem szemet, lelkem ébren hagyja. Valóban könnyű, helykönnyű.

Rábeszél engem, nem tudom, miként? - bensőm hizelgő kézzel érintgeti, kényszerít engem. Igen, kényszerít engem, hogy lelkem kinyújtózzék: - óh, hogy nyúlik és fárad, az én csudálatos lelkem! A hetedik nap estéje épen délben jöve rá? Talán már nagyon is soká időzött boldogan jó és érett dolgok között?

Kinyújtózik hosszan, hosszan - még hosszabban!

Csöndesen fekszik, az én csudálatos lelkem. Már nagyon is sok jót ízlelt, ez az aranyos szomorúság nyomja, félrehúzza az ajkát.

- Mint a hajó, a mely legcsöndesebb öblébe futott: - íme a szárazföldhöz támaszkodik, bele-fáradva a hosszú utakba és a bizonytalan tengerekbe. Vajjon nem hűbb-e a tenger?

A midőn egy ilyen hajó a szárazföldhöz támaszkodik, hozzá símúl: - elég, ha a szárazföld egy pókjá hozzáfonja fonalát. Nem kell erősebb kötél.

Miképen az ilyen fáradt hajó a legcsöndesebb öbölben: íme azonképen nyugszom én is a földhöz közel, hűen, benne bízva, várva, a leghalkabb fonalakkal hozzákötve.

Óh boldogság! Óh boldogság! Bizonyosan énekelni szeretnél lelkem? A fűben fekszel. De ez most a titkos, ünnepélyes óra, a mikor nem fújja pásztor a sípját.

Vigyázz! Forró dél alszik a mezőkön. Ne énekelj! Csönd! A világ beteljesedett!

Ne énekelj, fűvi szárnyas lelkem! S ne is susogj: Lám - csönd! az öreg dél alszik, mozgatja a száját: nemdenem éppen egy csöpp boldogságot iszik. -

- az aranyos boldogság, aranyos bor egy vén, barna csöppjét? Elsuhan fölötte, boldogsága mosolyog, csak - egy isten nevet. Csönd! -

- „A boldogságra, - mily kevés elég boldogságra!” Így szólék egykoron és bölcsnek alítám magam. De káromlás volt: *ezt* tanulám meg most. Bölcs bolondok beszéde jobb.

Éppen a legkevesebb, a leghalkabb, legkönnyebb, gyík neszelése, lehellet, suhanás, szempillantás - a kevés: a *legnagyobb* boldogság java. Csönd!

- Mi történék vélem: Hallga! Talán elröpült az idő? Nem esem-e? Nem esém-e - hallga! - az örökkévalóság kútjába?

- Mi történik vélem? Csönd! Óh jaj, szívembe szúr? Szívembe! Óh szakadj meg, szakadj meg szív, az ilyen boldogság után, az ilyen szúrás után!

- Hogyan? Nem teljesedik-e be éppen most a világ? Nem lőn-e kerek és betelt karika? Óh, hová röpül az aranyos kerek karika? Utána futok! Huss!

Csönd -" (és ekkor kinyújtózott Zarathustra és érezé, hogy alszik.)

„Föl!” - így szóla magához - „föl, te álomszúszék! Nosza lábra, vén láb! Itt az ideje, nagyon is itt az ideje; még jó darab út vár reád.

Most kialudád magad; ugyan meddig? fél örökkévalóságig! Nosza föl, öreg szívem! Ugyan meddig szabad az ilyen álom után - virrasztanod?”

(Ekkor azonban mindjárt megint elaludt és lelke ellenkezett véle és védekezvén megint eldőlt.)

- Hagyj hát! Csönd! Nem lőn-e a világ éppen most tökéletes? Óh, aranyos kerek labda!” -

„Kelj föl” - mondá Zarathustra - „te kis tolvaj, te kis naplopó! Hogyan? Még mindig nyújtózkodol, ásítsz, sóhajtsz, mély kútba zuhansz?

Hát ki vagy! Óh lelkem!” (Ekkor megijedt, mert a nap egy sugara az égről arcára esett.)

„Óh ég, fölöttem” - mondá sóhajtvá és fölült - „engem nézel? Csudálatos lelkem hallgatod?

Mikor iszod azt a csöpp harmatot, a mi minden földiekre lehullott, - mikor iszod ezt a csudálatos lelket -

- mikor, örökkévalóság kútja, te verőfényes, borzadályos, déli mélység! mikor iszod vissza lelkem magadba?”

Im-ígyen szóla Zarathustra és fölkelt heverő helyéről a fa mellől, mikéntha idegen mámorból ocsúdnék: és íme, a nap még mindig éppen feje fölött állott. Ebből valaki joggal azt következtethetné, hogy Zarathustra akkoron nem soká aludt vala.

Az üdvözlés.

Zarathustra csak késő délután, hosszas, hiábavaló keresgélés-kószálás után tért haza barlangjába. Midőn pedig bejáratánál állott, alig húsz lépésre attól, megesék, a mit most a legkevésbé várt volna: újból meghallá a nagy *vészkiáltást*. És, csuda! az egyszer tulajdon barlangjából jöve. De hosszú, sokszerű, különös kiáltás vala és Zarathustra világosan megkülönbözteté, hogy sok hangból tevődik össze: bárha távolból egy szájból való kiáltásnak hangzék.

Ekkor Zarathustra barlangjába rohant és íme, milyen színjáték várakozék reá ez után a hangjáték után! Mert ott ülének egymás mellett valahányan, a kik mellett nap közben elment: a jobb oldali király és a baloldali király, a vén bűbajos, a pápa, az önkénytes koldus, az árnyék, a lelkiösmeretes, a szomorú jövőmondó és a számár; s a legrútabb ember koronát tett vala fejére és két bíborövvvel övezte magát, - mert minden rút módjára szereté magát álarcba burkolni és pingyózni. S a neki búsult társaság közepette borzas tollal, nyugtalanul állott Zarathustra sasa, mert sok mindenre kellett válaszolnia, mire büszkeségének nem vala szava; s a bölcs kigyó nyakán csüngött.

Mindezt Zarathustra álmélkodva nézte; azután mindegyik vendégét nyájas kíváncsisággal fürkésze, leolvassa lelküket és újból csodálkozik. Ezenközben az összegyűltek fölálltak vala és áhítattal várák Zarathustra beszédét. Zarathustra pedig szóla im-ígyen:

„Kishitűek! Csudálatosak! Hát a *ti* vészkiáltásokat hallám? Most már azt is tudom, hol kell azt keresni, a kit ma hasztalan keresek: a *fennsőbbrendű embert* -:

- tulajdon barlangomban ül ő, a fennsőbbrendű ember! De mit csodálkozom! Vajjon nem csaltam-e magam ide, mézáldozattal és boldogságom cselvető, csalogató szavával?

De, úgy látom rosszul illetek egy társaságba, egymás szívét ádázzá teszitek, ti vészkiáltók, ha így együtt ültök. Még csak ezután kell eljönie egynek,

- egynek, a ki újra megneveltet, egy jó, vidám Paprika Jancsi, táncos, szél- és ördögmotola, valami vén bolond: - mit mondtok hozzá?

Bocsássatok meg, kétségbeesők, hogy ilyen hitvány szókat ejtek, mik valóban méltatlanok az ilyen vendégekhez. De ti nem találjátok ki, *mi* teszi pajzánná szívemet; -

- ti magatok teszitek azzá és a ti látványtok, - bocsássatok meg! Mert mindenki bátorságra gerjed, a ki kétségbeesőt néz.

Hogy egy kétségbeesőt bátorságra intsen, erre mindenki elég erősnek alítja magát.

- Nékem is megadatok ezt az erőt - jó adomány, magas vendégeim! Derék vendégajándék! Nossza, ne haragudjatok, hogy a magaméból is megkinállak.

Imhol az én birodalmam és az én uradalmam! de a mi az enyim ez este, az éjjel legyen a tiétek. Állataim legyenek szolgálatotokra: barlangom legyen pihenő helyetek!

Otthonomban ne essék kétségbe senki, területemen megvédek mindenkit a vad állatok elől. És az első, a mivel megkinállak: biztonság!

S a második: kis ujjam. És ha már bírjátok *azt*, vegyétek egész kezem, s nossza, ráadásul még a szívem is! Legyetek üdvöz, üdvöz, vendégbarátaim!”

Im-ígyen szóla Zarathustra és szeretettel incselkedve nevetett. Ez után az üdvözlés után a vendégek viszontag meghajlanak és tisztelettel telve hallgatának; felele pedig nevükben a jobb oldali király:

„Arról, a hogyan nekünk kezet, üdvözlétet nyújtál, óh Zarathustra, rád ismerünk, hogy Zarathustra vagy. Megalázkodál előttünk; kis híjja, hogy tiszteletünket nem sértéd -:

- és ki tudná magát olyan büszkén megalázni, mint te megalázod magadat? *Ez* minket is fölemel, gyönyörűség szemünknek, szívünknek.

És csak, hogy ezt lássuk, szívesen hágnánk ennél magasabb hegyre is. Mint a látásban gyönyörködők jövének, látni akarók, ami homályos szemet földerít.

És íme, minden vészkiáltásunk elmúlt. Szemünk, szívünk íme megnyílt és el nagyon ragadtatva. Kevés híja és merészségünk vakmerő léssen.

Óh Zarathustra, nem nő a földön örvendetesebb valami a nagy, erős akaratnál: az a föld legszebb növénye. Egész vidék fölűdül az ilyen fától.

A piniához hasonlítom azt, a ki hozzád hasonlatosan nő föl: hosszan, némán, keményen, egyedül, java-hajlékony fából, pompásan -

- végezetre azonban erős, zöld ágait kinyújtva az *ő* uralma után, kemény kérdéseket kérdezve széltől, vihartól s valami a magasságban otthonos, - keményebben feelve, mint parancsoló, győzedelmes: óh, ki ne hágna, ilyen növényt nézendő, magas hegyre?

Fád, óh Zarathustra, üdíti a komort, pályavesztettet is, látásod az állhatatlant is biztossá teszi és meggyógyítja szívét.

És valóban hegyedre, fádra ma sok szem tekint; nagy vágyódás kelt vala szárnyra és sokan tanulák kérdezni: „Ki az a Zarathustra?”

És a kinek valaha dalod és mézed fülébe csöpögtetéd: mindazok az elbúvottak, maguknaklakók, kétlakiak egyszerre így szólának szívükhöz:

„Hát él még Zarathustra?

Hisz már nem érdemes élni, minden egyre megy, minden hiábavaló: vagy - mi nekünk Zarathustrával kell élnünk!”

„Miért nem jön ő, a ki oly soká hirdeté magát?” - im-ígyen kérdeznek sokan - „avagy elnyelé őt a magánosság? Vagy talán mi jöjjünk hozzá?”

S most megesik, hogy a magánosság maga is megkorhad és összetörik, valamiképen a koporsó összetörik és nem tudja már halottait tartani. Szerteszélylyel föltámadottakat lát a szem.

Íme, a hullámok emelkednek hegyed körül, óh Zarathustra. És bármily magas is a magasságod, sokaknak kell hozzád föl menniök; sajkd ne üljön már soká szárazon.

És hogy mi, kishitűek, most barlangodba jövének és már nem vagyunk kishitűek: ez csak intő- és előjele annak, hogy jobbak is úton vannak már feléd jövendők -

- mert már ő maga is úton van feléd, isten utolsó maradványa az emberek között: a nagy sóvárgás, a nagy utálat, a nagy csömör emberei, - mindazok, a kik nem akarnak élni, hanemha ismét *remélni* nem tanulnak - avagy tőled nem tanulják meg, óh Zarathustra, a *nagy* reménységet!”

Im-ígyen szóla a jobboldali király és megragadá Zarathustra kezét, hogy megcsókolja; ámde Zarathustra elhárítá magától ezt a tiszteletet és megijedve visszahököle némán és mintegy messze távolba menekülve. Kis vártatva azonban ismét vendégeinél vala, rájuk nézett derűs, vizsga szemmel és mondá:

„Vendégeim, fensőbbrendű emberek, magyarul és magyarán akarok veletek beszélni. Nem *reátok* várék én e hegyekben.

Lehet, hogy valahányan magasabbrendűek vagytok: de nékem - nem vagytok sem elég magasak, sem elég erősek.

Nékem: vagyis a kérlelhetetlennek, a mi bennem hallgat, de nem fog mindig hallgatni. És ha hozzám tartoztok is, nem úgy, miként jobb karom.

Mert a ki maga is beteg és gyöngye lábán áll, mint ti, az mindenekelőtt - akár tudja, akár nem - *kíméletet* akar.

Én azonban nem kímélem karom, lábam, *én nem kímélem harcosaimat*: hát hogyan volnátok az *én* harcomra valók?

Hisz veletek minden diadalomat elrontanám: És sokan közületek eldőlnének harsonáim pusztá hangos szavára.

S elég szépek sem vagytok nékem, sem jó születésűek. Tiszta, síma tükröket kíván a tanítás; a ti fölszineteken tulajdon képem is eltorzúl.

Vállatokat sok teher, sok emlék nyomja; redőitekben nem egy manó kuksol. S van rejtett csöcselék is bennetek.

És bárha magas növésűek és magasabb fajtából valók vagytok is: sok a görbe és ferde rajtatok. S nincs olyan kovács a világon, a ki titeket nékem kedvemre és egyenesre ütne.

Csak hidak vagytok: ám hadd keljenek át rajtatok magasabb fajtájuak! Lépcsőfokok vagytok: ne haragudjatok hát arra, a ki rajtatok el, az *ő* magasságába hág!

Magvatokból egykoron talán kikél szerelmes fiam és tökéletes örökösöm is: de ez távol vagyon. S titeket nem illet jószágom és nevem jussa.

Nem reátok várok itt a hegyekben, nem veletek szállok le utoljára. Előjelekül jövétek hozzám, hogy már magasabbak is úton vannak felém -

- *nem* a nagy vágyódás, a nagy utálat, a nagy csömör emberei s nem az, a mit isten maradványának hívátok, - nem! Nem! Háromszor is nem!

Másokra várok itt e hegyekben és nem akarok nélkülök odébb mozdulni,

- magasabbakra, erősebbekre, diadalmasabbakra, jobb kedvűekre, olyanokra, a kik testbenlélekben egyenes szögűek, természetűek: *kacagó oroszánoknak* kell jönniök!

Óh, vendégbarátaim, ti csodálatosak, - még nem hallátok semmit gyermekeimről? És hogy úton vannak felém?

Beszéljete hát nékem kerteimről, boldogságos szigeteimről, új szép fajtámról, - hogy nem beszéltek erről?

Azt a vendégajándékot kérem szeretetektől, hogy gyermekeimről beszéljete nékem. Ezért vagyok bús, ezért levék szegény: mit nem adék oda, - mit nem adnék oda, hogy egyet bírnék: bírnám, *ezeket* a gyermekeimet, ezt az ültetvényt, akaratomnak és legmagasabb reményemnek *ezeket* az életfáit!”

Im-ígyen szóla Zarathustra és hirtelen elfűt a szava: mert meglepé a vágyódása és ő becsuká szemét, száját, szíve indulatja elől. És vendégei is valamennyien hallgatának és némán, megdöbbenve állongának: s csak az öreg jövendőmondó adott jeleket kezével és taglejtésével.

A vacsora.

Ekkor ugyanis a jövőmondó félbeszakítja Zarathustra és vendégei üdvözlését: előre tolakodék, mint a kinek nincs veszteni való ideje, megragadja Zarathustra kezét és kiáltá: „De Zarathustra!

Egy dolog szükségesebb, mint a másik, ezt mondd magad is: nossza, *nékem* is egy szükségesebb most, mint minden más.

Egy szó a kellő időben: nem hittál-e engemet *lakomára*? És itt sokan vannak, a kik hosszú utat tettek vala. Csak nem akarsz beszédrel jól lakatni?

És, úgy tartom, már is sokat emlegettétek a megfagyást, vízbefúlást, megfúlást és egyéb testi bajt: de senki sem emlegette még az *én* bajomat. Tudniillik az éhenhalást.”

(Im-ígyen szóla a jövőmondó; mikor azonban Zarathustra állatai ezeket a szavakat meghallák, ijedtükben elfutának. Mert láták, hogy bármennyit is hordoztak haza napközben, nem lesz elegendő, hogy csak ezt az *egy* jövőmondót is megtömje.)

„Hozzászámítva a szomjanhalást is” - folytatta a jövőmondó. - „És bárha vizet hallok csobogni, mint a bölcsesség beszédét, azaz bőven és szüntelenül; én nekem - *bor* kell!

Nem mindenki született vízivó, mint Zarathustra. S víz nem jó fáradtaknak, fonnyadtaknak: *minket* bor illet - csak *ez* ad hirtelen gyógyulást és szapora egészséget.”

Most, hogy a jós bort kívánt, megesék, hogy a baloldali király, a hallgatag is szóhoz juta. „Borról” - mondá - „*mi* gondoskodánk, én, testvéremmel a jobb oldali királylyal: nekünk van elég borunk, - egy egész számarra való. Így hát csak kenyérünk hiányzik.”

„Kenyerünk?” válaszolá nevetve Zarathustra. „Hisz a remetéknek éppen kenyérük nincsen. Ámde az ember nemcsak kenyérből él, hanem jó bárányok húsból is és nékem van két darabom:

- *Ezeket* hadd öljék le hamar és fűszeresen, iratosan készítsék el: úgy szeretem. S a gyöke-
reknek és gyümölcsöknek sem vagyunk híjjával, van itt olyan, a mi jó még nyalánkoknak,
falánkoknak is, s van dióink és más föltörni való rejtélyünk is.

Im-ígyen hát rövidesen jó lakomát csapunk. De a ki velünk akar enni, annak magának is neki kell látnia; a királyoknak is. Mert Zarathustránál a király is lehet szakács.”

Ez a javaslat mindnyájuk szíve szerint vala s csak az önkénytes koldus szabódott a hús, bor és fűszer ellen.

„Lám, lám, milyen dobzódó ez a Zarathustra” - mondá tréfálva - „hát azért vonulunk barlangokba és magas hegységbe, hogy ilyen lakomát csapjunk?

Most már értem, a mit egykoron nekünk tanított vala: „Áldott légyen a kis szegénység!” És hogy miért akarja a koldusok szerzetét megszüntetni.”

„Légy békével” - válaszolá neki Zarathustra - „a mint én békével vagyok. Maradj csak szokásodnál, te derék, morzsold magvaidat, idd vized, dicsérd a magad konyháját: csak ha vidámmá tészel!

Csak az enyéimnek vagyok törvény, nem vagyok törvény mindenki számára. De a ki hozzám tartozik, attól megkívántatik, hogy erős-csontú legyen, s könnyű lábu is,

harcra, ünnepségre kész legyen, nem pedig gubbaszkodó, ábrándozó; kell, hogy kész legyen a legnehezebbre is, - mintha ünnep volna, - s ép, egészséges.

A legjobb az enyéimé és az enyém; és ha nem adják ide, elveszük: - a legjobb táplálékot, a legtisztább eget, a legerősebb gondolatokat, a legszebb asszonyt!” -

Im-ígyen szóla Zarathustra. S a jobb oldali király felelé viszontag: „Furcsa! Hallottatok már valaha ilyen dolgokat egy bölcs szájából?

És valóban, az a legfurcsább a bölcsön, ha ezenfelül még okos is és nem számár.”

Im-ígyen szóla a jobb oldali király és elcsudálkozték. A számár pedig beszédére gonoszán iáz-ott. S ez vala kezdete annak a hosszú lakomának, a mit a krónikák „vacsorának” hívnak. S ez alatt semmi egyébről sem vala szó, mint a *felsőbbrendű emberről*.

A fensőbbrendű emberről.

1.

Midőn első ízben jövök az emberek közé, elkövetém a remete-balgaságát, a nagy balgaságot: a piacra állék.

És midőn mindenkihez szólék, nem szólék senkihez. Estenden pedig kötél tánccal és holttestek valának társaim; és magam is majdnem holttest valék.

A másik reggel azonban új igazság jöve hozzám; ekkor tanulám a beszédet: „Mi közöm a piachoz, piaci csőcselékhez, csőcselék lármájához és hosszú füleihez!”

Fensőbbrendű emberek, tanuljátok meg ezt tőlem: a piacon senki sem hisz magasabb emberfajtában! És ha ott beszélni akartok, ám legyen! De a csőcselék hunyorgat: „mi mindnyájan egyenlők vagyunk!”

„Ti fensőbbrendű emberek” - így hunyorgat a csőcselék - „nincsenek fensőbbrendű emberek, mi mindnyájan egyenlők vagyunk. Ember ember; isten előtt - mindnyájan egyenlők vagyunk!”

Isten előtt! - Ime azonban ez az isten halott. S a csőcselék előtt nem akarunk egyenlők lenni. Fensőbbrendű emberek, távozzatok a piacról!

2.

Isten előtt! - Ime azonban ez az isten halott! Fensőbbrendű emberek, ez az isten vala legnagyobb veszedelmetek.

Mióta sírban nyugszik, csak azóta támadtatok föl újra. Csak most jó a Nagy Dél, csak most lesz a fensőbbrendű ember - úr!

Megértétek ezt a szót, én véreim? Megriadtatok, szívetek szédül? Itt háborog előttetek a szakadék? Itt halljátok a pokol ebének ugatását?

Nosza! Rajta! Fensőbbrendű emberek! Csak most vajudott az emberiség jövőjének hegye. Isten halott: íme azt akarjuk *mi*, - hogy az emberfölötti ember éljen.

3.

A legjobban szorgoskodók azt kérdezik ma: „hogyan marad fön az ember?” Zarathustra azonban egyetlenül, elsőül ezt kérdezi: „hogyan lehet az *embernek föléje kerülni*!”

Az emberfölötti embert hordozom szívemen, *az* az én elsőm és egyetlenem, - és *nem* az ember: nem a felebarát, nem a legszegényebb, nem a legszenvedőbb, nem a legjobb.

Óh, én véreim, ha mit szeretni tudok az emberen, az, hogy ő *átmenet* és *lemenet*. És rajtatok is sok van, a mi szeretetre és reményre indít.

Hogy megvetni tudtatok, ti fensőbbrendű emberek, az reményre indít engem. Mert a nagy megvetők a nagy tisztelők.

Hogy kétségbe estetek, az nagyon tiszteletreméltó. Mert nem tanulátok meg, miképen kell magatokat megadnotok; nem tanulátok meg az eszélyesség apró fogásait.

A mi asszonyfajta, a mi szolgarendből származik és különösen a csőcselék-zagyvalék: íme *az* akar uralkodni minden emberi sorson - óh undok! undok, undok!

Az kérdezi, egyre kérdezi és nem fárad belé: „miképen tartja meg magát az ember a legjobban, legtovább, legkellemesebben?” S ezzel - válnak ők a ma uraivá.

A ma ez urait győzzétek le, én véreim, - ezek a kis emberek: *ők* az emberfölötti ember legnagyobb veszedelme!

Győzzétek le, fensőbbrendű emberek, kis erényeiket, kis bölcseségeiket, a homokszem-kiméletet, a hangyabolyt, a nyomorú kedvtelést, a „legtöbb ember boldogságát”! -

És inkább esetek kétségbe, semhogy megadjátok magatokat! És bizony, bizony, én szeretlek benneteket azért, hogy ma *nem* tudtok élni, fensőbbrendű emberek! Mivelhogy így éltek *ti* - a legjobban!

4.

Vagyon bennetek bátorság, én véreim? Erős a szívetek? *Nem* tanúk előtti bátorság, hanem a remete és a sas bátorsága, a mit már isten sem lát?

Hideg lelkeket, öszvéreket, vakokat, részegeket nem tartok bátraknak. Bátor szívű az, a ki ismer félelmet, de *kényszeríti* a félelmet; a ki lát mélységes szakadékot, de *büszkén*.

A ki a szakadékot látja, de sas-szemmel, a ki sas-karommal *megragadja* a mélységet: annak vagyon bátorsága.

5.

„Az ember gonosz” - mondá vigaszomra minden bölcs. Óh, ha csak ez még manapság is igaz volna! Mivelhogy a gonoszság az ember java ereje. „Az embernek jobbnak is kell lennie, de gonoszabbnak is” - ezt tanítom *én*. A leggonoszabb szükséges az emberfölötti ember legnagyobb javára.

Lehet, hogy az jó volt a kis emberek ama prédikátorának, hogy szenvedve hordozá az emberi bűn terhét. Én azonban mint nagy *vígasztalásomban* gyönyörködöm a nagy bűnben.

Ez azonban nem hosszú füleket illet. S nem mindegyik szó való minden szájba. Ezek finom, távoli dolgok: ne nyúláljanak utánok juhkörmök!

6.

Azt vélitek, fensőbbrendű emberek, azért vagyok itt, hogy jóvá tegyem, a mit ti rosszul tettetek?

Avagy, hogy ezentúl kényelmesebb heverő helyet vessek néktek, szenvedőknek? Avagy, hogy néktek, állhatatlanok, eltévedtek, rossz helyre mászottak, új, könnyebb ösvényt mutassak?

Nem! Nem! Háromszor is nem! Hadd menjenek tönkre egyre többen, egyre jobbak a fajtátokból. - mert sorsotoknak mind rosszabbnak és keményebbnek kell lennie. Csak úgy -

- csak úgy nő az ember *abba* a magasságba, a hol villám éri és töri össze: mikor elég magas a villámnak!

Kevésre, hosszúra, távolira irányzom gondolatom és vágyódásom: mi közöm lehetne apró, sok, rövid nyomorúságotokhoz!

Ugy tartom, még nem szenvedtek eleget! Mivelhogy magatok miatt szenvedtek, s nem szenvedtetek még *az ember* miatt. Hazudtok, ha mást mondotok! Egyitek sem szenved a miatt, a mi miatt *én* szenvedék.

7.

Nem érem be azzal, hogy a villám már nem árt. Nem elhárítani akarom én: meg kell tanulnia, hogy *érettem* - dolgozzék.

Bölcsességem már régóta gyűlik, mint a felhő; csöndesedik, sötétedik. Így cselekszik minden bölcsesség, mi egykoron *villámot* lészen szülendő.

Nem akarok ezeknek a mai embereknek *világosság* lenni, nem akarok tőlük világosságnak hívadni. *Őket* - vakítani akarom: bölcsességem villáma! szúrd ki a szemöket!

8.

Ne akarjatok erőtkön felül: gonosz hamisság vagyon olyanokban, a kik erejükön fölülvalót akarnak.

Kivált, ha nagy dolgokat akarnak! Mert bizalmatlanságot keltenek a nagy dolgok iránt, ezek a finom pénzhamisítók és alakoskodók; -

- valamig végre magukkal szemben is hamisak, kancsalok, szű cifrára mázolt zsákmányai, nagy szavak, cégérerények, ragyogó hamis dolgok leplében.

Jól vigyázzatok ilyenkor, fensőbbrendű emberek! Mert ma mi sem értékesebb és ritkább nékem, mint a becsületesség.

Vajjon nem a csőcselék birodalma-e ez a „ma”? S a csőcselék nem tudja, mi nagy, mi kicsiny, mi egyenes, mi becsületes: az ártatlanul ferde, az mindig hazudik.

9.

Legyetek ma bizalmatlansággal eltelve, fensőbbrendű emberek, ti bátor szívűek! Ti nyílt szívűek. És tartsátok titokban okaitokat! Mert ez a „ma” a csőcselék birodalma.

A mit a csőcselék valaha *okok* nélkül megtanúlt hinni, vajjon ki dönthetné meg azt néki okokkal?

És a piacon hadonászással győz meg az ember. De az érvek bizalmatlanná teszik a csőcseléket.

És ha egyszer győzött az igazság, kérdezzétek gyanúval eltelve: „minő erős tévedés harcolt érette?

A tudósoktól is óvakodjatok! Gyűlölnék titeket: mivelhogy ők meddők! Szemök hideg és kiszáradt, nekik minden madár megkoppasztott.

Az ilyenek hivalkodnak, hogy nem hazudnak: de a hazudni-képtelenség még távolról sem jelenti az igazság szeretetét. Óvakodjatok!

Láztól való mentesség még távolról sem megismerés! Kihűlt lelkeknek nem hiszek. A ki nem tud hazudni, nem tudja, mi az igazság.

10.

Ha magasra törtök, járjatok a magatok lábán! Ne *vitessétek* magatokat föl, ne üljetek idegen vállakra és fejekre!

Lóra szálltál? Rajta barátom! De béna lábad is rajt ül a lovon!

Ha célhoz érél, ha leszállasz a lóról: te magasabb rendű, éppen a te *magasságodon* fogsz megbotlani!

11.

Teremtők, fensőbbrendű emberek! Csak a magunk gyermekéért vagyunk viselősek.

Ne hagyjátok, hogy megcsaljanak beszédeikkel! Ki a *ti* felebarátotok? És ha felebarátotokért cselekedtek is - még sem érette teremtetek!

Tegyetek le már egyszer erről az „ért”-ről, ti teremtők: éppen erényetek akarja, hogy ne tegyetek semmit, valamiért, valami *végett*, valami *miatt*. E hamis szócskák ellen dugjátok be a fületeket.

Csak a kis emberek erénye „a felebarátért”, az ő mondásuk „ma nékem, holnap néked” és „egyik kéz mossa a másikat”: - se jussuk, se erejük a *ti* önzésekre!

A ti önzésekben, óh teremtők, a viselős vigyázata és előrelátása vagyon. Mit még nem látott emberfia, a méh gyümölcsét: azt védi, óvja és táplálja minden erénytek! A ti mívetek, a ti akaratotok: ez a ti „felebarátotok”; ne adjatok hitelt hamis értékek hirdetőinek.

12.

Teremtők, fensőbbrendű emberek! A ki szülni akar, beteg az; a ki pedig szült, tisztátalan az.

Kérdezzétek meg az asszonyokat: nem szülnek kedvtelésből. A fájdalom kotkodácsoltatja a tyúkokat és költőket.

Teremtők! Bennetek sok a tisztátalan. Ez onnét vagyon, hogy anyáknak kellett lennetek!

Uj gyermek! Óh mennyi uj szenny is jöve vele a világra! Vonuljatok földre! S ha ki szült, mossa tisztára lelkét!

13.

Ne legyetek erényesek erőtokön fölül! S mit se kívánjatok magatoktól a valószínűségeken felül!

Járjatok a nyomon, a melyen már apáitok erénye is járt vala! Miképen akartok magasra hágni, ha nem hág veletek apáitok akarata is?

S a ki első akar lenni, vigyázzon, hogy ne légyen utolsó is! És miben apáitok bűnösök valának, ne akarjátok, hogy abban titeket szenteknek tartsanak!

Ha kinek apái asszonyokkal, erős borokkal, vaddisznókkal töltötte a kedvét: mi volna, ha az ilyen szüzességet kívánna?

Botorság volna! S bizony, bizony nagyra veszem azilyentől, ha egy, két, vagy három asszony férje.

És ha megannyi kolostort alapítana és kapuira írná: „a szentek útja” - mégis azt mondanám: minek az! hisz ez csak uj botorság!

Önmaga számára alapított fegyházat, menházat: válják egészségére! De nem hiszek neki.

A magánosságban megnő, a mit kiki magával visz belé, megnő a belső állat is. Ilyeténkép sok embernek nem tanácsos a magánosság.

Volt-e valaha piszkosabb valami a földön, mint a pusztaság remetéi? *Körülöttük* nemcsak az ördög garázdálkodott - hanem a disznó is.

14.

Sokszor láttam, fensőbbrendű emberek, hogy vadúl, megszégyenülten, ügyetlenül, tigrismódra, a melynek nem sikerült az ugrása, sompolyogtok félre. Egy *dobástok* nem sikerült.

De baj is ez, kockavető! Még nem tanultatok játszani és gúnyolódni, a hogy játszani és gúnyolódni kell! Avagy nem ülünk-e mindig egy nagy játékasztalnál, a hol csufolózás is járja?

És ha valami nagy dolgotok célt vétett, célt vétettetek-e ezzel ti is? És ha magatok célt vétettetek - célt vétett-e ezzel - az ember is? És ha az ember célt vétett: ám legyen! rajta!

15.

Mennél magasabb fajtájú valami, annál ritkábban sikerül. Ti fensőbbrendű emberek, nem vagytok-e valahányan „nem sikerültek”?

Ne bánkódjatok, baj is ez! Mennyi maradt még lehetséges! Tanuljatok meg magatokon nevetni, a hogy nevetni kell!

S csoda-e, hogy balúl sikerültetek s csak félig sikerültetek, ti félig-meddig összetörtek! Avagy nem tolong és törődik bennetek - az ember *jövője*?

Mindaz, a mi az emberben legtávolibb, legmélyebb, a mi legmagasabb reménységének csillaga, az ő roppant ereje: nem habzik-e mindaz egymásra a fazékban?

Csuda-e hát, ha olyik fazék szétreped? Tanuljatok meg magatokon nevetni, ahogy nevetni kell! Fensőbbrendű emberek, óh, mennyi lehetséges még!

És valóban, mennyi sikerült már! Mily dús ez a föld apró, jó, tökéletes dolgokban, jól sikerült dolgokban!

Vegyétek magatokat körül jó, tökéletes dolgokkal, fensőbbrendű emberek! Ezek aranyos érettsége meggyógyítja a szívet. A tökéletes megtanít remélni.

16.

Mi volt eleddig itt e földön a legnagyobb bűn? Nemdenem annak a szava, a ki mondá: „Jaj azoknak, a kik imhol nevetnek!”

Hát ő maga nem talált okot a nevetésre a földön? Úgy rosszul keresett; még a gyermek is talál itt arra okot.

Ám ő - nem szeretett eléggé: más különben szeret vala minket is, minket, nevetőket! De ő gyűlölt és csúfolt minket, s sírás-rívást és fogak csikorgatását ígéré nékünk.

Avagy mindjárt káromkodni kell-e, ha nem szeretünk? Úgy tartom, ez rossz gusztusra vall. S ő ezt cselekedte ő, a Föltétlen. A csőcselékből való volt.

De ő nem szeretett eleget: máskülönben nem haragszik vala annyira, hogy nem szeretik őt. A nagy szeretet *nem akar* szeretet: - az többet akar.

Térjete ki minden ilyen föltétlennek! Szegény, beteg szeretet az, csőcselék-fajzat: sandán nézi ezt az életet, tekintetével *veri* ezt a földet.

Térjete ki minden ilyen föltétlennek! Láruk ólmos, szívük füledt: - nem tudnak táncolni: Hogyan lehetne az ilyeneknek a föld könnyű!

17.

Minden jó dolog tekeregve közelíti meg célját. Macskamódra domborítja a hátát, magában dorombol közeli boldogságát sejtő érzetében, - minden jó dolog nevet.

A lépés árulja el, vajjon valaki már a *maga* útján lépked-e már, lássátok, úgy jártam én! Mi pedig céljához közel ér, az táncol.

És, bizony, bizony, nem váltam szoborrá, nem állok még merevülten, némán, megkövülve, mint az oszlop: én szeretem a gyors futást.

És ha a földön van ingovány és mély búbánat is: a kinek könnyű a lába, az még az iszap fölött is elfut és eltáncol akár simára söprött jégen.

Föl a szivekkel! Véreim! Föl! Följebb! És ne feledjétek lábatokat sem! Emeljétek a lábatokat is, jó táncosok és még jobb ha - fejetekre álltok!

18.

A nevetőnek ezt a koronáját, ezt a rózsakoszorú-koronát: magam tevém fejemre, magam nyilvánítam szentnek nevetésemet. Ma még senki mást nem találék erre elég erősnek.

Zarathustra a táncos, Zarathustra a könnyű, a ki szárnyaival int, a röpkedésre kész, minden madárnak intő, röpkedésre hajlandó és könnyű, a boldogan könnyelmű:

Zarathustra az igazmondó, Zarathustra az igaz nevető, a nem-türelmetlen, a nem-okvetetlen, valaki, a ki szereti az ugrást és félreugrást: magam tevém föl fejemre ezt a koronát!

19.

Föl a szívetekkel, véreim! Föl, följebb! És ne feledjétek lábatokat sem! Emeljétek lábatokat is, jó táncosok, és még jobb, ha - fejetekre álltok!

Van, a ki boldogságában is medve, olyik eredettől fogva esetlen lábú. Furcsa módon erőlködik, miképen az elefánt, a mely tótágast állni igyekszik.

De még jobb, ha boldogságtól vagytok mámorosok, semmint a boldogtalanságtól: jobb esetlenül táncolni, mint bénán járni. Tanuljatok hát tőlem bölcseséget: még a legrosszabb dolognak is két jó oldala van:

- a legrosszabb dolognak is jó táncos lába van; tanuljátok meg hát, emberebb emberek, a jó lábra állást!

Tegyetek hát le a sopánkodásról és minden csöcselék-búsongásról! Óh, mennyire szomorúnak látom ma még a csöcselék bohócait is! Ámde ez a „ma” a csöcseléké.

20.

Legyetek hasonlatosak a hegyi barlangból kirohanó szélhez: az a maga fűtytyére akar táncolni, a tengerek megremegnek és ugrándoznak léptei nyomán.

Üdvöz legyen az a jó, féktelen szellem, ami számárnak szárnyat ad, nőtény-oroszlánt megfej, s a mi minden „má”-ra és minden csöcselékre „viharos szélként jó”, - a mely ellensége a bogács- és bogaras fejűeknek és minden fonnyadt levélnek és dudvának: üdvöz legyen ez a vad, jó, szabad viharszellem, amely ingoványokon és búbánatokon úgy táncol, mintha rét volnának!

A mely gyűlöl csikasz kutya-csőcseléket és minden nyomorék komor szerzetet: üdvöz legyen minden szabad szellemnek ez a szelleme, a kacagó vihar, amely minden feketén látónak, minden poklosnak port fú a szemébe!

Emberebb emberek, az a legnagyobb hibátok: egyiktek sem tanult úgy táncolni, ahogy táncolni kell - *eltáncolni* magatok fölött! Baj is az, hogy nem sikerültetek!

Mennyi lehetséges még! *Tanuljatok* hát magatok fölött eltáncolni! Föl a szívetekkel, jó táncosok, föl, följebb! És ne feledjétek a jóizű nevetést sem!

A nevetőnek ezt a koronáját, ezt a rózsakoszorú-koronát: néktek vetem ezt a koronát, én véreim. Szentnek nyilvánítám a nevetést; fensőbb emberek, *tanuljatok* meg hát - nevetni!

A búskomorság dala.

1.

Mikoron Zarathustra ezeket mondá, a barlang bejáratánál állt, azonban alig fejezé be szavait, máris elillant vendégei elől és kis időre a szabadba futott.

„Óh tiszta illatok körülöttem - kiálta - „óh üdvözítő csönd körülöttem! De hol vannak állataim! Jertek, sasom és kigyóm!

Mondjátok, állataim: vajjon ezek az emberebb emberek talán valamennyien - nem jó *illatúak*? Óh, tiszta állatok körülöttem! Csak most tudom és érzem, mennyire szeretlek titeket, állataim.”

- És Zarathustra még egyszer ismétlé: „szeretlek titeket, állataim!” S a sas és a kigyó hozzá simulának, midőn ezeket mondá és fölpillantának reá. Ilyeténkép csöndesen valának hármában és együtt szimatolák és szürcsölék a jó levegőt. Mivelhogy a levegő ide künn jobb vala, mint a fensőbbrendű emberek közelében.

2.

Alig hagyta el azonban Zarathustra barlangját, fölkelt a vén búbajos és ravaszul körülnézván így szóla:

„Kiment!

És fensőbbrendű emberek - hogy ezzel a dicsérő és hízelgő névvel csiklandozzalak titeket, miképen ő - már is megszáll gonosz szemfényvesztő és búbajos szellemem, az én búskomor ördögöm,

- a ki Zarathustrának esküdt ellensége: bocsássátok meg néki! Ime varázsolni *akar* szemetek láttára, ép most van az *ő* órája; hiába harcolok ezzel a gonosz szellemmel.

De titeket mindnyájatokat, - bármily névvel tisztelitek meg magatokat, akár „szabad szellemek”-nek, akár „igazak”-nak, akár a „szellem vezeklőinek”, akár a „fölszabadultak”-nak, akár a „nagy vágyokozók”-nak hívjátok is magatokat - titeket mind, a kik a *nagy utálatban* szenvedtek, miképen én szenvedek, a kiknek régi istene meghalt és még nem fekszik számotokra bölcsőben, pólyában új isten - titeket mindnyájatokat kedvel az én gonosz szellemem és búbajos manóm.

Ismerlek titeket, fensőbbrendű emberek s ismerem őt, akit akaratom ellenére szeretek, ezt a Zarathustrát: őt sokszor hasonlatosnak látom egy szép szent-álarchoz - hasonlatosnak egy új, furcsa maskarához, a melynek színében gonosz szellemem, a búskomor ördög tetszeleg: Zarathustrát, - úgy érzem gyakorta - gonosz szellemem kedvéért szeretem.

De már is megszáll engem *az* és kényszerít a búskomorságnak ez a szelleme, ez az esti szürkület ördöge: és, valóban, fensőbb emberek - kedve kerekedik

- nyissátok tágra szemeteket - kedve kerekedik, hogy *mez nélkül* jöjjön. Hímként? nőtényként? még nem tudom: de jó, kényszerít, óh jaj! figyeljete!

A nap elhangzik, minden dologra rászáll az est, rászáll a legjobb dolgokra is; halljátok, lássátok ím, fensőbbrendű emberek, micsoda ördög, hím-e? nőtény-e? az esti szürkület komorságának ez a szelleme!”

Im-ígyen szóla az öreg búbajos, ravaszul körülnézett és azután hárfájához nyúlt.

Fénytelenedő ég alatt,
 Hahogy a harmat vígasza
 Hull már a földre,
 Láttatlanúl - hallatlanúl -
 Mert finom
 Czipellőt hord a harmat,
 Mint a szelíd vigasztalók szokása -:
 Gondolsz ilyenkor, hő kebel,
 Gondolsz-e arra,
Hogy szomjazál te egykor
 Mennybéli könnyeket és harmat-
 Csöppeket!
Hogy szomjazál, elégve, elalélva,
 Miközben a sötét
 Fák lombján át,
 Leáldozó nap-pillantások
 Incelkedének véled sárga pázsiton
 Körülötted kergetőzve,
 Vakító izzó nap-tekintetek, a
 Kárörvendők?
 „Te lennél az *igazság*
 Kérője? Ha! Így kaczagának ők -
 Nem! Nem! Csak költő!
 Ravasz, sompolygó fenevad
 Minek
 Hazudni kell,
 Tudván-akarván kell hazudni:
 Zsákmány-sováran,
 Iromba álczában.
 Magának is álca,
 Magának is zsákmány -
Ez lenne az igazság
 Kérője. Nem!
 Csupán bolond! Csak költő!
 Csak tarkát fecsegő,
 Bolond-álarcból tarkán bögő,
 Hazug szók hídjain csavargó,
 Iromba szivárványhídon
 Hamis menny és hamis föld
 Között tekergve, ide- s tova lengve
 Csupán bolond! Csak költő!
 Mit? Ez igazság vőlegénye?
 Ki nem nyugodt, sima, merev
 Hideg szobor,
 Istennek oszlopa,
 Nem áll az isten háza előtt,
 Istennek ajtónállója:

Nem! Ellensége ily igazság-oszlopoknak,
Ki otthonosb bármely vadonban,
Macskakölyök kedvével
Ugrik ki minden ablakon -
Huss! Minden véletlenben,
Ez őserdőkben szímatolva
Éh-vágygyal szímatolva,
Az őserdőkben
A pettyes ragadozók közt
Bűnösen épen, irombán szépen.
Futál a vágytól lelkendezve,
Boldog kacajjal, boldog sátánként, boldog vérszomjjal
Rabolva, sompolyogva futkosál: -

Avagy valál hasonló
A sashoz, mely soká, soká
Kémli merev szemmel a
Mélységet, a *maga* mélységét: -
Óh mint tekerődznek
Imhol le, le, most be
Egyre csak mélyebb mélységekbe! -
Majd,
Nagy hirtelen, egyenesen,
Nyílként röpülve,
Bárányra csapnak
Vad éhesen, bárányt éhezve,
Bárány-lelkek haragosai
Mord haragosai
Mindennek mi juh-fajta,
Bárányszemű, minek fodros
A gyapja, - a mi szürke, juh jó indulatú! -
Im-ígyen
Sasos, párduczos
A költő vágya
És a *te* vágyad ezernyi álcza közt,
Te bolond, te költő!

Te ki az embert
Majd istennek tekintéd,
Majd juhnak: -
Az istent szélylyel tépni
Emberkebelben miként a juhót is
És tépve *kacagni* -

Ez, az a boldogságod!
Párduc, sas boldogsága!
Költő-, bolond-boldogság!” -

Fénytelenedő ég alatt
Ha már a hold sarlója
Írígyen-zölden sompolyog:
- a napnak ellensége, -
Minden léptével titkon
Szeldesve rózsák láncait,
Mignem lehullnak
Holt-halaványan lehullnak éj ölébe: -
Im-ígyen estem én is egykoron
Igazság-lázálmomból,
Nappali vágyaimból,
Naptól fáradtan, fénytől betegen
- estem le alkonyat-felé,
est-árnyék irányában:
Egyetlen igazságtól
Elégve, szomjasan:
- emlékszel még, emlékszel hő kebel,
Hogy szomjazál te akkoron? -
Hogy minden igazságtól
Száműzve látom magamat,
Csupán bolond!
Csak költő!

A tudományról.

Im-ígyen dalolt a varázsló; és valahányan együtt valának, madarak módjára észrevétlenül ravasz és búskomor kéjének hálójába kerültek. Csak a „lelkiismeretes szellemű” nem fogódott be: röptében elkapta a varázsló hárfáját és így kiáltott: „Levegőt! Ereszszetek be jó levegőt! Ereszszetek be Zarathustrát. Fülledté teszed, megmérgezed ezt a barlangot, gonosz vén varázsló!

Te hamis, ravasz, ismeretlen vágyakra és vadságokra csábítasz. És jaj, a magad-fajta *igazságról* beszél és nagyképűsködik!

Jaj minden szabad szellemnek, aki nincs résen az *ilyen* varázsló ellen! Oda szabadságuknak: igéddel visszigézed őket a fogságba -

- te vén, buskomor ördög, panaszodból csalogató síp hangzik, olyan vagy, mint a kik a szüzesség dicséretivel titkon kéjre hívogatnak!”

Im-ígyen szóla a lelkiismeretes; a vén bűbájos pedig körülnézvén, élvezé győzedelmét és ezért lenyelé a bosszúságot, amelyre a lelkiismeretes gerjesztette. „Hallgass el!” monda szerényen, „jó dalnak jó visszhang kell; jó dal után soká kell hallgatni.

Lásd, a fensőbbrendű emberek mind ezt teszik:

De te - ugy-e - keveset értettél dalomból? Benned kevés bűbájos szellem lakozik”.

„Te, dicsérsz” - felelé a lelkiismeretes viszontag - „amidőn elválasztasz magadtól. Ám jó! De, mit látok, ti többiek? Még valahányan kéjsóvár szemekkel ültök itt:

Ti szabad lelkek, hová lőn szabadságtok? Majdnem azt hinném, azokhoz vagytok hasonlatosak, akik soká nézének csintalan, táncoló, meztelen leányokat: lelketek is táncol:

Bennetek, fensőbbrendű emberek, kell, hogy több legyen abból, a mit a varázsoló az ő gonosz, igéző szellemének neve:

- mi bizonyosan különbözünk egymástól.

És valóban, eleget beszélénk és gondolkozánk egymással, - mielőtt Zarathustra hazatért barlangjába - hogy tudjam: mi *csakugyan* különbözünk egymástól.

Ti is, én is mást és mást *keresünk* itt fönn. Mert én több *biztonságot* keresek, ezért jövék Zarathustrához. Mert ő még a legerősebb torony és akarat -

- ma, midőn minden inog, midőn minden föld reng. De ha a ti tekinteteket nézem, majdnem azt hinném, hogy ti *több bizonytalanságot* kerestek,

- több borzadást, több veszedelmet, több földrengést. Majdnem azt hinném, - bocsássátok meg tévhitemet - fensőbbrendű emberek, hogy ti - hogy ti a legrosszabb, legveszélyesebb életre vágytok, a mitől *én* a legjobban félek, a vadállatok életére, erdőkre, barlangokra, meredek hegyekre és útvesztő szorosokra.

S nem azok a kalauzok tetszenek néktek legjobban, akik a veszélyből *el-kivezetnek* titeket, hanem azok, akik minden útról *levezetnek*, a félrevezetők. Ámde, bárha *csakugyan* *vagyon* ilyenén vágyakozás bennetek, mégis *lehetetlennek* állítom.

Mert félelem az ember eredendő és gyökeres érzelmé; félelem a magyarázatja mindennek: eredendő bűnnek és eredendő erénynek. A félelemből nőtt ki az *én* erényem is, minek neve: tudomány.

A vad állattól való félelmet tenyésztették legtovább az emberben, beleértve azt az állatot is, mit a maga bensejében rejt és fél: Zarathustra a „belső marhának” hívja.

Az ilyen hosszas félelem, végre átfinomúlva, lelkivé², szellemivé válva - ma, úgy vélem, *tudománynak* hivatik”. -

Im-ígyen szóla a lelkiismeretes; Zarathustra pedig, aki éppen visszatért barlangjába és hallotta és eltalálta az utolsó beszédet, egy marék rózsát vetett a lelkiismeretesnek és nevetett „igazságain”. „Hogyan!” - kiáltá - „mit hallék éppen? Valóban azt hiszem, bolond vagy, vagy pedig én magam vagyok az: és „igazságod”-dal menten és röptiben tótágast állatok.

Mert a *félelem* - a mi kivételünk. Ellenben a bátorság és kaland és a bizonytalan a még-meg-nem-merészelt gyönyöre, *bátorság*, ebből áll szerintem az ember egész ősi története.

A legvadabb, legbátrabb állatoktól leste és rabolta el minden virtusokat: csak ezzel lőn azután - ember.

Ez a bátorság, végre átfinomúlva lelkivé, szellemivé válva, ez a sasszárnyú, kigyó-bölcseségű emberi bátorság: úgy vélem *ennek* a neve *ma* -

„Zarathustra!” kiálták mindnyájan, a kik együtt ülének, szinte egy szájból és nagy hahotával. De tőlük valami, nehéz felhőhöz hasonlatos szálla föl. A bűbájos is kacagott és bölcsen mondá: „Nosza! Eltávozott gonosz lelkem!

És nem intélek-e titeket magam is tőle, mondván, hogy csaló ő, hazug és szemfényvesztő szellem?

Különösen, ha mez nélkül mutatkozik. De mit tehetek én az ő alattomos cselekedeteiért! Avagy *én* teremtettem-e őt és a világot?

Nosza! Béküljünk meg és vigadjunk megint! És bárha Zarathustrának horgas a tekintete - nézzétek csak - haragszik reám -;

- mielőtt az éjszaka beköszöntene, megint megszeret és magasztal engem, mert nem tud soká élni, anélkül, hogy ilyen botorságokat ne cselekednék.

Ő - szereti ellenségeit: ezt a művészetet ő érti legjobban mindazok között, akiket valaha láttam. De bosszút vesz érette - barátaim!”

Im-ígyen szóla az öreg bűvös-bájos, és a fennsőbbrendű emberek helyeslék beszédét: úgyhogy Zarathustra körüljáráskálván, hamissággal és szeretettel rázá meg barátai kezét, - valamiképen az, akinek mindenkinél vagyon valami jóvátenni és kérlelni valója.

Midőn pedig eközben barlangja ajtajához ért, íme, megint megkivánta a jó levegőt oda künn, vágyakozék állatai után - és ki akart osonni.

² Lelki = „gestlich”, „ecclesiasticus” értelmében; „elpaposodva”. L. *Nyelvtörténeti szótár*.

A sivatag leányainál.

1.

„Ne menj el!” - mondá ekkor a vándor, a ki Zarathustra árnyékának hívá magát, - „maradj nálunk - különben megint reánk jöhet a régi nyomasztó szomorkodás.

Már az a vén búbajos úgy is élénk találta legroszszabb étkét és íme, a jó, jámbor pápa is könnyezik és megint egészen a búskomorság tengerén hajóz.

Igaz, hogy ezek a szemközt lévő királyok talán még jó arcot vágnak: *ők* ezt legjobban értik mindnyájunk között! De ha nem volnának tanuik, fogadom, ő náluk is újra kezdődnek a gonosz játékok -

- a vándorfelhők, a nyirkos búskomorság, a beborult egek, a lopott napsugarak, a vonító őszi szelek gonosz játéka,

- vonításunk és vészkiáltásunk gonosz játéka: maradj nálunk Zarathustra! Itt sok a rejtett nyomorúság, mi meg akar szólalni, sok az esti homály, sok a felhő, sok a dohos levegő!

Erős férfi-koszttal és erősítő igékkel táplálsz minket! ne engedd, hogy ebédvégi csemegéül ismét lágy, asszonyos szellemek vegyenek rajtunk erőt!

Csak te térsz a levegőt körülötted erőssé, üdévé! Találtam-e valaha olyan jó levegőt, mint nálad, barlangodban?

Sok fajta országot láték, sok fajta levegő illatát tanulám vizsgálni és becsülni: ámde nálad találja szímatom legnagyobb gyönyörűségét!

- Ha csak nem - ha csak nem - bocsáss meg nekem egy régi emléket! Bocsáss meg nekem egy régi ebédvégi éneket, mit egykor a sivatag leányai között költék:

nálunk szintoly jó, derűs, napkeleti levegő vala; s ott legtávolabb valék a felhős, nyirkos, búskomor öreg Európától!

Akkoron kedvelém az ilyen napkeleti leányokat és egyéb kék menyországot, amely fölött nem boronganak felhők és gondolatok.

Nem is hiszitek, milyen kedvesen, ha nem táncolának, elmélyedve, de gondolatok nélkül, mint apró titkok, mint szalaggal ékesített talányok, mint csemegediók -

valóban tarkán és idegenül, de felhők nélkül: talányok, melyek engedik, hogy kitalálják őket; az ilyen leányok kedvére gondolék ki akkor egy ebédvégi - zsoltárt.”

Im-ígyen szóla a vándor és árnyék: és mielőtt még valaki felelt volna, máris megragadta az öreg búbajos hárfáját, keresztbe tévé lábát és nyugodtan, bölcsen maga köré tekintett; - orrcimpáival pedig lassan és kérdezve szívá be a levegőt, mint aki új országokban új, idegen levegőt ízlel.

Azután ordításhoz hasonlatosan kezdte énekelni:

*A puszta nő: jaj annak,
Ki pusztaságot rejteget!*

- Ha! Ünnepeyes!
Valóban ünnepeyes!
Kezdetnek méltó!
Afrikai módra ünnepeyes!
Méltó oroszlánokhoz
Avagy morális bőgő
Majmokhoz - óh de nem
Hozzátok gyöngyeim,
A kiknek apró lába mellett
Pálmák alatt ülhetni
Európa fiai közül
Először nekem van szerencsém.
Sela!³

Valóban ez merés!
Im-itt ülök,
A pusztaság határán és megint
Oly messzeségben tőle,
Miben sem elpusztulva még:
Mivelhogy elnyele
Ez a picinyke pirinyó oázis -:
- ásítva tárta ki éppen
Kedves kis száját,
Minél nincs illatosb' száj:
És ím' belé esém,
Le, rajta át - közétek
Kedves kis gyöngyeim!
Sela!

Üdv néked, üdv te cethal!
Ha ily jól tartád egykoron te is
Vendégedet! - hisz értitek
Mire célzok nagy tudósan! -
Üdv, üdv, gyomrának,
Ha ilyen kedves
Oáz-gyomor vala, miként
Ez itt, ámbátor
Tamás vagyok benne
- Im nem hiába jöttem én
Európából, a mi
Tamásabb minden
Vénecske feleségnél.

³ Zenei jel a Zsoltárok Könyvében, valószínűleg a strófa végét jelölte énekben, zenében.

Fordítsa jobbra isten!
Amen.

Im itt ülök,
A legpirinyóbb oázis
Ölén, miként megbarnúlt
Cukros, dagadt, arany
Datolya, sóvárogván
Kerekded, lányajk bársonya
Vagy inkább még leányok
Fagyos, friss hófehér metsző
Fogát, mivelhogy ezután eped
Minden forró datolya-szív.
Sela!

Im itten fekszem
Hasonlón a fentisztelt
Déli gyümölcshöz, túlontúl-hasonlón;
Körülzimatolnak
Keringve apró
Bogárcák és még
Apróbb bohóbb
Bűnös vágyak megöltetek, -
Körültem örködtök ti
Sejtelmes néma macskaszemek:
Zulejka és Dudu -
- imitten fekszem
Körül*szfinkszelve*, - hogy
Egy szóba sok-sok érzést tömjek:
(Bocsássa isten
Nyelv-bűnömet!) -
Szürcsölve a legtisztább levegőt,
Valóban paradicsomít,
Arany-verőfény sugarast,
Nem hulla mennyből jobb soha -
Véletlen ez eset vagy inkább
Pajkosság, a miként
Öreg költők regélik.
De én kételkedő Tamás
Vagyok benne megint
- Hisz nem hiába jöttem
Európából, ami
Tamásabb minden
Vénecske feleségnél
Fordítsa jobbra isten!
Amen!

Szürcsölvén ezt a szép levegőt
Serleggé duzzadt orrcimpával
Jövő nekül, emlék nekül
Ülök ím itten

Drágáim, gyöngyeim,
És nézem a pálmát,
Ahogy táncosnő-módra
Hajlong, símul, csipőjén ringatózik
Soká ha nézed, véle tészed! -
Táncosnő-módra, aki - úgy hiszem -
Már túlsoká, mindig csak, egyre csak
Fél-lábon álldogála vala?
- Mennek miatta aztán - úgy hiszem
Felejté másik lábát?
Legalább hiába
Kerestem a hiányzó
Iker-klenódiumot
- tudniillik másik lábát -
Legaranyosabb, legtorkosabb
Libegő, legyező-légi
Rokolyája szent közelében.
Sőt, ha Egészen hinni
Hajlandók vagytok a szavamnak:
Csakugyan elveszíté!
Odavan
Örökre odavan,
A másik félláb!
Mi kár ezért a másik kedvesért!
Hol-hol lehet, hol búsul egyedül?
Ez a magános félláb?
Talán remegvén
Mord, sárgasörényes oroszlán
Bögését hallva; vagy talán
Már szétharapva és lerágva -
Nyomorultúl, irgalom, lerágva!
Sela.

Ne sírjatok
Lágy szívek!
Ne sírjatok ti
Datolya szívüek! Tej-kebelüek
Édesgyökér-szívzacskók!
Ne sírj többet
Te sápadt Dudu!
Zulejka légy férfi, merész, bátor!
- Avagy szükség van imhol egy kis
Erősítőre, szíverősítőre
Kenetes ígére?
Ünnepélyes biztatásra? -
Hah! Rajta, méltóság!
Erény-méltóság! Európai!
Fújd újra, fújd megint
Erények fujtatóját!
Hah!

Ordíts megint,
Ordíts morálisan,
Morális-oroszlánként
Ordíts a puszta leányai előtt!
- Mivelhogy édes gyöngyeim,
Erény-bőgés az, amit
Mindennél inkább
Buzgón sóvárog és szomjuhoz
Európa népe!
S ím itten állok máris
Mint európai,
S isten segíts! nem bírok
Mást tenni!
Amen.

*A puszta nő, jaj annak
Ki pusztaságot rejteget!*

A fölébredés.

1.

A vándor és árnyék dala után a barlang egyszerre lármával és hahotával telt be és mivel az összegyűlt vendégek mindnyájan egyszerre beszélének s ezen fölbátorodva a számár sem maradt nyugton, Zarathustrát gyöngé undor és csúfondáros kedv szállá meg vendégei ellen: jóllehet megint örvende ujonai vidámságukon. Mivelhogy azt gyógyulásuk jelének vevé. Így hát ki osont a szabadba és mondá állatainak:

„Ime, hová lön szükségük?” - és már maga is kifűvá kis bosszúságát - „nálam, úgy alítom, letettek a vészkiáltásról!

- bár, sajna, a kiáltozásról még nem”. Zarathustra befogta fülét, mert éppen akkor a számár iá-zása furán vegyűlt az emberebb emberek ujongó lármájába.

„Vigadnak!” - kezdé ujra - „és ki tudja, talán a gazda számlájára! és jóllehet tőlem tanultak nevetni, még sem az *én* nevetésem, amit eltanultak.

De baj is ez! Ők öreg emberek: a maguk módjára gyógyulnak meg, a maguk módjára nevetnek; fülem már tűrt rosszabbat is és még sem bősűlt föl.

Ez a nap győzelem: már enged, már menekűl ő, a *nehézség szelleme*, öreg ősi ellenségem! Mily jól fog ez a nap végződni, amely oly rosszul és nehezen kezdődött vala! És *akarja*, hogy végződjék. Ime már közeleg az est: a tengeren át *űget* a jó lovas! Hogy himbálódzik a boldog, hazatérvén, bíboros nyergében!

A menny derűlten nézi; a világ mélyen fekszik: óh ti csodálatosak, valahányan hozzám jövétek, bizony érdemes nálam élni!”

Im-ígyen szóla Zarathustra. És ujra kihallszék a barlangból a fensőbbrendű emberek kiabálása és hahotája: akkor ujra megszólala:

„Beléharapnak, csalogató étkem használ, tőlük is enged már a nehézség szelleme. Már megtanulják, hogy magukon is ne vessenek: csak jól hallom?

Férfiás kosztom használ, az én zamatos, erősítő igém: és valóban, nem tápláltam őket fölfűvó főzelékkel! Hanem harcos-kosztal, hódító-kosztal: uj vágyakat ébreszték bennök.

Uj remények lakoznak karjukban, lábukban: szívűk kinyujtózik. Uj szókat találnak bennök: lelkűk nemsokára pajkos kedvet lehell.

Persze, az ilyen koszt, úgy lehet, nem gyermekeknek való, sem sóvárgó öreg és fiatal asszonyi állatoknak. Ezek belsejét más szerrel beszélhetni rá; nem vagyok az ő orvosuk és tanítójuk.

Az *utálat* távozik ezekből a fensőbbrendű emberekből: nosza! ez az én győzedelmem. Birodalmamban bátorságosan lesznek, minden esztelen szemérem elfut, s ők kiöntik magukat.

Kiöntik szívűket, jó óráik visszatérnek, ünnepet ülnek és kérődznek, - *hálásakká* válnak.

Ezt veszem a legjobb jelnek: hálásakká válnak. Nemsokára ünnepegeket találnak ki és emléksobrokat emelnek öreg barátaiknak.

Lábbadoznak! Im-ígyen szóla Zarathustra vidám szívéhez és kitekinte; állatai pedig hozzá tolongának és tisztelék boldogságát és némaságát.

Egyszerre azonban megijedt Zarathustra füle: mert a barlangban, amelyet eleddig láрма és hahota töltött el, íziben halálos csönd állott be; - orra pedig jó illatú füstgomolyt és tömjént, mintha égő pínia-toboztól eredőt szagolt.

„Mi történik? Mit mívelnek?” kérdezé önmagától s a bejárathoz sompolygott, hogy vendégeit észrevétlenül nézhesse. De csudák csudája! mit kelle ekkor tulajdon szemével látnia!

„Mindnyájan megint *jámborok* levének, *imádkoznak*, megkergültek!” - mondá és szerfölött elcsudálkozék. És, csakugyan, mindezek a fensőbbrendű emberek: a két király, a kiszolgált pápa, a gonosz bűbajos, az önkéntes koldus, a vándor és árnyék, az öreg jövőmondó, a lelkiismeretes szellemű és a legrútabb ember: mindnyájan gyermekek és öreg anyókák módjára térdelének és imádká a szamarat. És a legrútabb ember éppen elkezdte bugyborékolni és fújni, mikéntha valami mondhatatlan készült volna ki belőle; midőn azonban csakugyan eljutott a szóig, íme, jámbor, különös litánia vala az imádott és körülfüstölt szamar magasztalására. Ez a litánia pedig szóla im-ígyen:

Amen: És adassék dicsőség, tisztesség, hála, erősség istenünknek, örökkön-örökké.

- S a szamar i-á-val igen-t ordíta rá.⁴

Hordozza a terhünk, szolgálja képébe öltözék, tűrő-szívú és sohasem mond nem-et; és aki istenét szereti, az megvesszőzi őt.

- S a szamar i-á-val igen-t ordíta rá.

Nem beszél, hanemha igen-t mond a világra, melyet teremte: im-ígyen dicséri világát. Az ő ravaszsága, hogy nem beszél: így ritkán ellenkeznek vele.

- S a szamar i-á-val igen-t ordíta rá.

Szerényen megy át a világon. Szürke az ő szíve, a melybe erényét burkolja. Ha esze van, elrejtí; s mindenki azt hiszi, hogy hosszú fülű.

- S a szamar i-á-val igen-t ordíta rá.

Mily rejtett bölcsesség az tőle, hogy hosszú fület hord és csak igen-t mond és sohasem mond nem-et? Avagy nem teremté-e a világot a maga képére, azaz oly ostobának, amint csak lehet?

- S a szamar i-á-val igen-t ordíta rá.

Egyenes és görbe utakon jársz, kevés ügyet vetsz rá, mit tartunk mi emberek egyenesnek, görbének. Túl a jón és túl a gonoszon van a te birodalmad. Az az ártatlanságod, hogy nem tudod, mi az ártatlanság.

- S a szamar i-á-val igen-t ordíta rá.

Ime senkit sem taszítasz el magadtól, se koldust, se királyt. Magadhoz engeded a kisdedeket és ha gonosz fickók csalogatnak, együgyűen mondasz rá i-á-val igent.

- S a szamar i-á-val igen-t ordíta rá.

Szereted a nőtény-szamarakat és a friss fűgét, nem vagy finnyás.

Egy bogáncs is megcsiklandozza szivedet, ha éppen éhes vagy. Ebben isteni bölcsesség vagy.

- S a szamar i-á-val igen-t ordíta rá.

⁴ Az eredetiben szójáték a német ja-val („igen”) és a szamar hangjával.

A számár-ünnep.

1.

Azonban a litánia e helyénél Zarathustra nem tűrtöztethetné többé magát s maga is i-á-t ordítván megbolondúlt vendégei közé ugrék. „De hát mit műveltek ti itt, ember fiai? - kiáltá, miközben fölráncigálá az imádkozókat a földről. „Jaj volna nektek, ha más valaki látna titeket, s nem Zarathustra:

Mindenki így ítélné, hogy új hitetekkel a legnagyobb istenkáromlók vagytok, vagy a vén anyókák legesleghóbortosabbjai!

És te is, öreg pápa, hogy illik ez hozzád, hogy ilyenénkép szamarat imádsz istennek?”

„Óh, Zarathustra” - felelé a pápa viszontag, „bocsáss meg nékem, de isten dolgában fölvilágosodottabb vagyok náladnál. És ez jól van így.

Jobb, ha im-ígyen imádják az istent, mint sehogyan! Gondolkozz ezen a mondáson, nagytekintetű barátom: mihamar kitalálod, hogy ebben a mondásban bölcsesség van.

Az, a ki mondá: „Isten szellem” - az lépett és ugrott eddig legnagyobbat a földön a hitetlenség felé: az ilyen ígét azután többé már alig lehet jóvá tenni a földön!

Öreg szívem ugrándozik, hogy van még a földön valami imádni való. Bocsásd meg ezt, Zarathustra, egy öreg, jámbor pápa-szívnek!” -

- „És te, - mondá Zarathustra a vándornak és árnyéknak - „szabad szellemnek mondd és állítod magad? És ilyen bálványimádást és papi szolgálatot mívelsz?

Valóban, még rosszabbakat mívelsz itt, mint rossz, barna leányaidnál, te rossz új hívő!”

„Elég rossz” - viszonzá a vándor és árnyék - igazad van: de mit tehetek én róla! Az öreg isten újra él, Zarathustra; beszélhetsz amit akarsz.

A legrútabb ember az oka: az támasztotta föl újra. És ha azt mondja, hogy egyszer megölte őt: a *halál* az istenekre értve mindég csak elhamarkodott ítélet, előítélet.”

- „És te” - monda Zarathustra - „te gonosz öreg bűbájos, mit tevéél te! Ebben a szabad korban ki hinne benned, ha *te magad* ilyen isteni számárságokban hiszel?

Ostobaságot cselekedél; miképen cselekedhetél te, bölcs, ekkora ostobaságot!”

„Óh Zarathustra” - válaszolá a bölcs varázsló, - „igazad van, ostobaság vala, - eléggé rám is nehezedett.”

- „No, és te!” szóla Zarathustra a lelkiismeretes szelleműhöz - „fontold csak meg és tedd ujjad az orrodra! Hát ebben semmi sem sérti a lelkiismereted? Vajjon lelked nem tulságosan tiszta-e imádkozó társaidnak prézsmítálására és gőzölgésére.”

„Van valami” - felelé a lelkiismeretes és ujját orrára tévé, - „van valami ezen a színjátékon, a mi lelkiismeretemnek még jót is teszen.

Lehet, az, hogy nem szabad istenben hinnem: de bizonyos, hogy az isten ilyenképen még legérdemesebb a hitelre.

A legjámborabbak bizonykodnak: az isten örökkévaló, akinek olyan sok az ideje, az nem siet. Olyan lassan, olyan kábán, ahogyan csak lehet: *ezzel* az ilyen csakugyan nagyon messze érhet.

És akinek nagyon is sok az esze, az könnyen bolondul belé még az ostobaságba és őrültségbe is. Gondolkozz csak magadon, Zarathustra!

Te magad - bizony, bizony, belőled is könnyen válhatnék számár a bölcsesség fölöslegéből.

Avagy a tökéletes bölcs nem jár-e szívesen a leggörbébb utakon? Szemed látja ezt nyilvánvalónak, Zarathustra - a *te* szemed!”

- „És végtére te magad” - mondá Zarathustra a legrútább ember felé fordulva, aki még mindig a földön hevert, karját a számár felé emelve (mert borított nyújta néki) - „szólj, mondhatatlan, mit cselekedtél te!

Úgy tetszik nékem, elváltozol színedben, szemed ég, magasztosság köpönyege fedi rút voltodat: *mit* cselekedél?

Csakugyan igaz-e, amit amazok mondanak, hogy te ismét föltámasztottad? És mi végre? Nem volt-e ő alaposan agyonütve és eltávolítva?

S úgy tetszik nékem, hogy te magad is ébren vagy: mit cselekedél? Mit térítél *te* visszájára? Mit térítéd meg *te* önmagadat? Mondd, te mondhatatlan? ”

„Óh Zarathustra” - felelé a rútak rúta, - „nagy kópé vagy!

Hogy él-e *az* és újra éledt-e, avagy szörnyet halt-e - kettőnk közül ki tudja azt jobban? Én kérdezlek.

De egyet tudok - éppen te tőled tanulám egykoron, Zarathustra: aki igazán alaposan akar agyonütni, az *nevet*.

„Nem haraggal, hanem nevetéssel ütünk agyon” - így szóltál egykoron. Óh, Zarathustra, te titokzatos, te harag nélkül megsemmisítő, te veszedelmes szent - nagy kópé vagy!”

2.

S ekkor történt, hogy Zarathustra, elámúlva, csupa kópé-feleleteiken, visszaugrék barlangja ajtajához és vendégeinek gyülekezete felé fordulva, erős hangon kiáltá:

„Óh, ti bohócok, valahányan vagytok, csepűragók! Mit alakoskodtok és mit búvtok előlem:

Hogy ugrándozék mindegyiktek szíve az örömtől és gonoszságtól, hogy végre megint olyanok levétek, mint a gyermekek, az az jámborak -

- hogy végre azt tévétek, a mit a gyermekek tesznek, vagyis imádkoztatok, kézösszetéve és „jó isten”-t mondtatok!

De most hagyjátok nékem *ezt* a gyermekszobát, tulajdon barlangomat, ahol ma minden gyermekség otthonos. Hütsétek le itt künn gyermeki heves pajkosságtokat és lármázó szíveteket!

Persze! ha nem lésztek, mint a kisedek, nem juttok *abba* a menyországba. (És Zarathustra fölfelé mutatott.) De mi nem is akarunk a mennyeknek országába jutni: férfiak lettünk - *így hát a földet akarjuk.*”

3.

És még egyszer rákezdé Zarathustra a beszédet. „Óh, uj barátaim”, - úgymond - „ti csudálatosak, ti fennsőbbrendű emberek, most mennyire kedvemre vagytok, -

- mióta megint fölvidultatok! Valóban mindannyian fölnyíltatok: úgy hiszem, magatokfajta virágnak új *ünnepek* kellenek,

- egy kis, bátor esztelenség, valamelyes isteni tisztelet és szamar-ünnepség, valami vén, vitor Zarathustra-fajta, bolond fergeteg, amely lelketeket derűsre fújja.

Ne feledjétek ezt az éjszakát, sem ezt a szamarünnepet, fennsőbbrendű emberek! *Ezt* nálam találtátok ki, ezt jó jelnek veszem, - ilyesmit csak lábbadozók találnak ki!

És ha megisméltitek ezt a szamarünnepet, tegyétek kedvetekre, tegyétek az én kedvemre is! És az *én* emlékezetemre!

Im-ígyen szólá Zarathustra.

A mámoros dal.

1.

Ezenközben egyik a másik után kilépett vala a szabadba és a hűvös, andalgó éjszakába; Zarathustra pedig kézenfogta a rútak rútját, hogy megmutassa néki éjszakai világát, a nagy kerek holdat és a barlangja mellett lévő ezüstös vizeséseket. Végre egymás mellett állának, csupa vén ember ugyan, de vigasztalódott, bátor szívű, azon csodálkozván, hogy ilyen jól érzik magukat a földön; s az éjszaka titokzatossága egyre jobban közeledék szívükhöz. És Zarathustra újból elgondolá: „óh, mennyire tetszenek nékem ezek az emberebb emberek!” - De nem mondá ki, mert tisztelé boldogságukat és néma ajkukat.

S ekkor esék meg az, ami azon a csudálatos hosszú napon a legcsudálatosabb vala: a rútak rútja elkezdett még egyszer és utoljára bugyborékolni és fűjni, s mikor szóhoz jutott, kerek és tiszta kérdés ugrik ki szájából, jó, mély, világos kérdés, a mely megindítá mindazok szívét, akik hallgatók:

„Barátim! valahányan vagytok, hogyan vélekedtek? Ezért az egyetlen napért - *én* első ízben vagyok megelégedve, hogy egész életemet éltem.

És nem elégszem meg, hogy ennyiről tegyek tanúbizonyságot. Érdemes a földön élni: egyetlen nap, egyetlen ünnep Zarathustrával, megtanított engem, hogy a földet szeressem.

„Hát *ez* - *ez* volt az?” - ezt mondom majd a halálnak - „nosza akkor! Még egyszer!”

Barátim, mint vélekedtek? Nem akarjátok-e ti is a halálnak mondani: „Hát *ez* volt - az élet? Zarathustra kedvéért, nosza! Még egyszer!”

Im-ígyen szóla a rútak rútja; s akkoron közeljárt az idő az éjféltől. És mit gondoltok, mi történék akkor? Mihelyest a fensőbbrendű emberek meghallák kérdését, iziben tudatára jutának átváltozásuknak és gyógyulásuknak és hogy kinek köszönhetik azt: Zarathustra felé iramodának hálálkodva, őt tisztelve, neki kedveskedve, kezét csókolva, már kinek-kinek természete szerint: úgy, hogy olyik nevetett, olyik sírt. Az öreg jövődömondó pedig gyönyörűségében táncra perdült; és ha csakugyan mámoros is volt az édes bortól, mint némelyek mesélik, még mámorosabb volt az élet édességétől és letett minden fáradtságot. Sőt vannak olyanok, akik azt beszélnek, hogy akkoron a számár is táncolt: mert nem hiába adott vala innia a rútak rútja. Lehet, hogy úgy volt, lehet, hogy másképp volt; és ha nem is igaz, hogy *az* este a számár táncolt, akkoron még nagyobb és különb csudadolgok esének, mint a számártánc volna. Szóval, a mint Zarathustra szokta mondani: „baj is az!”

2.

Midőn pedig ez történék a rútak rútjával, Zarathustra úgy állott ott, mintha ittas volna: szeme fénye megtörék, nyelve dadoga, lába meginga. S ugyan ki találná ki, közben minő gondolatok futának át Zarathustra lelkén? De szelleme szemlátomást távozék és előrefuta és messze-távol vala, amint írva vagyon s mintegy magas nyergen két tenger között,

- „múlt és jövő között nehéz felhőként vándorolván”. Azonban, miközben az emberebb emberek karjukban tartották, lassan-lassan magához tért és elhárítá magától a tisztelők és szorgoskodók seregét, de nem szóla semmit. De egyszerre hirtelen fejét fordítá, mert hallani látszott valamit: akkor szájára tevő ujját és mondá: „*Jertek!*”

És tüstént mély csönd lőn; s a mélységből lassú harangszó hallék föl. Zarathustra hallgatá, szintúgy az emberebb emberek; azután másodízben is rátéve ujját a szájára és megint mondá: „*Jertek! Jertek! Éjfélre jár az idő!*” - és hangja elváltozék. De még mindig nem mozdula helyéről: ekkor még mélyebb lőn a csönd és minden fülele, a számár is és Zarathustra díszállatai: a sas és kigyó is, szintúgy Zarathustra barlangja és a nagy, hideg hold és maga az éjszaka is. Zarathustra pedig harmadízben is rátévé kezét a szájára és mondá:

Jertek! Jertek! Jertek! Menjünk!

Ütött az órája! Barangoljunk az éjszakába!

3.

Fensőbbrendű emberek, éjfélre jár az idő: fületekbe súgok valamit, amint az a vén harang fülembé zúgja, -

- oly titokzatosan, oly borzalmasan, oly bensően, amint hozzám szól, az az éjféli harang, amely már többet élt át, mint egy ember:

- amely már apáitok szív-verését, sors-verését is számolá - óh! óh! Hogy sóhajtozik! Hogy kacag álmában! Az öreg, mélységesen mély éjszaka!

Hallga! Hallga! Hallik itt sok, a minek nappal nem szabad hangoznia; de most, hús levegőn, amikor szíveitek minden lármája is elült -

- most beszél, most hallik, most belopózik éjszakai, virrasztva-virradó lelkekbe: óh! óh! Hogy sóhajtozik! Hogy kacag álmában!

- nem hallod-e, mily titokzatosan, borzadalmasan, bensően szól *te* hozzád, az öreg, mélységesen mély éjszaka?

Ember! Figyelj a szóra!

4.

Jaj nékem! Hová lőn az idő? Avagy nem esém-e mély kútba? A világ alszik -

Óh! óh! Az eb ugat, a hold süt. Inkább meghalok, meghalok, semhogy megmondjam, mit gondol épp most éjszakai szívem.

Ime, meghalék. Vége! - Pók, mit szósz körülöttem? Vérem kellene? Óh! Óh! A harmat hull, az óra üt -

- az óra, midőn fázom, didergek; kérdi egyre kérdi, kérdi: „kinek elég erős hozzá a szíve?

- ki légyen a föld ura? ki mondja: *így* rohanjatok, nagy és kis folyamok!”

- az óra közelg: óh ember, fensőbbrendű ember, hallga! Ez a szózat finom füleknek való, a te fülednek -

Mit mond az éjji óra?

5.

Elragad. Lelkem táncol. Napi munka! Napi munka! ki légyen a föld ura?

A hold hűvös, a szél néma. Óh! óh! Elég magasra röptetetek már? Táncoltatok: de a láb még nem szárny.

Jó táncosok, ime minden kedv elmúlt: a bor seprővé lőn, minden pohár elkorhadott, a sírok dadognak.

Nem repülétek elég magasra s ime a sírok dadognak: „Váltsátok meg hát a halottakat! Miért oly hosszú az éjszaka? Nem részegít-e minket a hold?”

Fensőbbrendű emberek, váltsátok meg hát a sírokat, ébresszétek föl a holtakat! Óh, miért áskál még a féreg? Közelg, közelg az óra -

- a harang bong, a szű még perceg, a szű még áskál, a szű-szúja. Óh! Óh!

Létünk mi mély!

6.

Édes lant! Édes lant! Szeretem hangodat, ittas varangy-hangodat! - mily régtől, mily messziről jön hozzám hangod, messziről, a szeretet tavairól! Öreg harang, édes lant! Minden fájdalom szívembe döfött: apai fájdalom, nagyapai fájdalom, ősi fájdalom; szavad megérett, -

- megérett, mint az aranyos ősz és délután, mint az én remete-szívem - ime megszólalsz: a világ maga is megérett, a szőlő barnúl, -

- ime meg akar halni, csupa boldogságtól meghalni. Magasabb emberek, nem érzitek? Titkos illat száll föl,

- édes illata az örökkévalóságnak, rózsás barna, aranyos bor-illata a régi boldogságnak,

- a mámoros éjszakai, halálos boldogságnak, a mely dalolja:

Létünk mi mély! Nap nem gondolta volna!

7.

Hagyj békében! Hagyj békében! Túlságosan tiszta vagyok számodra. Ne érints! Avagy nem éppen most teljesedék-e be e világom?

Bőröm nagyon is tiszta kezdednek. Hagyj békében, ostoba, kába, nyomasztó nap! Avagy nem derültebb-e az éjszaka?

A legtisztábbak legyenek a föld urai, a kiket legkevésbé ismertek meg, a legerősebbek, az éjféli lelkek, mik derültebbek és mélyebbek, mint bármely nappal.

Nappal, utánam tapogatózol? Boldogságom után? Dús vagyok néked és magános, kincses-bánya, aranykamara?

Világ, *engem* akarsz! Világi vagyok néked? Lelki⁵ vagyok néked? Isteni vagyok néked? De nappal és világ, ti nagyon is otrombák vagytok, -

- legyen kezetek okosabb, nyúljatok mélyebb boldogság után, mélyebb boldogtalanság után, nyúljatok valamely isten után, de ne nyúljatok utánam:

- boldogtalanságom, boldogságom mély, te csuda-nappal, de mégsem vagyok isten, nem vagyok isteni pokol, melynek *fájdalma mélyre nyúl*.

⁵ A már említett „geistlich” (ecclesiasticus) értelmében.

8.

Isten jajja mély, te csuda-világ! Nyúlj isten jajja után, ne én utánam! Mi vagyok én! Mámoros édes lant

- éjféli lant, harang-varangy, akit senki sem ért, de akinek beszélnie *kell* süketek előtt, emberebb emberek! Mert ti sem értetek!

Vége! Vége! Óh ifjuság! Óh dél! Óh délután! Ime eljőve az est és az éjjel és az éjfél - az eb vonít, a szél:

- avagy nem eb-e a szél? Nyöszörög, csattog, vonít. Óh! Óh! Hogy sóhajtozik, hogy nevet, hogy hörög és köhög az éjfél!

Mily józanul beszél éppen ez a mámoros költő! Talán ittasságán is túl ivott? Nagyon is éhes lőn? Kérődzik?

- kérődzik jajján, álmában, a vén, mély éjfél, és még inkább örömén! Mert bárha létünk *fájdalma mélyre nyúl*, a jövő is mély:

Mélyebbre az öröm vágy!

9.

Szöllőtőke! Mit magasztalsz engem? Hisz megvágta! Kegyetlen vagyok, vészes -: mit akarsz, hogy ittas kegyetlenségemet magasztalod?

„Ami beteljesedett, minden érett meg akar halni!” - így beszélsz. Áldott legyen, legyen áldott a vincellér kése! De minden éretlen élni akar: óh jaj!

A jaj úgymond: „Múlj el! El veled, te jaj!” De minden, ami szenved, élni akar, hogy megérjen, s vidám és vágyódó legyen,

- vágyódó távolabbi magasabb, derültebb dolgokra. „Örökösöket akarok, - mondja minden szenvedő, - gyermekeket akarok, nem *magamat*.” -

De az örömnem kellene örökösök, nem gyermekek, - az öröm önmagát akarja, örökkévalóságot akar, visszatérést akar, azt akarja, hogy minden örökké egyforma legyen.

A bú így szól: „Szakadj meg, vérezz, szív! Láb, lépj el! Szárny, röpj! Rajta! Föl! Fájdalom!” Nosza hát! Rajta! Óh, öreg szívem: *Bú mondja: „Múlj.”*

10.

Fensőbbrendű emberek, mint vélekedtek? Jövendőmondó vagyok? Álmodozó vagyok? Mámoros vagyok? Álomfejtő vagyok? Éjféli harang vagyok?

Egy csöpp harmat? Az örökkévalóság köde és illata? Nem halljátok? Nem érzitek? Világom épp most teljesebbé be; az éjfél is dél, -

a fájdalom is gyönyör, az átok is áldás, az éjjel is nap, - távozzatok vagy tanuljátok meg: a bölcs is bolond.

Mondátok-e valaha „igen”-t egy örömről? Óh, barátim, úgy „igen”-t mondátok *minden* jajra is. Minden dolog össze van láncolva, egybe van bogyva, egymásba szerelmesen -

- akarátok-e valaha az egyszer kétszer, mondátok-e valaha: „tetszel nekem, boldogság! Kergetlek! Pillanat!” - így *mindent* visszakívánátok!

- Mindent újból, mindent örökre, mindent összeláncolva, egybebogozva, egymásba szerelmesen, óh, így *szeretétek* a világot, -

- ti örökkévalók, szeressétek hát örökkön-örökké: és a jajhoz is így szóljatok: „múlj el, de térj vissza!” Mert: -

A kéj örökkön élni vágy.

11.

Minden öröm mindenkinek örökkévalóságát akarja, mézet akar, bor-söprűt akar, ittas éjfélt akar, sírokat akar, síri könnyek vigaszát akarja, aranyos alkonyati bíbort akar -

- mit nem akar az öröm! Hisz szomjasabb, kívánóbb, éhesebb, borzasztóbb, titkosabb, mint minden jaj, *önmagát* akarja, *önmagába* harap, a gyűrű akarata küzd benne, -

- szerelmet akar, gyűlöletet akar, dúsgazdag, ajándékoz, hány-vet, koldúl, hogy valaki elfogadja adományát, hálálkodik az elfogadónak, szeretné, ha gyűlölnék, -

- olyan gazdag az öröm, hogy jajra szomjuhozik, pokolra, gyűlöletre, gyalázatra, a nyomorékra, a *világra*, mert ez a világ! Hisz ösméritek!

Fensőbbrendű emberek, utánatok vágyódik az öröm, a féktelen, a boldog - a ti jajotokra, ti nem-sikerültek! Nem-sikerültre vágyódik minden örök gyönyör.

Mert minden gyönyör *önmagát* akarja, azért akar szívfájdalmat! Óh boldogság, óh fájdalom! Szakadj meg, szív! Fensőbbrendű emberek, tanuljátok meg, hogy a *kéj mindenkinek* örökkévalóságát akarja.

Örökké élni vágy!

12.

Megtanultátok-e hát dalom? Kitaláltátok, mit akar? Nosza! Rajta! Fensőbbrendű emberek, énekeljétek hát nékem köréneket!

Énekeljétek magatok a dalt, minek neve „még egyszer”, minek értelme „örökkön-örökké!” - énekeljétek, fensőbbrendű emberek, Zarathustra körénekeit!

Ember! Figyelj a szóra!

Mit mond az éji óra?

Mélységes álmom

Váltotta virradóra:

Létünk mi mély!

Nap nem gondolta volna.

Fájdalma mélyre nyúl -

Mélyebbre az örömvágy:

Bú mondja: „Múlj!”

A kéj örökkön élni vágy -

Örökké élni vágy!

A jel.

Ez éjszakára virradó reggelen Zarathustra fölgrék nyoszolyájáról, körülövezé ágyékát és kilépe barlangjából, ragyogó erőben, mint a reggeli nap, amely sötét hegyekből lép elő.

„Te nagy csillagzat” - mondá, mint egykoron mondotta vala - „te mély szeme a boldogságnak, mi volna minden boldogságod, ha nem volnának *azok*, akiknek világítsz!

És ha ők kamaráikban maradnának, míg te már ébren vagy és jössz, ajándékozol, s kiosztasz: mint haragudna ezért büszke szemérmed!

Nosza! ők alszanak, ezek a fensőbbrendű emberek, míg *én* már ébren vagyok: *nem ezek* az én igazi bajtársaim! Nem ő reájuk várok én imhol hegyeimen.

Művemre törekszem, naponta: de ők nem értik, mik az én reggelem jelei; az én léptem - nem ébresztő szó nekik.

Még alszanak barlangomban, álmuk még mámoros dalomat szürcsöli.

De a fül, amely az *én* szavam fogadná, - a *szófogadó* fül hiányzik tagjaik közül.

- Ezeket mondá Zarathustra szívének, mikoron a nap fölkel: ekkor kérdőleg a magasba pillantott, mivelhogy sasa éles vijjogását hallotta feje fölött. „Rajta” - kiáltá föl, - „így tetszik nekem, ez illet meg engem. Állataim ébren vannak, mert én is ébren vagyok.

Sasom éhes és velem együtt tiszteli a napot. Saskörmökkel nyúl az új világosság után. Ti vagytok az én igazi állataim; szeretlek titeket.

De igazi embereim még hiányzanak! -

Im-ígyen szóla Zarathustra: s ekkor történt, hogy hirtelen mintha számtalan madár rajongta, röpködte volna körül - s a sok szárny berregése és a tolongás feje körül oly nagy vala, hogy behunyá szemét. És valóban felhőként zúdult reá, nyilzáporfelhőként, amely új ellenség fejére ömlik. Ime azonban, ez itt a szeretet felhője vala, mely új barát fejére ömlék.

„Mi történik vélem?” Kérdezé Zarathustra elámult szívében és lassan leereszkedék a nagy köre, amely barlangja kijárata mellett feküvék. Ámde, miközben kezével maga körül, feje fölé és lefelé hadonászott és a gyöngéd madarakat elhárítá magától, még különösebb dolog esék meg véle: ugyanis eközben sűrű, meleg sörénybe nyúlt, s akkor bögés hallék előtte - szelíd, hosszas oroszlanbögés.

„*Jön a jel*” - szóla Zarathustra és szíve elváltozék. És valóban, midőn világos lőn előtte, íme, sárga, hatalmas állat feküvék lábánál és térdéhez simula fejével és nem szüne meg kedveskedni és úgy tőn, mint az eb, amelyik régi gazdájára talál. S a galambok szeretete sem vala lanyhább és valahányszor egy-egy galamb az oroszlan orra fölött átsuhant, az megrázá a fejét, csudálkozék és kacaga rá.

Zarathustrának mindezekre csak egyetlen szava volt: „*Gyermekeim vannak körülöttem, az én gyermekeim*” - azután végképen elnémula. Szíve pedig fölordíta, szeméből könnyek csöpögének és kezére hullának. És már nem ügyele semmire és mozdulatlanul üle, és már nem hessegeté állatait. Ekkor a galambok ide s tova röpködének és vállára ülének és csókolgáták fehér haját és nem ernyedének gyöngédségükben és ujongásukban.

Az erős oroszlan pedig folyvást a könnyecseppeket nyaldosta, amelyek Zarathustra kezére esének, közben félénken bögve és mormogva. Im-ígyen cselekedének ezek az állatok.

Mindezek soká tártának, vagy rövid ideig: mert, igazat szólva, az ilyeneknek itt a földön *nincs* időmértékük. - Közben pedig a fensőbbrendű emberek is fölserkenének Zarathustra barlangjában és szép sorba sorakozának, hogy Zarathustra elé mennének és üdvözölnék őt reggeli üdvözléssel: mivelhogy fölébredvén megláták, hogy nincs már körülöttük. Midőn azonban a barlang ajtajához értek és lépteik zaja megelőzte őket, az oroszlán nagyon fülelt, egyszerre elfordult Zarathustrától és vadul ordítva rohana a barlangnak; s a fensőbbrendű emberek, ordításának hallatára, egy szájból elordíták magukat, vissza futának és íziben eltűnének.

Zarathustra maga, elkábulva és idegenül, fölemelkedék, körültekinte és ámulva állta, szivét kérdezgeté, eszméle és egyedül vala. „Mit is hallék” - mondá végre lassan - „mi is történt velem e percben?”

És máris föleszmélt és egy pillantással észbe véve mindeneket, mik tegnap és ma közt történtek vala. „Hisz itt a kő” - mondá, szakállát megsimogatván - „*ezen* ültem tegnap reggel; és itt lépett hozzám a jövőmondó és amott hallottam először a kiáltást, mit az imént hallék, a nagy vészkiáltást.

Óh, fensőbbrendű emberek, hisz a *ti* veszedelmetekről jövődölt nékem tegnap az az öreg jövőmondó -

- a ti szükségtekre akart engem elcsábítani és kísérteni: óh Zarathustra, mondá, azért jövők, hogy utolsó bűnödre csábítsalak.

Utolsó bűnömre? - kiáltá Zarathustra és indulatosan kacagott tulajdon szaván: *mi* tartatik még fönnszámomra utolsó bűnömül?”

- És Zarathustra még egyszer elmélyede magába és megint ráüle a nagy kőre és tünődék. Egyszerre fölugrék: -

„*Részvét! A fensőbbrendű ember iránt való részvét!*” - kiáltá és orcája érczé változék. - „No hát! *Annak* - ütött az órája!

Szenvedésem és részvétem - ki bánja? Avagy *boldogságra* törekszem? *Művemre* törekszem!

Rajta! Az oroszlán eljőve, gyermekeim közel vannak. Zarathustra megérett, imhol az órák: -

Ez az *én* reggelem, az *én* napom hasad: *föl hát, föl, te nagy Dél!*”

Im-ígyen szóla Zarathustra és odahagyá barlangját, izzó erőben, miként a reggeli nap, amely sötét hegyekből tűnik elő.

- Vége. -